

MĒS. SVĒTKI. VALSTS

Valsts svētku svinēšanas socioloģiska izpēte

RĪGA 2008

Baltic
Institute
of Social
Sciences

SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS FONDS

Šis dokuments ir sagatavots ar Eiropas Savienības finansiālu atbalstu. Par šī dokumenta saturu pilnībā atbild nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences”, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības viedokli.

Zinātniskā redaktore: Dr.sc.soc. Brigita Zepa

Autori: Brigita Zepa, Evija Kļave, Oksana Žabko, Līga Krastiņa, Iveta Bebriša, Zane Jansone, Lelde Vaivode, Liene Beriņa

Projekta vadītājas: Inese Šūpule, Evija Kļave

Pētījuma empīrisko materiālu sagatavoja: Inese Šūpule, Evija Kļave, Oksana Žabko, Līga Krastiņa, Iveta Bebriša, Indra Strautiņa, Lelde Vaivode, Liene Beriņa, Ilze Ieviņa, Viesturs Vēveris, Elgars Felcis, Dainis Grīnvalds

Literārais redaktors: Dainis Grīnvalds

Vāka attēls: Adrians Heidens

Vāka noformējums: Irita Melece

Izgatavots: SIA „Silca Printi”

© Baltic Institute of Social Sciences, 2008

ISBN 978-9984-9940-3-1

Saturs

Ievads	4
Secinājumi un ieteikumi	6
Valsts svētku svinēšana: dažādu valstu prakses un pētījumi	17
Valsts svētku ieguldījums sabiedrības kopības izjūtas veidošanā	20
Valsts svētku svinēšana 2007. gadā Latvijā	24
1. Svinēšana novērotāju skatījumā	24
2. Svētku diskurss publiskajās runās	52
3. Iedzīvotāju viedoklis par svētku objektiem un norisi - ekspresaptaujas rezultāti	62
4. Iedzīvotāji par valsts svētkiem un to svinēšanas paradumiem	66
5. Valsts svētku svinēšana skolās	90
6. Svētku diskurss plašsaziņas līdzekļos	100
7. Valsts svētku organizēšanas stratēģijas un to novērtējums	141
Literatūras un avotu saraksts	166
Pētījuma metodikas apraksts	168

Ievads

Pazīstamais amerikāņu sociologs Amitai Ecioni, viens no nedaudzajiem pētniekiem, kuri savu uzmanību pievērsuši socioloģiskai svētku pētniecībai, kādas savas grāmatas nosaukumā liek frāzi „We Are What We Celebrate”, kas latviski skanētu „mēs esam tas, ko mēs svinam”. Šī suģestējošā frāze mudina paraudzīties uz svētkiem un to svinēšanu no dažādiem aspektiem. No vienas puses, svētki un to svinēšana kaut ko nozīmīgu pasaka par sabiedrību. Valsts svētku izpētes kontekstā tie ir jautājumi par kopības sajūtu ar valsti un sabiedrību, lojalitāti, patriotisma dažādām izpausmēm. No otras puses, svētku vīzijas, plānošana, organizēšana un pati svinēšana paver iespējas arī veidot minētās īpašības sabiedrībā.

Līdz šim pētnieki Latvijā tik pat kā nav pieskārušies svētku tēmai, ja neskaita Dziesmu svētkiem veltītos pētījumus¹, bet, kas attiecas uz valsts svētkiem un to svinēšanu, tad šajā jomā Latvijā pētījumi vēl nav veikti. Latvijas pētnieku uzmanības lokā nav bijusi valsts svētku svinēšana kā pilsoniskās apziņas un valstisko identitāti veicinošs faktors. Taču zinātniskajā literatūrā atrodam daudz argumentu par publisko svētku un rituālu ietekmi uz sabiedrības locekļu kopīgo vērtību kopšanu un emocionālo piederības saīšu stiprināšanu. Tāpat, no prakses zinām par daudzās valstīs izveidotajām tradīcijām savu nozīmīgāko svētku svinēšanā, piemēram, ASV, Kanādā, Indijā, Norvēģijā un daudzās citās valstīs, kur valsts svētki tiek uztverti kā ļoti nozīmīgs pilsoniskās kopības izjūtas veidošanas līdzeklis.

Šī pētījuma uzdevums ir sniegt vispusīgu valsts svētku svinēšanas analīzi un atklāt to ietekmi uz sabiedrības vienotības veidošanu, vienlaicīgi atklājot arī to, kas mazina svētku prieku, kas mūsu svētku svinēšanā ir tāds, kas liek no tiem pat norobežoties un sekmē atsvešinātības pret valsti, varu palielināšanos. Pētījums kalpos arī kā informatīvs pamats svētku konceptuālā pamatojuma un scenāriju veidošanai.

Pētījums balstās uz 2007. gada valsts svētku (1. maija, 4. maija, Lāčplēša dienas, 18. novembra) svinēšanas izpēti. Pētījuma gaitā veikti svētku notikumu novērojumi, iedzīvotāju aptaujas, ekspertu intervijas, fokusa grupu diskusijas ar iedzīvotājiem; īpaša uzmanība pievērsta svētku svinēšanai skolās, tajās veikti novērojumi, skolu direktoru un skolotāju intervijas, kā arī skolēnu aptauja.

Brošūru veido ievada daļa un septiņas pētījuma rezultātiem veltītas sadaļas. Ievada daļa ietver svētku svinēšanas pieredzes un pētniecisko tradīciju īsu apskatu, kā arī secinājumus un ieteikumus, kuri tapuši uz pētījuma bāzes.

Rezultātu analīzes pirmajā sadaļā: „Svinēšana novērotāja skatījumā”, aplūkota svētku notikumos paredzēto pasākumu norise, analizētas organizatoriskās veiksmes un neveiksmes, kā arī svētku dalībnieku reakcija uz notiekošo. Otrajā sadaļā: „Svētku diskurss publiskajās runās”, izmantojot diskursa analīzes paņēmienus, atklāti svētku runu zīmīgākie diskursi un runās izmantotās argumentāciju shēmas. Trešajā sadaļā: „Sabiedriskā doma par svētku norisi”, parādīts iedzīvotāju viedoklis par maija un novembra svētkiem, to norisi, balstoties uz pēcsvētku aptauju datiem. Ceturtajā sadaļā: „Iedzīvotāji par valsts svētkiem un to svinēšanas paradumiem”, sniegtas iedzīvotāju valsts svētku interpretācijas, kā

1 No līdzšinējiem pētījumiem kā nozīmīgākais jāmin pētījums par Dziesmu svētkiem, to ietekmi uz nacionālās identitātes veidošanos. Atsevišķi valsts svētku svinēšanas aspekti skatīti pētījumos par etnisko integrāciju (Zepa, B., Kļave, E., et al. (2004) *Citautiešu jauniešu integrācija Latvijas sabiedrībā izglītības reformas kontekstā*, Baltic Institute of Social Sciences) un toleranci (Zepa, B., Šūpule, I., Krastiņa, L., et al. (2004) *Etniskā tolerance un Latvijas sabiedrības integrācija*, Baltic Institute of Social Sciences).

arī svinēšanas paradumu analīze. Piektajā sadaļā: „Valsts svētku svinēšana skolās”, aplūkoti gan svētku dalībnieki (skolēni, skolotāji), gan analizēta svētku norise un objekti (gatavošanās, pasākumi, runas, priekšnesumi u.c.)- Sestajā sadaļā: „Svētku diskurss plašsaziņas līdzekļos”, analizēts valsts svētku un to svinēšanas atspoguļojums lielākajos latviski un krieviski rakstošajos laikrakstos, interneta portālos, TV kanālos. Septītajā sadaļā: „Valsts svētku organizēšanas stratēģijas un to novērtējums”, aplūkots ekspertu viedoklis par svētku organizēšanas, svinēšanas pieredzi un nākotnes perspektīvām.

Secinājumi un ieteikumi

Veiktais pētījums ļauj aplūkot gatavošanos valsts svētkiem un to svinēšanu, kā politikas procesa trīs nozīmīgas daļas: ieguldījums - process - rezultāts. Ieguldījumu pamatā veido svētku sagatavošanai nepieciešamie resursi un organizatoriskie pasākumi. Procesu veido pašu svētku notikumi: svinīgās uzrunas, ceremonijas, koncerti un daudzi citi pasākumi, to vidū arī svētku notikumu apmeklētāju līdzdalība. Rezultātu veido tās atziņas un izjūtas, kuras svētku dalībnieki guvuši no svētkiem (sk. 1. attēlu).

Pētījums parāda, ka valsts svētku svinību pasākumi, to organizēšanai atvēlētais laiks, līdzekļi un mākslinieciskie risinājumi atspoguļo organizatoru personisko svētku jēgas apzināšanos, viņu emocionālo svētku nozīmīguma izjūtu. Pašreizējā svētku organizēšanas prakse liecina par centieniem svētkus dažādāt un iesaistīt tajos dažādu vecuma grupu cilvēkus, tomēr šīs ierosmes bremzē tas, ka svētku organizatoriem nav konceptuālas skaidrības par valsts svētkiem, to svinēšanu un ietekmi uz sabiedrības dažādām grupām. Kaut arī svētku organizatori, eksperti norāda, ka koncepcija nav nepieciešama un ka to aizstāj jau izveidojušās tradīcijas, tajā pašā laikā ekspertu vidū izskan nožēla, ka trūkst jaunu un svaigu ideju, kuras atsvaidzinātu vienveidīgumu valsts svētku norisē.

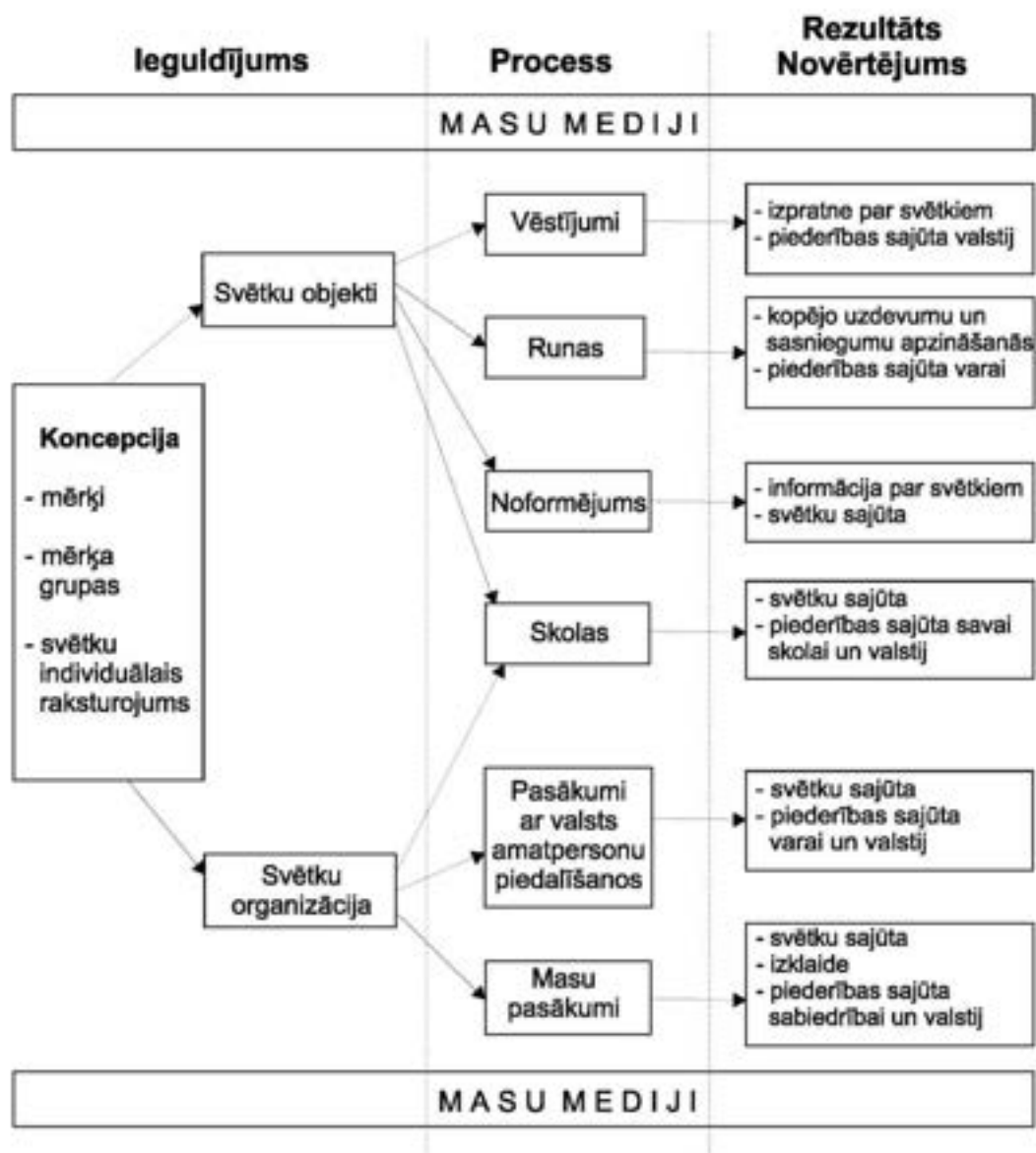
Par konceptuāla pamatojuma nepieciešamību liecina tas, ka pašlaik:

- Par svētku organizēšanu atbildīgajām personām nav skaidrības par to, kādi ir valstiski svinamie svētki, dažas svētku dienas tiek pat „aizmirstas”, piemēram, tas, ka 1. maijs ir Latvijas Republikas Satversmes sasaukšanas diena un ka 1. maijā ir arī Darba svētki. Par šo svētku „aizmirstānu” liecina arī tas, ka 1. maijā nav neviena svētku elementa Rīgas noformējumā, kurš atgādinātu par minētājiem svētkiem, ieskaitot to, ka pie Saeimas ēkas galvenās ieejas 2007. gada 1. maijā nebija izkārts Latvijas Republikas karogs. Nav skaidrības, kā atzīmēt arī tajā pašā datumā notikušo Latvijas iestāšanos Eiropas Savienībā. Gan ekspertiem, gan sabiedrībā trūkst izpratnes par vēstījumu, kāds atbilstu katras svētku dienas vēsturiskajai jēgai un ļautu to svinēšanu padarīt atšķirīgu un vienreizēju uz citu notikumu fona. Dažkārt eksperti visai voluntāri saranžē svētkus pēc to nozīmīguma, koncentrējot īpašu uzmanību uz vieniem un ļaujot citu svinamo dienu nozīmīgumam un iespējām pagaist. Eksperti parasti uzsver 18. novembra svinēšanas nozīmīgumu, bet 4. maiju nereti uzlūko kā gluži lieku atkārtāšanos. Tādā veidā tiek izslēgta iespēja izveidot pavisam atšķirīgu svētku formātu, jo šie divi svētki ir dažādos gadalaikos un to svinēšana varētu būt pavisam atšķirīga.
- Svētku sagatavošanas posmā netiek definētas svētku mērķa grupas, neskatoties uz to, ka tam nenovēršami būtu jāietekmē visus pārējos svētku gatavošanas un norises posmus: gan to, kas būs uzrunātie svētku runās, gan koncertu repertuāra izvēli, gan iedzīvotāju līdzdalības motivācijas veidošanas paņēmienus.
- Eksperti un svētku organizatori parasti runā par svētku norisi, pasākumiem, taču necenšas runāt par svētku mērķi, līdz ar to atsevišķi svētku objekti (vēstījums par svētku vēsturisko jēgu, svētku runas, noformējums) un norises elementi bieži nekalpo vēlamo mērķim, piemēram, neveiksmīga svētku rituāla noorganizēšana var kaitināt cilvēkus un vēl vairāk padziļināt plaisu starp varu un sabiedrību, līdz ar to zaudējot iespēju, kaut svētku reizē, rast kopības izjūtu, kura tad valstisko vērtību vārdā ļautu pacelties pāri ikdienišķajam. Tomēr, kā parāda pētījums, tas nenotiek, un tieši tāpēc, ka atsevišķos pasākumos to dalībnieku darbības ir mehāniskas, tajās pietrūkst svētku mērķu apzināšanās.

- Konceptuāli pamatota skatījuma trūkums liedz noformulēt jaunas idejas svētku pasākumiem un mākslinieciskajiem risinājumiem. Pastāv strīdi starp svētku organizatoriem un mākslinieciskajiem izpildītājiem: vieni sūdzas par ideju trūkumu, otri pārmet konservatīvu pieprasījumu.

1. attēls

Valsts svētku svinēšana kā politikas veidošanas un īstenošanas process

Svētku koncepcijas uzdevumi

Pētījumā veiktā valsts svētku svinēšanas izpēte parāda, ka svētku koncepcijai būtu jāienes skaidrība par svētku mērķiem un mērķa grupām, kā arī par svētku vēsturiskās izcelsmes jēgu. Tas ļautu iezīmēt tālāko svētku sagatavošanas posmu vadlīnijas, attiecībā uz svētku objektiem un svētku organizēšanu.

Pirmkārt, attiecībā uz svētku objektiem (svētku vēstījumu, runām, noformējumu) svarīgi ir nodefinēt to simboliskās nozīmes un mērķus, lai tiktu prognozēts kā dažādās mērķauditorijās dažādi uztvers, piemēram, dziesmu izvēli, svētku runās piesauktos piemērus, literāro fragmentu atlasu utt.

Otrkārt, svētku koncepcijas uzdevums ir definēt saturisko jēgu pasākumiem ar dažādu dalībnieku piedalīšanos, piemēram, noformulēt to pasākumu uzdevumu, kuros piedalās valsts amatpersonas, tāpat arī apzināties mērķus un mērķa grupas masu pasākumu gadījumos.

Pēc svētkiem nepieciešama vispusīga svētku norises izvērtēšana, lai saprastu, cik sekmīgi ir īstenoti izvirzītie uzdevumi, cik lielā mērā paveiktais sasniedzis izvirzītos mērķus. Vērtējumu var noslēgt konference ar svētku organizatoru, ekspertu, analītiķu, NVO pārstāvju piedalīšanos.

Valsts svinamie svētki un to vēstījums

Pētījums atklāj, ka gan ekspertu, gan mediju vidū, gan arī sabiedrībā valda visai atšķirīga izpratne par dažādiem valsts svētkiem, to izcelsmi un šodienas svinēšanas jēgu. Spilgtākais piemērs šajā ziņā ir 1. maijā svinamie svētki. Neskatoties uz to, ka 1. maijs ir Latvijas Republikas Satversmes sasaukšanas diena un Darba svētki un varētu arī tikt atzīmēti kā Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā, šie svētki nav guvuši lielu atsaucību ne organizatoru, ne iedzīvotāju vidū. Nedaudzo šīs dienas pasākumu vidū parasti ir kreiso spēku mītiņš un stafetes skrējiens. Latvijas masu mediji 1. maija svinēšanu nereti pasniedz ar ironizēšanu par kreisās ideoloģijas atbalstītāju centieniem paust neapmierinātību par sociālajām problēmām valstī. Situācijā, kad medijos paustā attieksme pret 1. maiju atspoguļo plaši izplatītu diskursu par 1. maija svētkiem kā varas pārstāvju, tā sabiedrības vidū, šķiet neiespējami vai arī lieki ko mainīt.

Tomēr uzmanība būtu pievēršama faktam, ka 1. maijā organizētais stafetes skrējiens ir viens no tiem nedaudzajiem valsts svētku notikumiem visa gada garumā, kurš piesaista daudzus cittautiešu jauniešus gan kā stafetes organizatorus, gan dalībniekus. Varbūt no šāda viedokļa raugoties, tieši 1. maijs, kuram, no vienas puses, vēsturiskā izcelsme tālā pagātnē aiziet tālu aiz Latvijas robežām, bet, no otras puses, ir jaunradītā vērtība - tieši neatkarības laika vēsturiskais fakts - iestāšanās Eiropas Savienībā, var kalpot mums par iespēju izveidot svētkus, kuri vienotu visus Latvijas iedzīvotājus. Svētku vēstījums un organizācija te varētu izcelties ar svaigām idejām un oriģināliem risinājumiem, atsakoties no mākslīgiem rituāliem.

Gan sabiedrības, gan ekspertu vidū 18. novembris tiek uzskatīts par nozīmīgākajiem valsts svētkiem, bet attiecībā par 4. maiju valda nenoteiktība un atrunāšanās gan ar cilvēku aizņemību pavasara darbos, gan arī to, ka atmiņas par 1990. gada 4. maija notikumiem ir tik spēcīgas, ka svētki nemaz nav nepieciešami. Savukārt, krievvalodīgo vidū problēmas rada 4. maija un 18. novembra svētku atšķiršana, jo abos gadījumos ir runa par valstisko neatkarību. Par krievvalodīgo iedzīvotāju vēstures zināšanām liecina ne vien dažādās 18. novembra vēsturisko notikumu interpretācijas, bet arī neskaidrība un šaubas pat par to, kurā gadā notika gan 4. maija, gan 18. novembra vēsturiskie notikumi.

Attiecībā par Lāčplēša dienu, piemēram, eksperti norāda gan uz pagātnes, gan šodienas varoņu pieminēšanu, gan arī sapludina šo dienu ar 18. novembra svētkiem, neakcentējot tos kā īpašus svētkus. Iedzīvotāju vidū, kā varoņu dienu, šos svētkus uztver pārsvarā latvieši, bet krievvalodīgie nereti neizprot pat Lāčplēša vārda tikai simbolisko jēgu šo svētku nosaukumā.

Pētījums liecina, ka pašreizējā situācijā, no vienas puses, Latvijas sabiedrībā pastāv atšķirīgas izpratnes un interpretācijas par valstij svarīgajiem vēsturiskajiem notikumiem, un, no otras puses, nav izveidoti arī visus valsts iedzīvotājus vienojoši svētku vēstījumi, kuri kalpotu gan mītu, leģendu, naratīvu atražošanai un uzturēšanai par valsts izveidošanos, par nozīmīgiem valsts vēstures notikumiem, gan arī sekmētu katru valsts svētku individuālās „sejas” veidošanu.

Pētījums arī liecina, ka iedzīvotāji no valsts svētkiem sagaida ne tikai, lai tie kalpotu emocionāli piesātinātas sabiedrības kopības izjūtas un vienotas pilsoniskās identitātes veidošanai, kā arī patriotisma stiprināšanai, bet daļa iedzīvotāju no valsts svētkiem sagaida arī, lai tie vēl vairāk pildītu svētku dalībnieku izklaidēšanas uzdevumu.

Ieteikumi

Jāveido konceptuāli skaidri vēstījumi par katru no valsts svētkiem, kuri atkārtotu mītu un rituālu palīdzību nostiprinās kolektīvajā apziņā un rada pamatā vienotu izpratni par valsts izveidošanos un tās nozīmīgākajiem vēsturiskajiem notikumiem.

Svētku vēstījumam ir jāizceļ katru svētku individuālā „seja”; svētku vēstījumam ir jāietver vērtības, kuras svētki manifestē: gan etniskajā nacionālismā balstītu patriotismu, gan pilsoniskajā atbildībā un piederības sajūtā balstītu patriotismu, kāds būtu tuvs un saprotams jebkuram valsts iedzīvotājam neatkarīgi no etniskās piederības un arī svētki kā gandarījums par sasniegumiem, kuri vaiņagojas ar priecīgu atpūtu un izklaidi. Tādējādi svētki kalpotu Latvijas nācijas vienotības stiprināšanai.

Lai akcentētu maijā un novembrī svinamo svētku atšķirību, vēlams skaidri definēt nozīmīgākos atslēgas vārdus, kuri tos katrus raksturo. Piemēram, 1. un 4. maija svētkos - demokrātija, dinamisms, darbību, iespēju un ieguvumu apzināšanās, bet 11. un 18. novembra svētkos - apcere, patriotisms, pilsoniskā piederība un valstiskums. (Plašāk sk. 7. sadaļā 141.lpp.)

Svētku runas

Svētku runas ir nozīmīgs svētku objekts; tās ir svētku, kā rituāla, sastāvdaļa un cilvēku attieksmē pret tām neatšķetināmi savijas ikdienas apsvērumi un specifiskās svētku emocijas. Tāpēc svētku runām piemīt īpašas iespējas tuvināt vai arī atsvešināt varu pārstāvošās amatpersonas ar sabiedrību. Kā liecina pētījuma rezultāti, daudzi Latvijas iedzīvotāji svētku runām pievērš uzmanību, klausās tās, vērtē. Valsts vadītāju runas, daudzu iedzīvotāju vērtējumā, ir saturiski nepiepildīts svētku rituāls, kurš neīsteno savu virsuzdevumu - emocionāli saviļņot klausītājus, radīt svētku sajūtu, celt iedzīvotāju patriotismu, vienot visus valsts iedzīvotājus, veidot saikni starp varu un sabiedrību. Pētījuma dalībnieki atzīst, ka svētku runas ir drīzāk formāla valsts svētku svinēšanas pasākumu daļa, tās ir saturiski vājas, nav patiesas un klausītājus atstāj vienaldzīgus, nereti pat rada pretēju efektu - uzjunda sabiedrībā negativismu pret valsts varu.

Svētku runu analīze kopumā, liecina, ka pārlicecinošāk izskan runas, kurās ir skaidri definēta un uzrunāta mērķa grupa, skaidri uztverama galvenā ideja, kuru sižeta dramaturģija noved pie runas kulminācijas. Kā lielākie aplūkoto runu trūkumi, minami

„Naida runas” elementi, nepārdomātas argumentācijas shēmas, kā arī neskaidru simbolu, tēlu, frazeoloģijas lietošana, kāda klausītājos var raisīt pavisam negribētas asociācijas, īpaši jāatzīmē fakts, ka nereti runas atklāj gan to autoru neizpratni par demokrātiju kā politisku kārtību, gan arī klaji nedemokrātiskas nostādnas.

Īpaši jāuzsver, ka 4. maija svinību laikā 2007. gadā nebija nevienas valsts amatpersonas tieši svētku dalībniekiem teiktas runas: ne pie Brīvības pieminekļa, ne 11. novembra krastmalā.

Ieteikumi

Svētku runu sagatavošanā konsultēties ar vārda mākslas speciālistiem, lai runas izskanētu saturiski un emocionāli piepildītas, sižetiski spraigas.

Svētku publiskajās runās bez augstākajām valsts amatpersonām varētu aicināt vēl kādu citu sabiedrībā cienītu cilvēku uzstāties (nepagarinot kopējo laiku), tā padarot šī svētku notikuma noskaņu dinamiskāku un daudzveidīgāku. Sabiedrībā varētu organizēt nobalsošanu par šo „runas cilvēku”.

Svētku noformējums

Svētku noformējums atspoguļo izpratni un nostādnas pret dažādiem valsts svētkiem. 1. maijā Rīgā bija 4. maija svētku noformējums un nekas tajā neliecināja par 1. maija dienā svinamajiem svētkiem, ieskaitot karoga iztrūkumu pie Saeimas ēkas.

Galvenais valsts svētku noformējuma elements, kuru iedzīvotāji pamana savās pilsētās, ir pie ēkām izkārtie Latvijas valsts karogi. Pēc iedzīvotāju domām, kā svētku rotājums, tas neveicina konkrēto svētku atpazīstamību, jo valsts karogi Latvijā ir jāizkar visās svētku un atceres dienās. Citi svētku rotājumi - drapērijas, planšetes, informatīvie stendi par svētku pasākumiem u.c. - parasti ir izvietoti tikai pilsētu centros, perifērijā to nav.

Kā liecina novērojumi svētku notikumu vietās, vislielāko sabiedrības interesi rada noformējuma objekti, kuri dod līdzdarbības iespējas. Spilgts piemērs tam ir „Barikāžu autobuss” (4. maijs, Rīga), kurā bija iespējams ne vien iepazīties ar 1991. gada barikāžu laika notikumiem, bet arī interaktīvi, ar datora palīdzību, noskaidrot barikāžu dalībnieku vārdus. Lielu atsaucību gan dalībniekos, gan vērotājos gūst svecīšu aizdegšana, no kurām veidoti dažādi zīmējumi (18. novembris, Jelgava) vai gaismas ceļi (18. novembris, Kuldīga). Interesanta ir arī dažu pašvaldību iniciatīva veidot kādus tēlus pilsētas centrā (18. novembris, Liepāja), objektu radīšana, uz kuriem skolēni vai arī jebkurš svētku dalībnieks var rakstīt, piemēram, savus novēlējumus Latvijai (4. maijs, Rīga). Rīgā, 18. novembrī visu dienu cilvēku uzmanības centrā bija Brīvības pieminekļa laukums, kur cilvēki piestāja, atstāja līdzatnestās svecītes, vēroja filmu par Dziesmu svētkiem, klausījās filmā iestarpinātās intervijas ar dažādiem cilvēkiem - tas viss kopumā radīja svētku noskaņu.

Ieteikumi

Pētījuma dalībnieki uzskata, ka rotājumus pilsētās vajag izvietot savlaicīgāk, noformējumā būtu vēlama lielāka izmantoto elementu un formu daudzveidība, tam vajadzētu būt pamanāmākam un spilgtākam, izmantojot rotājumos dažādus gaismas objektus. Iedzīvotāji arī iesaka padarīt pieejamākus priekšmetus ar valsts simboliku, kā tas, piemēram, sekmīgi notiek Pasaules hokeja čempionātu laikā, kā arī vairāk iesaistīt

2 Naida runa (*hate speech*) ir ieteikumi un uzvedība, kura aicina uz neiecietību vai vardarbību pret kādu personu vai grupu, kas ir atļaujama pēc etniskās izcelsmes, reliģiskās piederības, seksuālās orientācijas vai kādas citas pazīmes.

pilsētas noformēšanā svētku dalībniekus, veidojot, piemēram, „dzīvo noformējumu” - mazi karodziņi un baloni iedzīvotāju rokās, kuri svētku pasākumu laikā pārvietojas pa visu pilsētu.

Arī pēc ekspertu atzinuma, pilsētvides svētku noformējumam būtu jāizmanto modernās gaismu tehnoloģijas un jāmeklē jaunas pieejas tradicionālo simbolu izmantošanā. Tas attīstītu svētku noformējumu, kā specifisku tēlotājas mākslas novirzienu, kurš spēj oriģināli sintezēt dažādu pilsētvides elementu pielietojumu, tādējādi palielinot arī jauniešu interesi par valsts svētkiem. Eksperti uzsver, ka svētku noformējuma individualitāti nosaka gan svētku saturiskā jēga, gan gadalaiks. Tādējādi novembra svētku svinīgumu rada gan tumšais un aukstais gadalaiks, gan dziļāk nostiprinājušās svētku svinēšanas tradīcijas, kurām vairāk atbilst „klasisks” vai konservatīvs noformējums (piemēram, valsts karogi bez mākslinieciskas apdares), kurus labi papildina gaismas un dzīvās uguns elementi emocionālā pacēluma un svētku sajūtas radīšanai. Savukārt, maijs ir pavasara mēnesis, tāpēc 4. maija svētkiem var veidot gan netradicionālāku un priecīgāku noformējumu, gan jautrāku publisko svētku pasākumu programmu.

Tā kā pētījums apliecināja, ka karogs, kā svētku rotājums, neveicina konkrēto valsts svētku atpazīstamību, jo karogu izkāršana notiek ļoti bieži, tad, lai Latvijas Republikas karogs sāktu kalpot kā svētku simbols un aktivizētu iedzīvotāju svētku sajūtu, ir ieteicams ierobežot karoga lietošanu ikdienā un tā izkāršanu par godu visām atceres dienām.

Par iedzīvotāju pienākumu valsts svētku dienās pacelt valsts karogu, ar mediju starpniecību, būtu jāatgādina kādai valsts institūcijai, jo pie pašreizējās prakses, kad par karogu izkāršanu ziņo Rīgas dome, tiek uzrunāti tikai galvaspilsētas iedzīvotāji.

Tas, ka svētku noformējums šobrīd ir izvietots galvenokārt pilsētu centros, kavē svētku sajūtas rašanos iedzīvotājiem, kuri dzīvo pilsētu mikrorajonos. Valsts svētkos būtu noteikti jāizrotā, pirmkārt, visu pilsētu nozīmīgākās transporta maģistrāles, piemēram, Rīgā - gan Brīvības iela līdz pat Juglai vai Berģiem, gan arī Maskavas iela un, otrkārt, tās vietas, kuras iezīmē katras priekšpilsētas centru.

Svētku notikumi ar valsts amatpersonu piedalīšanos

Pētījuma laikā veiktais šāda veida svētku notikumu novērojums liecina, ka šajās svētku epizodēs visbiežāk nākas sastapties ar rutīnu, formālu pienākuma izpildi no amatpersonu puses un vāju pasākuma organizētību no svētku organizatoru puses. Tas attiecas gan uz notikuma dalībnieku uzvedību, viņu izvietojumu un pārvietošanos telpā, kā arī uz laika plānojumu. Spilgti tas izpaužas svinīgajās ziedu nolikšanas ceremonijās pie Brīvības pieminekļa un citās simboliskajās piemiņas vietās. Ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa tiek plānota kā svinīgs, valstiskas vērtības apliecināšs pasākums, kurā piedalās gan valsts augstākās amatpersonas, gan Latvijas iedzīvotāji. Tā ir situācija, kad vienkāršie iedzīvotāji ar varas pārstāvjiem ir neikdienišķi tuvu un tā varētu veidoties emocionāli piesātināta kopības izjūta. Tomēr tas nenotiek. Piemēram, 4. maijā. Valsts augstākās amatpersonas, vienā laukuma malā saņēmušas ziedus, aiznes tos līdz Brīvības piemineklim, noliek, tad nostājas labajā³ pieminekļa pusē uz kāpnēm un drīz vien notikuma vietu pamet. Nav notikuma kulminācijas, nav svētku runas, nav pārejas starp svinīgo ziedu nolikšanu un jautro orķestru defilē koncertu. Tie valsts pilsoņi, kuri atnākuši ar ziediem, netiek informēti, ka tos nolikt būs iespējams tikai krievu valodā, pēc vairāk kā stundu ilgā koncerta beigām. Šāda notikuma gaita liek saprast, ka ziedu nolikšanas pasākums plānots pavirši, bet par skatītājiem un tiem, kuri vēlas nolikt pašu gādātus

3 Šeit un turpmāk pieminekļa puses noteiktas stāvēt ar seju pret tā fasādes pusi.

ziedus, tiek domāts tikai no amatpersonu drošības aspekta. Skatītāji drūzmējas aiz aizžogojumiem, stingrā policijas uzraudzībā; jāuzsver, ka 2007. gada 18. novembrī vienas aizžogojuma sētas vietā (4. maijā) parādījušās jau divas. Savukārt, vēl pirms pāris gadiem ziedu nolikšanas ceremoniju no skatītājiem nešķīra neviens nožogojums. Pastāv risks, ka tieši šie žogi var kļūt par varas pārstāvju un sabiedrības attiecību simbolu, tādējādi svētku reizē vēl pastiprinot ikdienā uzkrājušās negatīvās emocijas.

Visai parasta kļūme pasākumos ar amatpersonu piedalīšanos ir sliktā notikuma redzamība un dzirdamība no vienkāršo skatītāju atrašanās vietas. Tas spilgti redzams bija arī Nacionālo bruņoto spēku parādē 11. novembra krastmalā 18. novembrī. Notikuma redzamība un dzirdamība nodrošināta vienīgi oficiālajām personām un svētku viesiem paredzētajā tribīnē. Daudzmaz labi redzēt un dzirdēt var vienīgi amatpersonu tribīnei tuvumā stāvošie. Tie, kas atradās tālāk vai Daugavmalas pusē (lielākā skatītāju daļa), nedzird gandrīz neko. Tie, kuri stāv aizmugurējās rindās, gandrīz neko nevar saskatīt.

Ieteikumi

Tā kā vairākums klātesošo, stāvot daudzās rindās, neredz un nedzird, kā Valsts prezidents pieņem parādi un pasākuma norisi var uztvert tikai fragmentāri, krastmalā būtu ieteicams izvietot vairākus ekrānus, kuros būtu skatāma svinīgā pasākuma translācija televīzijā. Lai skatītājiem būtu iespēja līdzdarboties - sveikt garām soļojošos karavīrus - būtu ieteicami transparenti ar vienību nosaukumu uzrakstiem. Tā kā parādes skatītāju pulcēšanās notiek 11. novembra krastmalas malās - uz gājēju ietves un, daudzo interesentu dēļ, - arī zālienā, organizatoriem būtu pienākums tur izvietot saliekamas, brīvi pieejamas tribīnes, ar kādām tiek izrādīta cieņa saviem iedzīvotājiem daudzās pasaules valstīs.

Svētku notikumos ar valsts amatpersonu piedalīšanos parasti piedalās arī Valsts prezidents. Nereti viņa izturēšanās nav precīzi izplānota, dažreiz viņa teiktais nav sadzirdams, piemēram, Nacionālo bruņoto spēku parādē 18. novembrī. Visai neveikli ir valsts prezidenta formālie mēģinājumi kontaktēties ar sabiedrību svinīgo ceremoniju beigu daļās. Tāpēc ieteicams būtu galvenajos valsts svētkos, kuros piedalās prezidents, pie prezidenta izveidot nelielu scenāristu, režisoru un producentu padomi, kura koordinētu visu pasākuma norisi, arī to, lai nesaskaņotības raisītas izdarības negrautu prezidenta reputāciju, kā tas notika aplūkotojos svētku notikumos. Tas sekmētu emocionāli pozitīvas auras veidošanu ap prezidenta tēlu. Labu svētku sajūtu ļoti daudzos valsts iedzīvotājos, piemēram, diez vai veicina arī tāds fakts, ka Valsts prezidents pašvaldību vadītājus aicina pie sevis tieši 18. novembrī un daudzās pilsētās tāpēc pašu svinīgos pasākumus notur jau 17. novembrī. Vietējās varas pārstāvjiem svētkos jābūt ar saviem cilvēkiem. Valsts prezidenta pieņemšanas, ar pašvaldību vadītāju piedalīšanos, varētu rīkot arī pēc svētkiem, kad varētu arī iztaujāt viesus, kā viņu pilsētās notika svētku svinēšana.

Brīvības piemineklis ir nozīmīgākais valstiskuma simbols publiskajā vidē, tāpēc svētku notikumiem pie tā, kā arī paša laukuma iekārtojumam, būtu pievēršama īpaša uzmanība. Šīs telpas organizācijas iespējas savlaicīgi jāizdiskutē ekspertu vidū. Ziedu nolikšanas ceremonijas novērojums radīja idejas par iespējām racionālākai laukuma izmantošanai. Piemēram, telpu pieminekļa priekšā tomēr atvēlēt tautai, kurai abās laukuma pusēs izvietot arī saliekamas tribīnes. Valsts amatpersonas varētu tad pulcēties pieminekļa aizmugurē, sākoties ceremonijai skaisti iznākt skatītāju priekšā, virzībā uz pieminekļa labo pusi ziedu nolikšanas brīdī, veidojot lokveida zīmējumu, bet pēc ziedu nolikšanas apsēžoties mobila-jās tribīnēs, kuras izrādītos to pašu tribīņu turpinājums, kurās sēž tauta. Pieminekļa laukumam tiekot organizētam kā amfiteātrim, viss pasākums iegūtu heroiskas izrādes iespaidu. Sekojošo Valsts prezidenta runu valsts amatpersonas un skatītāji noklausītos vienoti vienā telpā, pēc tam kopā noskatītos arī nelielu priekšnesumu programmu un tad valsts amatpersonas no tribīnēm varētu kādu laiku paskatīties, kā ziedus pie pieminekļa noliek tauta.

Pasākumos ar amatpersonu piedalīšanos svarīgs ir arī laika plānojums: to nedrīkst pakļaut vienīgi televīzijas tiešraižu plānojumam. Piemēram, 18. novembrī starp Valsts prezidenta runu un salūtu pauze bija pārāk īsa. Pasākuma dalībniekiem vajadzēja rīkšiem doties Daugavas virzienā, tomēr, neskatoties uz to, daudzi skatītāji, kuri Valsts prezidenta runu noklausījās līdz galam, bija spiesti samierināties ar to, ka no salūta redzēja tikai pašas beigas.

Svētku salūtu novērojumi apliecina, ka daudz lielāku skatītāju atsaucību gūst uguņošana, kura saskaņota ar kādu mūzikas pavadījumu. Turklāt, mūzikas pavadījumam būtu jābūt dzirdamam plašākā telpā, piemēram, Rīgā, ne tikai Daugavas labajā, bet arī kreisajā krastā. Lai gan Rīgas dome bija vienojusies ar Latvijas Radio 1. programmu par uguņošanas muzikālā pavadījuma translāciju, ko iedzīvotāji varētu dzirdēt, ieslēdzot attiecīgo programmu, turpmāk ir nepieciešama plašāka informācija par šādu iespēju praktisko izmantošanu.

Masu pasākumi

Masām domātie pasākumi parasti pilda abas valsts svētku funkcijas: tie ir gan patriotisma jūtu un svētku emocionālā pacēluma piesātināti, gan ir arī izklaidējoši un spriedzi noņemoši.

Piemēram, 4. maija koncerts 11. novembra krastmalā priecēja un izklaidēja skatītājus sākot jau ar dienas programmu, kura piesaistīja daudz ģimeņu, bērnu, jauniešu, līdz pat vēlam vakaram, kad skatītāju lokā pieauga jauniešu un vidējās paaudzes cilvēku skaits. Visā dienas garumā krastmalā valdīja jautrības un svētku atmosfēra. Koncerta programma bija dinamiska un atbilstoša klausītāju vēlmēm. Ar ovācijām un līdzī dziedāšanu tika uzņemtas tautā populārās grupas, līdz koncerta noslēgumā tika sasniegta kulminācija, dziedot koriem un uzstājoties grupai „Pērkons”. Uguņošana, kuras mūzikas pavadījums, dziesma „Mirdzot šķēpiem” no Jura Kulakova un Normunda Beļska kantātes „Vēstules uz bruģa”, izsauca vispārēju sajūsmu.

Atsevišķu masu pasākumu organizēšanā spilgtu lomu spēlē dažas sabiedriskās organizācijas. Daugavas Vanagu organizētais Lāčplēša dienas masu pasākums 11. novembra krastmalā pulcēja dažāda vecuma cilvēkus, no kuriem daudzi dziedāja līdz patriotiskajām dziesmām, dedzināja svečītes. Cilvēku patriotisko un svinīgo noskaņojumu pastiprināja vides iekārtojums - uguns kuri, lāpas, sveces. Dažādās ugunis, kuras vēsajā un tumšajā novembra vakarā norobežoja notikuma vietu no pārejās tumšās telpas un vienlaicīgi ļāva arī sasildīties, radīja neparastu svinēšanas gaisotni.

Tas, ka pasākumu dalībnieku vidū pamatā bija tikai latvieši, ir viegli izskaidrojams, jo pasākumā izmantotie simboli un dziesmas pazīstamas latviešiem; arī svētku noskaņā dominēja etniskajā piederībā balstīts patriotisms.

Arī politikās partijas „Visu Latvijai” darbība bija pamanāma gan 11. novembra krastmalā Lāčplēša dienas svinībās, gan 18. novembrī. „Visu Latvijai” organizētais lāpu gājiens 18. novembrī iesākās ar kopīgi izsauktiem lozungiem nacionālās pašapziņas celšanai, tam sekoja dziesmu skandēšana, kuru nacionālpatriotiskais noskaņojums brīžiem jau pārgāja šovīnismā. Tālākie notikumi izvērtās par krāšņu un līksmu gājieni cauri Vecrīgai uz Brīvības pieminekli. Tas bija vienīgais organizētais ļaužu pulks, kāds ar karogiem un lāpām rokās svinīgi ieradās pie Brīvības pieminekļa sagaidīt Valsts prezidenta uzrunu. Šajā kontekstā aktuāls kļūst jautājums par tādu sabiedrisku organizāciju iesaistīšanu svētku svinībās, kuras spētu patriotisma patosu ieturēt, balstoties arī vispirms uz pilsonisku kopības izjūtu un neaizskarot citas sabiedrības grupas.

Pētījums ļauj secināt, ka tikai atsevišķas pašvaldības ir mēģinājušas aktivizēt valsts svētku organizatoru un nevalstisko organizāciju sadarbību, kur tas noticis, biežāk ir gūts pozitīvs

rezultāts. Sadarbības nepopularitāte skaidrojama ar grūtībām sadalīt atbildību starp sabiedriskajām organizācijām un vietējo varu šādos sadarbības gadījumos, kā arī fakts, ka pašvaldībās šādu organizāciju nav pārāk daudz.

Pētījums parādīja, ka pasākumos vai pasākumu daļās, kurās iedzīvotāji paši var kaut ko darīt - dziedāt līdzī un dejojot svētku koncertos, nolikt ziedus un fotografēties pie svētku objektiem, nest lāpas vai izvietot sveces pasākumu norises vietās, parasti ir gan lielāka iedzīvotāju aktivitāte, gan vairāk pozitīvo emociju.

Ieteikumi

Iedzīvotāju ieteikumos, kā veidot tādus svētku pasākumus, kuri piesaistītu lielāku iedzīvotāju interesi un veicinātu viņu iesaistīšanos šajos pasākumos, dominēja aktīvās līdzdalības formas. Piemēram, Nacionālo bruņoto spēku vienību viesošanās reģionos ar paraugdemonstrējumiem un ar iespēju iedzīvotājiem tuvumā apskatīt militāro tehniku, aprunāties ar karavīriem, vai arī sporta pasākumu organizēšana par godu konkrētajiem svētkiem. Respondenti izteica vēlēšanos piedalīties lāpu gājienos, apmeklēt brīvdabas izstādes un izrādes ar svētku notikumam atbilstošu tematiku, piedalīties kopīgā sadziedāšanās notikumā. Bērnu iesaistīšanas visvienkāršākais veids ir balonu vai karodziņu dalīšana pasākumu norises vietās. Šāda aktivitāte vienlaikus papildina svētku noformējumu un rada svētku sajūtu gan svētku dalībniekiem, gan svētku vērotājiem.

Svētku dažādībai un dalībnieku piesaistīšanai kalpo neikdienišķa pilsētu laukumu, ielu, upes krastu, parku izmantošana svētku pasākumiem.

Svētku rezultāts

Svētku pētnieki norāda, ka valsts svētki stiprina saikni starp nāciju un varu. Valsts svētku svinības satuvina varas pārstāvjus un iedzīvotājus, novēršot uzmanību no valstī pastāvošajiem sociālajiem un politiskajiem konfliktiem. To vietā tiek piedāvāts sabiedrību vienojošs naratīvs par valsts izveidošanos un esošās kārtības leģitimitāti. Raugoties uz valsts svētku svinēšanu Latvijā no šādas perspektīvas, atklājas gluži pretēja aina - valsts svētku kontekstā aktualizējas pretrunas starp valsts varas pārstāvjiem un iedzīvotājiem.

Analizējot iedzīvotāju attieksmi pret valsts svētkiem un to svinēšanas paradumus, vairākkārt priekšplānā ir izvirzījies jautājums par sabiedrības un valsts attiecībām. Pirmkārt, pamatojot savu vienaldzīgo attieksmi pret valsts svētkiem, daļa pētījuma dalībnieku puda savus negatīvos viedokļus par varas pārstāvju attieksmi pret iedzīvotājiem, kura izpaužas valsts īstenotajā politikā dažādās nozarēs - ekonomikā, sociālajā drošībā, nodarbinātībā, etnopolitikā. Otrkārt, valsts svētku kontekstā iedzīvotāji aktualizēja tēmu par valsts sasniegumiem, netieši norādot uz pozitīvā diskursa trūkumu par valsti un tās progresīvo attīstību. Treškārt, iedzīvotāju skatījumā valsts svētku nozīmīgumu mazina arī varas pārstāvju attieksme pret svētkiem, īpaši 4. maiju, kad par ierastu kļūst amatpersonu prakse atrasties ārpus valsts, nevis būt kopā ar iedzīvotājiem valstij nozīmīgā svētku dienā. Visi minētie aspekti valsts attieksme pret iedzīvotājiem un svētkiem, pozitīvā diskursa trūkums, kā arī zemā uzticēšanās varai, veido atsevišķu argumentu grupu, ar ko iedzīvotāji pamato savu neiesaistīšanos valsts svētku svinēšanā.

Sabiedrības atsvešinātība no varas izpaužas ne tikai attieksmju, bet arī svētku svinēšanas prakses līmenī. Valsts svētku organizatori nepietiekami uzrunā un iesaista tautu un atsevišķo indivīdu, bet svētku pasākumus orientē galvenokārt uz varas eliti. Līdz ar to svētku svinēšanā ir vērojama šķirtne starp varas pārstāvjiem un svētku dalībniekiem, nosacīti veidojot divas valsts svētku svinēšanas telpas. Kā plaisu starp sabiedrību un varu iedzīvotāji uztver arī slēgtu svētku pasākumu rīkošanu - koncerti ar ielūgumiem konkrētiem viesiem,

svētku mielasti, dažādas pieņemšanas par godu valsts svētkiem. Šāda prakse iedzīvotājiem liek justies nenovērtētiem un atstumtiem, nostiprinot priekšstatu par valsts svētkiem kā elites svētkiem.

Pētījums parāda, ka pašreizējā svētku svinēšanas prakse maz piesaista citu tautību iedzīvotājus. Svētku organizatori un masu mediji nereti uztver kā dabisku, ka svētki orientēti vienīgi uz latviešiem. Pagaidām valsts svētki nekalpo dažādu sabiedrības grupu vienotības veidošanai, tie drīzāk pastiprina emocionālu atsvešinātību, ko rada arī neizprastie simboli; neskaidra vēstures izpratne un, tādējādi, dažādas tās interpretācijas iespējas; iesīkstējušās padomju laika svētku svinēšanas tradīcijas; neapmierinātība ar neatkarības laikā īstenoto etnopolitiku. Redzams, ka krievvalodīgie nereti valsts svētkus uzlūko caur negatīvu prizmu, dēvējot tos par politiskiem svētkiem, kuri drīzāk kalpo sabiedrības šķelšanai. Tāpēc saprotami, ka cittautiešu svētku diskursā raksturīgi lielāku uzsvāru likt uz izklaides iespējām publiskajā telpā un šova elementu baudīšanu svētku pasākumos.

Ieteikumi

Svētku notikumu analīze liek izdarīt secinājumus, ka svētku organizatoriem ir vajadzīga izpratne un skaidrība par jautājumu, kādos svētku notikumos ir iespējams un nepieciešams veidot patriotismu, kurš balstītos pilsoniskajā atbildībā un solidaritātē, neatkarīgi no dalībnieku etniskās piederības; un kuros gadījumos svētku gaisotne veido vienīgi etniskajā nacionālismā balstītu patriotismu.

Svētku organizācija

Ieteikumi

Valsts svētki maijā un novembrī dabiski veido it kā pretpolus, tie atšķiras gan pēc to vēsturiskās un simboliskās jēgas, gan arī gadalaika. 1. un 4. maija svētku svinēšanas paradumi nav vēl nostabilizējušies, tie vēl tikai veidojas. Tā kā šie svētki notiek gada gaišajā laikā, to svinēšana varētu izvērsties kā eksperimenti ar jaunām idejām, tiem vajadzētu būt dinamiskiem, darbības piesātinātiem un dažādas sabiedrības grupas piesaistošiem. 11. un 18. novembra svētki notiek tumšajā gada laikā, to svinēšanas tradīcijas vairāk nostabilizējušās, tajos liels akcents uz pagātni un apceri.

Attiecībā par 1. maiju, kā Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas dienu, vai 4. maiju kā dienu, kad kopā ar Neatkarības deklarācijas pasludināšanu, tika atjaunota Satversmes darbība, lietderīgi būtu izmantot valsts likumīgās varas autoritātes stiprināšanai un demokrātisko vērtību, kā sabiedrību vienojošā spēka, izcelšanai. Laiks, kas aptver 1. un 4. maiju, varētu būt konstitūcijas - Satversmes - nedēļa, un tai atbilstošie svinību rituāli būtu cieši saistīti ar Saeimu. Svinīgā uzruna būtu jāsaka tikai parlamenta priekšsēdētājam, un tā jāvelta Satversmes un demokrātiskas valsts iekārtas godināšanai. Kā likumdevējas varas manifestācijai, tai būtu jāizskan Saeimas līmeni, un, kā demokrātisko vērtību manifestācijai, jāuzrunā visa sabiedrība kopumā.

Savukārt 11. un 18. novembris veido otru valsts svētku nedēļu, kurā vairāk akcentēts patoss un patriotisms.

Fakts, ka maijā un novembrī svinamie svētki katri dabiski izveido svētku nedēļas, ļauj izstrādāt izvērstu, daudzveidīgu scenāriju šim laika posmam, lai svētku notikumi nonāktu līdz kulminācijai, kas maijā būtu 4. maijs, bet novembrī - 18. novembris.

Pašreizējā svētku svinēšanas pieredze rāda, ka visbiežāk 1. maijā pašvaldībās notiek tikai sporta sacensības jauniešiem vai arī ar svētku tēmu nesaistīts brīvdabas pasākums. Nedaudz plašāk tiek atzīmēts 4. maijs, kam par godu pašvaldības visbiežāk rīko svētku

koncertus. 4. maijā eksperti iesaka turpināt esošo praksi un svinēt to, kā pavasara svētkus, rīkojot sporta sacensības, brīvdabas koncertus, skaistākā pagalma konkursu un tamlīdzīgus pasākumus.

Par maijā rīkoto svētku tradīciju varētu izvērsties plašāk rīkoti skrējieni, kādi varētu notikt visās Baltijas valstīs un kalpot kā Baltijas valstu vienotības simbols. 1. maijā šādus skrējienus varētu saistīt ar Baltijas valstu vienlaikus iestāšanos Eiropas Savienībā.

Svētku sagatavošanas stadijā lietderīgi aicināt sabiedrību piedalīties diskusijās par svētku pasākumu organizēšanu un aicināt piedāvāt svētku pasākumus ne tikai pilsētu centriem, bet arī priekšpilsētu un mikrorajonu centrālajiem laukumiem, parkiem.

Svētku organizēšanas posmā lietderīgi uzrunāt dažādu etnisko grupu pārstāvjus ar aicinājumu iesaistīties svētku pasākumu plānošanā un līdzdalībā, jo tieši līdzdalība veido lojalitāti un piederības sajūtu, kā arī rada lielāku interesi pārējos etniskajai grupai piederīgajos.

Svētki plašsaziņas līdzekļu atspoguļojumā

Salīdzinot svētku atspoguļojumu latviski un krieviski rakstošajā presē, redzama krasa atšķirība - latviski publicēts daudz vairāk materiālu par svētkiem gan pirms, gan pēc tiem, tiek ievietota informācija par plānotajiem svētku pasākumiem. Turpretī, krieviski iznākošajās avīzēs lielākoties atrodamas tikai īsas ziņas par jau notikušajām svētku norisēm. Savukārt, svētkos plānotie notikumi nereti aprakstīti ļoti atsvešināti, it kā runa būtu par kādu citu valsti, netiek pieminēta iedzīvotāju līdzdalība svētkos.

Latviski rakstošā prese lielākoties atspoguļo svētku svinības pozitīvi, latviešu laikrakstiem raksturīgs uzsvars uz iedzīvotāju vienotību un patriotismu, akcentējot, ka svētkos piedalās ļoti dažādu sociālo un vecuma grupu pārstāvji, savukārt krievu laikrakstos daudz vairāk tiek atainotas negatīvās parādības svētku norisē.

Gan latviešu, gan krievu masu mediji atspoguļo tikai svētku norises Rīgā un tikai retu reizi piemin valsts svētku pasākumus citviet Latvijā.

Būtiski atšķiras arī latviski un krieviski rakstošie portāli. Neskatoties uz to, ka portāli vienlīdz izmantojuši ziņu aģentūras *LETA* sniegto informāciju, *rus.Delfi* un *rus.Tvnet* to pasnieguši ievērojami lakoniskāk, vai arī vispār nav iekļāvuši savās slejās. Tādējādi liekot saprast, ka patriotisms, Latvijas neatkarība un ar to saistīto vēsturisko notikumu izpratne nav attiecināma uz krieviski lasošajiem. Kaut arī portāli ir ļoti kritiski, runājot par valsts svētku tēmu, tomēr jāatzīst, ka viņi pamana un pozitīvi vērtē tādus simboliski nozīmīgus faktus kā Valsts prezidenta uzruna „visai Latvijas tautai”.

Pusaudžu žurnālos valsts svētki gandrīz netiek pieminēti, kas izskaidrojams ar pusaudžu žurnālu tematiku kopumā. Tajos dominē tādas tēmas kā mode, stils, attiecību veidošana, mūzika, filmas un slaveni cilvēki. Savukārt, daudz mazāk tiek rakstīts par sociāli un politiski nozīmīgiem jautājumiem.

Ieteikumi

Valsts institūcijām, piemēram, LR Izglītības un zinātnes ministrijai pirkt vietu jauniešu presē, kur publicēt informāciju par valsts svētku vēsturisko izcelšanos un mudināt jauniešus līdzdarboties svētku svinēšanā.

Krieviski rakstošajiem portāliem vēlams izvairīties no acīmredzamas ziņu aģentūru sagatavoto materiālu cenzēšanas. Nepublicējot vienlīdz informatīvi bagātus materiālus par valsts svētku vēsturisko fonu un publisko pasākumu norisi, tiek veidota informatīvā šķirtne starp latviski un krieviski rakstošo portālu lasītājiem.

Televīzijas tiešraižu un raidījumu skatīšanās svētku dienās ir viena no izplatītākajām iedzīvotāju pasīvās līdzdalības formām svētkos, tāpēc īpaša uzmanība ir jāpievērš televīzijas programmām svētku dienās. Ņemot vērā iedzīvotāju izteiktās vēlmes, tajās būtu jāiekļauj vairāk tādu raidījumu, kas sniedz pozitīvas emocijas, popularizē valsts un tās cilvēku sasniegumus, uzsver dzimšanas dienas motīvu, nevis skumjas, kavējoties atmiņās par latviešu tautas ciešanām vēstures griežos. Televīzijas programmās un interneta portālos būtu jāiekļauj arī svētku svinību plašāks atspoguļojums reģionos, jo pretējā gadījumā iedzīvotājiem veidojas priekšstats, ka valsts svētkus svin tikai Rīgā. Šāda prakse būtu vērtīga ne tikai lauku iedzīvotājiem, bet arī rīdniekiem, paplašinot svētku svinību telpu un veidojot netiešās saiknes ar svētku dalībniekiem Latvijas novados.

Informācijai masu mēdijos par svētkiem vajadzētu būt labāk pamanāmai un lasītājus uzrunājošākai, piedalīties aicinošākai.

Valsts svētku svinēšana skolās

Pētījumā veiktā skolu izpēte liecina, ka Latvijas skolās parasti notiek vairāk vai mazāk vērīgā valsts svētku atzīmēšana. Aizrautīgāk svētkos iesaistās mazāko klašu skolēni. Tomēr jāuzsver, ka noteicošais faktors svētku līdzdalībā ir svētku notikuma saskaņa ar skolēna interesēm atbilstošajā vecuma grupā, skolu prasme atkāpties no tradicionālu un rutīnas pilnas svētku notikumu veidošanas, skolotāju piemērs.

Pētījums arī atklāja, ka bērnus un jauniešus emocionāli visvairāk saīļno valsts svētku svinēšana ģimenē, kas apstiprina to, ka arī vecākiem ir jāpiedalās savu bērnu pilsoniskajā audzināšanā.

Skolēnu aptauja liecina, ka tieši pilsoniskais nacionālisms, kurā kopības sajūta balstās uz atbildību par vides saudzēšanu un likumu ievērošanu, ir tā bāze, kas varētu kalpot kā pamats vienotas nācijas izpratnes veidošanā dažādu etniskās piederības jauniešu vidū. Ieteikumus sk. 5.6. sadaļā (99.lpp.).

Valsts svētku svinēšana: dažādu valstu prakses un pētījumi

Valsts svētki un svinamās dienas visā pasaulē ir ļoti dažādas un nozīmīgas, kāda tiek piešķirta to svinēšanai, dažādās valstīs atšķiras. Daļa svētku katrā valstī ir īpaši nozīmīgi, visbiežāk tie saistīti ar valsts dibināšanu, konstitūcijas pieņemšanu, neatkarības statusa iegūšanu, atjaunošanu. Citi svētki ir ieguvuši globālu raksturu un tie tiek vienlaicīgi svinēti daudzās pasaules valstīs (11. novembris, 1. maijs u.c.).

11. novembris ir pasludināts par Pirmā pasaules kara beigšanās dienu (1918. gadā). Notiek kara veterānu godināšana (*Veterans Day*)⁴, kā tas ir ASV, vai arī tiek svinēta Pirmajā un Otrajā pasaules karā kritušo piemiņas diena (*Remembrance Day*), kā tas ir Austrālijā⁵, Kanādā⁶, Apvienotajā Karalistē. Dažkārt šo dienu nosauc arī par Magoņu dienu (*Poppy Day*)⁷ - šis nosaukums nāk no magoņu plantācijām, kuras sevišķi krāšņi esot uzdziedējušas Pirmā Pasaules kara kaujās „uzartajos” laukos. Dažās valstīs ir izveidojusies tradīcija šajā dienā pie apģērba piespraust mākslīgu magoni, kuru pārdošanu organizē veterānu

4 The History of Veterans Day. <http://www.military.com/veteransday/History.html> [Aplūkots: 01.02.2008.]

5 Remembrance Day. http://www.dva.gov.au/commem/rememb/Rem_day.htm [Aplūkots: 01.02.2008.]

6 A Day of Remembrance. <http://www.vac-acc.gc.ca/remembers/sub.cfm?source=history/other/remember> [Aplūkots: 01.02.2008.]

7 Clarke, Stephen. *The History of Poppy Day*. http://www.rsa.org.nz/remem/poppy_hist.html [Aplūkots: 01.02.2008.]

organizācijas, lai iegūtos līdzekļus ziedotu kara veterāniem (Francijā, Jaunzēlandē). 11. novembri vēl svin arī kā karadarbības izbeigšanas dienu (*Armistice Day*), - Francijā, Jaunzēlandē u.c. Latvijā 11. novembris svinama kā Lāčplēša diena, par godu Latvijas armijas uzvarai pār Bermonta karaspēku 1919. gadā. Tas ir notikums, kuram bija izšķirošā loma Latvijas valstiskā statusa nostiprināšanā.

1. maija svinēšanai ir ļoti bagātīga vēsture un tas saistīts ar ļoti atšķirīgām tradīcijām: gan reliģiskām, gan politiskām. Jau pirmskristietības laikos, ģermāņu zemēs nakti uz 1. maiju svinēja kā Valpurģu nakti, to svinēja un dažviet vēl tagad svin arī citās zemēs, saistot ar vasaras atnākšanu. Mūsdienās, Romas katoļu baznīca 1. maiju svin kā Svētās Jaunavas Marijas dienu (*Blessed Virgin Mary*).

Politiskā 1. maija svinēšanas tradīcija izveidojusies kā strādnieku solidaritātes manifestācija, saistībā ar Čikāgas strādnieku dumpi un 1886. gadā aizsākās kā piemiņas diena ar nāves sodu sodītajiem dumpja dalībniekiem, tāpēc bieži šie svētki saukti par Starptautisko strādnieku solidaritātes dienu un to savā apbruņojumā ņēmušas kreisās un radikāli kreisās partijas un tām šie svētki kalpo strādnieku interešu manifestācijai, sociāldemokrātijas solidarizēšanai. Vēlāk daudzviet, lai mazinātu kreiso partiju lomu, šo dienu pārvērtā par oficiāliem valsts svētkiem un sāka svinēt kā Darba dienu - tādu to atzīmēja pat fašistiskajā Vācijā. Neskatoties uz to, ka politiskā 1. maija svinēšanas aizsākumi meklējami ASV, tur 1. maijs tagad vairs netiek svinēts kā kreiso strādnieku svētki, bet kopš 1958. gada pārtapis Lojalitātes dienā (*Loyalty Day*), taču tā nav populāra svinamā diena ASV. Darba dienu ASV svin septembra pirmajā pirmsdienā, līdzīgi arī Kanādā, - šādu izvēli tāpat nosaka valdību vēlme mazināt sociālistu ietekmi savās valstīs. 1. maijs joprojām ir populāra svētku diena ar kreisu pieskaņu daudzās Eiropas valstīs, arī Indijā, Ķīnā, Krievijā un citur. 20.gs. pēdējās desmitgadēs dažviet izraisījās pat radikālo kreiso spēku iniciēti grautiņi, piemēram, Vācijā 80-tajos gados.

Parasti valstis vislielāko vērību piešķir valsts svētku svinēšanai, īpaši izdalot valsts neatkarības svētkus un to apaļās jubilejas. Valsts svētku svinēšana kalpo valstiskās identitātes stiprināšanai, nacionālās kopienas nostiprināšanai, nācijas un valsts saišu stiprināšanai.

Aplūkojot ievērojamo valsts jubileju svinēšanas piemērus, varam novērot, kādiem aspektiem dažādās valstīs svētku organizatori un ideologi piešķirusi vislielāko vērību. Piemēram, 20.gs. pēdējās desmitgadēs valstu divsimtgades tika svinētas ASV un Austrālijā. ASV 1976. gadā svinēja divsimtgadi kopš Neatkarības Deklarācijas pasludināšanas; Austrālija 1988. gadā atzīmēja divsimtgadi kopš eiropieši sāka apgūt šo kontinentu. Saskaņā ar svētku organizatoru plāniem, abas valstis, gatavojoties lielajai jubilejai, kā vienu no galvenajiem uzdevumiem izvirzīja valstiskās identitātes stiprināšanu. Pētnieks Lins Spilmens (Lyn Spilman), salīdzinot nacionālās identitātes veidošanas politiku abās valstīs, norāda, ka divsimtgades svinību organizatori līdzīgi ASV un Austrālijā izvirzīja uzdevumu veidot „iztēloto kopienu”⁸ (*imaginedcommunity*). Termins „iztēlotā kopiena” kļuvis populārs kopš 1983. gada, kad Benedikts Andersons (Benedict Anderson) izmantoja to, lai definētu nāciju. Kā raksta B.Andersons (1983), nācija ir „iztēlotā kopiena”, jo tās dalībnieki reāli pazīst tikai savus tuvākos līdzgaitniekus, bet pārējo nācijas daļu atliek iztēloties; tas nozīmē arī robežu novilkšanu, - pat visradikālākais nacionālists nekad nevelēsies sasniegt situāciju, lai visa cilvēce pievienotos viņa nācijai, un, treškārt, tās ir horizontālas saites, kādas saista vienai kopienai piederīgos⁹. ASV un Austrālijas divsimtgades svētku politikas gars patiesībā arī bija šīs iztēlotās kopienas veidošana, kā svētku virsuzdevums.

8 Spilman, L. (1994) *Imagining Community and Hoping For Recognition: Bicentennial Celebrations in 1976 and 1988*. // *Qualitative Sociology*, Vol. 17(1), Springer, pp. 3-26

9 Anderson, B. (1991) *Imagined Communities*, rev. ed. London: Verso Books, p. 6

ASV svētku sagatavošanas posmā, kā nācijas vienotājas, izvēlējās politiskas tēmas, vēršot uzmanību uz demokrātiskajām vērtībām, kā saitēm, kas nāciju vieno un stiprina nacionālo kopienu. Savukārt, Austrālijā nacionālās kopības sajūtas stiprināšanā galvenā loma tika piešķirta ģeogrāfiskajai videi, norādot uz Austrālijas plašo kontinentu un skarbo dabu.

Lai stiprinātu kopienas horizontālās saites, ASV, gatavojoties neatkarības divsimtgadei 1976. gadā, lielu vērību piešķīra iekļaušanas politikai, paredzot speciālus pasākumus jauniešiem, sievietēm, etniskajām un rasu minoritātēm. Veselu gadu pirms svētkiem šīm grupām tika rīkotas konferences, lai mudinātu to līdzdalību svētkos, stiprinātu to lojalitāti nācijai¹⁰.

Abās valstīs bija vērojami atšķirīgi diskursi, oficiālajai, valsts līmenī deklarētajai un vietēja mēroga svinēšanai dažādos valsts reģionos. Nacionālās identitātes diskursu uzturēja valsts elite, bet apātija un nevienprātība bija jūtama citos sabiedrība slāņos un grupās. Vienkārtšie cilvēki šos svētkus, līdzīgi kā citkārt, izmantoja izklaidei, vai arī svinēja tos, pie-saistot vietēja mēroga pagātnes notikumiem, savai etniskajai piederībai, personiskajiem motīviem vai vadījās no vēl citiem neapzinātiem un nejaušiem motīviem¹¹.

Noderīgi pieminēt arī gadījumus, kad pētnieki diezgan vienprātīgi ir atzinuši valsts svētku politikas panākumus nācijas kopības izjūtas stiprināšanā. Tā piemēram, analizējot Indijas neatkarības 50-tās gadadienas svētku svinēšanu 1997. gadā, pētnieks Srirupa Roi (Srirupa Roy) norāda, ka svētku svinēšana tika fokusēta uz valsts institucionālās identitātes konstruēšanu un leģitimizēšanu, īpaši uzsverot valsts un sabiedrības/nācijas attiecības. S.Roi¹² uzsver divas lietas, kuras ļāvušas Indijai izveidot saikni starp valsti un nāciju. Pirmais - Indijas identitātes konstruēšanā uzsvars tika likts uz pilsonisko identitāti, nevis etnisko piederību. Otrkārt, atzīstot lielo kultūru dažādību valstī, valsts loma tika definēta, kā vienīgais spēks, kas spējīgs vienot visus, neskatoties uz tik lielajām etnokulturālām atšķirībām, panākt kārtību un stabilitāti. Izvērtējot Indijas neatkarības piecdesmitgades svinēšanas praksi, S.Roi secina, ka organizatoriskā pieeja, lingvistiski diskursīvie paņēmieni, notikumu tematiskais saturs, konstruē statisku veidojumu, kas nācijas un valstiskās identitātes vārdā norāda uz valsts lomu, pazīmēm un attiecībām. Indijas valstiskā identitāte tika uztverta pilsoniskajā aspektā: būt indietim nozīmē valstisku piederību, nevis etnisku. Arī attiecībā uz kultūru daudzveidību, valsts tiek uztverta kā vienīgais stabilitātes garants šajā daudzveidībā¹³.

Taču arī Indijas nacionālās neatkarības gadadienas svinēšanā ielauzās mūsdienām raksturīga iezīme - svētku komercializācija, kad nacionālais tika prezentēts kā patērnie-cisks akts, piemēram, sauklī: „ja mēs pārkam Indijas preci, mēs varam būt indieši”. Komercreklāmās plaši tika izmantoti tādi simboli, kā nacionālā neatkarība, brīvība, Indijas identitāte. Piemēram, *MasterCard* reklāmā bija izmantots fakts, ka Indijas neatkarība ir pasludināta 1947. gada 14.-15. augusta pusnaktī. Reklāmas sauklis uz kredītkartes skan: „1947: brīvība pusnaktī, bet 1997: brīvība katru diennakts stundu”. Indijas žurnālisti ironiski to nosauca par „patriotisma komercializāciju”

10 Spillman, L. (1994) *Imagining Community and Hoping For Recognition: Bicentennial Celebrations in 1976 and 1988*. // *Qualitative Sociology*, Vol. 17(1), Springer, pp. 3-26

11 Turpat, 9. lpp.

12 Roy, S. (2001) *Nation and Institution. Commemorating the Fiftieth Anniversary of Indian Independence*. // *Interventions. International Journal of Postcolonial Studies*. Vol. 3(2), Routledge, pp. 251-265

13 Turpat

14 Turpat, 255. lpp.

Lielo valsts gadadienu atzīmēšanas atšķirīgos panākumus ASV un Indijā var izskaidrot arī ar atšķirīgo kultūras un vērtību kontekstu šajās valstīs. Balstoties uz, vairākkārt veiktajiem, salīdzinošajiem vērtību pētījumiem, Ronalds Ingleharts (Ronald Inglehart) secinājis, ka valstīs, kuras mazāk skāris postmodernitātes vilnis, tostarp, arī Indijā, joprojām stipras ir tradicionālās vērtības - lielas ģimenes, cieņa un pakļaušanās autoritātēm, tai skaitā arī valstij, kā autoritātei¹⁵. Tāpēc saprotami, ka Indijā ir vairāk cilvēku, kuri lepojas ar savu valsti, nekā rietumu valstī. Atšķirīgie vērtību transformācijas tempi dažādos pasaules reģionos un valstīs nosaka, ka nacionālu pasākumu rezonanse šajās sabiedrībās sagaidāma atšķirīga.

Jaunajās pēcpadomju demokrātijas valstīs jaunajiem politiskajiem režīmiem nākas no jauna veidot arī svētku politiku. Pētnieki secina¹⁶, ka nav izveidotas tradīcijas efektīgai valsts svētku svinēšanai un līdz ar to labi iecerētie pasākumi var nedot gaidītos rezultātus. Sabiedrībā trūkst uzticēšanās politiskajai kārtībai, nav skaidras vīzijas par nacionālo identitāti, trūkst motivācijas līdzdalībai svētku svinēšanā.

Valsts svētku ieguldījums sabiedrības kopības izjūtas veidošanā

Svētku izpētei veltītajos darbos var izdalīt dažādas teorētiskās perspektīvas. Viena, vairāk klasiskajā funkcionālisma teorijā balstīta pieeja, uzsver sabiedrības dažādu grupu iekļaušanos, līdzdalību svētkos. Tā akcentē arī svētku objektu, lietu un priekšmetu, kam tiek piešķirta simboliska nozīme, un kurš svētkos iegūst īpašu svaru, lomu sabiedrības kopības izjūtas veidošanā. Šīs teorijas ietvaros tiek analizēta arī sabiedrības dažādu grupu konfrontācija gadījumos, kad svētku objekts ir mērķēts uz vienu sabiedrība daļu, bet tajā pašā laikā atsvešina citas. Šajā perspektīvā pasaules slavu guvuši amerikāņu pētnieka A.Ecioni un viņa skolnieku darbi¹⁷.

A.Ecioni balstās uz E.Dirheimu (Emile Durkheim), kurš rakstīja, ka ikdienas dzīves rutīna, darbs un rūpes par ģimeni vājina sociālās saites un kopējos ticējumus un palielina centrbēdzes un individuālisma tendences, tāpēc nepieciešamas darbības, kuras ļautu indivīdam izjust sevi par sabiedrības veseluma daļu. Rituāli ir tāds ietekmīgs mehānisms, kurš spēj stiprināt neredzamas saites sabiedrībā. Indivīdiem pielūdzot, godinot vienus un tos pašus objektus, tiek uzkrāta kopējā pieredze, kura palīdz veidot un nostiprināt dziļu emocionālu saistību starp sabiedrības locekļiem. Rituāla elementiem, pielūgsmes, godināšanas objektiem nav pašiem savas iekšējās vērtības vai jēgas. Sabiedrība ir tā, kura piešķir šiem objektiem nozīmīgumu un tad tie kļūst par kopienas integrējošo rituālu stūrakmeņiem¹⁸.

A.Ecioni savos darbos tālāk attīsta E.Dirheima domas, norādot, ka sabiedrības modernizācijas, individuālisma un dažādības izplatības ietekmē, svētku loma sabiedrībā mainās un dažādojas. Tieši mūsdienu sabiedrībai raksturīgo individuālisma tendenču dēļ, kā

15 Inglehart, R. (1999) *Postmodernization Erodes Respect for Authority, but Increases Support for Democracy*. // *Critical Citizens*, Vol. 22(3), Oxford University Press, pp. 236-257

16 Zorin Andrei. *Are we Having Fun Yet? Russian Holidays in the Post Communist Period*. // pieejams: www.stanford.edu/group/Russia20/volume/pdf/zorin.pdf [Aplūkots: 01.02.2008.]

17 Etzioni, A. ed. (2004) *We Are What We Celebrate: Understanding Holidays and Rituals (Paperback)*. New York: New York University Press. Etzioni, A. (2000), *Toward a Theory of Public Ritual*. // *Sociological Theory*, Vol. 18(1).

18 Etzioni, A. (2004) *Holidays and rituals: neglected seedbeds of virtue*, in: A. Etzioni (ed.) *We Are What We Celebrate: Understanding Holidays and Rituals (Paperback)*, pp.7-8, New York: New York University Press

norāda A.Ecioni, īpaši tiek meklēti veidi, kā sabiedrībai atjaunot sevi kā veselumu un tieši svētki ir tie, kas ļauj atjaunot sabiedrību vienojošās saites, stiprinot uzticēšanos kopīgām vērtībām un praksei. A.Ecioni svētkus iedala kopību veidojošajos un spriedzi noņemošajos, gan norādot, ka abas minētās svētku funkcijas nereti pārklājas¹⁹.

Pie kopīgās vērtības veidojošajiem, A.Ecioni pieskaita svētkus, kuros tiek izmantoti naratīvi, drāmas elementi, ceremonijas, kuru tiešs mērķis ir sekmēt uzticēšanos kopīgām vērtībām. Spilgts šādu svētku piemērs ir Lieldienas, kuru centrālo tēmu veido stāsts par Kristus krustā sišanu un augšāmcelšanos. Pie spriedzi noņemošajiem svētkiem, autors pieskaita tādus svētkus kā Jaungada svinības, Oktobra svētkus (vācu alus svētki *October Fest*), katoļu Grēku uzklaušanās dienu (*Mardi Gras*), ebreju Pavasara svētki (*Purim*) u.c. Šie svētki kalpo atslodzei, tie ir svētki gan gada beigās, gan veltīti gadalaiku maiņas atzīmēšanai, tajos valda brīvāka uzvedība, tiem raksturīga iecietība pretdarbībām, kādas cilvēki citkārt neatļaujas²⁰. No Latvijā svinamajiem svētkiem šādam tipam visvairāk atbilst Līgo svētki/Jāņi. Tiesa, Līgo svētkus/Jāņus Latvijas iedzīvotāji gan latvieši, gan krievi nereti uzsver tieši kā svētkus, kurus kopā svin dažādu etnisko grupu piederīgie un tieši to svinēšana veido sabiedrībā kopīgas intereses un vērtības²¹.

Pēc A.Ecioni domām, sabiedrību vienojošie svētki tieši ietekmē sabiedrības integrāciju, bet spriedzi noņemšie - netieši. Kā pētnieks uzskata, tieši tāpēc ir visai liels risks, ka pēdējie var dažkārt nostrādāt arī pretēji sabiedrības integrācijai un sekmēt konfliktus starp dažādām sabiedrības grupām.

Veicot savu ikdienas darbu, cilvēki pamet novārtā domas par kopīgajām kopienas vērtībām, bet svētku dienās šīs kopības izjūtas atkal tiek nostiprinātas. Tāpēc valsts svētkos, sevišķi valsts dibināšanas un neatkarības gadskārtu svinību svētku scenārijos, parasti tiek izmantoti naratīvi par valsts vēsturiskajiem notikumiem, kuru uzdevums ir veidot kolektīvo atmiņu par valsts, varas, politiskās kārtības izveidi. Kolektīvās atmiņas vieno tagadni ar pagātņi. Kolektīvās atmiņas politiskais uzdevums ir panākt ar svētku rituāliem fiksētu pagātnes izpratni, veidot pamatu šodienas sapratnei par valsti, varu, tās leģitimitāti, citiem vārdiem, stiprināt saiknes starp nāciju un varu. Kā norāda svētku pētnieki, saikne starp nāciju un varu, ar nacionālo svētku svinēšanas palīdzību, tiek stiprināta dažādos veidos. Pirmkārt, neatkarības dienu svinēšana konstruē oficiālo naratīvu par valsts izveidošanos. Mitoloģijas, kuras rekonstruē reiz bijušo, aizsaucot uz valsts dibināšanu pagātnē, vienlaicīgi apliecina šodienas sociālās, politiskās un ekonomiskās kārtības leģitimitāti²². Otrkārt, ritualizēta valsts gadadienu svinēšana palīdz maskēt esošās problēmas un pretrunas gan jaunās, gan arī vecās valstīs, aizsedzot reālos sociālos un politiskos konfliktus ar konceptuālu izskaistinājumu par kopīgu ideoloģiju un/vai vispārēju harmoniju²³.

Kolektīvā atmiņa nostiprina arī horizontālās saites sabiedrībā, sekmē piederības sajūtas nācijai veidošanos. Nāciju identitātes pētnieki, it īpaši primordiālistu virziena aizstāvji, kolektīvo atmiņu uzrāda kā nozīmīgu nacionālās identitātes veidojošo pazīmi, piemēram,

19 Etzioni, A. (2004) *Holidays and rituals: neglected seedbeds of virtue*, in: A. Etzioni (ed.) *We Are What We Celebrate: Understanding Holidays and Rituals* (Paperback), p.10, New York: New York University Press

20 Turpat, p. 13

21 Zepa, B., Šūpule, I., Kļave, E., Krastiņa, L. (2005) *Etnopolitiskā spriedze Latvijā: konflikta risinājuma meklējumi*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 29.lpp.

22 Connerton, P. (1989) *How societies remember*. Cambridge: Cambridge University Press. Sharp, L. A. (2001) *Youth, land and liberty in coastal Madagascar: A children's independence*. // *Ethnohistory*, Vol. 48(1-2), pp.205-236

23 Kook, R. (2005) *Independence Day Celebrations in Israel, 1952-1998*. // *National Identities*. Vol. 7(2), Routledge, pp.151-171

A.Smits par vienu no galvenajām nacionālās identitātes pamatiezīmēm nosauc „kopīgus mītus un ar vēsturi saistītas atmiņas”²⁴.

Tajā pašā laikā, kā zināms no pētījumiem²⁵, Latvijā pastāv atšķirīga vēstures izpratne dažādu Latvijas iedzīvotāju grupu vidū, pat arī skolu jaunatnē²⁶, īpaši attiecībā pret Latvijas okupāciju 1940. gadā. Šādā kontekstā valsts svētkiem vajadzētu kalpot par vienu no sociālajiem aģentiem, kurš, izmantojot stāstus par nozīmīgākajiem vēstures pagriezieniem, sekmētu vienotas kolektīvās atmiņas veidošanos. Latvijā ir trīs vēsturiskie notikumi, kuriem veltīti valsts svētki/svinamā diena: Latvijas valsts proklamēšana 1918. gadā 18. novembrī; Neatkarības deklarācijas pasludināšana 1990. gada 4. maijā; uzvara pār Bermonta armiju 1919. gada 11. novembrī. Katram no šiem vēsturiskajiem notikumiem būtu jākalpo par pamatu mūsdienīgam stāstam, kāds sekmētu sabiedrību vienojošu vēstures interpretāciju iedzīvotāju vidū.

Citas pētniecības tradīcijas, - instrumentālistu perspektīvas pārstāvji, akcentē nacionālo/etnisko piederību kā sociāli konstruētu, izmantojot kultūras elementus un uzsvērtās kontekstualitāti un mainīgumu (Anderson, 1983; Brass, 1985). Kā uzsver B. Andersons, nācija vienmēr tiek uztverta kā dziļas horizontālas biedriskuma saites starp tās locekļiem; nācija ir Jztēlota politiska kopiena”. P.Brass²⁷ skaidro, ka tieši politiķiem ir ļoti liela loma etniskās piederības manifestēšanā un mobilizācijā. No šādām pozīcijām raugoties, visus valsts svētku pasākumus, runas un priekšnesumus, simbolus un patriotiskās noskaņas, - visu to var uzlūkot par līdzekli kopības stiprināšanai gan sabiedrībā starp kopienas locekļiem, gan nācijas un varas attiecībās.

Valstiski nozīmīga kopiena ir nācija, tieši nācija, kā pilsoņu kopums, ir galvenais valsts resurss. Taču valstiskā piederība, kopības izjūta nevar būt abstrakta. Pazīstamais teorētiķis Rodžers Brubekers (Rogers Brubaker) uzsver, ka nācijas veidošanos nosaka tas, pēc kāda principa sabiedrība ir vienota: sabiedrība var būt vienota politiski un tad dalību nosaka pilsonība, - šādā gadījumā ir runa par pilsonisko nacionālismu. Bet citos gadījumos sabiedrību var vienot pēc etnicitātes, un tas tad ir etniskā nacionālisma piemērs²⁸. Latvijas nācijas veidošanos un tās interpretāciju problemātisku dara apstākļi, ka Latvijā nav īsti skaidri definēti principi, kuriem būtu jānosaka nācijas tālākveidošanās. Ja R.Brubekera nācijas veidojošos principus attiecinām uz Latvijas situāciju, redzam, ka etniskais nacionālisms labi raksturo latviešu nostādnes un izpratni par Latvijas valsti. Taču, ja paraugāmies uz mazākumtautībām, kuru pārstāvji Latvijas pilsonību ieguvuši tikai pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas, tām saprotamāks būtu pilsoniskais nacionālisms²⁹.

Citi autori³⁰ norāda, ka šāds pretnostatījums noderīgs teorētiskai analīzei, bet praksē šos divus nācijas veidojošos principus nevajadzētu pretstatīt un tie var pastāvēt blakus. Arī Margarita Mērija Nikolasa (Margareta Mary Nikolas)³¹ norāda, ka minētā dihotomija vairāk

24 Smits, E.D. (1997) *Nacionālā identitāte*. Rīga: Izdevniecība AGB, 22. lpp.

25 Tabuns, A. ed. (2001) *National, State and Regime Identity in Latvia*. Rīga: Baltic Studies Centre

26 Zepa, B., Šūpule, I., Kļave, E., Krastiņa, L. (2005) *Etnopolitiskā spriedze Latvijā: konflikta risinājuma meklējumi*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 45., 48.lpp.

27 Brass, P.R. ed. (1985) *Ethnic Groups and the State*. Totowa, New York: Barnes and Noble Books

28 Brubaker, R. (1992) *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge: Harvard University Press, p. 23.

29 Zepa, B. red. (2006) *Integrācija: prakse un perspektīvas*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 7.lpp.

30 Dieckhoff, A. (2006) *Nationalism Revisited*, in A.Dieckhoff and C. Jaffrelot eds. *Revisiting Nationalism. Theories and Processes*. New York: Palgrave Macmillan, p. 64.

31 Nikolas, M.M. (1999) *False Opposites in Nationalism: An Examination of the Dichotomy of Civic Nationalism and Ethnic Nationalism in Modern Europe*. //pieejams: <http://www.nationalismproject.org/articles/nikolas/title.html>, p.4 [Aplūkots: 25.01.2008]

uzskatāma par teorētiski nodalītu, bet praksē pilsoniskais un etniskais nacionālisms uzskatāmi par sadarbības partneriem nācijas un nacionālas valsts veidošanās ceļā. Pilsoniskā nacionālisma gadījumā, cilvēki saprot, ka viņi pieder vienai kopienai, viņi pakļaujas vieniem likumiem. Pilsoniskajā nacionālismā, pilsonības izvēle, izvēle piederēt kādai kopienai, ir individuāla izvēle. Savukārt, etniskā nacionālisma gadījumā, piederība nācijai ir vairāk kolektīva, to nosaka jau pati etniskā izcelsme, etniskās grupas kultūra un vēsture. Kaut arī Latvijas politikas dokumentos, nācijas veidošanas principi nav skaidri definēti, praksē (politisko partiju programmās, NVO vadītāju nostādnēs), Latvijā vienlaicīgi pastāv šie abi nāciju vienojošie principi - gan politiskais, gan etniskais³².

Lietderīgi būtu apsvērt abu šo principu iekļaušanu valsts svētku svinēšanas konceptuālajā pamatojumā, jo valsts svētku svinēšana nu ir tā reize, kad praksē, veidojot vēstījumu par Latvijas valsts vēsturi, izvēloties svētku objektus (svētku runās un uzsaukumos), blakus valstiskajām vērtībām būtu jāatklāj arī, kādi ir nāciju veidojošie *principi*. Tas nozīmē, ka pilsoniskajā kopienas uzmanības laukā būtu ietveramas ne vien rūpes par latviskajām vērtībām, kuras iespējams īstenot vienīgi Latvijā, būtu jāakcentē arī pilsoņu tiesības un pienākumi, politiskā līdzdalība un sociālā solidaritāte, bez kuras nevar pastāvēt ne valsts, ne demokrātija.

Diskursu analīze ļauj veikt svētku diskursu salīdzinājums, kuri izplatīti dažādās sabiedrības grupās; parādās dažādos saziņas kanālos gan publiskajā, gan privātajā telpā. No sabiedrības kopības sajūtas veidošanas pozīcijām raugoties, ir svarīgi, lai starp diskursiem, kuri izplatīti dažādās sabiedrības grupās, nepastāvētu konflikts, jo tādā gadījumā svētkos ieplānotais var radīt nevis kopēju vērtību stiprināšanos, bet gan atsvešinātību. Galvenie svētku objekti, sabiedrības integrācijas kontekstā, ir svarīgi no tā aspekta, - kādas nozīmes tajos saskata sabiedrības locekļi. Vai svētku runa ir uzrunājusi katru atsevišķu individu? Vai svētku pasākumi ir domāti tikai kādai privilēģētai sabiedrības daļai, vai svētku svinēšanā ir vieta arī katram atsevišķam pilsonim un viņa ģimenei? Tās ir nozīmes, kādas katrs indivīds piešķir svētku objektiem. Ja atbilde ir negatīva, svētku objektu izvēle un prezentēšana nav sasniegusi gaidīto mērķi.

32 Zopa, B. red. (2006.) *Integrācija: prakse un perspektīvas*. Rīga: Baltic Institute of Social Sciences, 183.-216. lpp., 222.-250.lpp.

VALSTS SVĒTKU SVINĒŠANA 2007. GADĀ LATVIJĀ

1. Svinēšana novērotāju skatījumā

Vadoties pēc svētku publisko pasākumu programmām Rīgā un citās Latvijas pilsētās, pētījuma ietvaros, valsts svētku dienās tika veikti līdzdalības novērojumi. Šajos novērojumos fiksētais ir zemāk izklāstīts atbilstoši pētījumā aplūkotajiem - svētkiem Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas dienai, Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai, Lāčplēša dienai un Latvijas Republikas proklamēšanas dienai.

1.1. Latvijas Republikas Satversmes sasaukšanas diena un Darba svētki

Pirmais maijs pieder pie tiem svētkiem, kuriem Latvijā ir dziļas svinēšanas tradīcijas. Starpkaru laikā tie bija sociāldemokrātijas manifestācijas svētki, padomju laikā tika plaši svinēti kā Starptautiskā strādnieku solidaritātes diena. Saskaņā ar likumu par valsts svētkiem, pašlaik Latvijā 1. maijā svinama Latvijas Republikas Satversmes sasaukšanas diena un Darba svētki. Tā ir brīvdiena.

Spriežot pēc pilsētas noformējuma 1. maijā, redzams, ka Latvijas galvaspilsēta jau sagatavojusies 4. maija svētkiem, - Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai, bet pilsētas noformējumā nav nevienas īpašas zīmes, simbola, kas liecinātu par svētkiem, kuri svinami 1. maijā: nekur neizskan vārdi - Latvijas Republikas Satversmes sasaukšanas diena vai Darba svētki. Īpaši jāuzsver, ka pie Saeimas ēkas galvenās ieejas visi daudzie karogu kāti ir tukši.

Rīgas noformējumu vieno pēc viena motīva veidoti krāšņi 4. maija plakāti; tie grezno politikā un kultūras dzīvē nozīmīgus objektus un pilsētas laukumus: Latvijas Okupācijas muzeju, Latvijas Nacionālo teātri, Dailes teātri un Latvijas Nacionālo operu. Pilsētas ielas (piemēram, Brīvības un Valdemāra ielas) un tiltus grezno valsts un Eiropas Savienības karogi.

Saistībā ar 1. maija svētkiem Rīgā ielānoti divi publiskie pasākumi:

- Latvijas Sociālistiskās strādnieku partijas (LSP) mītiņš Grīziņkalnā: plkst. 11:00 - 13:30;
- Ielu stafetes skrējiens Rīgas ielās (starts Merķeļa ielā plkst. 12:00; apbalvošana Esplanādē plkst. 14:20).

1.1.1. LSP organizētais mītiņš Grīziņkalnā

LSP mītiņa vietai un 1905. gada piemineklim nekāda svētku noformējuma nav, vienīgā svētku rota ir pašu dalībnieku atnestie sarkanie baloni, plakāti, LSP karogi un ziedi. Mītiņa dalībnieku apģērbiem piespraustas oranži melnās Georgija lentītes, kuras ir PSRS uzvaras dienas simbols.

Mītiņa dalībnieku skaits ir neliels, aptuveni 150 cilvēku, to vidū vairākums ir vecāka gadu gājuma cilvēki, pensionāri, krietni mazāk jauniešu, ir dažas ģimenes ar bērniem. Daudzi cilvēki savā starpā pazīstami, sarunājas un veido grupiņas. Tas rada iespaidu, ka mītiņu apmeklējuši LSP atbalstītāji un tuvākie draugi. Vecākie cilvēki ir priecīgi, svinīgi pacilāti. Viens otru apsveic svētkos. Fotografējas. Gan pieaugušie, gan bērni ir priecīgi par izdalītajiem baloniem. Daži vicina karodziņus ar uzrakstu krieviski „Miers, maijs, darbs”.

Jaunieši un vidēja gada gājuma cilvēki ir vai nu žurnālisti (ap 20), vai drošības dienestu pārstāvji, vai organizāciju pārstāvji ar sarkanām lentītēm ap rokām. Mītiņa norisei seko laukuma malā stāvošie policisti, skaitā deviņi.

Mītiņš tiek atklāts latviski, tulkojot to krieviski, runas biežāk skan krieviski, retāk latviski. Runātāju vidū ir Rīgas domes deputāts Ivans Ivanovs (LSP), „strādnieks Zigurds”, Sergejs Žuravļovs (Politiskā patriotiskā apvienība «Dzimtene»), Oļegs Dmitrijs (LSP jauniešu organizācija), Alfrēds Rubiks (LSP) u.c.

Mītiņa runas pamatā ieturētas kritiski. Tajās izskan gan sociālās politikas kritika (mazās pensijas un nepietiekamā pensiju indeksēšana, denacionalizēto māju īrnieku problēmas), gan valdības kritika (valsts izzagšana, privatizācija un korupcija; ierēdņu algu paaugstināšana; cenu celšanās), gan arī kritiska nostāja pret lielo projektu būvniecību (Akustiskā koncertzāle, Latvijas Nacionālā bibliotēka). Runātāji ir kritiski arī pret mūsdienu globālajiem procesiem, kapitālismu, Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai. Runātāju teiktais nereti skan visai daiļrunīgi, piemēram: „*Eiropas Savienība ir atnesusi tikai nelaimi - šausmīgu birokrātiju, neįdzīgus fondus un morālu pagrimumu*”. Divas uzrunas izskan dzejā.

Šodienas notikumu un procesu kritika Latvijā un pasaulē spilgti sasaucas ar citu LSP mītiņa runu diskursu - tā ir nostaļģija par bijušajiem padomju laikiem, aizrautīgi slavinājumi darba sasniegumiem un svētku, īpaši 1. maija, svinēšanas tradīcijām padomju režīma laikā.

Mītiņš kalpo arī aģitācijai aktīvāk piedalīties vēlēšanās, balsot par LSP, „Saskaņas centru”, „Par cilvēktiesībām vienotā Latvijā” (PCTVL), norādot, ka tās ir partijas, kuras aizstāv uz mītņu atnākušo un viņiem līdzīgo, vienkāršo cilvēku intereses. Mītiņa dalībnieki arī nosoda Igaunijas valdību par Bronzas kareivja pieminekļa demontāžu un pārvietošanu Igaunijā un nobeigumā aicina mītiņa dalībniekus pulcēties pie Uzvaras pieminekļa 9. maijā. Mītiņam beidzoties, ieskanas uz taures spēlēta dziesma „Biedri, nu celieties kājās”.

„Veco, labo” padomju laiku atcerēšanās, šodienas norišu kritika un atkalredzēšanās prieks ir galvenie motīvi, kuri raksturo Grīziņkalnā notikušā mītiņa noskaņojumu.

1.1.2. Ielu stafetes skrējieni

Jau 16. aprīlī Rīgas domes mājas lapā publicēta ziņa: „*Stafetes skrējienu 1. maijā organizē Rīgas domes Izglītības, jaunatnes un sporta departaments sadarbībā ar Sporta klubu „Rīga”. Šajā tradicionālajā ielu stafetes skrējienā ik gadu piedalās skolēni, studenti, uzņēmumu un firmu pārstāvji, dažādu klubu un veterānu komandas, kā arī Rīgas domes darbinieki un deputāti. Sacensības tiek rīkotas, lai popularizētu veselīgu dzīvesveidu un aktīvu atpūtu*”³³.

Pasākuma vieta un norise Stafetes skrējiena starts ir Brīvības ielas un Merķeļa ielas krustojums, finišs Brīvības iela pie Esplanādes, turpat arī apbalvošana. Stafetes skrējiena organizēšanai ir izveidotas starta un finiša norādes zaļā, zilā un melnā krāsā (uz norādēm Rīgas simbols - panorāmas skats). Par finišu vēsta lieli vārti ar lielu uzrakstu FINISH; ne pie starta ne finiša nav svētku noformējuma. Pie finiša novietotas pasākuma sponsoru Nike (sporta preču ražotājs) un sporta veikalu tīkla *Sportland* reklāmas.

Pamanāmi svētku noformējuma elementi ir Esplanādes laukumā - lieli transparenti ar 4. maija svētku uzrakstiem, bet par 1. maiju, kā īpašu dienu, nekādas zīmes vai simboli

33 1. maijā notiks tradicionālais stafetes skrējieni. Rīgas dome - <http://www.riga.lv/NR/exeres/096AEC36-5694-4C3B-B442-DC82C675181A.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished>

neliecina. Zināmu 1. maija svētku piesaisti sociāldemokrātijas svētkiem uzrāda tas, ka vairākiem cilvēkiem rokās sarkanas krāsas baloni ar Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku (LSDSP) partijas zīmolu.

Pirms skrējiena ar īsām uzrunām pie dalībniekiem vēršas Rīgas domes Izglītības, jaunatnes un sporta departamenta vadītājs Elmārs Vēbers; Izglītības un jaunatnes departamenta Sporta pārvaldes priekšnieka vietnieks Juris Savickis un stafetes organizētājs Jānis Karavaičiks. E.Vēbera teiktais, ka šajā dienā daudzās valstīs notiek demonstrācijas un sadursmes ar policiju, bet Latvijā jau ceturto reizi norisinās ielu stafete, un, ka tas ir daudz labāk par demonstrācijām, norāda, ka Rīgas pilsēta, organizējot sporta stafeti, to pasniedz kā alternatīvu tradicionālajai 1. maija svinēšanai, kāda, viņaprāt, saistās ar kreiso spēku solidaritātes un protesta manifestācijām, pat grautiņiem.

Apjomīgais skrējiens - liels skaits atsevišķu skrējienu dažādām vecuma grupām, ir noorganizēts precīzi, visos stafetes nodošanas punktos ir atbildīgie, kuri kontrolē skrējienu norisi. Stafetes dalībnieki skrējienā piedalās ar sportisku entuziasmu, kaut arī laiks ir auksts un vējains. Kopumā pasākumā valda sporta svētku pasākuma gaisotne - atraisīta, brīva, tajā pašā laikā pietiekoši organizēta. Jaunieši lielākoties ir pozitīvi noskaņoti, priecīgi, sportiskā sacensības noskaņojumā. Ir arī daži jaunieši, kuriem pasākums nepatīk, garlaiko, viņi piedalās tajā bez entuziasma; iespējams, tas saistīts ar nepietiekamu sportisko sagatavotību (skrien bez atdeves, nemāk nodot stafetes kociņu, ar grūtībām atpazīst savus komandas biedrus stafetes nodošanas punktos).

Vairāk pasākuma laikā ir dzirdama krievu valoda, jo krievvalodīgie uzvedas skaļāk, ir pamanāmāki, viņi vairāk arī atbalsta savējos trasē. Latviešu jaunieši retāk ar saucieniem atbalsta savus skolas un komandas biedrus.

Skatītāju intereses piesaistīšanai kalpo *Nike* konkurss, kurā par pareizām atbildēm uz jautājumiem par šī sporta preču ražotāja vēsturi, veiklākie saņem *Nike* produkciju. Uzvarētāji izrādās tiešā nozīmē veiklākie - tie, kas pamanījušies īstajā brīdī būt tuvāk pasākuma vadītājam un pirmie tiek sadzirdēti.

Visu pasākumu vada viens cilvēks. Viņa uzdevumos ietilpst visu skatītāju informēšana par katru notiekošo skrējienu, - tā startu, norisi, finišu un katra skrējiena uzvarētājiem, tāpat arī *Nike* konkursa noorganizēšana, bet pasākuma beigās uzvarētāju apbalvošana. Pasākuma vadītājs runā brīvā, neformālā, skolēniem „adresētā” stilā, iekļauj savā runā jokus. Tomēr notikumu norises vērojums liecina, ka vienam cilvēkam nav pa spēkam visu pasākumu vadīt vienlīdz veiksmīgi un brīžiem tas kļūst haotisks un skatītājiem nebaudāms. Pārlietu lielā uzmanība *Nike* konkursiem atstāj ēnā paša skrējiena norisi.

Problēmas rada arī uzvarētāju apbalvošana, kura notiek ciešā skatītāju aplenkumā, tāpēc izsauktajiem uzvarētājiem grūti izspraukties cauri līdzjutēju pūlim, un pavisam neiespējami visai komandai novietoties uz goda pjedestāla, kas ir nožēlojami neizskatīgs un paredzēts tikai trim cilvēkiem. Tas viss apbalvošanu pārvērš slikti pārskatāmā mudžeklī. Tiesa, dalībnieku noskaņojumu tas daudz neietekmē, jo pasākums ātri beidzas ar labiem vēlējumiem tikties pēc gada. No dalībniekiem atskan balsis, ka citu gadu varētu organizēt arī futbola vai strītbola mačus.

Stafetes dalībnieki un skatītāji Stafetes skrējiena dalībnieku skaits robežojas no 1000 līdz 1500, no kuriem lielākā daļa ir Rīgas vispārizglītojošo skolu jaunieši, viņu vidū daudz krievvalodīgo. Skrējienā piedalās arī augstskolu un sporta klubu jauktās komandas³⁴.

34 Rīgas Tehniskā universitāte, Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas sporta klubs, IK Auseklis, Latvijas Universitāte, RVS.

Stafetes dalībnieku vidū ir arī veterānu komandas, organizāciju, darba kolektīvu brīvi izveidotās komandas³⁵.

Stafetes skrējienam ir daudz skatītāju, līdzjutēju (200-300 pie starta, daudzi arī citos stafetes posmos un visvairāk skatītāju, protams, piesaista apbalvošanas ceremonija). Spriežot pēc atnākušo skatītāju izteikumiem, klātesošo pulks būtu krietni kuplāks, ja diena nebūtu tik auksta un vējaina. Līdzjutēju vidū liela daļa ir stafetes dalībnieku klases biedri, draugi, sporta skolotāji un treneri, retāk vecāki.

Svētku pasākuma skatītāju vidū ļoti maz cita vecuma cilvēku. Atsevišķi pensionāri tikai uz īsu brīdi apstājas, lai pavērotu notiekošo. Ļoti maz vidējās paaudzes cilvēku, izņemot sporta trenerus un dažus aktīvus vecākus, kuri palīdz sporta skolotājiem organizēt savas skolas skolēnus. Skolotāji, norūpējušies par saviem audzēkņiem, staigā no viena posma uz otru, meklē savus skolēnus, dod padomus, organizē tos.

Stafetes skrējiena norisi filmē vairākas Latvijas televīzijas: *LTV1*, *LTV7*, *LNT*, notiekošo vēro žurnālisti. Darba gatavībā ir drošības un ātrās palīdzības dienesti. Tiesa, policistu stafetes skrējiena vietā ir manāmi mazāk nekā Griķiņkalnā LSP organizētajā mītiņā.

Pasākuma organizatoriskās problēmas Pirmkārt, pasākuma organizatoriem vairākkārt rodas problēmas ar mikrofonu, tas ik pa brīdim izslēdzas.

Otrkārt, *Nike* konkurss, ko organizē pasākuma vadītājs, norit visai haotiski, brīžam atstājot ēnā notikumus skrējienā, bet par uzvarētājiem, *Nike* balvu ieguvējiem, kļūst nejauši vadītāja tuvumā esošie, jo vienam cilvēkam grūti pārraudzīt un kontrolēt vairāku simtu cilvēku pulku.

Treškārt, pārāk maz vietas apbalvošanas ceremonijai, nav pietiekami liels un augsts pjedestāls uzvarētājiem, kāds tos nodalītu un izceltu virs pārējiem un padarītu apbalvošanas pasākumu pārskatāmāku un respektablāku.

Ceturtkārt, tas, ka visu daudzplāksņaino pasākumu vada un vienlaicīgi komentē viens cilvēks, rada paviršības, dažbrīd arī haosa iespaidu, īpaši *Nike* konkursu un stafetes skrējiena uzvarētāju apbalvošanas laikā.

Piektkārt, trūkst kārtības sargu, kuri parūpētos par to, lai starta un finiša vietā tiktu nodalītas zonas, - kura domāta skrējējiem, kura skatītājiem un kurā notiek konkursi.

1.2. Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena

Kā jau minēts 1. maija svētku aprakstā, svētku rotā, par godu Neatkarības deklarācijas pasludināšanai Latvijas galvaspilsēta bija ietērpta jau 1. maijā. Svētku noformējuma pamatā bija izceltas divas tēmas: valsts simbols - karogs un informācija par 4. maija svētku saturu - Neatkarības deklarācijas pasludināšana. Plakātiem izmantotas valsts karoga krāsas, tiem vienā pusē dinamisks zīmējums, bet otrā pusē 4. maija svētku programma; svētku noformējums bija izvietots pilsētas centrā pie politikā un kultūrā nozīmīgiem objektiem un laukumos.

Saistībā ar 4. maija svētkiem Rīgā ieplānoti vairāki lieli publiskie pasākumi:

- ziedu nolikšanas ceremonija pie Brīvības pieminekļa, plkst. 14:00;
- orķestru defilē pie Brīvības pieminekļa, plkst. 14:45;

35 Pasaules Sadarbības skrējiena Latvijas posma koordinatori, Jaunatnes Sociāldemokrātiskā savienība, Nacionālie bruņoto spēki, Rīgas pašvaldības policija, SIA Sportland, Porter Novelli.

- svētku koncerts 11. novembra krastmalā, plkst. 13:00-23:00;
- Latvijas filmu maratons 2007 kinoteātrī „Rīga”, plkst. 12:00-24:00 (ieeja bez maksas).

4. maijā līdzdalības novērojums tika īstenots arī publiskajos svētku pasākumos Limbažos un Jelgavā.

1.2.1. Ziedu nolikšana un pūtēju orķestru defilē pie Brīvības pieminekļa

Brīvības pieminekļa tuvumā nav uzstādītas nekādas dekorācijas vai simboli, kuri liecinātu par 4. maija svētkiem.

Labajā pusē Brīvības piemineklim ir izvietojies orķestris, kreisajā pusē novietots paaugstinājums žūrijai, kura vēlāk vērtēs Latvijas skolu pūtēju orķestru defilē konkursu. Pa perimetru visapkārt laukumam, līdz pat Basteja bulvārim, stāv policisti ar dažu metru atstatumu, lai būtu vieta paredzētajam gājienam un valsts augstāko amatpersonu pienākšanai pie Brīvības pieminekļa. Cilvēkiem nav atļauts nokāpt no trotuāra. Tiem, kas vēlas nolikt ziedus pie pieminekļa, jāgaida līdz pasākuma beigām (kā vēlāk izrādījās, vairākas stundas).

Pasākuma norise Pasākumu ievada bērnu un jauniešu pūtēju orķestru, kā arī Nacionālo bruņoto spēku (NBS) Štāba pūtēju orķestra ierašanās. Pie Brīvības pieminekļa notiek svinīgā goda sardzes maiņa. Sāk skanēt jautra koru mūzika; valsts amatpersonas, pa sešiem cilvēkiem rindā, dodas pie Brīvības pieminekļa, noliek ziedus, tad dodas uz pieminekļa labo pusi, kur rindās sastājas uz kāpnēm. Ziedu nolikšanas laikā, fonā skan vokāla mūzika, kuras atlase ir visai haotiska un nemērķtiecīga - juku jukām ir gan drastiskas tautas dziesmas, gan svinīgā „Es dziedāšu par tevi, tēvu zeme”. Amatpersonu sejas, kontrastā brīžam jautrajam un pat vieglprātīgam dziesmu tekstam, saspringtas, nemainīgas. Notikums ievēlās, tam pietrūkst kulminācijas.

Pēc amatpersonu ziedu nolikšanas un himnas nospēlēšanas kāda sieviete no paaugstinājuma lasa svinīgi patriotisku tekstu: „(..) neviena māte tā neilgojas pēc saviem bērniem, kā mūsu visu māte Latvija. Dzīvo, kur dzīvodams, bet nesaki nekad: te es esmu mājās, te esmu atradis jaunu dzimteni. Jo dzimtene ir tikai viena - kur esi dzimis, kur dzimuši un mūžu nodzīvojuši tavi vecāki, tavi senči, paaudžu paaudzes. Piemini Latviju. Ar šiem vārdiem sasveicinies un atvadies, tiekoties ar tautiešiem jebkurā pasaules daļā. Turi Latviju dziļi ieslēgtu sirdī, turi to kā savu lielāko dārgumu, jo, zaudējis Latviju, tu zudīsi pats.”

Ziedu nolikšanai seko orķestru defilē programma, kuru iesāk NBS Štāba pūtēju orķestris. Tad seko bērnu un jauniešu pūtēju orķestru defilē skate - konkurss, kas ir noslēguma pasākums novadu skatēm - Rīgā, Jelgavā, Talsos, Rēzeknē un Smiltēnē. Orķestru defilē uzstāšanās laikā amatpersonas pamazām atstāj Brīvības pieminekli (daļa to paspēj izdarīt pat pirms Valsts himnas atskaņošanas); pēc pusstundas palikušas ap desmit amatpersonu.

Pēc pūtēju orķestru defilē un dejotāju uzstāšanās, policisti atbrīvo laukumu un pēc divu stundu gaidīšanas cilvēki var pieiet pie Brīvības pieminekļa nolikt ziedus.

Skatītāji un individuālie ziedu nolikēji Ap norobežoto teritoriju vairākās rindās drūzmējas skatītāji, daļai rokās ziedi. Cilvēki cenšas sekot notiekošajam, stiepjas pāri viens otram, fotografē; tiem, kas palikuši aizmugurē, skatu aizsedz priekšā stāvošie, nav paaugstinājuma, kur pakāpties, lai labāk redzētu notiekošo. Skatītāju vidū vairākumā ir gados vecāki cilvēki, taču netrūkst arī vidējās paaudzes cilvēku, jauniešu, bērnu un vecāku ar maziem bērniem. Vecāka gadu gājuma cilvēki ir aizkustināti, dažam acīs asaras, jaunieši uzvedas jautri, čalo, smejas, pāriši apkampjas. Sākotnējais skatītāju skaits ir daži simti, pamazām to skaits pieaug, skatītāju intereses kulminācija tiek sasniegta orķestru

defilē laikā, tas cilvēkos izraisa dzīvu atsaucību, patīkamu noskaņojumu. Cilvēki fotografē, filmē notiekošo.

Ziedu nolīcēju vidū ir gan gados vecāki cilvēki, gan jaunāki. Vecāki māca saviem bērniem, kā labāk novietot ziedus, fotografē viņus, kad bērni liek ziedus pie pieminekļa. Gados vecākie ziedu nolikšanu veic ar dziļu cieņu un aizkustinājumu.

Problēmas pasākuma organizēšanā Ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa ieplānots kā svinīgs, valstiskas vērtības apliecinājošs pasākums, kurā piedalās valsts augstākās amatpersonas un Latvijas iedzīvotāji. Tā ir situācija, kurā vienkāršie iedzīvotāji un varas pārstāvji ir neikdienišķi tuvu un tā varētu veidoties emocionāli piesātināta kopības izjūta, kas valstisko vērtību vārdā ļautu pacelties pāri ikdienišķajam. Tomēr tas nenotiek. Kāpēc?

Pirmkārt, tā ir neveiksmīgi organizēta telpa ap Brīvības pieminekli. Pieminekļa priekšā viss garais laukums ir norobežots no skatītājiem; gandrīz visa notikuma gaitā tas stāv tukšs un tiek izmantots vienīgi tā skolēnu gājiena laikā un amatpersonām dodoties pie pieminekļa. Pārējo laiku laukums ir neaizpildīts, taču skatītāji, sastājušies vairākās rindās, drūzmējas pa zālāju, sniedzas viens otram pāri, cenšoties saskatīt vai fotografēt notiekošo.

Otrkārt, pasākuma dalībnieku, ziedu nolīcēju nepietiekama organizētība. Amatpersonas, vienā laukuma malā saņēmušas ziedus, aiznes tos līdz piemineklim, noliek, tad nostājas labajā pieminekļa pusē uz kāpnēm, taču no tās vietas nav redzams orķestru defilē priekšnesums, līdz ar to amatpersonām nekas cits neatliek, kā pamazām aiziet. Nav notikuma kulminācijas, nav svētku runas, nav pārejas starp svinīgo ziedu nolikšanu un jautro orķestru defilē konkursu. Tie, kas atnākuši nolikt ziedus, pat netiek informēti, ka tas būs iespējams tikai pēc pūtēju orķestru defilē konkursa un viņiem būs jāgaida vairākas stundas.

Treškārt, kaut arī teksts, kurš izvēlēts nolasīšanai pēc ziedu nolikšanas, ir patriotisks, tomēr jāatzīst, ka tas (Jāņa Jaunsudrabiņa trimdā rakstītā eseja „Piemini Latviju”) tagad nevilšus uzrunā tos Latvijas pilsoņus, kuri šobrīd izbraukuši strādāt ārpus Latvijas, aicinot viņus saglabāt piederības sajūtu Latvijai. Šie cilvēki nevar būt dotā pasākuma dalībnieku vidū, līdz ar to dzirdamais neatbilst svētku uzrunas žanram, kurā būtu skaidri jāvēršas pie mērķa grupas - tiem, kuri speciāli atnākuši tagad un šeit. Dotais teksts nekādi nav uzruna šeit atnākušajiem cilvēkiem, tiem, kas vēlas nolikt ziedus pie Brīvības pieminekļa, paust savu cieņu pret Latvijas valsti, tās neatkarības centieniem. Šāds teksts šodienas kontekstā var izraisīt vienīgi nožēlu par valsts politiku, kura novedusi pie tā, ka daudziem tautiešiem nākas Latviju atstāt.

Īpaši jāuzsver, ka 4. maija svinību laikā nav nevienas valsts amatpersonas teiktas runas: ne pie Brīvības pieminekļa, ne 11. novembra krastmalā.

1.2.2. Koncerts 11. novembra krastmalā

Koncerts norisinās visas dienas garumā, no plkst. 13:00 līdz aptuveni plkst. 23:00. Svētku koncertam ir četras saturiski atšķirīgas daļas: pirmās saturs orientēts uz bērniem, nākamo saturs - uz dažādu paaudžu auditoriju.

Norises vietas noformējums Latvijas Republikas karogi abās pusēs 11. novembra krastmalai. 4. maijā uz Akmens tilta vairs nav karogu. Iespējams, tie noņemti, jo lielā vēja dēļ, laikā starp 1. un 4. maiju bija pamatīgi cietuši. Notikuma vietu 11. novembra krastmalā no visām pusēm ierobežo dzeltenas barjeras.

36 Orķestru defilē laikā skatītāju skaits ir aptuveni 500.

Krastmalā izvietoti vairāki stendi ar informāciju par neatkarības atgūšanas laiku, sākot no 1990. gada, un dzīves norisēm pēc tam. Stendos iemontētajos monitoros redzamas iedzīvotāju iesūtītās fotogrāfijas ar pēdējo desmitgažu dzīves notikumu atspoguļojumu. Apgaismojuma dēļ skaidri tās var saskatīt tikai no apmēram plkst. 21:00. Katrs stends veltīts diviem gadiem.

Visiem pieejams Barikāžu autobuss - dzeltens „Ikaruss” ar fotogrāfijām no barikādēm, informāciju par Barikāžu muzeju. Autobusā pieejamas dažāda veida ziņas par barikādēm, ir notikumu vietas interaktīva karte; dators dod iespēju, ievadot vārdu, uzvārdu, dzīves vietu, datu bankā atrast barikāžu dalībniekus; projektors rāda dokumentālus kadrus un intervijas ar Latvijas jauno laiku vēstures veidotājiem un redzamākajiem 90-to gadu aktivistiem. Autobusā atrodas arī balts papīra rullis, uz kura katrs svētku apmeklētājs var atstāt savu novēlējumu Latvijai.

Svētku skatuvei ir trīs videoekrāni (divi mazāki malās un viens liels skatuves dziļumā). Uz lielā ekrāna koncerta laikā secīgi mainās dokumentālas fotogrāfijas, kurās skatāmi Latvijas jauno laiku vēstures (no 1990. gada) notikumi; redzamas pazīstamas personas, kā arī šodienas cilvēki no tautas (gan cilvēku iesūtītās fotogrāfijas, gan te, tagad uz vietas fotografētās). Uz mazajiem ekrāniem tiek rādīta koncerta tiešraide.

Telekomunikāciju kompānijas *TELE2* darbinieki daļa karodziņus, uz kuriem vienā pusē ir *TELE2* reklāma ar uzrakstu „Svinam kopā!”, otrā pusē - Latvijas Republikas karogs. Lielai daļai skatītāju rokā ir šāds karodziņš.

11. novembra krastmalas vecpilsētas pusē ir izvietotas vairākas tirdzniecības teltis - kafejnīcas, bistro un galdi, soli; var nopirkt gan smalkmaizītes un saldumus, gan arī baudīt siltus ēdienus un visādus dzērienus. Bērnu koncerta laikā šīs ēdienu smaržas papildus radīja svētku noskaņojumu (kā svētku galds).

Pasākuma norise Laikā no plkst. 13:00 līdz plkst. 14:00 ir drēgns, apmācies un lietains laiks. Uz Akmens tilta un visā krastmalas garumā patrulē pašvaldības policija, ugunsdzēsēji. Lēnām arvien vairāk sarodas ģimenes ar bērniem, arī mazuļiem ratiņos.

Koncerts iesākas ar jauniešu pūtēju orķestru priekšnesumiem. Tam seko bērnu popgrupu „Dzeguzīte” un „Momo”, kā arī koru uzstāšanās. Koncerta vadītāji Kristīne un Uģis atraktīvi un izpratoši pilda savus pienākumus. Savās uzrunās, akcentējot svētku valstisko nozīmi, viņi draudzīgi vēršas pie bērniem kā svētku galvenajiem dalībniekiem. Koncerta vadītāji svētku koncertu kopumā vada prasmīgi, palīdzot uzturēt svētku noskaņojumu klātesošajos, aicinot tos baudīt priekšnesumus, neskatoties uz lietu un vēju. Pasākuma vadītāji ik pa brīžam arī TV skatītājus aicina pievienoties svētku svinētājiem Daugavmalā.

Plkst. 15:00, kad sākas koncerta nākamā daļa, laiks ir uzlabojies, spīd saule. Koncerta programmā: bērnu popgrupa „Knīpas un knauķi”, Valta Pūces etnogrāfiskais orķestris „Patina”, bungu un dūdu mūzikas grupa „Auļi” un postfolkloras grupa „Iļģi”. Uz skatuves malās novietotajiem ekrāniem regulāri tiek rādītas pasākumu organizatoru un atbalstītāju reklāmas: „Rīga - iedvesmas pilsēta”, „Tele2” un „Cēsu alus”.

Koncerta daļu, kura sākas plkst. 18:00, ievada grupa „Ēnas”. Koncertu turpina „Astro'n'out”, Dons, Ozols, „Dzelzs vilks”, „re:public”, „H2O”, „Autobuss debesīs”, kā arī koru sadziedāšanās. Jaunieši kļūst aktīvāki, dejo pie skatuves. Uz skatuves dziļumā esošā ekrāna vēsturisko fotogrāfiju vietā sāk radīt *Tele2* reklāmu, ko pēc tam aizvieto dienas gaitā *Tele2* teltī fotografētie attēli. Ik pa brīdim vakara vadītāji paziņo Latvijas izlasei izšķirošās Pasaules hokeja čempionāta spēles rezultātus. Pie pirmajiem vārtiem (apmēram plkst. 19:45) skatītāji tiek aicināti taisīt „vilni”; to mēģina vairākas reizes pēc kārtas. Katra no grupām sveic skatītājus svētkos. Apmēram plkst. 20:10 grupa „Dzelzs vilks” nolasa Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas apsveikumu.

Ap plkst. 21:30 uzstāšanos sāk grupa „Autobuss debesīs”. Tagad uz ekrāna skatuves aizmugurē atkal rāda attēlus no nesenās vēstures. Uz „Autobuss debesīs” uzstāšanās beigām lielākā daļa skatītāju jau aktīvi dzied līdzī, aplaudē, kustas mūzikas ritmā. No skatuves skanošās dziesmas kļūst patriotiskākas.

Koncerta noslēguma daļā, kas sākas plkst. 21:30, uzstājas grupa „Pērkons” un norisinās arī koru „Austrums”, „Balsis”, „Fortius”, „Juventus”, „Kamēr..”, „Mūza”, „Sonore” un „Ave Sol” sadziedāšanās. Ap plkst. 22:05 sākas koru sadziedāšanās, kuras sākumā skatītāji pieprasa dziesmas: „Dziesma, ar ko tu sācies”, „Saule, pērkons, Daugava”.

Uguņošanas laikā ap plkst. 22:40 - 22:50 ekrānā uz skatuves rāda fragmentus no Latvijas Neatkarības deklarācijas pieņemšanas. Orķestris spēlē pavadījumu salūtam. Apvienotais koris dzied dziesmu „Mirdzot šķēpiem” no Jura Kulakova un Normunda Bejska kantātes „Vēstules uz bruģa”, kura pirmatskaņojumu piedzīvoja pirms diviem gadiem un tika veltīta Barikāžu upuru piemiņai. Pēc uguņošanas koris turpina dziedāt.

Svētku uguņošana izdevusies - vienlīdz redzama gan Daugavas labajā, gan kreisajā krastā. Vienīgais svētku uguņošanas trūkums - Daugavas kreisajā krastā nav dzirdams tās muzikālais pavadījums, līdz ar to skatītājiem šajā pusē nav saprotamas pavadījuma dēļ ievērotās pauzes.

Dalībnieki Skatītājiem, organizatoriem un arī policistiem ir pacilāts noskaņojums, daudzi dungo līdzī bērnu dziesmām, ritmā šūpojas. Valda svētku noskaņojums. Krastmalā ar bērniem runājas maskās tērpti ceļu policijas darbinieki - kaķis un bebrs. Šāda papildus aktivitāte vēl pastiprina svētku sajūtu. Cilvēki ir priecīgi, īpaši bērni un viņu tuvinieki. Pakāpeniski cilvēku skaits krastmalā pieaug, arī pie skatuves cilvēku kļūst arvien vairāk. Ģimenēm ar bērniem pievienojas pusaudzī, jauniešu pāriši, 30gadnieki (arī bez bērniem); maz vecākās paaudzes cilvēku, atnākušie galvenokārt ir svētku koncerta dalībnieku vecvecāki. Pamatā dzirdama latviešu valoda.

Ģērbušies koši dzeltenos tērpos, aktīvi darbojās *Tele2* darbinieki. Pārvietoja pa visu 11. novembra krastmalu, pa ruporiem aicina vecākus vest bērnus fotografēties, daļa karodziņus. Pie *Tele2* telts, kur notiek fotografēšanās, valda burzma un jautrība. Gan bērni, gan vecāki priecājas par iespēju nofotografēties interesantā noformējumā bez maksas. Teltī tiek piedāvāta iespēja iegūt zīmējumu uz sejas, ko izmanto gan lieli, gan mazi (uz sejām tiek attēloti gan valsts karodziņi dažādās formās, gan zvēriņu deguntiņi un Osiņas).

Plkst. 15:00, kad sākas koncerta nākamā daļa, pie dažiem bērnu ratiņiem piestiprināti karodziņi un lente karoga krāsās. Dažiem jauniešiem mugurā hokeja izlases formu kreklī karoga krāsās (jo pēcpusdienā jānotiek Latvijas izlasei izšķirošai Pasaules hokeja čempionāta spēlei); dažiem bērniem un jauniešiem karoga krāsās ir arī šalles un cepures. Atsevišķiem jauniešiem uz sejas uzzīmēti sarkanbaltsarkanie karogi sirds formā.

Cilvēkiem ir labs noskaņojums, jūtams, ka koncerts ir radījis svētku sajūtu. Bērni dejo. Jaunieši pulcējas bariņos gan pie skatuves, gan sasēduši zālienā, gan āra kafejnīcās. Skatītāju vidū pārstāvētas visas vecuma grupas, līdzīgi kā starp koncerta dalībniekiem, tiesa, vecāka gadu gājuma cilvēku ir, tomēr, mazāk. Ceļu policija rīko bērnu konkursiņus, uzdodot bērniem jautājumus.

Ap plkst. 18:00 skatītāju skaits arvien pieaug, ir ģimenes ar bērniem, mazuļiem ratiņos, daudz jauniešu, mazāk vecāku cilvēku, galvenokārt - pa divi. Ir ārzemju latvieši, kā arī tūristi, kuri turas nedaudz nomaļus. Ar katru nākošo grupu publika kļūst arvien aktīvāka, dejo, dzied līdzī populārākajām dziesmām, vicina *Tele2* karodziņus. Dzied līdzī arī reklāmām, ko rāda, kamēr grupas nomainās, īpaši - «Cēsu alus» reklāmai, pie kuras daži jaunieši arī dejo.

Ap plkst. 20:30 krastmala ir pilna ar cilvēkiem līdz pat Barikāžu muzeja autobusam, jaunieši (vairāki - jau iedzēruši) stāv aizvien ciešāk ap skatuvi. Šajā laikā beidzas hokeja spēle un ieradusies jau iesiluši hokeja fani. Interesanti, ka policisti, kuri sākumā sastādīja protokolus pat neiereibušiem jauniešiem, kuriem bija rokā atvērta alus bundžiņa un, kā uzrādīja novērojumi, īpaši „piesējās” krievu tautības jauniešiem un meitenēm, vairs nebija manāmi. Jauniešu grupa, kuri, aptinušies ar Latvijas karogu, nemitīgi auroja „*un par savu tēvu zemi, krievam galvu noraušu*”, stundas laikā nesaņēma nevienu aizrādījumu ne no klātesošajiem, ne varas pārstāvjiem.

Līdz ar koru uzstāšanos nedaudz mainās pie skatuves stāvošo sastāvs. Daļa skolas vecuma jauniešu iet prom, tuvāk skatuvei tiek vidējās paaudzes pārstāvji. Apmēram plkst. 22:25 uzstāšanos uzsāk grupa „Pērkons”, kuru sagaida ar visskaļākajām ovācijām, gandrīz visi dzied līdz, izpilda dziesmu kustības, aplaudē.

Pēc uguņošanas daļa publikas vēl kādu laiku paliek pie skatuves, daļa dzied līdz korim. Lielākā daļa publikas izklīst, apmēram plkst. 22:50 - 23:00 atsevišķi jauniešu bariņi skandē „Latvija, Latvija!”. Viss asfalts ir noklāts ar pudelēm, izsmēķiem, karodziņu atliekām u.tml.

Koncerta vērtējums Kopumā vērtējot, 4. maija koncerts 11. novembra krastmalā bija izdevies, sākot jau ar dienas programmu, kura piesaistīja daudz ģimeņu, bērnu, jauniešu, līdz pat vēlam vakaram, kad skatītāju lokā pieauga jauniešu un vidējās paaudzes cilvēku skaits. Visā dienas garumā krastmalā valda jautrības un svētku atmosfēra, ko nespēj sabojāt pat lietūs koncerta sākuma daļā. Lielu uzmanību izpelnās arī informatīvie stendi, sevišķi Barikāžu autobuss.

Koncerta programma ir dinamiska un atbilstoša klausītāju vēlmēm. Publikas līdzī dzīvošana koncertam pakāpeniski pieaug. Ar ovācijām un līdzī dziedāšanu tiek uzņemtas tautā populārās grupas, līdz koncerta noslēgumā tiek sasniegta kulminācija, dziedot korim un uzstājoties grupai „Pērkons”. Tūlīt sekojošā uguņošana, kuras baudāmais mūzikas pavadījums, dziesma „Mirdzot šķēpiem” no Jura Kulakova un Normunda Beļska kantātes „Vēstules uz bruģa”, ar gudru, nākotnē vērstu un patriotisku tekstu, izsauc vispārēju sajūsmu un ir lielisks svētku koncerta noslēgums. Uguņošanas papildinājums ar latviešu strēlnieku dziesmas pārfrāzējumu, ar skatu uz šodien un nākotni, ir sevišķi veiksmīgs un apliecina radošas pieejas vērtību.

1.2.3. Svētku noformējums un norise citās Latvijas pilsētās

Limbaži Pilsētā vienīgais īpašais svētku noformējums ir pieci Latvijas karogi (parasti ir viens) zālienā pilsētas centrālajā laukumā pretī pilsētas domes ēkai. Limbažos 4. maijā notiek divi kultūras pasākumi: Tautas deju ansambļa „Sakta” 60 gadu jubilejas 1. koncerts Kultūras namā un Ausekļa Limbažu teātra izrāde Teātra mājā.

Daudzi limbažnieki gan paši, gan viņu radi un draugi ir dejujuši tautas deju ansambli „Sakta”, tāpēc saprotams, ka par koncertu ir liela interese vietējo iedzīvotāju vidū un skatītāju zāle ir pilna. „Saktas” 60 gadu jubilejas koncerts sirsnīgi uzrunā skatītājus gan ar dejām, gan koncerta vadītājas komentāriem par dejas nozīmi cilvēka mūža garumā. Vienīgā saikne ar 4. maija svētkiem varētu būt koncerta pirmajā daļā izvēlētās dejas - pārsvarā nopietna rakstura ar patriotiskiem motīviem par dzimto zemi. Citādi 4. maija svētku klātbūtne nav pamanāma ne kultūras nama noformējumā, ne svētku vadītājas teiktajā.

Šis tautas deju ansambļa jubilejas koncerts 4. maijā Limbažos (arī līdzīgi kultūras un izklaides pasākumi citās Latvijas pilsētās) parāda, ka Latvijā veidojas dažādas tradīcijas, kā atzīmēt Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu. Šajā dienā organizētie kultūras vai izklaides pasākumi iesaista vietējos iedzīvotājus kopīgā pasākumā un tas var būt veids, kā radīt cilvēkos kopības un svētku sajūtu.

Jelgava Vienīgā svētku rota ir pie namu fasādēm un pilsētas centrā mastos izkārtie valsts, pilsētas un Eiropas Savienības karogi. Pie Jāņa Čakstes pieminekļa nav neviena zieda.

4. maija rītā Jelgavas pils parkā ir organizēta stādu parāde - pārdošana. Preces - stādi, dēsti, dārzkopības piederumi, atsevišķi pārtikas produkti; darbojas dvieļu tirgotava. Pircēju vairākums - vidēja vecuma cilvēki. Gandrīz katrs, kurš pabijis Pils parkā, kaut ko ir iegādājies - puķu, augļu koku un citus stādus.

Kluba Jelgavas baltie krekli" restorāns „Tami-Tami” organizē bērniem domātus Neatkarības svētkus. Tajos notiek bērnu un pusaudžu grupu uzstāšanās, atrakcijas. Aptuvenais dalībnieku skaits - 50 cilvēku. Viņu vidū bērni, pusaudži, vecāki.

1.3. Lāčplēša diena

Spriežot pēc Latvijas galvaspilsētas noformējuma 11. novembrī, redzams, ka tas ir paredzēts gan Lāčplēša dienai, gan Latvijas Republikas proklamēšanas dienai. Rīgas noformējumu vieno pēc viena motīva veidoti plakāti ar plīvojošiem valsts karogiem; tie grezno politikā un kultūras dzīvē nozīmīgus objektus un pilsētas laukumus: Latvijas Okupācijas muzeju, Latvijas Nacionālo teātri un Latvijas Nacionālo operu. Atšķirībā no pilsētas noformējuma 4. maijā, šoreiz tas nav tik dzīvespriecīgs un pamanāms - piemēram, Latvijas Nacionālajam teātrim rotāta tikai viena puse, bet Latvijas Nacionālās operas ēkai svētku plakāts novietots „sētas” pusē.

Saistībā ar Lāčplēša dienu Rīgā ieplānoti vairāki publiskie pasākumi:

- svinīgā goda sardzes maiņas ceremonija, Rīgas garnizona vienību parāde pie Brīvības pieminekļa, plkst. 13.00-13.30;
- svinīgā goda sardzes maiņas ceremonija pie Rīgas pils, plkst. 14.00-14.30;
- Lūcijas Garūtas un Andreja Eglīša kantātes „Dievs, tava zeme deg!” izpildījums Rīgas Latviešu biedrības Lielajā zālē, plkst. 16.00;
- Brīvības cīnītāju gars cauri visiem laikiem: plkst. 16.00 lāpu gājiens no Brāļu kapiem līdz Brīvības piemineklim, plkst. 18.00 svētbridis pie Brīvības pieminekļa, plkst. 18.30 11. novembra krastmalā koncerts, kaujas paraugdemonstrējumi, sadziedāšanās ap uguns kuriem;
- koncerts „Satikšanās” Anglikāņu baznīcā, plkst. 20.30;
- piemiņas svecīšu iedegšana 11. novembra krastmalā, no plkst. 21.00.

1.3.1. Rīgas garnizona vienību parāde pie Brīvības pieminekļa

Norises vietas noformējums Sarkanbaltsarkanie karogi pie apgaismes stabiem. Pie pieminekļa noliekamie ziedi galvenokārt ir tumši sarkanā un baltā krāsā, arī rotāti ar sarkanbaltsarkanām lentēm. Citu valstu militāro atašeju noliktie ziedi bieži ir viņu valstu nacionālajās krāsās (piemēram, Ukrainai zilā un dzeltenā) vai arī rotāti ar lentām viņu valsts karogu krāsās.

Pasākuma norise Parādei pulcējas NBS Rīgas garnizona vienības un Latvijas armijas virspavēlniecība. Pulcējas arī valsts galvenās amatpersonas, ārvalstu militārie atašeji, kā arī skatītāji.

NBS Štāba pūtēju orķestrim spēlējot, notiek svinīgā goda sardzes maiņa pie Brīvības pieminekļa. Orķestrim turpinot spēlēt maršu, ierodas Valsts prezidents Valdis Zatlers. Viņu pavada aizsardzības ministrs Atis Slakteris un armijas pārstāvji.

Parādes komandieris, Zemessardzes komandieris, Rīgas garnizona priekšnieks pulkvedis Juris Bezzubovs nodod ziņojumu valsts prezidentam: „Valsts prezidenta kungs, Rīgas

garnizona vienības parādei par godu Lāčplēša dienai un Latvijas armijas dibināšanas 88. gadadienai nostādītas!" Pulkveža Bezzubova, aizsardzības ministra Ata Slaktera un armijas pārstāvju pavadībā valsts prezidents Valdis Zatlers sasveicinās ar katru garnizona vienību.

Pēc sasveicināšanās Valsts prezidents V.Zatlers saka uzrunu. Viņa runas vadmotīvs ir patriotisma cildināšana, visu Latvijas patriotu un varoņu pieminēšana, sākot ar izšķirošajām cīņām 1919. gadā, aizstāvēt Latvijas neatkarību, līdz pat mūsdienu militārās aizsardzības jaunajiem uzdevumiem un pārmaiņām Latvijas armijā pēc pievienošanās NATO.

Skanot dziesmai „Tev mūžam dzīvot, Latvija” prezidents noliek ziedus pie Brīvības pieminekļa. Tam seko Valsts himna. Skanot NBS Štāba orķestra spēlētā maršam, garnizona vienības dodas parādē. Pie Brīvības pieminekļa parādi pieņem Valsts prezidents, Latvijas armijas komandieri, to noskatās ārvalstu militārie atašeji un valsts augstākās amatpersonas.

Pēc parādes ārvalstu militārie atašeji un valsts augstākās amatpersonas noliek ziedus pie Brīvības pieminekļa. Prezidents V.Zatlers dodas pie skatītājiem sasveicināties.

Skatītāji Skatītāju vidū pārsvarā gados veci cilvēki un ģimenes ar maziem bērniem. Kopumā to skaits varētu būt ap 2000. Vispārējs svinīgums jūtams tikai īsu brīdi, valsts himnas laikā, daudzi dzied līdzī. Lielāko skatītāju interesi rada pati parāde, pārējo laiku skatītāji visai garlaikoti. Parādoties valsts amatpersonām, no skatītāju vidus atskan indīgas piezīmes, attieksme pret Valsts prezidentu pieklājīgi laipna.

Uzkrītoša, ar neapbruņotu aci atpazīstamu, dažādu drošības dienestu pārstāvju, pašvaldību, valsts un militārās policijas, kā arī Saeimas un Valsts prezidenta drošības dienestu klātbūtne. Drošībnieki glābšanas laivās patrulē arī pilsētas kanālā abpus piemineklim.

Daži, pārsvarā ģimenes ar bērniem un vecāka gada gājuma cilvēki, pēc parādes pie Brīvības pieminekļa noliek ziedus un svecītes.

Neprecizitātes un kļūmes Prezidenta runā divas neprecizitātes. Pirmkārt, Valdis Zatlers saka: „Šajā 11. novembrī īdzinieki uzvarēja”. Patiesībā, kaujās ar Bermonta armijas pulkiem piedalījās uz to laiku jau sekmīgi izveidotās, regulārās Latvijas armijas kareivju vienības no visas Latvijas. Otrkārt, neprecīzi citēts Raiņa teksts: „Pastāvēs, kas pārvērtīsies!” Prezidenta Zatlera runā izskan: „Pastāvēs, kas mainīsies!”

Brīdī, kad NBS Rīgas garnizona vienību parādes gājiens dodas Raiņa bulvāra virzienā, garāmbraucošam trolejbusam nokrīt vadi, tādējādi tas aizšķērso parādei ceļu. Pašvaldību un militārajai policijai neizdodas ātri un veikli aizvērt trolejbusu. Parādē iesaistītās Rīgas garnizona vienības lavierē gar trolejbusa priekšu, tas jādara arī NBS Štāba orķestrim, kurš noslēdz parādi.

1.3.2. Svinīgā goda sardzes maiņas ceremonija pie Rīgas pils

Svētku programmā, pēc parādes pie Brīvības pieminekļa iekļauta arī svinīgā goda sardzes maiņa pie Prezidenta pils. Ceremonijā piedalās arī Valsts prezidents. NBS Štāba pūtēju orķestrim spēlējot svinīgu maršu, notiek goda sardzes vienības parāde. Valsts prezidents sasveicinās ar karavīru vienībām un personiski ar katru no augstākajām Latvijas armijas amatpersonām un ārvalstu militārajiem atašējiem.

Ceremonijas noslēgumā Valsts prezidents pieiet arī pie skatītājiem (ap 300 cilvēki) un sasveicinās artiem. Valdis Zatlers izdara to uzkrītoši formāli un pavirši.

1.3.3. Kantātes „Dievs, Tava zeme deg!” atskaņojums Rīgas Latviešu biedrības nama Lielajā zālē

Klausītāju pārpildīta zāle. Klausītāju vidū pārsvarā vecākā gadagājuma cilvēki, bet ir arī daudz jauniešu, daži virsnieki formās. Klātesošo vidū ir arī trimdas latvieši, dzirdama angļu valoda. Daži izvēlējušies tērpus sarkanbaltā krāsu salikumā. Diriģenta svārku atloku rotā Triju Zvaigžņu ordenis.

Kantātes atskaņojuma laikā, skatot tēvreizei, skatītāji pieceļas lūgšanā saliktām rokām. Valda saviļņojuma un labestības atmosfēra.

1.3.4. Lāpu gājiens no Brīvības pieminekļa uz 11. novembra krastmalu

Svētku noformējums Puķu podi ar ugunīm pie Brīvības pieminekļa; svecītes, lāpas, puķes, ko sanes svētku dalībnieki.

Pasākuma norise Plkst. 17:30 cilvēki pulcējas pie Brīvības pieminekļa, liek ziedus, dedzina svecītes. Ierodas apmēram 200 cilvēku liela organizēta grupa ar lāpām, pārsvarā jauni cilvēki, pusaudži, daļa tērpušies formas tērpos, arī nacionāli radikālās partijas „Visu Latvijai” līderi ar karogu. Grupai pievienojas pārējie no Brāļu kapiem atnākušie, kopā ap 100 cilvēku.

No Vecrīgas, dziedot karavīru dziesmas, svinīgi ierodas vīru kopa „Vilki”. Viņi nodzied Latvijas himnu, noliek īpaši sagatavotu lielu podu - sveci. Divi jaunieši tirgo nacionālo simboliku: nozīmītes, karodziņus.

Plkst. 18:00 klātesošie dodas lāpu gājienā uz 11. novembra krastmalu. Gājiena laikā tiek dziedātas karavīru dziesmas, piemēram, „Lai latvju saule nenoriet”. Pusaudži formas tērpos organizēti piedalās gājienā un dziedot sasaucas savā starpā. Daudz ziņkārīgo, kuri pievienojas vai vēro notiekošo no malas. Gājiena cilvēku plūsmas garums - apmēram 200m.

1.3.5. Koncerti 11. novembra krastmalā

Norises vietas noformējums Skatuve un liels ekrāns 11. novembra krastmalā izrotāts ar karoga simboliku. Vairākās vietās izvietoti uguns kuri un lieli šķīvji ar uguni. Armijas virtuve - atraktīvs un omulīgs vīrs un jauns puisis daļa melno tēju. Vakara gaitā pie un uz Rīgas pils mūriem atnākušie iedezd piemiņas svecītes.

Pasākuma norise Plkst. 18:30 koncertu ievada īsa aktiera Jāņa Kirmuškas uzruna, kurai seko Oļģerta Valeikas, - Lāčplēša ordeņa kavaliera Alfrēda Valeikas dēla, stāstījums par 1919. gada Brīvības cīņām. „Daugavas Vanagu” pārstāvis, vīru kopas „Vilki” dalībnieks Jānis Atis Krūmiņš aģitē par nepieciešamību 11. novembra svētkus katru gadu svinēt tikpat plaši kā šogad. Rīgas mēra Jāņa Birka uzrunas vadmotīvs ir patriotisma tēma, lepnums par savu Dzimteni.

Koncertu iesāk folkloras un seno cīņu kopa „Vilkači”, viņu uzruna ir strikti nacionālistiska: „Esiet sveicināti, latvieši!”, „vienmēr par latvisku Latviju!” Pie skatuves tiek demonstrēti seno cīņu elementi. Koncerta turpinājumā dzied vīru kopa „Vilki” un citas grupas. Kādā dziesmā izskan vārdi: „Vaņka, laidies!” Dziedātāji aicina publiku pievienoties un dziedāt līdzī. Uzstāšanās noslēgumā svētku novēlējumi, publikas gaviles.

Plkst. 21.00 svētkus 11. novembra krastmalā turpina telekompānijas LNT rīkotais, Lāčplēša dienai veltītais koncerts, kurš tiešraidē tika pārraidīts LNT. Koncerts savijas ar stāstiem par karavīru dzīvi un jaunās kinofilmas „Rīgas sargi” aktieru stāstījumu. Uz ekrāna redzami materiāli par Latvijas karavīriem Irākā. Koncertā piedalās grupa „Astro'n'out”,

Valters un Kaža, vīru kopa „Vilki”. Pasākuma dalībniekus uzrunā Latvijas Valsts prezidents Valdis Zatlers.

Pasākumu vada aktrise Katrīne Pasternaka. Viņa runā brīvā, dzīvā, televīzijas un klātesošajiem skatītājiem adresētā stilā, runas veids nav formāls. Neskatoties uz to, ka klātesošo skatītāju skaits stundu pēc koncerta sākuma ir sarucis, televīzijas skatītājiem mākslīgi tiek radīts priekšstats, ka apmeklētāju ir ļoti daudz, runā iestarpinot „redz, cik daudz tautas sanācis šovakar” u. tml.

Dalībnieki Pie skatuves stāv pulciņš ar karogiem, to vidū nacionāli radikālās partijas „Visu Latvijai!” līderi ar savas partijas karogu. „Visu Latvijai!” noorganizējuši plostu palaišanu Daugavā. Partijas pārstāvis Raivis Dzintars saka runu, uz skatuves stāv puiši ar karogiem, kājas plati, iespaids agresīvs. R.Dzintara runas vadmotīvs ir etniskajā piederībā balstīts patriotisms. Klātesošo ovācijās.

Sākumā laukumā ir daudz cilvēku: gan tie, kuri ieradušies lāpu gājienā no Brīvības pieminekļa, gan tie, kuri atnākuši pie „svecīšu sienas”. Cilvēku skaits aizvien pieaug, līdz pat aptuveni pieciem tūkstošiem, viņu vidū visu vecuma grupu cilvēki, daudz pusaudžu, jauniešu, mazāk gados vecāku cilvēku, pamatā dzirdama latviešu valoda. Daudzi dzied līdzī patriotiskajām dziesmām, dedzina svecītes. Vecāki bērniem skaidro vēstures notikumus, runā par karavīriem - svinīgi un patriotiski. Cilvēki pulciņos sildās pie uguns kuriem. Pie viena no uguns kuriem puiši dzied strēlnieku dziesmas. Cilvēku noskaņojums ļoti patriotisks un svinīgs. Noskaņojumu pastiprina vides iekārtojums - uguns kuri, lāpas, sveces. Dažādās ugunis, kuras vēsajā un tumšajā novembra vakarā norobežo notikuma vietu no pārējās tumšās telpas un vienlaicīgi ļauj arī sasildīties, rada neparastu svinēšanas gaisotni.

Lai arī LNT organizētajam vakara koncertam skatītāju ir mazāk, taču joprojām valda priecīga, patriotiska noskaņa. Galvenokārt palikuši jaunieši. Daudzi cilvēki ar maziem bērniem turpina mūrī nolikt svecītes un fotografēt savus bērnus ar Latvijas karodziņiem.

1.3.6. Koncerts Rīgas pils pagalmā

Paralēli svētku norisēm 11. novembra krastmalā arī Rīgas pils pagalmā notiek koncerts. Uz ekrāna rāda attēlus no 20. gs. 20.-30. gadiem, kuri ņemti no programmas „Foto materiāls par Rīgas pili 20. gs. griežos”. Dzied skolēnu koris ar svecītēm. Skolēnu pūtēju orķestris spēlē patriotiskas dziesmas, piemēram, „Div' dūjiņas gaisā skrēja”, „Mirdzot šķēpiem zeltsaules staros”, „Es dziedāšu par tevi, tēvu zeme”.

Koncerta sākumā pagalmā ir tikai aptuveni 70 cilvēku, bet pakāpeniski klausītāju skaits pieaug, atnāk vairākas ģimenes ar bērniem. Daudzi dzied līdzī, kustas mūzikas ritmā. Jāatzīmē, ka šāda koncerta esamību varēja arī nepamanīt, jo publiska informācija par to neparedzējās. Tikai, dodoties prom no krastmalā notiekošā pasākuma pa Daugavas gāti³⁷, bija iespēja nejauši pamanīt, ka ir atvērti Rīgas pils vārti, kuri ierasti ikdienā ir slēgti. Laba iespēja tuvināt Valsts prezidentu un tautu lielā mērā tika izniekota.

1.3.7. Koncerts „Satikšanās” Anglikāņu baznīcā

Baznīcas priekšā izlikta degošas sveces. Koncertā, kuru organizēja Rīgas domes Kultūras departamenta koncertorganizācija „Ave Sol”, tiek atskaņota Volfanga Dārziņa, Valda Muktupāvela un Aināra Paukšēna oriģinālmūzika un tautas mūzikas aranžējumi, kā arī skanēja Pētera Brūvera dzejas lasījumi.

37 Daugavas gāti var raksturot kā mazu un ikdienā drīmu ieliņu, kuru nokļūšanai krastmalā un no krastmalas Vecrīgā izmanto salīdzinoši maz cilvēku. Cilvēki vairāk iecienījuši Poļu un Bīskapa gātes.

Zāle pārpildīta, klausītāju vidū ir gan daudz jauniešu, gan vidējās paaudzes cilvēku un bērnu. Koncertu cilvēki klausās aizrautīgi, ar dziļu saviļņojumu un nopietnību.

1.4. Latvijas Republikas proklamēšanas diena

Kā jau minēts Lāčplēša dienas aprakstā, svētku rotā, par godu Latvijas Republikas proklamēšanas dienai, Latvijas galvaspilsēta bija ietērpta jau 11. novembrī. Svētku noformējuma pamatā bija izceltas divas tēmas: valsts simbols - karogs un informācija par gaidāmajiem svētku notikumiem.

Saistībā ar Latvijas Republikas proklamēšanas dienu Rīgā ieplānoti vairāki publiskie pasākumi:

- ekumēniskais dievkalpojums Doma baznīcā, plkst. 10.00-11.00;
- ziedu nolikšanas ceremonija pie Brīvības pieminekļa, plkst. 11:15-11:45;
- NBS militārā parāde 11. novembra krastmalā, plkst. 14.00-15.00;
- koncerts „Latvijai” Rīgas kultūras un tautas mākslas centrā „Mazā Ģilde”, plkst. 17:00;
- Valsts prezidenta svētku uzruna pie Brīvības pieminekļa, plkst. 20:00;
- partijas „Visu Latvijai” organizētais lāpu gājiens no K.Ulmaņa pieminekļa līdz Brīvības piemineklim, plkst. 18:00;
- svētku uguņošana 11. novembra krastmalā, plkst. 20:30.

18. novembrī līdzdalības novērojums tika īstenots arī publiskajos svētku pasākumos Daugavpilī, Limbažos, Kuldīgā un Jelgavā.

1.4.1. Ekumēniskais dievkalpojums Rīgas Domā

Pirms dievkalpojuma katram dalībniekam tiek izsniegta ekumēniskā dievkalpojuma programma, uz kuras vāka redzams Latvijas ģerbonis, atvērumā pasākuma norise.

Pasākuma norise Dievkalpojuma laikā klātesošos uzrunā Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienības bīskaps Viesturs Reķis, Latvijas Vasarsvētku draudžu apvienības bīskaps Jānis Ozolinkēvičs, Latvijas Apvienotās metodistu baznīcas superintendante Gita Medne, Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas (LELB) arhibīskaps Jānis Vanags, Latvijas Pareizticīgās baznīcas metropolīts Aleksandrs, Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskaps Pēteris Sproģis un Romas katoļu baznīcas kardināls Jānis Pujats.

LELB arhibīskapa Jāņa Vanaga sprediķī, kurš vienlaicīgi izskan arī kā svētku uzruna, galvenā tēma ir aicinājums ikvienam sabiedrības loceklim morāli attīrīties. Runājot līdzībās, arhibīskaps uzsver, ka Latvijas sabiedrībai vajadzīga ne tikai „maize”, bet ļoti svarīgi ir arī izjust principus, pēc kuriem tiktu īstenota valsts un sabiedrības dzīve. Arhibīskaps īpaši izceļ varas vīru uzdevumu kalpot tautai, ievērojot stingrus morāles principus, tajā pašā laikā liekot klausītājiem saprast, ka morāli stingri valsts vadītāji var nākt tikai no morāli veselās sabiedrības. Arhibīskapa sprediķim seko Valsts prezidenta Valda Zatlera un pārējo Latvijas reliģisko konfesiju pārstāvju lūgšanas.

Dalībnieki Doma baznīca ir aizpildīta daļēji. Cilvēki sēž tikai centrālajā daļā, sānu daļas un ejas ir tukšas. Redzams Valsts prezidents, amatpersonas, ārvalstu vēstniecību pārstāvji, ļoti maz ir vienkāršo cilvēku, tie manāmi izceļas uz amatpersonu un drošības dienestu darbinieku fona.

Cilvēki, kuri ir atnākuši uz dievkalpojumu, iespējams, ir Rīgas Doma vai citu baznīcu draudžu locekļi. Viņi sasveicinās savā starpā, smaida, ir priecīgā noskaņojumā, aktīvi iesaistās dievkalpojuma rituālā. Dievkalpojuma dalībnieku noskaņojums ir atbilstošs dievkalpojumam - svētsvinīgs. Pārējie pasākuma dalībnieki dara savu darbu (drošībnieki, žurnālisti), daudzi no viņiem visu dievkalpojuma laiku brīvi pārvietojas pa baznīcas sānu ejām.

Redzams, ka dievkalpojuma dalībnieku uzmanību novērš „netradicionālā” gaisotne, „svešie” dalībnieki (žurnālisti, drošības dienestu darbinieki). Daudzi policijas darbinieki, drošībasdienieki, ātrās palīdzības dienests, mediju pārstāvji: fotogrāfi, operatori un žurnālisti pulcējas arī pie baznīcas. Gaisotne baznīcas tuvumā, drošības dienestu darbinieki, policisti, dažādo dienestu transports un valsts augstāko amatpersonu un vēstnieku automašīnu kolonna pie Doma baznīcas, kopumā rada iespaidu par slēgtu pasākumu.

1.4.2. Svinīgā ziedu nolikšanas ceremonija pie Brīvības pieminekļa

Norises vietas noformējums Laukumā ap Brīvības pieminekli pie laternu stabiem ir izkārtas sarkanbaltsarkanas karogu drapērijas. Brīvības pieminekļa abās pusēs novietoti lieli ekrāni, kreisajā pusē, ja vērtīgi ieskatās, tā izrādās gan tikai ekrāna imitācija - visu laiku redzams viens un tas pats - attēls ar plīvojošiem valsts karogiem (tas pats attēls, kāds rotā galvaspilsētas ēkas un informatīvos standus), labajā pusē - baltiem burtiem uz sarkana fona sākotnēji parādās uzraksts: „Rīgas dome sveic svētkos!” Ziedu nolikšanas ceremonijas laikā ekrānā varēja vērot to, kas notiek pieminekļa pakājē - ziedu nolikšanu, amatpersonas, vēlāk visu dienu tur bija skatāma videofilma par Dziesmu svētkiem.

Brīvības pieminekļa kreisajā pusē ir uzstādīta tribīne, kura ir rotāta ar dzīviem ziediem un mūžzaļajiem augiem. Arī labajā pusē ir uzstādītas tribīnes, kuras šī pasākuma laikā izmantoja žurnālisti un fotogrāfi³⁸. Vakarā tribīnē novietojās kori. Vairākās vietās pārdod svētku simboliku - mazos karodziņus, lentītes.

Pasākuma norise Laukuma galā (tuvāk tramvaja sliedēm), kolonnā sastājušies, stāv Saimes deputāti, nelielos pulciņos sarunājas, smejas, rokās tur greznus ziedus, vainagus un ziedu buketes. Tuvāk pie pieminekļa, labajā pusē, stāv NBS Štāba pūtēju orķestris. Laukuma kreisajā pusē, vairākās rindās, organizēti stāv dažādas amatpersonas, ārvalstu vēstniecību pārstāvji. Labajā pusē uz tribīnēm izvietojušies vairāki desmiti fotogrāfu un žurnālistu.

Ziedus pirmais noliek Valsts prezidents Valdis Zatlers, viņam seko citas valsts augstākās amatpersonas un viesi. Visu ceremonijas laiku skan viens un tas pats īss orķestra skaņdarbs, kurš neskaitāmas reizes atkārtojas.

Kad visas amatpersonas nolikušas ziedus, un sastājušās perpendikulāri piemineklim labajā pusē; tiek atskaņota Latvijas Republikas himna. Daudzi skatītāji dzied līdzī. Pēc himnas amatpersonas, smaidīgi un priecīgi, raitā gaitā atstāj laukumu, lai sēstos automašīnās, ar kurām ieradās no ekumēniskā dievkalpojuma. Fotogrāfi aizskrien viņiem līdzī, neviens nepaliek fiksēt, ko tālāk darīs vienkāršā tauta, kura joprojām pacietīgi drūzmējas pie barjerām.

Pēc svinīgās ceremonijas Valsts prezidents laukuma kreisajā pusē sasveicinās ar tautu, tas turpinās diezgan ilgi. Valsts prezidentu ielenc drošības dienestu darbinieki un fotogrāfi. Pārējais laukums tukšs, cilvēkiem joprojām liegts doties pie Brīvības pieminekļa un nolikt ziedus. Cilvēkos aug neapmierinātība, jo liela daļa sanākušo nevar redzēt, kas vispār notiek, kāpēc iestājusies tik gara pauze, laukums joprojām tukšs, policistu rindu apsargāts.

Kad laukumu ir atstājis prezidents, arī vienkāršajiem cilvēkiem tiek dota atļauja doties pie pieminekļa. Cilvēki liek ziedus, fotografējas uz pieminekļa fona, sarunājas, sveicinās. Ziedu nolīcēju vidū vairākums ir ģimenes ar bērniem, gados vecāki cilvēki. Vecāki skaidro

38 Tribīnes paredzētas korim, kas vakarā uzstāsies Valsts prezidenta svētku uzrunas laikā.

bērniem, kas tiek svinēts, pamāca, kā nolikt ziedus. Redzams, ka vairākas ģimenes iera-
dušās tieši uz šo pasākumu. Sasprindzinājums pamazām cilvēkos izzūd un viņu sejās
parādās svētku sajūta.

Skatītāji Cilvēki pulcējās Brīvības pieminekļa laukuma malās, uz ietves, arī apstādījumos.
Divas barjeru rindas šķir skatītājus no tukšā laukuma. Kur nav barjeru, gar ietves malu ik pa
trīs metriem stāv viens policists, kurš vēro un uzmana, lai cilvēki pat soli nespertu nost no
ietves. Skatītāju lielākā masa koncentrējas, sākot no kanāla tiltiņa līdz piemineklim, tālāk
vietas pie dzeltenajām barjerām, kuras izvietotas piemineklim visapkārt, nav aizņemtas.
Pamatā cilvēki sarunājas latviešu valodā, bet ir dzirdamas arī citas valodas: krievu, vācu
un angļu.

Ziedu nolikšanas ceremonija rada iespaidu, ka tā veidota no divām, nekādi nesaistītām,
rūpīgi nošķirtām daļām. Pirmā, oficiālā pasākuma daļa domāta amatpersonām un ārvals-
tu diplomātiskajiem pārstāvjiem un atgādina slēgtu pasākumu, kurā tautai atvēlēta vienīgi
ļoti stingri apsargāta skatītāja loma. Otrā, ir neoficiālā pasākuma daļa, kad uz laukuma
drīkst atrasties un staigāt cilvēki, likt ziedus pieminekļa pakājē, fotografēties, aktīvi iesaistī-
ties svinēšanā.

Brīvības pieminekļa laukums visu dienu turpina palikt cilvēku uzmanības centrā. Cilvēki
piestāj, vēro filmu par gaidāmajiem Dziesmu svētkiem, kurā iestarpinātas intervijas ar
dažādiem cilvēkiem, kuri izsakās par latviešu tipiskākajām rakstura īpašībām. Filmā
iekļauto cilvēku izteicieni par latvieša dabu brīžam ir visai neglaimojoši, tos cenšas
līdzsvarot uzmundrinošs sauklis, kurā aicināts būt pašapzinīgākiem. Pamatmotīvu veido
koru dziedāšanas fragmenti no Dziesmu svētkiem, kuri kopumā rada svētku noskaņu.
Jāatzīmē, ka kritiskie vārdi no filmas izskan tieši tajā brīdī, kad pēc ilgās gaidīšanas
cilvēkiem beidzot ļauts doties nolikt ziedus, tādējādi rodas sajūta, ka tieši šie ziedu noliceji
tiek raksturoti kā „pelēki”, „pasīvi”, „slinki”.

1.4.3. NBS militārā parāde 11. novembra krastmalā

Norises vietas noformējums Sarkanbaltsarkanie karogi pie apgaismes stabiem. Amat-
personām paredzētā tribīne valsts karoga krāsās, centrā rotāta ar valsts ģerboni. Kara-
vīriem, kuri stāv abpus tribīnei, uz ieroču galiem mazi sarkanbaltsarkani karodziņi. Daļai
skatītāju rokās mazi valsts karodziņi, bērniem arī paštaisīti valsts karodziņi. Parādes no-
risē iekļauts arī helikoptera lidojums, tam piestiprināts un gaisā plīvo milzīgs valsts karogs.

Pasākuma norise Pusstundu pirms parādes, skatot apvienotā NBS pūtēju orķestra
bungām, parādes dalībnieki: sauszemes un jūras spēku karavīri, zemessargi, robežsargi
un policisti uzsoļo parādes laukumā un novietojas visā 11. novembra krastmalas garumā
no Vanšu tilta līdz Triangula bastionam. Parādes vienības nostājas krastmalas pusē tuvu
pie barjeras, ar mugurām pret lielāko parādes skatītāju daļu (kuri notiekošo vēro no Dau-
gavas puses). Tādējādi, parādei sākoties, šie skatītāji redzēs visai maz, bet no tā, kā Valsts
prezidents apstaigā parādes dalībniekus, praktiski neko. Tribīnē ierodas valsts amatper-
sonas, ārvalstu vēstnieki. Armijas virspavēlniecības pavadībā ierodas Valsts prezidents.

Parādes komandieris, Zemessardzes komandieris, Rīgas garnizona priekšnieks pulk-
vedis Juris Bezzubovs ziņo par dalībnieku gatavību parādei. Prezidents apstaigā parādes
vienības, ar katru apakšvienību individuāli sasveicinoties, tam seko īsa uzruna, kurā
prezidents sveic NBS valsts svētkos, īpaši izceļot NBS starptautiskās darbības nozīmi.

Parādes vienībām tiek dota pavēle - „*Līdzināties, mierā! Valsts himnu godam sveikt!*”. NBS
apvienotais pūtēju orķestris spēlē valsts himnu. Tiek izšauta 21 zalve. Atskanot pavēlei,
marša mūzikas pavadībā, sākas parāde. Vispirms soļo karavīri, tad seko militārā tehnika.
Virš Daugavas pārlido četri helikopteri un lidmašīna. Skatītāji daudz fotogrāfē.

Parādei beidzoties, V.Zatlers dodas pie skatītājiem. Cilvēku attieksme draudzīga, labvēlīga.

Skatītāji Jau stundu pirms parādes krastmalā daudz cilvēku, daļa skatītāju sastājušies uz Vanšu tilta. Daudzi ieņēmuši vietas Daugavas pusē iepretim tribīnei, pie parādei atvēlētās teritorijas nožogojuma, cilvēki jau sastājušies divās rindās. Daudzi stājas arī otrajā - vecpilsētas pusē.

Parādes dalībnieki uz pasākumu ierodas ļoti savlaicīgi un nožogotajā laukumā garlaikojas, fotografējas. Skatītāju vidū dažāda vecuma cilvēki, arī ģimenes ar maziem bērniem. Dzirdama ne tikai latviešu, bet arī krievu, lietuviešu un angļu valoda. Skatītāju skaits - vairāki tūkstoši. Vispārēja svinīguma sajūta. Parādi ar interesi vēro gan mazi puišēji, gan vīri gados. Klātesošie, vērojot notiekošo, komentē, dzied himnu, fotogrāfē. Sarkanbalti karodziņi rokās galvenokārt bērniem.

Kļūmes un trūkumi Pulkveža Jura Bezzubova īsajā ziņojumā atgadās divas pārteikšanās.

Vienai no vienībām, stājoties ierindā parādei, tiek dota kļūdaina komanda, kas liek šai vienībai labu laiku stāvēt pagrieztai uz Daugavas pusi, kamēr visas pārējās vienības stāv ar skatu uz tribīni. Skatītāji smejas.

Tālāk no tribīnes, piemēram, pie Rīgas Tehniskās universitātes, karavīru vienību soļošana noritēja vienlaikus ar gaisa spēku paraugdemonstrējumiem - helikopteru un lidmašīnas lidojumiem. Skatītāji vēroja gaisa spēku demonstrējumus, bet karavīri „klusā vientulībā” aizsoļoja garām.

Lielākā problēma ir parādes redzamība un dzirdamība. Labi redzēt un dzirdēt var vienīgi tuvumā stāvošie. Tie, kas stāv tālāk no tribīnes, nedzird neko. Tie, kas stāv aizmugurējās rindās gandrīz neko nevar saskatīt, jo vairāk tāpēc, ka krastmalas apstādījumi, kuros drūzmējas lielākā skatītāju daļa, ir ar slīpumu uz Daugavas pusi. Skatītāji, kuri neredz pie tribīnes notiekošo, mēdz sazināties pa telefonu, kur mājās sēdošie skatās televīziju un komentē notikumu virzību krastmalā.

Skatītāju loma būtu krietni interesantāka, ja viņi varētu sveikt NBS vienības, kuras iet viņiem garām, taču tas nav iespējams, jo nav transparentu ar vienību nosaukumu uzrakstiem. Uz to nerisināja arī pasākuma translācija pastiprinātajos, kuri darbojās ar pārtraukumiem. Valsts prezidentam, apstaigājot parādes vienības, varēja dzirdēt tikai orķestri un kaiju ķērcienus. Lai pasākums būtu interesantāks skatītājiem, V.Zatleram būtu ieteicams mikrofons.

1.4.4. Koncerts „Latvijai” Rīgas kultūras un tautas mākslas centrā „Mazā Ģilde”

Zālē par svētkiem liecina liels valsts karogs un ziedu kompozīcija sarkanbaltsarkanā krāsā. Lai arī koncerts ir viens no Rīgas domes Kultūras departamenta rīkotajiem pasākumiem, kuros ieeja ir ar iepriekš, pašu cilvēku izņemtajiem ielūgumiem, zāle ir pārpildīta. Klausītāju vidū pārsvarā vecākā gadagājuma cilvēki, bet ir arī daudz vidējās paaudzes cilvēku un ģimenes ar maziem bērniem. Klātesošo vidū ir arī trimdas latvieši, dzirdama angļu valoda. Vairākums cilvēku saposušies.

Koncertā uzstājas Jāzepa Mediņa Mūzikas skolas zēnu koris un arī kāda operdziedātāja. Kopumā jūtams svinīgums, valda saviļņojuma un labestības atmosfēra. Tā kā ielūgumos nebija minēta operdziedātājas uzstāšanās, cilvēku sejās vērojams izbrīns un izpildījuma laikā garlaicība. Skatītāji ar ovācijām uzņem zēnu kora izpildītās strēlnieku dziesmas.

1.4.5. Partijas „Visu Latvijai” lāpu gājiens

Īsi pirms plkst. 18:00, daudzi pulciņos vai atsevišķi dodas pie K.Ulmaņa pieminekļa. Tur cilvēkus sagaida partijas „Visu Latvijai” līderi ar Raivi Dzintaru priekšgalā. Savā īsajā uzrunā R.Dzintars izstāsta par lāpu gājiena norises kārtību, ceļa mērķi, aicina saņemt lāpas. Savu uzrunu R.Dzintars noslēdz dziļi nacionālpatriotiskā noskaņā un aicina visus kopā padziedāt.

Pasākuma līderi braši uzsāk dziesmu, kurai daudzi pievienojas. Kara tēmu caurvīto, dažādos laikos tautā dziedāto dziesmu izvēle, kopā dziedāšana un, it īpaši, dziedāto dziesmu to vienlīdz tautā zināmo, tik dažādas nozīmes nesošo tekstu pārdomāti selektīva izvēle, veido sakāpinātu nacionālpatriotisku un brīžiem jau šovinistisku noskaņu. Kaut arī vārdos R.Dzintars savā runā piemin draudzīgu dažādu tautu kopā sadzīvošanu gan Latvijā, gan Eiropā, izvēlēto dziesmu teksti ir klaji etnocentriski, piemēram, pirmā dziesma iesākas ar tautas dziesmas vārdiem „kam tie mani bāleliņi krievu pilis dedzināja”. Tiek nodziedāta partijas „Visu Latvijai” pasākumos neiztrūkstošā leģionāru laikos tapusi strēlnieku dziesmas variācija „mēs sitīsim tos utainos, pēc tam tos zili pelēkos”.

Dziedāšanai pa vidu klātesošie tiek aicināti celt savu nacionālo pašapziņu, kopā saucot frāzi: „Mēs esam latvieši!”, „Mēs esam saimnieki!”, ko var uzskatīt par neirolingvistiskai programmēšanai līdzīgu darbību.

Nelielajā laukumā sapulcējies daudz cilvēku, arī lāpu ir daudz. Dziedāšanai beidzoties, cilvēki kārtojas lāpu gājenam, līdz gājiens lēni sāk virzīties Vecrīgas virzienā. Pa ceļam sastaptie cilvēki ar sajūsmu vēro krāšņo skatu, fotografē. Gājiena dalībnieku vidū valda jautrība un svētku noskaņa, daudzi pa bariņiem dzied, dalībnieku vidū ļoti daudz jauniešu, visi līksmi. Ik pēc noteikta posma, gājiena norisi vēro cilvēki, kuri sarunājas pa rāciju, kontrolē situāciju. Izvijoties cauri Vecrīgai, gājiens nonāk pie Brīvības pieminekļa, kur svinīgi ieņem centrālās skatītāju vietas. Tas ir vienīgais organizētais ļaužu pulks, kāds ar karogiem un lāpām rokās svinīgi ierodas pie Brīvības pieminekļa sagaidīt Valsts prezidenta uzrunu.

1.4.6. Valsts prezidenta svētku uzruna pie Brīvības pieminekļa

Dzied koris. Pulcējas ļaudis, līdz pieminekļa laukums pilns cilvēkiem, kuri gaida Valsts prezidenta ierašanos un uzrunu. Lielais ekrāns labajā pusē piemineklim palīdz sanākušajiem sekot līdzī notikumiem, tur tagad redzama kora dziedāšana. Pieminekļa kreisajā pusē tribīnē Valsts prezidentam.

Valsts prezidenta runas laikā klātesošo uzmanība vairāk vai mazāk pievērsta Valsts prezidenta teiktajam. Valsts prezidenta runas centrālā tēma ir vērtības. Kā nozīmīgākās vērtības V.Zatlers min Latvijas valsti un tās neatkarību, vispārcilvēciskās un demokrātijas vērtības, īpaši izdalot izglītību. Runā spēcīgi skan kritiskā dimensija, ko pastiprina spilgti korupcijas vai neizdarības piemēri. Savā runā Valsts prezidents uzsver arī konkrēto uzdevumu nozīmīgumu, īpaši akcentējot tuvākajā laikā gaidāmo valdības sastādīšanu. Runa beidzas ar emocionālu aicinājumu katram rast saikni ar valsti. Pēc runas Valsts prezidents uzaicina visus doties uz krastmalu vērot svētku uguņošanu.

1.4.7. Svētku uguņošana 11. novembra krastmalā

Tūlīt pēc Valsts prezidenta runas, svētku dalībnieki dodas uz Daugavmalu skatīties svētku uguņošanu. Uguņošana sākas jau pēc 10 minūtēm, tāpēc cilvēkiem uz krastmalu jādodas lielā steigā, kas rada burzmu un kļiedē svētku sajūtu. Cilvēkiem, kuri klausījās Valsts prezidenta runu, uz krastmalu nākas doties pa Kaļķu ielu, taču uguņošana no Kaļķu ielas gala nav īsti labi saskatāma, to traucē Rīgas Tehniskās universitātes ēka.

Uguņošanas redzamību šoreiz noteica laika apstākļi. Daugavas labajā krastā redzams bija vien uguņošanas sākums, jo pēcāk krastmalu ieskāva biezi dūmu mākoņi. Redzamību apgrūtināja arī neizslēgtais krastmalas apgaismojums (arī televīzijas translācijā visos rakursos redzami vien dūmi un iedegtais ielu apgaismojums). Tajā pašā laikā skatītāji, kuri atradās Daugavas kreisajā krastā, bez traucējumiem varēja vērot krāšņas „ugunspuķes”.

1.4.8. Svētku noformējums un norise citās Latvijas pilsētās

Daugavpils Kinoteātra "Renesanse" telpās notiek levas Akurāteres un grupas „Lidojošais paklājs” koncerts. Telpa rotāta svētku koncertam - nacionālās simbolikas elementi, tumši sarkani un balti ziedi, drapērijas, speciāls apgaismojums kalpo svētku noskaņas radīšanai.

Ievu Akurāteri un grupu skatītāji sagaida ar aplausiem. Dziesmām seko atzinīgi aplausi. Klausītāju vidū ģimenes ar bērniem, daži jauniešu pulciņi, pārsvarā padzīvojuši cilvēki pensijas vecumā. Lielākā daļa sēdvietu aizņemtas, zālē ap 550 cilvēku. Pamatā latviski runājošie. Ir jūtams pacilājošs svētku noskaņojums, daudzi ir ieradušies ar ziediem, uzvalkos un vakarkleitās. Tiesa, klausītāji nav visai atsaucīgi līdz dziedāšanā, tikai daži atsaucas I. Akurāteres aicinājumam dziedāt līdz pazīstamākajiem skaņdarbiem. Vairāki jaunieši, pēc pāris pirmo dziesmu izpildījuma, pamet zāli.

Vakarā Vienības laukumā notiek svētku uguņošana. Uz Vienības laukuma laternām uzstādīti vairāki vertikāli (stilizēti) valsts karogi. Vienības nama centrālo fasādi rotā svētku apgaismojums un valsts karogi. Laukumā tiek atskaņota mūzika, tur arī notiek svētku salūts.

Vienības laukums pilns ar cilvēkiem, skatītāju skaits apmēram 5-7 tūkstoši. Pārsvarā klāt ir krievu valodā runājošie, daudz jauniešu, ir arī vidēja gadu gājuma cilvēki (tiek lietoti arī alkoholiskie dzērieni), ir ģimenes ar bērniem. Cilvēki pulcējas bariņos. Noskaņojums pozitīvs, svinīgs. Cilvēki smaidoši, valda pacilājošs noskaņojums, taču, salūtam sākoties, daudzi ir vīlušies un svētku noskaņa mazinās. Uguņošanas laikā izskan svilpieni un neapmierinājuma izsaukieni. Salūtu praktiski nevar redzēt, biezie mākoņi un vējš pūš Vienības laukuma virzienā; redzamību traucē uguņošanas radītie dūmi.

Vairāki iedzēruši krieviski runājoši jaunieši ir agresīvi noskaņoti pret valsts svētkiem, izmet neglaimojošas replikas pret Latvijas valsti. Policija jauniešiem aizrāda.

Limbaži Pie kultūras nama karogs, liels plakāts karoga krāsās informē par 18. novembra pasākumu programmu. Kultūras nama foajē un zāle dekorēti ar sarkanbaltu ziedu kompozīcijām, drapērijām, svecēm. Zālē, uz liela ekrāna tiek projicēti attēli ar valsts simboliku, dziesmu nosaukumi, balvu ieguvēju vārdi.

Koncerta vadītāja, aktiera Andra Bula īsa uzruna, Limbažu domes priekšsēdētāja Jura Žūriņa runa, apbalvojumi par mūža ieguldījumu, Goda zīmes un atzinības raksti par labu darbu un sasniegumiem dažādu profesiju pārstāvjiem - kultūras darbiniekiem, skolotājiem, skolu tehniskajiem darbiniekiem, skolēniem, grāmatvedēm u.c. Konkursa „Sakoptākais Limbažu īpašums 2007” uzvarētāju apbalvošana: daudz dažādu kategoriju (iestādes, privātmājas, daiļdārzi, daudzstāvu mājas u.tml.). Apbalvošanas starplaikos uzstājas tautas deju kolektīvi. Koncertu noslēdz saksofonistu kvarteta „Next” uzstāšanās. Pasākuma turpinājumā pilsētas mēra organizēta pieņemšana, kurai seko svētku balle.

Lielā zāle ir pilna ar skatītājiem, daudzi ir ar puķēm. Pārsvarā vidēja gada gājuma cilvēki, bet pārstāvētas arī citas vecuma grupas. Kopumā priecīgs noskaņojums, cilvēki svētku tērpos. Skatītājus mazliet nogurdina ilgā apbalvošana, garās sveicēju rindas. Pēc koncerta cilvēki priecīgi apmeklē pieņemšanu, cienājas ar vīnu un kūciņām, saskandina, sarunā-

jas ar paziņām, smejas. Patīkami, ka pasākums pieejams dažādām iedzīvotāju grupām, jo bez maksas ir gan svinīgais pasākums, gan pilsētas mēra pieņemšana ar vīnu un kūkām, kā arī balle.

Kuldīga Galvenie svētku notikumi ir „Gaismas ceļš” galvenajā gājēju ielā; Rātslaukumā notiekošā Kuldīgas domes priekšsēdētāja Edgara Zalāna svētku uzruna; Kuldīgas kultūras centra jauniešu kora „Meloss” koncerts un svētku salūts.

„Gaismas ceļš”, ko veido svecītes divās rindās, vijas visas gājēju ielas garumā, tām pa vidu burti un ornamentu. „Gaismas ceļš” piesaista visvairāk cilvēku. Atnākušie priecājās par to, ka ir skaisti. Daudz ģimeņu ar bērniem.

Rātslaukumā, kur gaidāms koncerts, svētku uzruna un salūts, pulcējas vairāki simti cilvēku. To vidū dažāda vecuma cilvēki, tomēr visplašāk pārstāvēta skolu jaunatne. Svētku uzrunā E.Zalāns akcentē indivīda un valsts saiknes nozīmību. Koncertā skan tautas dziesmas. Pasākumu Rātslaukumā noslēdz krāšņs salūts. Tas ir labi redzams, skan svinīga mūzika. Cilvēku noskaņojums svinīgs un priecīgs. Pēc salūta daudzi dodas atpakaļ uz gājēju ielu, pastaigā pa „Gaismas ceļu”.

Jelgava Hercoga Jēkaba laukumā skatuve: tās fonā sarkanbaltsarkanais karogs. Skatuves sānos liels ekrāns, uz kura visu dienu tiek rādīta informācija par svētku norises gaitu, svētku programma. Gar laukuma malu un citviet izvietotas svecītes. Laukuma tālākajā daļā novietota sveču kompozīcijas „Latvija ugunszīmēs”, laukuma malā īpaši izgaismots bērzs. Gar Lielo ielu izvietoti karodziņi; uz laternu stabiem un kokos sakārtas lampiņas. Pie J.Čakstes pieminekļa papildus apgaismojums.

Sveču kompozīciju „Latvija ugunszīmēs” un ugunsroku aizdegšana pie skatuves sākas plkst. 17:00, līdz ar svētku koncertu. Koncerts ar dažiem pārtraukumiem norit visu vakaru. Koncerta sākumā ir svinīga uzruna, kurā tiek sveikti visi iedzīvotāji un viesi. Koncertā uzstājas grupas „Vēja runa” un „Sestā jūdze”. Pauzēs starp muzikālajiem priekšnesumiem, par labākiem atzītie, pilsētas skolu jauniešu sacerējumu autori, lasa savus darbus (tēma: „Mana Latvija”).

Jaunieši ir lielākā svētku dalībnieku daļa, pārsvarā grupās, labā noskaņojumā, smejas un uzjautrinās. Skatītāju vidū ir arī citu vecuma grupu grupām piederīgie, ģimenes ar bērniem. Pasākumā piedalās arī krieviski runājošie. Daži vecāki cenšas bērniem veidot patriotisma noskaņu, - bērniem rokās pašdarināti karodziņi, viņi dzied līdz patriotiskas dziesmas. Pakāpeniski cilvēku skaits laukumā pieaug, daudzi apmeklē āra bufetes, sildās pie ugunskurīem. Sacerējumu lasīšanas laikā daži izsaka piezīmes, taču ne uzbāzīgi. Daudzi kļuvuši aktīvāki, skatuves priekšā dejo. Valda līksma noskaņa, cilvēki dejo aizvien biežāk, fotografējas. Patīkamu efektu svētkiem piešķir uguns kuri, jo tie dod iespēju gan sasildīties, gan veido kopības izjūtu. Visapkārt laukumam policisti.

Pirmajā koncerta pārtraukumā plkst. 17:30 notiek ziedu nolikšana pie Jāņa Čakstes pieminekļa. Pirmie ziedus noliek pilsētas varas pārstāvji, tad pārējie. Ap pieminekli pulcējas daudz inteliģences, gados vecu cilvēku un ģimenes ar bērniem.

Pārtraukumā plkst. 20:00 notiek svētku uguņošana. Tuvojoties svētku kulminācijai - salūtam, svētku dalībnieki masveidā nāk to vērot; uguņošanas skatītāju skaits mērāms tūkstošos. Lielupes tilts pilns ar cilvēkiem, daudzi sastājušies arī pie Pils. Pamazām aizpildās visa galvenā iela līdz pat Čakstes piemineklim. Uguņošanas laikā cilvēki sajūsminās par krāšņākajiem momentiem, komentē, fotografē. Cilvēkiem jautrs, pacīlāts svētku noskaņojums.

2007. gada 1. maijs. Latvijas Sociālistiskās partijas mītiņš Grīziņkalnā

2007. gada 1. maijs. Ielu stafetes skrējiens Rīgā

2007. gada 4. maijs. Svētku noformējums Rīgas centrā

2007. gada 4. maijs. Brīvības ielas svētku noformējums Rīgā

2007. gada 18. novembris. Svētku noformējums un programma Rīgas centrā

2007. gada 18. novembris. Sveču kompozīcija "Latvija ugunszīmēs" Jelgavas centrā.

2007. gada 4. maijs. Gatavošanās ziedu nolikšanai pie Brīvības pieminekļa

2007. gada 4. maijs. Drošības pasākumi pie Brīvības pieminekļa. Cilvēki drūzmējas laukuma malā.

2007. gada 4. maijs. Svētku koncerts 11. novembra krastmalā

2007. gada 4. maijs. Svētku pasākums 11. novembra krastmalā. Svētku dalībnieku novēlējumi Latvijai.

2007. gada 11. novembris. Mirkļis pēc svinīgās goda sardzes maiņas pie Brīvības pieminekļa

2007. gada 18. novembris. Ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa. Tauta gaida atļauju doties pie pieminekļa

2007. gada 18. novembris. Drošības pasākumi pie Brīvības pieminekļa

2007. gada 18. novembris. Valsts svētkos Brīvības piemineklim nepieklūt

2007. gada 18. novembris. NBS militārā parāde 11. novembra krastmalā. Skats no tautas tribīnes

2007. gada 18. novembris. Sveču kompozīcija "Latvija ugunszīmēs" veidošana Jelgavas centrā

2. Svētku diskurss publiskajās runās

Studentu, radnieku, konsultantu vai pašu amatpersonu rakstīto, bet viņu pašu publiski teikto runu analīze ir balstīta uz diskursa analīzes³⁹ principiem un nav vērsta uz runas autoru prasmju novērtējumu; runu analīze ir orientēta uz runā pausto nozīmju izcēlumu un tās mērķis ir palīdzēt veidot vienu no svētku nozīmīgākajiem objektiem – tādās svētku runās, kuras nepazemotu ne klausītājus, ne runātāju, bet pildītu to funkciju, ko svētku runai, kā žanram, jāveic – jāuzrunā skaidri definēta mērķa grupa; jākalpo kā valstiskās domāšanas stimulam, kā līdzeklim, lai veidotu kopības sajūtu svētku brīdī, palīdzētu gan runātājam, gan klausītājiem iedvesmoties ikdienas darbiem.

2.1. Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētāju svētku runas

2.1.1. Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētājas Ingrīdas Ūdres runa 2006. gada 4. maijā.

Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētājas Ingrīdas Ūdres runa 2006. gada 4. maijā, veltīta 16. gadadienai, kopš pasludināta Neatkarības deklarācija. Runas teikšanas laikā ir arī astotās Saeimas ceturtais darbības gads un tā ir pēdējā svinīgā runa šādam Saeimas sastāvam. Runas kontekstu veido divu plānu pagātnes notikumi: 1991. gadā pasludinātā neatkarības deklarācija un 8. Saeimas darbības četri gadi. Tāpēc, nav nejaušība, ka liela runas daļa veltīta atskatam pagātnē. Kā atskaites punktu, I. Ūdre izvēlas 1991. gada 4. maijā notikušo Neatkarības deklarācijas pieņemšanu. Šajā runas daļā jūtams patoss un runātājas gandarījums par notikušo. Turpmākajā runas daļā krasi mainās runas stils, patosu nomaina kritiskā gultnē ieturēti morālas dabas apsvērumi par saimniecisko un politisko uzdevumu īstenošanas gaitu 16 gadu laikā, īpaši pievēršoties pēdējiem četriem gadiem. Runas nobeiguma daļā Saeimas priekšsēdētāja iezīmē Saeimas darbības un valsts attīstības nākotnes dimensiju.

Kaut arī kritiskā daļa ir visai izvērsta un tā aizņem vairāk par pusi no svētku runas, argumentu shēmas ir neskaidras, tajās daudz nekonkrētības un mājienu, miglaini ir arī izmantotie tēli un metaforas. Piemēram, raksturojot pāreju no Neatkarības pasludināšanas dienas uz ikdienas darbu veikšanu, Saeimas priekšsēdētāja saka:

- *Taču nācās uzvilkt baltu kreklu un art zemi, un tas ne vienam vien sagādāja vilšanos.*

„Balts kreklis arājam” latviešu folklorā ir darba tikuma simbols, taču Saeimas priekšsēdētājas runā tas lietots neprecīzi, tāpēc nevar sasniegt gaidīto rezonansi klausītājos.

Kritiskajā runas daļā Saeimas priekšsēdētāja vairākkārt lieto arī citus neskaidrus tēlus un argumentus. Piemēram, teiktajā:

- *Ne visi lēmumi bija pareizi, bet kurš gan tobrīd varēja pretendēt uz vienīgo patiesību? Jā, un pat vēl šobrīd mēs daudzus gadījumos cīnāmies ar sekām.*

Te uzsvars likts uz vārdkopu „vienīgā patiesība”, kas jēdzieniski nav savienojams ar demokrātiski īstenota politikas procesa raksturojumu. No Saeimas priekšsēdētājas pozīcijām teiktais atgādina „sevis attaisnošanas” stratēģijas pielietojumu.

Saeimas priekšsēdētājas runā nereti lietoti pretnostatījumi, kas it kā ļauj dramatizēt teikto, taču izvēlēto pretnostatījumu nozīme atkal nav īsti precīza, piemēram, vārdkopa „noturēties virsotnē”, tiek pretstatīta šodienas politiku uzvedībai:

39 Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social change*. Cambridge, UK: Polity Press; Van Dijk, T.A. (2000) *Ideology and Discourse Analysis. A Multidisciplinary Approach*. // pieejams: <http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Ideology%20and%20discourse.pdf> [Aplūkots: 01.02.2008.]

- Bet galvenais taču bija noturēties virsotnē, strādāt kopā, būt vienotiem, lai piepildītu brīvas un patstāvīgas valsts ideālus. Bet - vai tagad mūsu runās vienmēr izskan katra runātāja patiesā pārliecība? ... Vai patiesi aizstāvam to, kā dēļ vispār esam ievēlēti Saeimā...

„Virsošnes sasniegšana” un „noturēties virsotnē” gan pēc jēgas, gan pēc to izraisītajām asociācijām ir atšķirīgi, pat pretēji simboli. Tāpēc arī Saeimas priekšsēdētājas teiktais var radīt pretējas asociācijas, nekā to gribējusi runātāja, piemēram, asociācijas par vēlmi nezaudēt iegūto statusu vai tamlīdzīgi.

Arī vērtējot 8. Saeimas darbību, Saeimas priekšsēdētāja izmanto pretnostatījumu, kā vienu polu uzlūkojot izvirzītos ideālus, bet otru - dzīves īstenību:

- Mēs vairākkārt un ļoti nopietni esam pauduši savu labo apņemšanos, un labajai gribai, gluži loģiski, būtu jāiet pa priekšu labajiem darbiem - ar noteikumu, ka darbi patiešām sekos. Bet, ja ielūkojamies savā ikdienā, tad jāsecina, ka Saeima joprojām ir politiķu kaujas lauks, kur pārāk bieži tiek krustotas ambīcijas un šauri partejiskas intereses.

Teiktais liecina par distancēšanos no atbildības, izmantojot pārceļšanas taktiku - „mēs paudām labo gribu, bet Saeima ir politiķu kaujas lauks”. Saeimas priekšsēdētājas teiktais izklausās kā vārģa taisnošanās, un iniciē priekšstatu par politiķiem, kā savtīguma iemiesojumiem.

Pretstatīšana tiek izmantota arī nostādot dažādas sabiedrības grupas pret pārējo sabiedrību: leģionāri kā upuri tiek pretnostatīti pārējai sabiedrībai, kura tos nenovērtē un neizprot, savukārt, jaunieši, kā progresīvākā sabiedrības daļa, tiek pretstatīti pārējiem, kā pasīvai un konservatīvi domājošai masai. Abos gadījumos runātāja emocionāli identificējas ar piesaukto grupu, tādējādi cerot klausītājos pēc asociācijas rosināt līdzjūtību un sajūsmu, kas tad tiktu adresētas pašai runātājai.

Pievēršoties tradicionālajai tēmai par plaisu starp sabiedrību un varu, runātāja, kā galveno vaininieku, asi kritizē plašsaziņas līdzekļus:

- Rodas jautājums - ja tiek tīrāzētas puspatiesības un baumas, vai tas veicina šo sapratni vai, gluži otrādi, padziļina plaisu?

Citējot kādu slovēņu rakstnieku, runātāja ļauj nojaukt, kādiem viņas skatījumā jābūt masu medijiem:

- Par gaišo nākotni rūpējas politiķi, par gaišo pagātni - vēsturnieki, par gaišo tagadni - žurnālisti.

Tā ir divdomīga metafora, kura dotajā kontekstā īsti nespēj pārliecināt klausītāju par to, ka runātāja apzinās, kāda ir masu mediju loma demokrātiskā sabiedrībā un rada bažas, ka no masu medijiem tiek sagaidīta nekritiska attieksme. Šāda stratēģija saucama arī par «atbildības deleģēšanu citam subjektam», šajā gadījumā atbildību noveļot uz masu medijiem.

Arī runas noslēguma daļā, kura veltīta nākotnes redzējumam, Saeimas priekšsēdētājas teiktajā netrūkst neprecīzu, grūti definējamu izteikumu, piemēram:

- Viens neizvērtējis nosoda to, ko otrs atzīst par labu esam. Trešais uzdod par patiesību to, ko no rīta mostoties ir padzirdējis.

- Katrai parādībai ir savi iemesli, savas likumsakarības, un daudz ko revīdē vai dziedē laiks. Vienkārši jāpieņem, ka ir lietas, kas varbūt lēni, bet nepārtraukti attīstās, un arī tādas lietas, kas agri vai vēlu izzūd. Ja redzam dažus kokus, ne vienmēr tas nozīmē, ka aiz tiem būs neaurejams mežs.

Runas kompozīcija mudina domāt, ka runas vadmotīvs ir iecerēts kā ideālu un realitātes salīdzinājums, kam vajadzētu kalpot kā aicinājumam tuvināties ideāliem, taču atziņa runas nobeigumā, ka «kalni mēdz būt dažādi», sagrauj arī šo ilūziju par pārdomātu runas sižetu:

- Ne jau citu domas un spriedumi kādu ir uzveduši kalnā. Turklāt kalni, tāpat kā cilvēki, mēdz būt dažādi. Svarīgākais ir pamats, uz kā stāvam, un domas, kas paceļ spārnos.

Runa izskan kā nemākulīgi konstruēta sevis attaisnošana, vēlme uzturēt „pozitīvo paštēlu” un novelt atbildību uz reāli neesošiem „citiem”, kuri pēc būtības ir tie paši „mēs”. Runā daudz neprecīzu metaforu, vispārinājumu, frāžainības.

2.1.2. Saeimas priekšsēdētāja Induļa Emša runa 2006. gada 18. novembrī

Saeimas priekšsēdētāja Induļa Emša svētku runas caurvij sveikšanas motīvs. Gan runas sākumā, gan beigās runātājs sveic visus klātesošos, kā arī izceļ tos, kuriem irīpaši nopelni neatkarības atjaunošanā vai arī tās nostiprināšanā:

- Es visiem novēlu, lai šī dzimšanas diena tiktu svinēta gaiši, priecīgi un līksmi. No šīs tribīnes vēlos aripateikties visiem tiem, kuriem ir nopelni Latvijas valsts neatkarības atjaunošanā.

18. novembra runas kontekstu nosaka fakts, ka tā ir pirmā Saeimas priekšsēdētāja svētku uzruna 9. Saeimas sastāvam. Uzvara vēlēšanās ir svētku runas ievadtēma; tālāk visa Saeimas priekšsēdētāja runas kompozīcija ir skaidri veidota, katra nākamā daļa loģiski seko iepriekšējai. Ja pirmā daļa raksturojama kā politiska pašslavināšanās, apcerot uzvaru aizvadītajās vēlēšanās, otrā daļa veltīta valstiski svarīgāko problēmu iezīmēšanai, trešā daļa - „vainīgo meklēšanai”, bet noslēguma daļā tiek izvirzīti uzdevumi, kādi būtu veicami Saeimai un valdībai.

Runājot par uzvaru vēlēšanās, Saeimas priekšsēdētājs uzsver:

- Es domāju, ka šis precīzais informatīvās vides vērojums (V. Vīķes-Freibergas kritisks izteiciens par masu medijiem) visu priekšvēlēšanu periodu mulsināja gan vēlētajus, gan politiķus. Tomēr vēlētais lēma citādi. Pirmo reizi Latvijas demokrātiskās attīstības vēsturē vēlētais nobalsoja par parlamentāro un valdības darba pēctecību.

Kā pierādījumu labam Saeimas un valdības sastāvam, runātājs izmanto argumentu, kas tiek saukts: „grūti pārbaudāms pieņēmums”, ka esot nodrošināta «parlamentārā un valdības darba pēctecība”. Ko nozīmē šī pēctecība un kādas pēctecības graušanas risks pastāvētu, ja vēlētajī sekotu masu mediju diktātam, nevis „lemtu citādi”? Saeimas priekšsēdētāja teiktais ļauj domāt, ka viņa atzinību vairāk izpelnījusies ne «demokrātisko institūciju darbības pēctecība”, bet gan personu atkārtotas iespējas ieņemt augstos amatus.

Runātājs uzsver, ka „Saeima, apstiprinot valdības deklarāciju, par galveno prioritāti, ir pasludinājusi ikkatra cilvēka un viņa ģimenes labklājību un dzīves kvalitātes strauju un stabilu kāpumu.”

Saeimas priekšsēdētājs arī norāda, ka izvirzītos uzdevumus „varēs sasniegt tikai un vienīgi ar grūtu, pēctecīgu, pārmantojamībā sakņotu darbu, nodrošinot politisko un ekonomisko stabilitāti un valsts attīstības stratēģijas prognozējamību”.

Šajā runas fragmentā izmantotas vairākas argumentu shēmas: „nozīmīguma pastiprināšana”, runājot par Saeimas un valdības prioritāti, un «grūti pārbaudāms pieņēmums”, runājot par „pēctecības” lomu izvirzīto uzdevumu īstenošanā, jo nekāds pamatots skaidrojums, kas īsti šī „pēctecība” ir, vai tā ir kādu demokrātisku principu, vai noteiktas politikas pēctecība, netiek dots.

Runājot par asākajām valsts problēmām, Saeimas priekšsēdētājs pauž satraukumu gan par demogrāfisko situāciju valstī, gan arī par līdzpilsoņu valstisko domāšanu. Problēmu sakņu izpēti Saeimas priekšsēdētājs aizstāj ar argumentāciju, ko var nosaukt kā „vainīgā meklēšana”.

- Globālās komercializācijas un kosmopolītiskā nihilisma idejas un to nesēji - dažādas starptautiskas korporācijas un organizācijas - rada mūsu sabiedrībā negatīvas sekas. Tautā pamazām zūd kopīgā mērķa un likteņa apziņa, dažkārt mēs vairs nespējam saskatīt savas valsts savpatību citu valstu un nāciju vidū.

Vairākkārtīgi Saeimas priekšsēdētāja runas laikā ieskanas «naida runas” elementi. Tas manāms gan vēlēšanu rezultātu novērtējumā, kur draudu satur fakts, ka kāda cita pie

varas nākuša politisko spēku kompozīcija, varētu graut „parlamentārā un valdības darba pēctecību.” „Naida runas” elementi ieskanas arī attiecībā pret globālo procesu ietekmi uz Latvijas valstiskās identitātes saglabāšanu, ka: „Tas laika gaitā varētu pat beigties ar latviešu nācijas pakāpenisku „izkušanu” un mūsu pilsoņu pārvēršanos bezpersoniskos pasaules pilsoņos”. „Naida runas” paņēmieni izmantoti arī svētku runas noslēguma daļā, norādot, ka „pasaules politikā ienākusi arī cita aktualitāte - civilizāciju sadursme, kas nozīmē gan politisko, gan reliģisko, gan pasaules uzskatu cīņu”.

Saeimas priekšsēdētāja runas vadmotīvu varētu definēt, kā draudu situācijas iezīmēšanu, izmantojot „naida runas” paņēmienus no vienas puses, un Saeimas, kā visu valstij izvirzīto uzdevumu īstenotājas, manifestāciju, no otras puses. Runas sākumā izskanējušais vēlēšanu rezultātu slavinājums klausītājam liek saprast, ka tā nav vienkārša Saeima, bet „pēctecīgi” ievēlētā. To apstiprina gan iepriekšminētie runas piemēri, gan runas noslēguma daļa, kurā Saeimas priekšsēdētājs ar dziļu patosu norāda uz Saeimas uzdevumiem:

- mūsu uzdevums ir celt parlamenta prestižu un autoritāti sabiedrības acīs. Parlamentam stingri un nelokāmi jānostiprina tiesiskums, jāveicina atklātas, demokrātiskas sabiedrības veidošanās. Esmu pārliecināts, ka šajā Saeimā, pieņemot likumus, tiks vērtēti ikviena deputāta priekšlikumi neatkarīgi no tā, vai priekšlikuma iesniedzējs ir pozīcijā vai opozīcijā. Katram deputātam ir bijis savs vēlētais, un katram deputātam ir savs mandāts līdzdalībai valsts likumdošanā.

2.1.3. Saeimas priekšsēdētāja Induļa Emša runa 2007. gada 4. maijā

Līdzīgi, kā 18. novembra runa, arī 4. maija runa iesākas ar skaistu uzrunu, kurā cildināti gan neatkarības cīnītāji, gan nācijas centieni īstenot demokrātijas ideālus un būt tiem uzticīgiem.

Pozitīvi novērtējot iepriekšējos gados sasniegto, Saeimas priekšsēdētājs atzīst, ka

- Tagad, kad lielais darbs ir paveikts un Latvija ir kļuvusi par dalībvalsti divās spēcīgās savienībās, mums ir pienācis laiks mainīt akcentus valsts darba plānos. Neatslābinot valsts diplomātiskās aktivitātes un arī Saeimas starptautisko sadarbību, arvien lielāka uzmanība ir jāpievērš tieši daudziem iekšpolitiskiem jautājumiem. Tādiem, kurus atrisināt līdz šim trūka laika, spēka un arī politiskās gribas.

Šie Saeimas priekšsēdētāja vārdi mudina klausītājus domāt, ka līdzšinējie centieni, darbi, veikumi ir bijusi vien „formāla politika”, kas bijusi vajadzīga „ķeksītim” - Eiropai un, ka tā nav kalpojusi Latvijas demokrātisko un tiesiskās valsts principu stiprināšanai. No Saeimas priekšsēdētāja teiktā izriet arī, ka Latvijas pievienošanās starptautiskajām organizācijām liegusi tai izstrādāt savas attīstības stratēģiju un, ka, saskaņā arī ar Eiropas Savienības prasībām, Latvijā izstrādātie nacionālās attīstības plāni ir bijuši tikai formalitāte:

- Patlaban Latvijai ir ļoti svarīgi apzināt un plānot ilgtspējīgu politisko un ekonomisko attīstību. Līdz šim Latvijā šādas attīstības programma ir buksējusi, varbūt tādēļ, ka tai nav bijis ne rūpīgi izstrādātas stratēģijas, ne arī iestādes, kas vadītu šīs stratēģijas īstenošanu.

Kā stratēģiskās attīstības piemērus runātājs min energoapgādes problēmu un citas tautsaimniecības problēmas, kuras aicina risināt sadarbībā ar citām Baltijas valstīm un arī Krieviju un akcentē arī savu nozīmīgumu, norādot, ka pats bijis viens no Baltijas Asamблейas dibinātājiem.

Runātājs lielu uzmanību pievērš dažādiem Saeimas darba aspektiem, ilgāk pakavējoties pie lobisma, izskaidrojot tā derīgumu un uzsverot, ka tas ļauj likumīgā veidā par sabiedrības interesēm vai interešu grupu vēlmēm informēt Saeimu:

- Tāpēc viens no patlaban principiālajiem parlamenta uzdevumiem ir reglamentēt lobija arodu kā profesionāli veiktu sabiedrības interešu aizstāvību, palīdzot šai pašai sabiedrībai apzināties skaidru robežu starp likumīgi veiktu skaidrojošu darbību un iespējamu korupciju jeb varas pirkšanu.

Kā pretnostatījumu sekmīgam sabiedrības un varas interešu saskaņošanas procesam, izmantojot lobismu, Saeimas priekšsēdētājs norāda: „*ka dažas interešu grupas var saņemt no sponsoriem Latvijas apstākļiem neierobežotu finansējumu.*”

„Naida runas” paņēmieni ļauj runātājam argumentēt šādu nevalstisko organizāciju kaitīgumu:

- *Tādi līdzekļi ļauj pirt ietekmi, vervēt medijus un viedokļu izteicējus, manipulēt ar sabiedrisko domu, uzspiest valsts politikas darba kārtībai viltus problēmas, mazsvarīgas lietas padarīt par nacionālo traģēdiju, pilnīgi normālus procesus - par kaut ko amorālu. Tā ir neslēpta vēlme, vicinot nevalstisko organizāciju karogu, tautas ievēlētus priekšstāvjus pakļaut pašapmierinātu manipulatoru grupiņas miglainiem mērķiem.*

„Naida runas” argumentus jo spēcīgākus jāpadara faktam, ka likumīgi ievēlētie parlamenta pārstāvji ir tie, kam sevi pretstatot draudus izraisošā grupa. Runas turpinājumā Saeimas priekšsēdētājs vēl vairāk sakāpina situāciju, pretstatot minētās nevalstiskās organizācijas ne tikai Saeimai, bet jau visai sabiedrībai:

- *Mums, kā sabiedrības vēlētiem priekšstāvjiem, tāpat kā sabiedrībai, vienmēr ir tiesības vaicāt - ko jūs, pamācītāji un vērtētāji, paši esat paveikuši, ko jūs pārstāvat, kā vārdā runājat un kritizējat?*

Nevienam nav noslēpums, ka runā minētās organizācijas ir Sorosa fonda finansētas un līdzīgi, kā citi Sorosa fonda finansētie projekti, ir devušas nenovērtējamu ieguldījumu demokrātijas, tiesiskas valsts un politikas analīzes attīstībai Latvijā. Šī ieguldījuma noliegšana no valsts amatpersonas puses, ir klaja likumdevēju un sabiedrības maldināšana. Bailes no kādu nelikumīgu darbību atmaskošanas, varētu būt īstais cēlonis šādas „naida runas” teikšanai.

I.Emša izteiksmei raksturīgie „naida runas” elementi saskatāmi arī 18. novembra svētku runas noslēgumā:

- *Koalicija, kas spēja pierādīt savu koleģialitāti pat karstajā priekšvēlēšanu laikā, ir ļāvusi Saeimai kļūt par valsts attīstību un sabiedrības attiecības stabilizējošu faktoru. Iespējams, Latvijā ir cilvēki un aprindas, kam tas neder, kam pa prātam ir pretrunu plosīta Saeima, ļodzīga un vāja valdība. Varbūt viņi šobrīd cer, ka sabiedrība ļausies nihilisma uzplūdam un jau kuro reizi meklēs jaunu, nekļūdīgi pareizu politisko spēku.*

2.1.4. Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētāja Gundara Daudzes runa 2007. gada 18. novembrī

Saeimas priekšsēdētāja Gundara Daudzes runas stils atšķiras no I.Ūdres un I.Emša runu stila, tā vadmotīvu nosaka precīzi definēts runas uzdevums un mērķa grupa:

- *Latvijas Saeimai jāraksturo situācija mūsu valstī, jāsniedz Saeimas un valsts pārvaldes darbības vērtējums. Pie tam tāds vērtējums, lai gan sabiedrībai kopumā, gan katram tās loceklim būtu skaidrs, vai Latvijas Saeima spēj kritiski un objektīvi izvērtēt paveikto.*

Gundars Daudze, kā savas runas uzdevumu, izvirza situācijas analīzi valstī un nākotnes perspektīvu iezīmēšanu.

Kā vienu no nozīmīgākajām problēmām, runātājs akcentē sabiedrības politiskās aktivitātes. Šai tēmai veltīta puse runas. Uzsākot šo tēmu, Saeimas priekšsēdētājs lieto „sevis attaisnošanas un vainas novelšana uz viņiem” stratēģiju, norādot, ka:

- *Šajā svētku dienā diemžēl esam spiesti runāt arī par tādām lietām, par ko parasti svētkos nerunā.*

Taču šādi rīkoties spiež „valstī notiekošie sabiedriski politiskie procesi”:

- *Taču mūsu pienākums ir skatīties uz lietām objektīvi un patiesi, tostarp arī uz valstī notiekošajiem sabiedriski politiskajiem procesiem. Un varu konstatēt - 15 gados, kopš no jauna tikusi vēlēta neatkarīgās Latvijas Saeima, sabiedrības politiskā aktivitāte vēl ne reizi nav bijusi tik augsta.*

Meklējot cēloni, kāpēc sabiedrības politiskā aktivitāte ir tik augsta, Saeimas priekšsēdētājs nemēģina analizēt situāciju, lai varētu atklāt cēloni, bet izmanto „naida runas” elementus, mēģinot atrast vainīgo:

- Jautājums: kas tam ir par cēloni? Saeima? Saeimas ieceltā valdība? Politiskās nesaskaņas? Vai kāds, kam Latvijas stabila un ilgtermiņa attīstība vienkārši nepatīk vai traucē?

Atzīstot sabiedrības aktivitāti, kā demokrātijas būtisku iezīmi, runātājs izmanto šķietamā nolieguma argumentācijas shēmu: „man nav nekas pret X, bet

- (...) atlaist, likvidēt, nomainīt, patriekt - tas būtu tikai risinājuma sākums. Bet kas tiek piedāvāts vietā? Kādi risinājumi būtu tie pareizie? Kā pēc šādas graušanas nodrošināt stabilitāti, ilglaicīgu attīstību un politisko prognozējamību, kas ir būtiska gan iekšpolitiskajās norisēs, gan ārpolitikā? Ir viegli sabiedrību noskaņot uz graušanu.

Saeimas priekšsēdētājs izmanto arī „naida runu” pretstatot vienu sabiedrības daļu pārējiem:

- Bet ir īpaši bezatbildīgi, ja to dara tie cilvēki, kas paši ir aktīvi iesaistīti politiskajos procesos, paši ar viņiem doto varu un iespējām var veidot sabiedrības noskaņojumu, paši saņemusi mandātu pārstāvēt sabiedrību.

Runātājs, akcentējot tikai vienu principu, - demokrātiskas vēlēšanas, aizplīvuro cita demokrātijas principa nozīmīgumu - sabiedrības tiesības kritizēt, līdz pat prasībai par Saeimas pārvēlēšanu. Bez tam, ņemot vērā daudzās diskusijas par reklāmas lielo ietekmi uz vēlēšanu rezultātiem, vēlēšanu rezultāts, kā pietiekošs Saeimas kvalitātes kritērijs, neskan tik pārliecinoši, kā to vēlētos Saeimas priekšsēdētājs:

- esmu pilnīgi pārliecināts, ka visobjektīvākā un patiesībā vienīgā. Saeimas darbības mērķa ir vēlēšanas. Tieši vēlēšanas nosaka, kurš politiskais spēks ir strādājis labi un kurš - ne. Un nākamās vēlēšanas arī parādīs, kas ir kas Latvijas politikā. Līdz tam kāda vai kādu uzņemšanās runāt visas tautas vārdā, visas sabiedrības vārdā, lielā mērā ir, skarbi sakot, spekulācija ar sabiedrības noskaņojumu.

Iepriekšminēto argumentāciju kvintesence pausta vārdos:

„Saeima nevar un nedrīkst būt ne valdības, ne mediju, ne nevalstisko organizāciju piedēklis.”

Arī, nosakot tālākos Saeimas uzdevumus, runātājs neizmanto iespēju uzrunāt visu sabiedrību, bet turpina pretstatīšanas stratēģiju:

- Šajā, kā jau minēju, politiski neviennozīmīgajā situācijā, mums ir jāspēj definēt mūsu, proti, valsts un šīs valsts demokrātiski ievēlētā likumdevēja galvenos iekšpolitiskos uzdevumus, saskatīt procesus un attīstības ceļus, kas ļautu likvidēt politisko spriedzi, neļaujot populismam ņemt virsroku pār politisko stabilitāti un ilgtermiņa attīstību. Es šobrīd redzu četrus virzienus, kuros mums jāstrādā un kuriem jāklūst par mūsu prioritāti.

Runas otrajā daļā Saeimas priekšsēdētājs pievēršas ekonomisko un ārpolitikas problēmu apskatam. Šīs runas daļas vadmotīvu nosaka vēlme izprast problēmas un pašapliecināša apņemšanās tās risināt. Kā argumenti tiek minēti Saeimas nozīmīgākie pēdējā gada veikumi, piemēram, Latvijas un Krievijas robežlīguma sagatavošana. Šī runas daļa iezīmē arī sabiedrību un Saeimu vienojošu stīgu: kā Saeimas sadarbības partneri tiek minēti arī sabiedrība un nevalstiskais sektors, eksperti:

- Tagad mums priekšā ir vairāki ļoti svarīgi uzdevumi. Pirms Reformu līguma ratifikācijas Saeimā un pieņemšanas galīgajā lasījumā, mums nepieciešams kopā ar nevalstisko sektoru, ekspertiem, sabiedrības pārstāvjiem sarīkot visaptverošas debates par šo jautājumu.

Runas noslēgumā Saeimas priekšsēdētājs akcentē Latvijas, kā demokrātiskas valsts, stingro sava kursa izvēli un pauž gatavību dialogam:

- Esmu pilnīgi pārliecināts, ka mūsu valsts demokrātiskās vērtības un izraudzītais attīstības kurss nav mainījies, tāpat kā nav mainījusies mūsu politiskā pārliecība - Latvijai jābūt demokrātiskai, parlamentārai republikai, kurā visa valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.
- Šajā svētku dienā es aicinu visus uz dialogu un sapratni. Tad arī varēsim dzīvot plaukstošā Latvijā!

2.2. Latvijas Republikas prezidentu svētku runas

2006. gada 4. maijā V.Vīķe-Freiberga atradās darba vizītē Viļņas konferencē.

2.2.1. Valsts prezidentes V.Vīķes-Freibergas runa 2006. gada 18. novembrī

Valsts prezidentes V.Vīķes-Freibergas runas kontekstu nosaka fakts, ka tā ir pēdējā viņas svētku uzruna Valsts prezidentes statusā. Runā skaidri definēta mērķa grupa - Latvijas tauta; runā skaidri izskan tās vadmotīvs - kopības sajūtas un pašapziņas stiprināšana Latvijas tautā. Runas pamatā ir precīzs scenārijs, tas arī nodrošina domas virzību un emocionālo kāpinājumu, ļauj sasniegt kulmināciju runas beigās. Kopības sajūtas veidošanai kalpo vairāki loki, to var nosaukt par „pastiprināšanas stratēģiju”. Sākotnēji Valsts prezidente velk paralēles starp sava prezidentūras laika astoņiem gadiem un valsts 88. gadskārtu, akcentējot dziļās saiknes starp sevi un Latvijas valsti. Šī fakta nozīmīgumu pastiprina vizuālās asociācijas ar skaitli astoņi, saistot to ar bezgalību. Vizualizējot astoņnieku arī kā savīšanās zīmi, runātāja parāda sevi, tautu un valsti kā vienotu veselumu:

- Mums visiem vēsture ir sniegusi šo skaisto un dārgo dāvanu - būt klāt un līdzdarboties Latvijas atdzimšanā par neatkarīgu un demokrātisku republiku, būt klāt un līdzdarboties tās attīstībā un izaugsmē...

Kopības izjūtu stiprina arī valsts un indivīda uzvaras lauru nešķiramība.

- Kopā mēs esam daudz paveikuši, un mums ir tiesības par to būt lepnēm. Mēs esam atguvuši brīvas un neatkarīgas Latvijas godu un līdz ar to savu godu arī.

„Ceļojums telpā”, atceroties savus braucienus pa Latviju, ļauj runātājai uzrunāt dažādus cilvēkus un nostiprināt klausītājos pārliecību, ka runas mērķa grupa ir tauta visā tās dažādībā:

- Esmu tikusies ar Latvijas ļaudīm - veciem un jauniem, slīmiem un veselīgiem, pārtikušiem un grūtībās dzīvojošiem. Esmu tikusies ar cilvēkiem lauku mājās un pilsētu dzīvokļos, būdīgās un muižās, kultūras namos, bibliotēkās, skolās, muzejos un pašvaldībās.

Runas emocionālo iedarbību pastiprina laika un telpas sakausējums konkrētā brīdī un vietā - pie Brīvības pieminekļa sapulcējušies cilvēki tiek apzīmēti kā enerģētiskais centrs, kurš, atsaucoties Valsts prezidentes aicinājumam, izplata enerģiju pa visu Latviju:

- Es redzu, ka tiem, kas šeit kopā ar mani stāv pie Brīvības pieminekļa, Latvijas vārds priekā un lepnumā ir atbalsojies viņu sirdīs. Es novēlu, lai katrs Latvijas iedzīvotājs arī savā sirdī atrastu vietu šādam lepnumam un šādam priekam.

Visas Latvijas tautas kopību stiprina arī nācijas skaidrojums, kurā uzsvērta pilsoniskās nācijas jēga. Tad tautai priekšplānā izvirzās indivīda izvēle, pilsoņu tiesības, pienākumi, līdzdalība, atbildība un šādu kopību neierobežo neviena iepriekšdefinētas grupas pazīme:

- Brīva valsts ir pilsoņu kopība, kur katram tās loceklim ir savas tiesības un savi pienākumi, bet kur visi ir savstarpēji saistīti ar neskaitāmām savstarpēju iespaidu saitēm. Valsts uzplaukums nekad nevar būt viena cilvēka, vienas partijas, viena grupējuma, vai pat vienas tautības projekts. Visiem tajā ir jāpiedalās, katram ar savām spējām un savā atbildības lokā. Jautājums tāpat mums katram - vai esmu darījis visu, ko spēju, kā sevi, tā Latvijas labā?

Valsts prezidentes runā izmantots ne tikai pozitīvais, sevi apliecinošais identitātes (kopības izjūtas) konstruēšanas paņēmiens, bet arī cits bieži izmantots paņēmiens - „citu” pretstatīšana „mums”, kas Valsts prezidentes runā izmantots, runājot par svešajiem simboliem, kā arī pieminot trīsgalvaino pūķi:

- Latvieši tagad var doties kaujās zem sava, sarkanbaltsarkanā, nevis zem svešiem karogiem un zīmēm. Latvieši var piedalīties starptautiskās sacensībās zem savām, Latvijas krāsām, un uzvaras brīžos dzirdēt Latvijas, ne kādu citu himnu.

„Trīsgalvainā pūķa”, kā jaunā simbola, pieminēšana labestīguma un mīlestības spēka cauraustajā runā rada zināmu disonansi:

- (...) mums nemitīgi uzmācas tie paši daudzgalvainie pūķi, tie paši velni un mošķi, kas barojas no mūsu kopības jaunām domām, vārdiem un darbiem.

Runas kulminācija ir tās noslēgumā, tajā daudzkārt atkārtots vārds „mēs”, izmantotas simboliskas, daudz skandētu dziesmu rindas:

- Mūsu visu Latvija ir par mazu, lai to palaistu vienu pasaules plašajos ceļos. Mēs esam tai vajadzīgi, mēs visi kopā, ar gatavību par viņu gādāt, viņu mīlēt un cienīt. Par Latvijas spožumu mēs varam lepoties; par viņas trūkumiem mēs tai nepārmetām, bet gādājam, kā tos novērst. Mēs, Latvijas dēli un meitas, mēs esam likteņa līdzgaitnieki un kopēja ceļa gājēji. Mums ir kopējas sāpes un cerības, mums ir kopēji prieki. Viena mēle, viena dvēsele, viena nākotne mūsu.

Asociatīvo tēlu lietošana ļauj Valsts prezidentei klausītājus padarīt par runas līdzautoriem, kas vēl jo vairāk pastiprina runas vadlīniju - kopības sajūtas veidošanu. Tiesa, ja simboli izrādās mazpazīstami vai arī nepieņemami, tas var radīt klausītājos arī pretēju efektu - atsvešinātību.

2007. gada 4. maijā Valsts prezidente V.Viķe-Freiberga atradās darba vizītē ASV.

2.2.2. Valsts prezidenta Valda Zatlera runa 2007. gada 18. novembrī

Runas kontekstu nosaka gan tas, ka tā ir pirmā Valda Zatlera svētku uzruna Valsts prezidenta statusā, gan arī politiskā krīze valstī, valdības maiņa, sabiedrības neapmierinātības kāpums.

Savā runā Valsts prezidents vairākkārt vēršas pie klausītājiem, ik reizi iekļaujot uzrunā visus Latvijas iedzīvotājus: „Labvakar, Latvijas tauta!”, „Mani līdzpilsoņi”, „Dārgie Latvijas ļaudis”, „Dārgie tautieši”, un nobeigumā vairākkārt atkārtojot: „Latvijas tauta”. Atkārtota vēršanās pie auditorijas liecina par Valsts prezidenta vēlmi solidarizēties ar klausītājiem, ar tautu, gūt tās atbalstu.

Par Valda Zatlera vēlmi solidarizēties ar tautu, liecina arī tekstā bieži lietotais vietniekvārds „mēs”, tas caurvij tekstu gan runājot par problēmām, gan veicamajiem uzdevumiem. Runas fragmentā, kurā viņš atsaucas uz kāda vīra teikto par Saeimas darbību, šī solidaritāte pāriet argumentācijā, kas saucama kā „atbildības pārceļšana”:

- Pavisam nesen Gulbenē pie Velēnas baznīcas kāds sirms vīrs, uzvilcis baltu kreklus, man visu vārdā teica: „Piespiediet Saeimu strādāt. Es domāju, ka visi kopā mēs varam to izdarīt.

Valsts prezidenta runas vadmotīvu veido aicinājums atsaukties augstākiem mērķiem un ideāliem valsts sekmīgas izaugsmes veicināšanai. Nepieciešamību sekot augstākām vērtībām, Valsts prezidents pamato ar samilzušajām problēmām valstī, sākot ar morālo gaisotni un beidzot ar saimnieciskajiem samezgļojumiem. Runājot par situāciju valstī, Valdis Zatlers min daudzus neizdarības, korupcijas piemērus. Lai pastiprinātu savas runas iedarbību, Valsts prezidents lieto pavēles izteiksmi, tā liek tekstam izskanēt kā lozungam, piemēram:

- Visatļautība ir jāzbeidz, tās vietā liekot savstarpēju cieņu, līdzdalību un atbildību. Atbildību par saviem darbiem valsts un sabiedrības priekšā.
- Nedrīkst būt tā, ka pie mums ir visdārgākie ceļi, tilti un pat ceļa zīmes. Nedrīkst būt tā, ka Valsts prezidentu dzīvokļu un rezidenču tāmes kļūst slepenas.

Kā nozīmīgākās vērtības Valsts prezidents min Latvijas valsti un tās neatkarību, vispār-cilvēciskās un demokrātijas vērtības un īpaši izdala izglītību.

Cita nozīmīga tēma Valda Zatlera runā ir pārvērtības un izvēle. Valsts prezidents uzsver, ka pārmaiņas ir nepieciešamas gan attieksmēs, gan rīcībā, attiecinot to gan uz atsevišķu cilvēku, gan sabiedrību kopumā, gan arī valsts institūcijām.

Savā runā Valsts prezidents uzsver arī konkrēto uzdevumu nozīmīgumu, īpaši pasvītrotot tuvākajā laikā gaidāmo valdības sastādīšanu. Šajā runas daļā Valsts prezidents lieto vietniekvārdu „es”, tādējādi uzsverot savas pozīcijas nozīmīgumu:

- Un tomēr es esmu pārliecināts, ka atradīšu kandidātu, kas gūs sabiedrības atbalstu un kuram būs skaidrs, sabiedrībai saprotams mērķis. Es būšu gandarīts par paveikto, ja jaunā valdība sāks darbu jau decembrī.

Runa beidzas ar emocionālu aicinājumu katram rast saikni ar valsti.

Sauklis „Pastāvēs, kas pārvērtīsies!”, ko prezidents min arī savā runā, ir redzams svētku noformējumā un uzskatāms par svētku garīgā satvara nozīmīgu dimensiju. Tiesa, Valdis Zatlers šo Raiņa frāzi nedaudz pārmaina, sakot „Pastāvēs, kas pārmainīsies” un „Pastāvēs, kas mainīsies”.

Kopumā skatot, redzams, ka runa ir neviendabīga, tajā jaukti dažādi stili, sākot ar tēlainu simbolu lietošanu, līdz pat konkrētiem norādījumiem, kā būtu vēlams uzvesties (neizmest atkritumus kur pagadās un nešķērsot ielu pie sarkanās gaismas). Valsts prezidenta izmantotais Latvijas valsts tēlainais salīdzinājums ar cilvēka mūža posmiem un neatkarības 18 gadu pielīdzinājums pilngadībai ir neveiksmīgs, jo, šādā veidā skatot Latvijas 90. gadskārtu, būtu jāsecina, ka tā sasniegusi patiesi cienījamu vecumu. Kopumā, runa ir «pasausa”, tai trūkst sižeta dinamikas un attīstības, kas novestu līdz kulminācijai. Emocionāls pacēlums jūtams runas beigās, taču tas nav iepriekš sagatavots: emocionālais aicinājums atrast katram „Kur sākas Latvija?” pavisam negaidīti noslēdz pārspridumu stilā ieturēto runu.

Noslēgumā

Svētku runas ir nozīmīgs svētku objekts, tās ir svētku, kā rituāla, sastāvdaļa un cilvēku attieksmē pret tām neatšķetināmi savijas ikdienas apsvērumi un specifiskās svētku emocijas. Tāpēc svētku runām piemīt īpašas iespējas tuvināt vai arī atsvešināt varu pārstāvošās amatpersonas ar sabiedrību. Kā liecina fokusa grupās teiktais, daudzi Latvijas iedzīvotāji svētku runām pievērš lielu uzmanību, klausās tās, vērtē, izejot no savām ekspektācijām:

- Tas silda dvēseli, kad tavas valsts vadītājs vērsas pie tevis un apsveic tevi. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- Man gribētos dzirdēt īsu, skaidru prezidenta runu, kas pateiktu, kas ir kas un dotu mazu analīzi par gadu, ko darījusi valdība, tā būtu laba tradīcija. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

Diskusijās paustie viedokļi par amatpersonu runām, liecina par saikni starp uzticēšanos varas pārstāvjiem (runu teicējiem) un indivīda motivāciju uz klausīt svētku runas. Runu vērtējumu nosaka nevis tās saturs, bet gan iedzīvotāju viedoklis par runas teicēja politisko darbību, pieņemtajiem lēmumiem, rīcību kritiskās un strīdīgās situācijās. Iedzīvotāju skatījumā liela nozīme ir runas teicēja personībai, tās harizmai.

- Ja tas cilvēks kā politiķis patīk, tad novaktēju, kad būs tā runa un tad ir, ko paķidāt. (...) Kad Freibergas kundze [Vaira Vīķe - Freiberga] runāja, es vienmēr klausījos. Tā ir personība, ko nevar neklausīties. Tā uzruna tomēr ir vajadzīga. Premjera uzruna noteikti ir vajadzīga. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- (...) tas ir tikai rituāls, (...) bet tā, lai speciāli meklētu iespēju paklausīties to politiķi, tā nav. (...) mums nav tādu oratoru, kas būtu tik spējīgi. Es vēl varētu paklausīties, ja tā būtu pietiekami spilgta personība, būtu spējīga vadīt valsti un pelnītu uzticību. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- Mani arī vairāk virza personības, bet tad, kad tās neizraisa uzticību un ir tik tukši, tā ir laika tērēšana viņos klausīties. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Valsts vadītāju runas, daudzu iedzīvotāju vērtējumā, ir saturiski nepiepildīts svētku rituāls, kurš neīsteno savu virsuzdevumu - emocionāli saviļņot klausītājus, radīt svētku sajūtu, celt iedzīvotāju patriotismu, vienot visus valsts iedzīvotājus, veidot saikni starp varu un sabiedrību. Respondenti vairākkārt atzīst, ka svētku runas ir drīzāk formāla valsts svētku svinēšanas pasākumu daļa, tās ir saturiski vājas „tukši vārdi”, „ūdens”), nav patiesas un klausītājus atstāj vienaldzīgus, nereti pat sniedz pretēju efektu - uzjunda sabiedrībā negativismu pret valsts varu. Izteikumos ir redzama diskursīva plaša starp varu („viņi”) un sabiedrību („mēs”, „es”, „tu”).

- Tas ir vairāk līdzīgs rituālam, kam pēc reglamenta ir jānotiek un tāpēc tas notiek. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- It kā gribētos ticēt, bet tu skaidri zini, ka tā nav taisnība, ko viņi runā. (...) Emocijas? No dūsmām līdz sajūsmām, jeb otrādi no sajūsmas līdz dūsmām. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

- Mūsu politiskā sistēma ir tik nestabila, ka mūsu līderi nav līderi, tie ir tikai balamutes. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

Svētku pasākumos ārpus Rīgas, kur publisko runu teicēji ir pašvaldību vadītāji, iedzīvotāju motivāciju tās klausīties, nelabvēlīgi ietekmē ne tikai jau minētie faktori, bet arī vietējo varas pārstāvju zemā atpazīstamība, attiecīgi zema iedzīvotāju uzticēšanās šiem runas teicējiem, viņu autoritātes apšaubīšana.

Krievvalodīgos iedzīvotājus amatpersonu runas, ja vien runas teicējs klausītājam nav autoritāte, nerasniedz arī valodas dēļ. Respondenti norāda, ka runu uztvere latviešu valodā viņiem sagādā grūtības un papildus sasprindzinājumu. No vienas puses, šeit ir vērojama attaisnojuma argumentācijas stratēģijas lietošana, no otras puses, respondenti tādējādi nodod ziņu, ka, viņuprāt, svētku pasākumi ir organizēti pamatā latviešu valodā runājošajai iedzīvotāju daļai, nevis iekļauj visus valsts iedzīvotājus, neatkarīgi no viņu dzimtās valodas.

- Šīs runas Liepājā parasti ir tikai latviski un ne visi krievvalodīgie grib iedzījināties, lai pārtulkotu šo runu, gribas tikai atpūsties svētkos. (...) Varētu šajās runās iekļaut tulkojumu, lai ieinteresētu visus cilvēkus un rodas tāda sajūta, ka runa ir tikai latviešiem. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

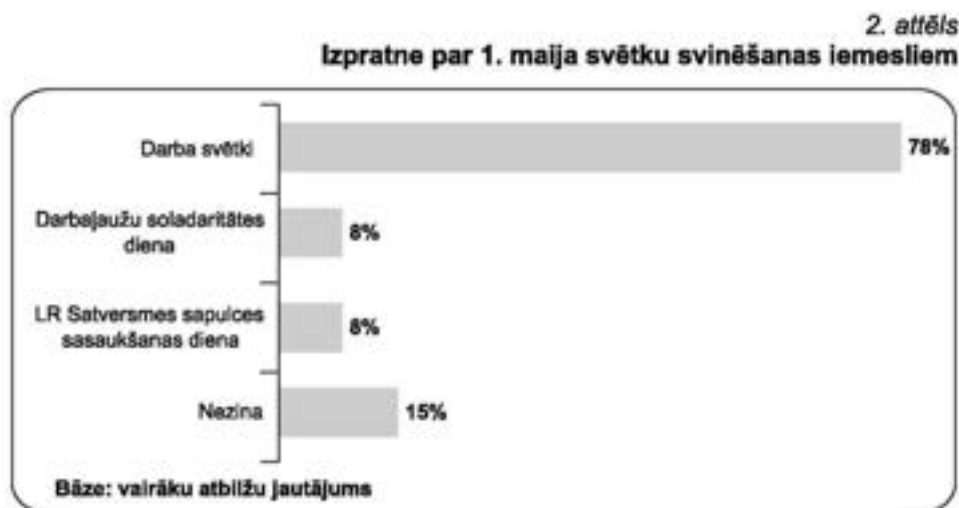
Svētku runu analīze kopumā, liecina, ka pārliedzinošāk izskan runas, kurās ir skaidri definēta un uzrunāta mērķa grupa, skaidri uztverama galvenā ideja, kuras sižeta dramaturģija noved pie runas kulminācijas. Kā lielākie aplūkoto runu trūkumi, minami „naida runas” elementi, nepārdomātas argumentācijas shēmas, kā arī neskaidru simbolu, tēlu, frazeoloģijas lietošana, kāda klausītājos var raisīt pavisam negribētas asociācijas.

3. Iedzīvotāju viedoklis par svētku objektiem un norisi - ekspresaptauju rezultāti

Lai noskaidrotu, cik iedzīvotāji ir informēti, cik iesaistīti svētku svinēšanā un kāda ir viņu emocionālā attieksme pret valsts svētku norisi un objektiem, tika veiktas divas ekspresaptaujas - 2007. gada maijā un novembrī⁴⁰.

3.1. Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena un Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas diena

Lielākā daļa aptaujāto iedzīvotāju (78%) norāda, ka 1. maijā Latvijā tiek svinēti darba svētki. Neraugoties uz to, ka 1. maijs mūsu valstī ir noteikta arī kā Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena, to minējuši tikai 8% aptaujāto. Tikpat (8%) uzskata, ka 1. maijs Latvijā ir oficiāla brīvdiena tādēļ, ka tiek svinēta Darbaļaužu solidaritātes diena. Savukārt 15% aptaujāto atzina, ka nezina to, kādi svētki tiek svinēti šajā dienā (sk. 2. attēlu).

Piezīme: uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauts atbilstošu variants „Cita atbilde”.

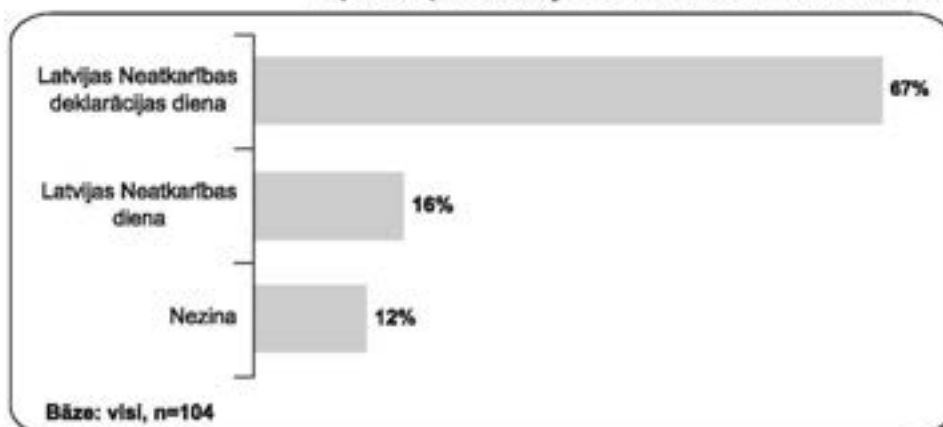
To, ka 4. maijā Latvijā svin Neatkarības deklarācijas dienu zina 67% aptaujāto. Nepilna piektā daļa (16%) respondentu uzskata, ka šajā dienā valstī svin Neatkarības dienu. 12% aptaujāto nezina, kādi svētki tiek svinēti 4. maijā (sk. 3. attēlu).

Lielākā daļa aptaujāto 1. maija (44%) un 4. maija (40%) svētkus izmanto kā brīvdienas, norādot, ka šajās dienās darītais būtiski neatšķiras no parastās brīvdienas darītā. 27% respondentu šīs svētku dienas pavadīja kopā ar ģimeni. Vidēji viena piektā daļa aptaujāto, neraugoties uz to, ka 1. maijs un 4. maijs ir oficiālas brīvdienas, šajās dienās strādāja (1. maijā - 21%, 4. maijā - 18%). Kopā ar draugiem 1. maijā laiku pavadīja 6% aptaujāto, 4. maijā - 9% aptaujāto.

40 Ņemot vērā nelielo aptaujāto skaitu (100 katrā aptaujā), dati nav attiecināmi uz ģenerālo kopu Rīgas iedzīvotājiem, bet kalpo vienīgi ieskatam par aktīvāko iedzīvotāju attieksmēm un uzvedību valsts svētkos.

3. attēls

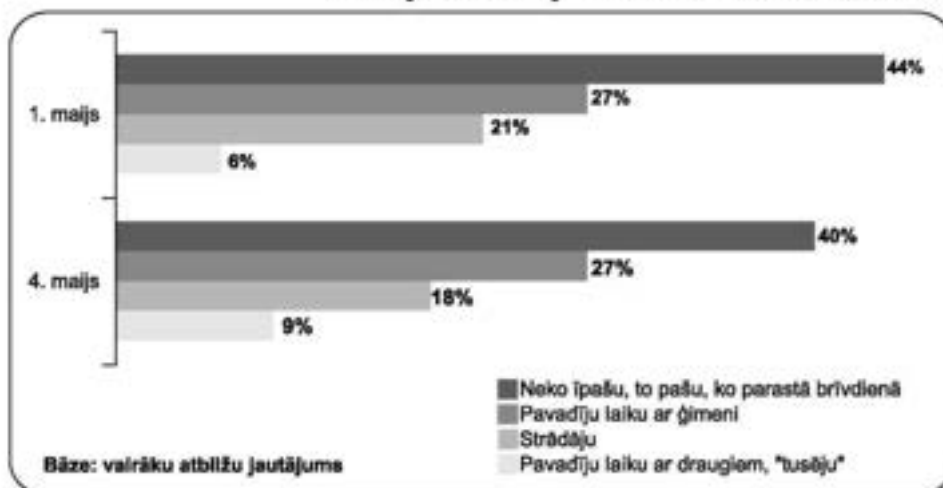
Izpratne par 4. maija svētku svinēšanas iemesliem

Piezīme: uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauti atbilde varianti „Cita atbilde” un „Nav atbildes”.

4. attēls

1. maija un 4. maija svētku svinēšanas aktivitātes

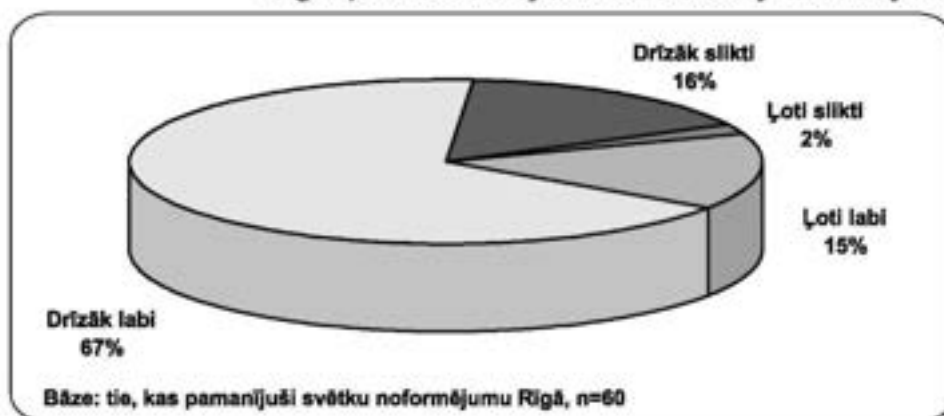

Piezīme: uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauts atbilde variants „Cita atbilde”.

Aptaujātie Rīgas iedzīvotāji piedalījušies dažādos publiskajos svētku pasākumos Latvijas Neatkarības deklarācijas dienā, - svētku koncertu 11. novembra krastmalā apmeklēja 5% aptaujāto. Uz svētku uguņošanu devās 4% respondentu, mazāk cilvēku apmeklēja svinīgo ceremoniju pie Brīvības pieminekļa un ielu stafetes skrējieni 1. maijā.

58% aptaujāto pamanīja, ka Rīga ir noformēta saistībā ar Latvijas Neatkarības deklarācijas dienu. 37% respondentu atzina, ka pilsētas ielās nav redzējuši kādu īpašu noformējumu saistībā ar valsts svētkiem, un 3% respondentu nevarēja atcerēties, vai šādu noformējumu būtu redzējuši. No tiem, kuri bija pamanījuši svētku noformējumu Rīgā, 82% to novērtēja atzinīgi (sk. 5. attēlu). Labāk Rīgas pilsētas svētku noformējumu novērtējušas sievietes un latvieši.

5. attēls
Rīgas pilsētas 4. maija svētku noformējuma vērtējums

Kaut arī lielākā daļa respondentu bija ievērojuši pilsētas noformējumu valsts svētkiem, tomēr ne vienmēr tas ir veicinājis svētku sajūtas rašanos. Latvijas Neatkarības deklarācijas dienā svētku sajūta bijusi 41% aptaujāto Rīgas iedzīvotāju. Savukārt, pārējie uz jautājumu „Vai 4. maija svētkos Jums bija svētku sajūta?” atbildēja noraidīši („drīzāk nē” - 21%, „nē” - 39%). Svētku sajūtas trūkumu apliecina gan zemā respondentu līdzdalība publiskajos valsts svētku pasākumos, gan arī tas, ka lielākā daļa aptaujāto nav skatījušies TV tiešraides no svētku norises vietām. TV tiešraides pilnībā vai daļēji vērojuši 30% aptaujāto Rīgas iedzīvotāju.

3.2. Lāčplēša diena un Latvijas Republikas proklamēšanas diena

Aptaujas rezultāti parāda, ka salīdzinoši vairāk respondentu precīzi zina, kādi svētki tiek svinēti 11. novembrī. 74% aptaujāto pasaka, ka 11. novembrī Latvijā svin Lāčplēša dienu. Viena piektā daļa (21%) respondentu nezina, kādi svētki tiek svinēti šajā dienā. To, ka 18. novembris ir Latvijas Republikas proklamēšanas diena, precīzi zina 44% respondentu. 48% aptaujāto uzskata, ka šajā dienā svinama Latvijas Neatkarības diena. 3% atzinuši, ka nezina, kādi svētki tiek svinēti (sk. 6. attēlu).

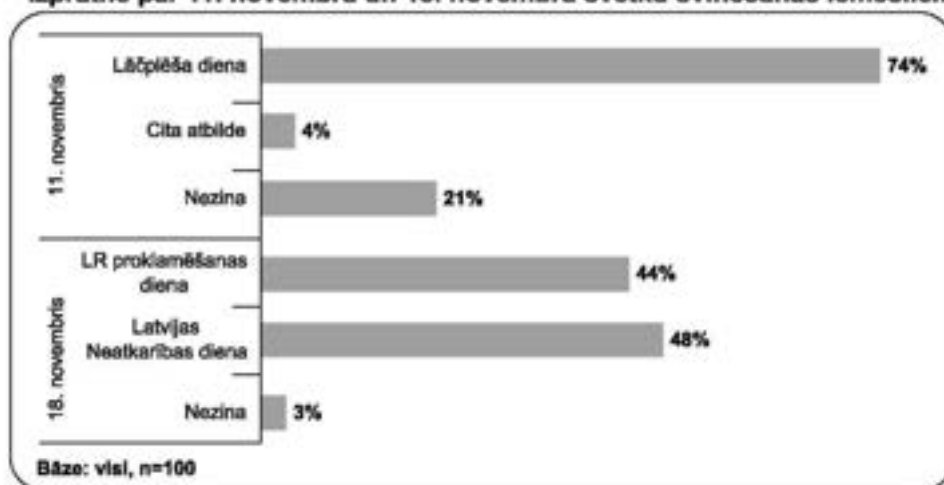
38% respondentu atzina, ka viņiem Lāčplēša diena, kas šoreiz iekrita svētdienā, nav atšķiršies no parastas svētdienas. 24% šo dienu pavadīja kopā ar ģimeni, bet 13% strādāja. 18% no aptaujātajiem piedalījās dažādos publiskos Lāčplēša dienai veltītos pasākumos - svinīgajā ceremonijā pie Brīvības pieminekļa, svecīšu nolikšanā 11. novembra krastmalā vai apmeklēja koncertu 11. novembra krastmalā.

Latvijas Republikas proklamēšanas diena tikai 15% respondentu nav būtiski atšķiršies no parastas brīvdienas. 36% norādīja, ka šajā dienā laiku pavadījuši kopā ar ģimeni, bet 11% - ka pavadījuši laiku kopā ar draugiem. Atšķirībā no citām valsts svētku dienām, kad publiskajos pasākumos aptaujātie piedalījušies salīdzinoši mazāk, 18. novembrī vairāk nekā puse (54%) respondentu apmeklējuši kādu no svētkiem veltītajiem pasākumiem.

Respondenti norādīja, ka Latvijas Republikas proklamēšanas dienā piedalījušies svinīgajā ceremonijā pie Brīvības pieminekļa (8%), apmeklējuši nacionālo bruņoto spēku militāro parādi (10%), aizgājuši uz svētku uguņošanu (35%). Jāpiebilst, ka šos pasākumus vienlīdz apmeklējuši gan dažādu vecuma grupu, gan dažādu tautību pārstāvji. Atsevišķi respondenti, raksturojot Lāčplēša dienu un Latvijas Republikas proklamēšanas dienu, darīto, norādījuši, ka aizdeguši sveces savu māju logos.

6. attēls

Izpratne par 11. novembra un 18. novembra svētku svinēšanas iemesliem

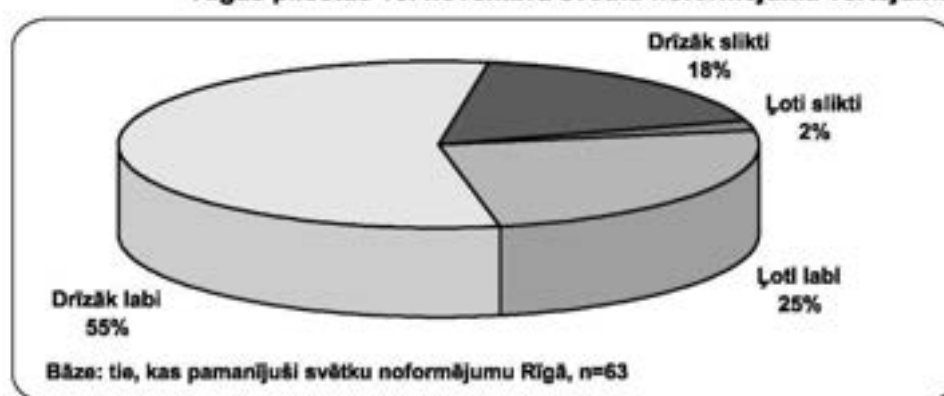

Piezīme: uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauts atbilžu variants „Cita atbilde”.

Nepilnas divas trešdaļas (63%) respondentu pamanījuši, ka Rīga ir noformēta saistībā ar Latvijas Republikas proklamēšanas dienu, bet 34% atzina, ka pilsētā nav redzējuši kādu īpašu noformējumu. No tiem, kuri bija pamanījuši svētku noformējumu Rīgā, 80% to novērtēja atzinīgi (sk. 7. attēlu). Turklāt jāpiebilst, ka 18. novembrī salīdzinoši vairāk nekā 4. maijā respondentu pilsētas noformējumu vērtējuši kā ļoti labu.

7. attēls

Rīgas pilsētas 18. novembra svētku noformējuma vērtējums

Latvijas Republikas proklamēšanas dienā svētku sajūta bijusi 74% aptaujāto Rīgas iedzīvotāju („jā” - 42%, „drīzāk jā” - 32%). Tomēr 26% respondentu atzinuši, ka šajā dienā svētku sajūta nav bijusi. Par to, ka 18. novembrī viņiem bijusi svētku sajūta, vairāk pārliecināti ir aptaujātie latvieši un jaunieši vecumā no 15 līdz 24 gadiem.

Svētku sajūtu, iespējams, veicināja gan publisko svētku pasākumu apmeklēšana, gan TV tiešraižu skatīšanās. Vairāk nekā puse respondentu (52%) norāda, ka pilnībā vai daļēji Latvijas Republikas proklamēšanas dienai veltītajiem pasākumiem sekojuši līdzīgi ar TV tiešraižu starpniecību. Šo iespēju vairāk izmantojušas sievietes un respondenti vecumā no 55 līdz 74 gadiem.

4. Iedzīvotāji par valsts svētkiem un to svinēšanas paradumiem

Latvijas iedzīvotāju valsts svētku svinēšanas paradumu izpēte ir balstīta uz iedzīvotāju kvantitatīvās aptaujas un fokusa grupu diskusiju datiem. Aptaujas uzdevums bija noskaidrot dažādu etnisko un sociālo grupu attieksmes, vērtības un uzskatus saistībā ar valstisko piederību, valsts svētku svinēšanas pieredzi. Fokusa grupu diskusiju teksta analīze kalpo dažādu etnisko, sociālo grupu piederīgo sociālo prakšu un viedokļu izpētei jautājumos par valsts svētkiem, kā arī iedzīvotāju vidū izplatīto svētku diskursu identifikācijai. Informācija par aptaujas izlases lielumu, grupu diskusiju skaitu un norises vietām, kā arī abu pētniecisko aktivitāšu īstenošanas laiku atrodama pētījuma metodikas aprakstā.

4.1. Iedzīvotāju izpratne par 4. maija un 18. novembra svinēšanas iemesliem

4.1.1. Priekšstati un zināšanas par valsts svētkiem

Salīdzinot iedzīvotāju aptaujas datus par 4. maija svētkiem un to svinēšanu un fokusa grupu diskusiju rezultātus, var secināt, ka iedzīvotāji **4. maiju** atpazīst kā valsts svētkus. Tomēr izpratne par to, ko tieši svin šajā dienā, kāpēc tie ir Latvijas valsts svētki, ir neviennozīmīga.

Latviešu grupās iedzīvotāji parasti dalījās savās atmiņās par 1990. gada 4. maija notikumiem - Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanu, stāstīja par savām emocijām šajā dienā un nozīmīgāko notikumu vērošanu klātienē vai sekošanu līdzī ar mediju starpniecību. Respondentu spontānās reakcijas un komentāri par 4. maiju, kā valsts svētkiem, liecina, ka viņi šos svētkus izjūt kā vienreizēju notikumu, mazāku nozīmi piešķirot ikgadējam šīs dienas atzīmēšanai.

- Negribas nemaz īpaši akcentēt katru gadu. Man pietiek ar 1990. gadu, kas man palicis atmiņā. Un man īpaši neko vairāk nevajag. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- Es to ceturto vairāk saistu nu jau pati ar sevi, ar sevi tajā Latvijas vēsturē, (...) tā kā sevi un ar dažiem cilvēkiem, ar ko tajā laikā, kad tas 4. maijs notika, kaut kādas kopīgas atmiņas ir (...). (...) es tā sevi atceros 4. maiju un ļoti. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

No vienas puses, respondenti, galvenokārt, latviešu grupās, ļoti spilgti, atsevišķos gadījumos pat ar zināmu patosu, atceras ar Latvijas neatkarības atgūšanu saistītos notikumus un procesus valstī, no otras puses, 4. maija, kā valsts svētku dienas, atzīmēšana nav izplatīta prakse šo pētījuma dalībnieku vidū.

- (...) es arī to brīnšķīgi atceros un man emocijas ir svaigas, bet es pilnīgi visu sapratu un vēl tagad atceros, bet nu man 4. maijs nav, es saprotu kas bija un kāpēc bija, bet tā nav priekš manis tāda svētku diena. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

Krievvalodīgajās grupās vairākkārt atklājās priekšstats, ka 4. maijs un 18. novembris respondentiem ir saturiski vienādu notikumu - Latvijas neatkarības iegūšanas - atzīmēšana. Līdz ar to veidojas pat neizpratne, kāpēc Latvijas valsts neatkarības iegūšana ir svinama divos dažādos datumos. Padziļinātas izteikumu analīzes rezultātā ir redzams, ka krievvalodīgo dalībnieku diskursā abi šie datumi attiecas uz neatkarības iegūšanu.

- (...) neatkarība tika pasludināta 1918. gadā, kāpēc ir vajadzīgas divas vienādas dienas, arī 1991. gadā? [Respondents minēja 1991. gadu, nevis 1990. gadu, kad Latvija atguva neatkarību] Beidzās okupācija, kā viņi uzskata, un neatkarību jau pasludināja 1918. gadā, neredzu jēgu šim 4. maijam. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

- [Runājot par 4. maiju] *Otrā proklamēšana, pirmā taču bija 18. novembrī. Otrā jau 4. maijā, vai ne? Tā taču ir?* (Rīga, diskusijas valoda - krievu)
- *Tāpēc, ka valsts izveidojās 4. maijā - kā valsts, bet 18. novembrī tika parakstīts dokuments par brīvu Latviju. Es uzskatu, ka valsts izveidošanās tomēr ir stiprāka un tādēļ, laikā arī mēs negribētu, bet es tomēr 4. maiju, kā svētkus, paceltu augstāk par 18. novembri. Brīvību varēja iegūt gan 17. gadā, gan 10. gadā vai vēl kaut kad, bet 4. maijs ir tikai viens.* (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)
- (...) *neatkarības diena atnāca vienā dienā, bariņš nolēma un viss, un izveidojās grupiņa nacionālistu. Padomju Savienība sagruva un visas vienotās tautas kļuva vienas pret otru, jo kāds propagandas rezultātā izteica, ka Jānim ir jāienīst Ivans un otrādi, kaut gan agrāk viņi strādāja vienā uzņēmumā un bija labi draugi un kolēģi. Bariņš idiotu izveidoja masu medijus, tajos raida tikai negatīvu informāciju un tāpēc attieksme cilvēkiem tieši pret 18. novembri ir ļoti negatīva.* (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

Pēdējais kāda pētījuma dalībnieka izteikums atklāj vairākus iemeslus, kuri izveido un ietekmē attieksmes veidošanos pret valsts svētkiem, proti, tie ir: 4. maija un 18. novembra vēsturisko notikumu izpratnes saplūšana, valsts neatkarības atgūšanas destruktīvā ietekme uz etniskajām attiecībām un mediju loma naidīgu etnisko attiecību veidošanā.

Kopumā, salīdzinot krievu un latviešu grupas un izvērtējot aptaujas datus, jāsecina, ka latvieši uzrāda dziļāku izpratni un zināšanas par 4. maiju kā Latvijas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu. Saskaņā ar iedzīvotāju aptaujas datiem, puse cittautiešu nezina, kādus svētkus atzīmē 4. maijā; salīdzinoši, latviešu vidū šis rādītājs ir 30%. Grupu diskusijās atklājās arī, ka krievvalodīgajiem respondentiem ir raksturīgas šaubas par savu zināšanu atbilstību patiesībai. Lai pamatotu savu zināšanu trūkumu, tipiski ir izmantot attaisnojuma argumentācijas stratēģiju, novirzot atbildību uz nekonkrētu subjektu, kurš nav veicis skaidrošanas un izglītošanas darbu.

- *Nav krievvalodīgajiem Latvijas iedzīvotājiem izskaidrots, ko nozīmē 4. maijs, kas tas par dokumentu, kas tika parakstīts.* (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

Iedzīvotāju zināšanas par **18. novembri**, Latvijas Republikas proklamēšanas dienu, ir vērtējamās augstāk nekā par 4. maiju. Gan krievu, gan latviešu grupu diskusiju dalībnieki atpazīst 18. novembri, kā dienu, kad svin Latvijas valstiskās neatkarības iegūšanu, kas ir galvenais šo svētku identifikācijas elements. Iedzīvotāju diskursā šai valsts svētku dienai ir vairāki apzīmējumi - Latvijas dzimšanas diena, Latvijas neatkarības pasludināšanas diena, neatkarības diena, atskaites punkts valsts pastāvēšanai, proklamēšanas diena.

- (...) *katrai valstij jau droši vien ir tā diena, tā neatkarības diena, mums ir 18. novembris.* (Liepāja, diskusijas valoda - latviešu)
- *Protams, ir prieks par šo valsti, ka irtāda dzimšanas diena noteikta.* (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)
- *18. novembrī ir proklamēšanas gadadiena, bet 4. maijā ir parakstīšanas diena.* (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

4.1.2. Vēstures zināšanas valsts svētku izpratnes veidošanā

Iedzīvotāju izpratne par 4. maiju un 18. novembri, kā nozīmīgākajiem valsts svētkiem Latvijā, ir tieši saistīta ar vēstures zināšanām un to interpretācijas līkločiem. Latviešu grupu dalībnieki *a priori* pieņem 18. novembri kā nozīmīgākos Latvijas valsts svētkus, nediskutējot un neiedziļinoties vēsturiskajos notikumos, kas saistīti ar Latvijas Republikas proklamēšanu. Savukārt krievvalodīgajās grupās vēstures jautājums aktualizējās katrā diskusijā. Nav pamata apgalvot, ka šo grupu dalībnieki nezina, kas Latvijā notika 1918. gada 18. novembrī. Katrā grupā atsevišķi respondenti sniedza konkrētas atbildes par 18. novembra notikumiem, kuras liecina par nopietnām vēsturisko notikumu zināšanām. Vienlaikus visās grupās bija arī respondenti, kuri stāstīja savus *stāstus* par 18. novembri Latvijas vēsturē. Lūk, divi no šādiem stāstiem:

- Par 4. maiju, neviens no klātesošajiem nav nosaucis gadu! 18. novembrim arī neviens nav nosaucis.

- [moderatora jautājums] **Kurš var nosaukt?**

- 1818. gads.

- Turklāt, manuprāt, tēvocis Ļeņins padarīja Latviju par valsti, bet nez kāpēc mēs pieminējam vecam nost. (...) Viņš taču parakstīja pavēli par Latvijas atbrīvošanu!? (šaubas intonācijā). Ja nebūtu Ļeņins, kas deva brīvību Somijai, Lietuvai, Igaunijai un Latvijai, kas gan būtu - Kurlande? Bet mēs nonesām visus [Ļeņina] pieminējumus! Viņu vajag pacelt! (smejas). Un kā latviešu strēlnieki viņu godprātīgi apsargāja! Man kāpgutelpas kaimiņiene ir sieviete, latviete, represētā, atgriezusies no Sibīrijas, strādājusi mūsu pedagoģijas institūtā, un mēs kaut kā vienreiz strīdējāmies. Bet pēc nedēļas viņa man atvainojās, atnesa kaudzi ar literatūru, kur bija rakstīts, ka tas, ko es teicu, izrādījās patiesība. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- [moderatora jautājums] **Cik svarīgs notikums Latvijas vēsturē, jūsuprāt, ir 18. novembris?**

- 18. novembrī. Patiesībā, nevis 18. novembrī, bet, cik es zinu, 15. novembrī Antons Pavlovičs fon Līvens bija ievainots. Antons Pavlovičs fon Līvens bija mācītāja [Andrieva] Niedras projekts. Viņš bija ļoti stipri ievainots, un nevarēja piedalīties sarunās ar mūsu sabiedrotajiem angļiem par Rīgas atdošanu. Bija divas valdības - Liepājā un Cēsīs, un jautājums, kura no tām kļūs par valdību Rīgā bija līdzvērtīgā līmenī - vai nu vieni, vai otri. Nozīmīga sarunu dalībnieka ievainojums, ļoti redzama darboņa no Liepājas, noveda pie tā, ka valdība, kas bija Cēsīs, kļuva par valdību Rīgā. Šo dienu atzīmē. Patiesību sakot, tajā brīdī divas valdības bija vienlīdz nozīmīgas. (...) Ja Līvens būtu atradies dažus metrus nostatu no šrapneļa, iespējams, mēs runātu, ka Niedra ir mūsu dibinātājs. Tā kā tur arī kaut kāda nejaušība bija, bet (...) Visaugstākais nolēma, ka ar puisiem no Cēsīm mēs labāk sadzīvosim nekā ar puisiem no Liepājas. Var katru tādu notikumu uzvert kā vēl vienu Dieva izpaušmi, ka Viņš mūs vada, ka cilvēks domā, bet Dievs dara. Tā vajag pret visu izturēties. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

Par krievvalodīgo iedzīvotāju atšķirīgajām vēstures zināšanām liecina ne vien dažādās 18. novembra vēsturisko notikumu interpretācijas, bet arī neskaidrība un šaubas par to, kurā gadā notika gan 4. maija, gan 18. novembra vēsturiskie notikumi. Raksturīgi, ka intereses trūkumu par vēsturi, vēsturisko notikumu maznozīmīgumu un subjektīvās interpretācijas savās argumentācijas shēmās respondenti izmanto, lai it kā mazinātu šo svētku patosu un attaisnotu savu neitrālo, reizēm arī ignorējošo, attieksmi pret šiem svētkiem un šo svētku nesvinēšanu.

- 18. novembris, manuprāt, ir diena, kad tika parakstīta vienošanās par Latvijas neatkarību. Tikai kādā laikā tā tika parakstīta, uz to man ir diezgan grūti atbildēt. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- Ja tā padomā, valstij ir vajadzīgi šie svētki, un es personīgi ne vienmēr aizdomājos par to, kādu iemeslu dēļ ir šie svētki, bet pieņemu tos tādus, kādi tie ir. Tātad valsts svin to, ka tā tiek uzskatīta par tiesisku valsti. Es, kā pilsonis, to ļoti izjūtu, un rakties vēsturē varbūt arī nav vajadzīgs. Tādēļ arī pārējie valsts svētki man nešķiet tik nozīmīgi. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Dažādos kontekstos krievvalodīgo respondentu argumentos, kuru mērķis ir pamatot savas vājas zināšanas par 18. novembri un tā nozīmi valsts vēsturē, ir vērojama atbildības pārcelšana uz „citiem” - valsti, latviešiem, skolu. Šiem izteikumiem raksturīga augsta vispārinājuma pakāpe.

- Nav informācijas par 18. novembri; kad svinējām 7. novembri, tad mēs jau labu laiku iepriekš zinājām. Propaganda darbojās un mēs svinējām, bet par 18. novembri mēs pat lāgā nezinām tā nozīmi. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

- Arī paši latvieši nezina šos svētkus, jo, atnākot uz darbu, man kādreiz jautā, kas tad šodien par svētkiem, kāpēc tiek karogikarināti? (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- Mans sešgadīgais dēls arī pagaidām nezina, kas ir 18. novembris, un es esmu briesmīgi pateicīgs valstij, ka viņš neko nezina. Es viņa gados jau zināju, kas ir 1. maijs, 9. maijs. Viņš nezina, viņš domā, ka tā ir mana vārda diena. Un pagaidām es viņam neesmu izskaidrojis, kas šie ir īsti par svētkiem, jo

valsts nav pacentusies izskaidrot visiem tās iedzīvotājiem, ko nozīmē 18. novembris. Kad man dēls jautā, kāpēc salūtu skatāties, es atbildu, tāpēc, ka man ir vārda diena, bet gan jau viņam vēlāk skolā izskaidros, ko nozīmē šie svētki. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

Grupu diskusiju dalībnieki, īpaši krievvalodīgie, uzsvēra ilgtermiņa skaidrošanas darba nepieciešamību, lai veidotu izpratni par valsts svētku nozīmi, celtu iedzīvotāju motivāciju piedalīties tajos un nostiprinātu plašākā sabiedrībā šo svētku svinēšanas paradumus un tradīcijas.

- Tāpēc, ka tas [18. novembris] ir noteikts brends [zīmols]-pie tā ir jāstrādā. Tas, ko jūs teicāt par 7. novembri, tas nenotika 10 gadu laikā, bet uzskatu, ka mūsu valsts tam pievērš salīdzinoši maz uzmanības. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Nozīmīgs aspekts vēstures kontekstā ir tas, kā vēsturiskās atmiņas konstruē šodienas valsts svētku izpratni un attieksmi pret valsti un varu. Kā rāda respondentu pieredze, svētku izpratnes veidošanā liela loma ir individuālo vēsturisko atmiņu un mītu iekļaušanās kolektīvajā vēsturiskajā atmiņā un mītos. Ļoti spēcīgu pozitīvu ietekmi rada indivīda tiešā vai caur sociālo tīklu pastarpinātā klātbūtne un līdzdalība vēsturiskajos notikumos, kuri ir saistīti ar noteiktiem valsts svētkiem. Tā, piemēram, piedalīšanās 1991. gada janvāra bariķžu dienās, aktīva līdzdalība 1990. gada 4. maija notikumos ir saistīta ar spēcīgu emocionālo pārdzīvojumu, kas joprojām būtiski ietekmē cilvēka svētku sajūtu. Turklāt respondenti, kuri piedalījās minētajos notikumos, ir skaidrāka izpratne par 4. maija svētkiem, viņu izteikumos ir lingvistiskās konstrukcijas, kuras norāda uz kopības sajūtu ar pārējiem šajos notikumos iesaistītajiem valsts iedzīvotājiem.

- (...) mēs, kas redzēja tieši to svinīgo izšķirošo brīdi, kad notika balsojums, (...) kā tauta uzņēma, kad tas balsojums bija pozitīvs. Tad tās izjūtas, tās iet cauri visiem gadiem, šī diena [4. maijs]. Man personīgi nozīmīgi. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

- Tajā dienā, kad Latvija atguva neatkarību un 4. maijā to paziņoja, tajā dienā mēs ar sievu tieši iebrucām Maskavā un tur to dzirdējām, tas bija tāds pacēlums un laime. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- (...) kā mēs skatījāmies televizoru, taču bija jāstrādā no rīta, un tad starpbrīdī ieslēdz paskatīties, kas notiek. Un atkal jāstrādā, es vēl atceros, kā mēs skrējām, domājām, būs vai nebūs. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

4.1.3. Ģimene un skola - valsts svētku izpratnes veidotājas

Ģimene un skola tradicionāli ir divi galvenie indivīda socializācijas aģenti. Grupu diskusijās piedalījās vairāki respondenti, kuriem ir bērni pirmsskolas un skolas vecumā. Šo vecāku atklātā pieredze liecina, ka vēsturisko notikumu, kuriem ir veltīti valsts svētki, pārrunāšana ģimenēs nav izplatīta prakse, īpaši krievvalodīgo iedzīvotāju ģimenēs. Taču arī latviešu ģimenēs tai drīzāk ir gadījuma raksturs.

- (...) ģimenē - man, piemēram, mazdēls ir jau tādā domājošā vecumā, 12 gadi, un kopā skatāties šos raidījumus, ja ir vismaz arī televīzijā, pārrunājam visu, viņam ir interesanti un viņš prasa, un es cenšos, lai viņš tomēr augtu un zinātu, kas ir 4. maijs. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

- (...) mazmeitai stāstu: „Kā katram cilvēkam ir dzimšanas diena, tāpat arī valstij, Latvijai ir dzimšanas diena.” Tad vieglāk to ir uztvert. Salūts beigās ir kā dāvana. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

Gan latviešu, gan krievu valodā notikušajās diskusijās iezīmējās tendence deleģēt valsts svētku izpratnes veidošanu bērnu dārzam un skolai, uzsverot izglītības institūta atbildību par bērnu valstisko audzināšanu un politisko socializāciju.

- Mēs nerunājam par ideoloģiju - tās principā Latvijā arī nav, jaunieši ir virzīti un tas ir pareizi - kā bērnudārzā - karodziņš utt., un pamēģini tikai kaut ko neizdarīt! Jau sākotnēji tiek ieskaidrots, ka 18.[novembris] - tie ir svētki. Bet kāpēc mums pašiem [jāstāsta]? (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- Skolā, es domāju, ka nevar nekādi to novērtēt, tas nozīmē, ka ģimenei, protams, ir nozīme, bet skolai ārkārtīgi liela nozīme. Kara laikus atceraties, ko mums iemācīja, to ļoti grūti ir izdzīt. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

Izskanēja arī pilnīgi pretējs viedoklis - atbildība par bērnu politisko socializāciju nedrīkst novēlēt tikai uz skolu, tā ir jāuzņemas ģimenei, sadarbojoties ar skolotājiem. Tomēr, neapšaubāmi diskusiju dalībnieku pieredze rāda, ka jau šobrīd bērnu dārzā un skolā ir nozīmīga loma valsts svētku svinēšanas paradumu veidošanā ģimenes mērogā. Sekojot līdzīgu savu bērnu un mazbērnu aktivitātēm, svētku svinēšanā iesaistās arī visa ģimene. Bērnu dārzā vai skolā iedibinātās valsts svētku svinēšanas tradīcijas ir pamats ģimenes tradīciju izkopšanai un to tālākajai izplatībai lielākās sociālajās grupās.

- Paskatieties, viņai ir pieci gadi. Viņa varbūt vēl nesaprot, ka šie svētki ir tieši 18. novembris, bet viņa rāpjas virsū uz skatuves, lai pieietu pie mikrofona un nolasītu dzejoļi. Mamma un bērnudārzs tam gatavojas - tie ir svētki. Tā ir bērnudārza līmenī, kā ir skolās, es nezinu. Runā latviski, krieviski nemaz nevar. Lai kaut ko varētu krievu valodā pateikt, kas būtu vēlēti 18. novembrim - tādu nekur nevar atrast. Tas arī ir mīnuss, ņemot vērā to, ka 40% iedzīvotāju ir krievvalodīgie. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

Lai pamatotu savu pasivitāti bērnu izglītošanā un svētku svinēšanas paradumu veidošanā, vecāki izvirza vairākus argumentus. Pirmkārt, respondenti uzskata, ka tie ir pārlieku sarežģīti jautājumi, lai tos saprotami izskaidrotu bērniem.

- Es varu teikt, ka es neiedziļinos 4. maija nozīmes izskaidrošanā, jo maziem bērniem tas ir tik sarežģīti, jo, pirmkārt, jau 11. novembris un 18. novembris, šie datumi ir diezgan tuvu blakus, un viņiem jau jūk tas - vai 18. novembrī Lāčplēsis cīnījās, vai par Lāčplēsi, vai ar Lāčplēsi, vai par uzvaru, nu, tas patiesībā ir diezgan mīļi, pat diezgan jau tāda apzinīga vecuma pusaudžiem un bērniem. Ja vēl iepin to 4. maiju iekšā, sevišķi tādiem mazākiem bērniem, tad tur sanāk vairāk putra. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

Otrkārt, vecāki, īpaši krievvalodīgie, nejūtas motivēti skaidrot savām atvasēm Latvijas vēstures notikumus.

- Ko pastāstīs, to pastāstīs. Es negrāšos teikt ne par, ne pret. Kā faktu ģimenē mēs šos svētkus [18. novembrī] neapspriežam. Ir vienkārši svētki un salūts, neiedziļinoties skaidrojumos. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

Izsekojot šo respondentu komentāriem diskusijas gaitā, ir redzams, ka šiem dalībniekiem ir raksturīga neapmierinātība ar valsts īstenoto etnopolitiku, iedzīvotāju sociālo aizsardzību un materiālo labklājību, viņiem trūkst piederības sajūtas valsts iedzīvotāju kopienai, gluži otrādi - viņu stāstījumos ir izteiktas norobežošanās pazīmes.

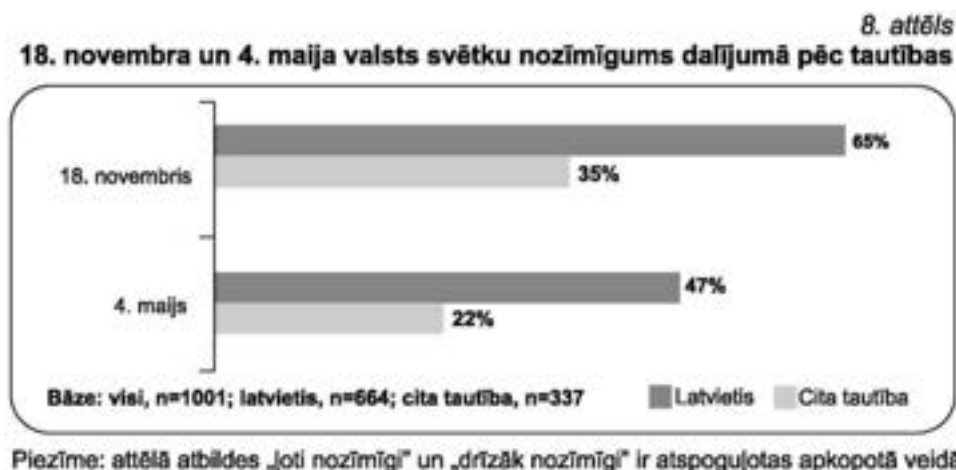
Treškārt, kā atklāj pētījuma dalībnieku izpratnes analīze par valsts svētkiem un to svinēšanas iemesliem, var pamatoti apgalvot, ka daļai vecāku trūkst vēstures zināšanu, viņi maldās atšķirīgās vēstures interpretācijās, nejūtas pārliecināti par savām zināšanām, oficiālā vēstures interpretācija valstī nereti nesaskan ar viņu ideoloģisko pārliecību.

4.2. Valsts svētku nozīmīgums

Grupu diskusiju dalībnieku spontānās atbildes par viņiem personīgi nozīmīgajiem valsts svētkiem Latvijā, liecina, ka nozīmīgākie gan latviešu, gan krievu valodā runājošajiem iedzīvotājiem ir tradicionālie un kristīgie svētki: Lieldienas, Ziemassvētki, Līgo svētki. Latvijas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena - 4. maijs, un Latvijas Republikas proklamēšanas diena - 18. novembris ir mazāk populāri sabiedrībā. To apstiprina ne tikai respondentu izteikumi grupu diskusijās, bet arī iedzīvotāju aptaujas dati. Tie rāda, ka visplašāk Latvijā iedzīvotāji atzīmē Jauno gadu (98%), Ziemassvētkus (97%), Lieldienas (94%) un Līgo svētkus (94%). Savukārt, 18. novembri atzīmē divas trešdaļas jeb 66%

latviešu un 46% cittautiešu. 4. maiju, kā valsts svētku dienu, svin vēl mazāka iedzīvotāju daļa - 30% latviešu un 21% cittautiešu.

Ja raugāties uz valsts svētku nozīmīguma atšķirībām etniskās piederības griezumā, jāsecina, ka latviešiem Latvijas Republikas proklamēšanas diena ir nozīmīgāka nekā citautiešiem. Ja latviešu vidū 65% atbildēja, ka šie svētki viņiem ir „*loti nozīmīgi*” vai „*drīzāk nozīmīgi*”, tad cittautiešu vidū šo atbilžu summētais rādītājs ir 35%. Savukārt Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšana nozīmīga ir 47% latviešu un 22% cittautiešu. (sk. 8. attēlu).

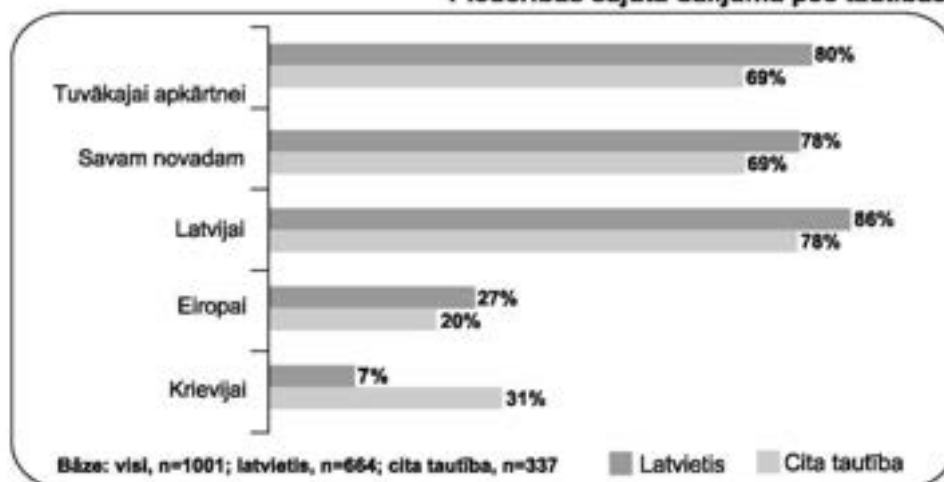
Pētījumā iegūtie kvantitatīvie dati norāda uz tendenci - jo nozīmīgāki svētki ir 18. novembris, jo izplatītāka ir šo svētku atzīmēšana. 91% no aptaujātajiem, kuriem 18. novembris ir „*loti nozīmīgi*” svētki, tos arī atzīmē, savukārt no tiem iedzīvotājiem, kuriem 18. novembris ir „*pavisam nenozīmīgi*” svētki, tos svin 18%. Ņemot vērā šo sakarību starp svētku nozīmīgumu un atzīmēšanas praksi, ir svarīgi izprast tos apstākļus, nosacījumus un iemeslus, kuri nosaka valsts svētku nozīmīgumu indivīda un ģimenes līmenī.

4.2.1. Piederība, lepnums un patriotisms

Fokusa grupas diskusijas atklāja, ka valsts svētku nozīmīguma tēmas ietvaros diskusiju dalībniekiem aktuāli ir trīs savstarpēji saistīti temati - piederības sajūta valstij, lepnums par valsti, un patriotisms.

Piederības sajūta valstij - sevis kā valsts daļas apzināšanās - ir viens no būtiskākajiem indivīda svētku svinēšanas motivācijas veidotājiem. Aptaujā ir noteikta iedzīvotāju piederības sajūta tuvākajai apkāmei, novadam, Latvijai, Eiropai un Krievijai. Visciešāko saistību iedzīvotāji izjūt ar Latviju - 83% aptaujāto savu saistību ar Latviju atzinuši par „*ciešu*” vai „*loti ciešu*”. Spēcīgāka valstiskā identitāte ir gados vecākajiem iedzīvotājiem (virs 60 gadiem) un latviešiem. Piederību Eiropai izjūt tikai ceturtdaļa (25%) Latvijas iedzīvotāju, bet piederību Krievijai - 15% iedzīvotāju. Iegūtie dati sadalījumā pēc tautības (sk. 9. attēlu) atklāj, ka atšķirības latviešu un citu tautību pārstāvju starpā ir tikai attiecībā uz piederību Krievijai: ja latviešu vidū 7% izjūt ciešu piederību Krievijai, tad cittautiešu vidū šis rādītājs sasniedz 31%. Pārējās atšķirības ir nebūtiskas, vienīgi ļauj konstatēt tendenci, ka citu tautību pārstāvju teritoriālā (piederība tuvākajai apkārtnē, novadam) un valstiskā identitāte (piederība Latvijai) ir nedaudz vājāka nekā latviešiem.

9. attēls
Piederības sajūta dalījumā pēc tautības

Piezīme: attēlā atspoguļoti summēti atbilstu varianti „joti cieši” un „cieši”.

Piederības sajūtu raksturo arī iedzīvotāju attieksmes pret izteikumiem: „Es mīlu Latviju kā savu dzimteni” un „Es labprātāk dzīvotu citā valstī, nevis Latvijā”. Salīdzinājumā ar latviešiem, cittautiešu vidū nedaudz vairāk ir tādu, kas labprātāk dzīvotu citā valstī un kas nepiekrīt apgalvojumam, ka mīl Latviju kā savu dzimteni. Vienlaikus jānorāda, ka diskusijās krievu valodā vairāki respondenti apgalvoja, ka Latvija ir viņu dzimtene un mājas un ka viņi jūtas pilnībā piederīgi šai valstij.

Valsts svētku teorētiski uzsver svētku svinēšanas lomu valstiskās identitātes stiprināšanā un nacionālās kopienas nostiprināšanā. Šo teorētisko atziņu apstiprina arī fokusa grupu tekstu analīze. Pirmkārt, cilvēki piešķir ievērojamu nozīmi tam, ka svētki, t.sk. valsts svētki, ir iespēja būt kopā ar ģimeni un draugiem. Turklāt respondentu atklātā pieredze rāda, ka nereti šīs mazās grupas vieno noteikti svētku pasākumi. Tas, savukārt, tikai apstiprina valsts svētku teoriju tēzi par svētku objektu funkciju veidot un nostiprināt kopības sajūtu, sākot no tādas mazās sociālās grupas kā ģimene un beidzot ārvalsts iedzīvotāju kopumu.

- Jo tad it kā tie svētki - jā, mēs varam aizbraukt pie vecmammās, visi kopā salasīties, māsa atbrauktu, bet mums nav tēta, mums nav svētki. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

- Lai gan to nevarētu nosaukt par tradīciju, bet mums tā ir ģimenes diena. Visbiežāk mēs ejam uz salūtu. Tas laikam ir vienīgais, ko mūsu ģimene apmeklē. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Šī mikro līmeņa kopības sajūta ir pamats plašāku horizontālo saikņu veidošanai ar pārējo „iztēloto kopienu”⁴¹ jeb nāciju (valsts iedzīvotājiem). Otrkārt, izsekojot katra respondenta izteikumiem, var apgalvot, ka pastāv tieša sakarība starp indivīda piederības sajūtu un valsts svētku subjektīvo nozīmīgumu. Tie dalībnieki, kuri runā par Latviju un savu saistību ar to pozitīvās kategorijās, atzīst 18. novembra un 4. maija nozīmīgumu un atpazīst sevi kā šo svētku dalībniekus. Šo novērojumu papildina arī aptaujas dati - tie aptaujātie, kuri jūtas cieši saistīti ar Latviju, tie arī biežāk ir norādījuši, ka atzīmē 18. novembri.

Valstiskās piederības diskurss dažkārt izskan kā iekšēju pretrunu caurausts, no vienas puses cilvēki atzīst emocionālas saites ar dzimteni, bet no otras puses, norāda, ka valsts neatrisinātās sociāli ekonomiskās problēmas liedz izjust patriotismu. Lai pamatotu, kāpēc

41 Benedict Anderson, *Imagined Communities*, rev. ed. London: Verso Books, 1991, p. 6.

valsts svētki nav nozīmīgi, respondenti, kā vienu no galvenajiem argumentiem, minēja to, ka valsts nerūpējas par saviem iedzīvotājiem. Grupu diskusiju dalībnieki iztirzāja tematus par inflācijas straujo pieaugumu valstī, par varas pārstāvju attieksmi pret sabiedrību, par iedzīvotāju ekonomiskās labklājības neapmierinošo līmeni, darba spēka aizplūšanu no Latvijas. Visus šos tematus caurauž viena pamata tēze - kamēr valsts neapliecinās savu patieso interesi par iedzīvotāju sociālo un ekonomisko labklājību, tikmēr no iedzīvotāju puses nav sagaidāms patriotisms.

- Šie svētki ir saistīti ar patriotismu, bet patriotisma jūtas nevar attīstīties, ja ir šādas problēmas. Kad būs patrioti, tad arī mīlēs šos svētkus. (...) Piemēram, tiem, kas tagad tiek audzināti, piemēram, tie, kas brauc uz ārzemēm, viņiem patriotisma jūtas... ilgas pēc dzimtenes viņiem ir, jā, bet patriotisma nav. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- Ar dažiem latviešiem esmu strīdējies - ar iedzimtiem latviešiem, es - krievs, lai gan esmu dzimis šeit un esmu Latvijas patriots, bet viņi nav Latvijas patrioti, lamā Latviju, saka, ka ir tik ļoti vilušies, sauc cilvēkus uzvārdos, splaudās. (...) atklājas, ka es esmu lielāks patriots nekā latvietis. Tad, kad es viņam nosaucu, cik saņemtu pensijā un tikpat daudz vēl nopelnu, tad viņš saka: „Nu, protams, ka esi patriots! Ja es tā saņemtu, arī būtu patriots!” Tātad ir jāmaina ekonomika - mājsaimniecību līmenī, tad arī mainīsies apziņa. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- (...) grūti pacelt to patriotismu, ja tā valdība darās, kā viņa šobrīd darās. Un līdz ar to ar patriotismu ir diezgan grūti. To svētku noskaņu varbūt jā, bet patriotismu tā nevar. (...) daudzi cilvēki jau brauc prom, nu par kādu patriotismu mēs runājam? (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- Te nav darba, te nav nekā! Kas tā par dzimteni, ka man bērns pusbadā staigā, es nevaru atrast darbu. (Daugavpils, diskusijas valoda-latviešu)

Aptaujas dati lielā mērā apstiprina grupu diskusijās konstatēto viedokļu izplatību. Analizējot iedzīvotāju lepnuma izjūtu par dažādām sabiedrības dzīves jomām, ir redzams, ka vismazāk Latvijas iedzīvotāji lepojas ar Latvijas politiķiem (12%), ekonomiku (21%) un demokrātiju Latvijā (37%). Salīdzinājumam - visvairāk Latvijas iedzīvotāji lepojas ar Latvijas sportistiem (83%) un Latvijas mākslu un kultūru (76%).

10. attēlā atspoguļotie aptaujas dati par iedzīvotāju lepnumu par dažādām Latvijas sabiedrības dzīves jomām, sadalījumā pēc tautības, norāda vien uz nelielām atšķirībām starp latviešiem un citu tautību pārstāvjiem. Kopējā tendence rāda, ka cittautieši gandrīz ar visām jomām lepojas mazāk nekā latvieši. Papildinot šo faktu ar diskusiju rezultātiem, jānorāda, ka neapmierinātība ar Latvijā īstenoto politiku un ekonomisko situāciju krievvalodīgajiem diskusiju dalībniekiem ir izteiktāka nekā latviešiem. Iespējams, tas ir saistīts ar etnopolitiskajiem jautājumiem, kas joprojām ir aktuāli šajā iedzīvotāju daļā un valsts svētku diskursā tie ir nozīmīgi t.s. blakus temati, runājot par svētku nozīmīguma individuālo izjūtu.

- Par neatkarību un visiem cilvēkiem svarīgajiem jautājumiem tiek lemts tikai pilsoņu starpā, bez nepilsoņu viedokļa. Mēs netiekam ņemti vērā. Jā, kā brīvdiena manā ģimenē ir šie svētki, tas ir labi, bet mēs tos neizjūtam kā svētkus, neatzīmējam. Reizēm ieslēdzam radio, lai saprastu, kas tie ir par svētkiem, jo aizmirstas. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

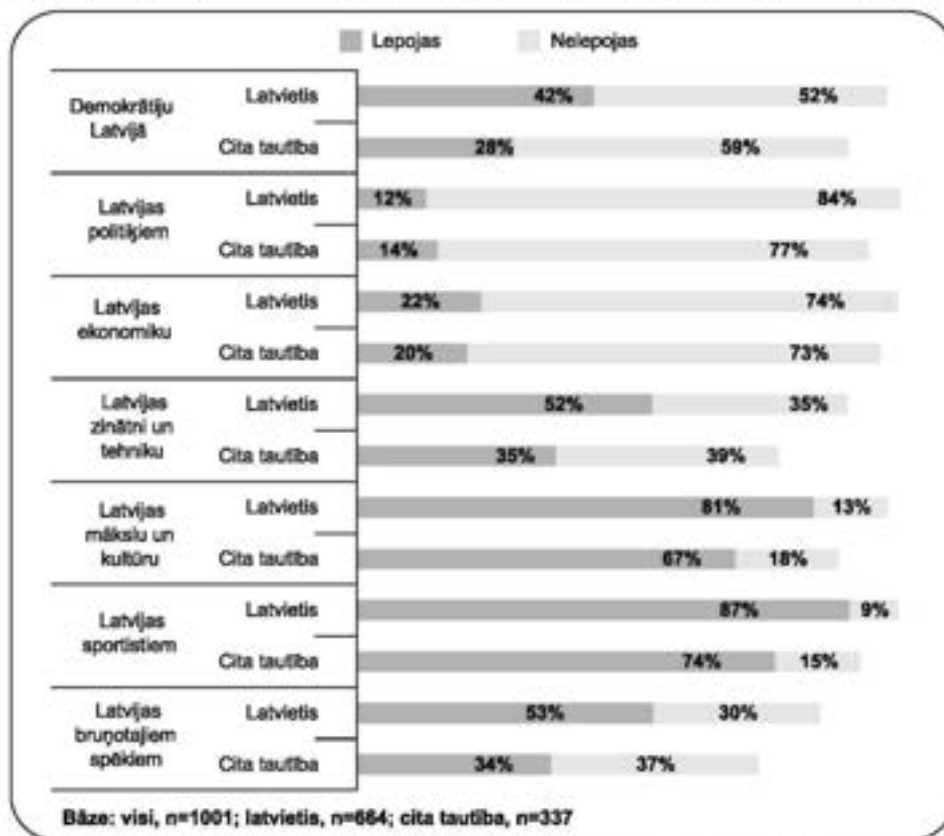
- Tajā laikā, kad dibināja Latviju, tas bija liels notikums un tas ir liels notikums Latvijas tautai, ja neatkarība tajā laikā tiktu saglabāta. Tajā laikā es Latvijā nedzīvoju, par tiem notikumiem maz ko zinu, bet tāpat jau sanāk, ka it kā nedzīvoju Latvijā, jo es esmu nepilsonis, tagad es ieguvu Krievijas pilsonību, jo bez pilsonības cilvēks ir nekas. Tas nav cilvēks. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

Valsts svētku uzdevums ir atražot un uzturēt mītus, leģendas, naratīvus par valsts izveidošanos - tā ir vēsturisko notikumu aktualizēšana iedzīvotāju, svētku dalībnieku, vienotībai. Latvijas gadījumā nav vienotas izpratnes par 18. novembra svētku vēsturisko pamatojumu, nav lielā, visus valsts iedzīvotājus vienojošā naratīva. Šādā situācijā ir jārod citi elementi, kuri pildītu kopības sajūtas veidošanas funkciju. Diskusiju rezultātā iegūto tekstu analīze ļauj saskatīt valsts sasniegumu diskursa lomu valsts svētku nozīmīguma

veidošana un svētku priekšmeta konstruēšanā. Proti, valsts sasniegumi un to popularizēšana ir tas pamats, uz kura iedzīvotājiem veidojas gan lepnums par valsti, gan dzimst un nostiprinās valstiskais patriotisms. Tas, savukārt, lielā mērā ietekmē iedzīvotāju iesaistīšanos un līdzdalību svētku svinēšanā.

10. attēls

Lepnums par dažādām Latvijas sabiedrības dzīves jomām dalījumā pēc tautības

Piezīme: uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauts atbilde variants „Grūti pateikt”.

-Jā ir, ar ko lepoties, tas ir labi. Ja leposimies ar valsti, tad arī svinēsim 18. novembri. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- Nav šīs sajūtas, jo valsts neprot cilvēkiem audzināt patriotismu, cilvēkiem nav šī „salmiņa”, pie kura piekerties, nav šīs valstiskās izjūtas. Valstij ir jāparāda, ko tā ir sasniegusi, bet redzam tikai sagruvumu. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- (...) iemesls tam, kāpēc cilvēki nesvin svētkus, ir tas, ka valstij nav nekādu sasniegumu, ko cilvēkiem parādīt. Iepriekš dejojām zem Kremļa, tagad dejojām zem Briseles, nekāda starpība. (...) Nacionālas sajūtas mums nav, un neviens nelepojas ar to, ka ir latvietis un, ja lepojas, tad tikai dzērumā. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

Valsts un tās pārstāvju sasniegumi sniedz iespēju iedzīvotājiem identificēties ar šiem panākumiem un just lepnumu par piederību valstij, vienlaikus tas ir nosacījums diskursīvās „mēs - Latvijas iedzīvotāji” grupas pastāvēšanai.

-18. novembris, tas vismaz ir kaut kas. Kādreiz tur bija, tas ir vēsturē, Latvijā, tur bija studentu procents uz iedzīvotāju skaitu, Eiropā tur tas speķis, gaļa un sviests gāja, viss notika. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

- Man pēkšņi ienāca prātā tāda lieta, ka patriotismu varētu varbūt celt, ja tajā dienā būtu kāda pārraide, kur būtu Latvija uz citu fona kaut kur sevi parādījusi. Jebkur - hokejs, futbols, kāds pianists utt. Salīdzinot tajā dienā, ka mēs parādam, ka mūsu valstī arī ir tādi cilvēki, kuri ir populāri vai izcili. Jebkādi, kas ir parādījuši sevi ar kaut ko apkārtējā pasaulē. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

4.2.2. Citi valsts svētku nozīmīgumu raksturojoši aspekti

Grupu diskusiju rezultāti ļauj secināt, ka daļai iedzīvotāju valsts svētki ir interesanti un nozīmīgi ar spriedzi noņemošajiem svētkiem raksturīgajām pazīmēm - brīvais laiks, sociālās saskarsmes iespējas ar ģimeni un draugiem, atpūta un izklaide utt. Turklāt iedzīvotāju izteikumi liecina, ka viņi no valsts svētkiem sagaida, ka tie vēl vairāk pildīs svētku dalībnieku izklaidēšanas uzdevumus, nevis kopības izjūtas, vienotas pilsoniskās identitātes veidošanas un nostiprināšanas funkcijas.

- Svētku programmām ir jābūt daudzveidīgākām, ir jāizklaidē tauta. Jau no seniem laikiem ir zināma patiesība, ka tautai vajag maizi un svētkus. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)
 - Man tas pirmkārt ir šovs. Kaut kādas globālas teatrālas uzstāšanās, koncerti. (..) salūts tiešām ir kaut kas ļoti banāls, vai kaut kādi tirdziņi, ja uz turieni atnāks daudz tautas, atkal būs nekomfortabli. Īsāk sakot - šovu. Nav jāizgudro ritenis, vienkārši kaut ko tādu, jo var palasīt kaut kādas vēstures grāmatas un atrast, ar ko ieinteresēt cilvēkus. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)
 - (..) taisīt šovu, varbūt tas tiktu uztverts citādāk. Manā uztverē tam nav jābūt tik ļoti valstiskam, bet vienkārši svētkiem. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

Šajā aspektā iezīmējas zināmas atšķirības latviešu un krievu respondentu starpā. Pēdējie vairāk uzsver nepatiku pret politiska rakstura svētkiem, viņu svētku diskursā lielāks uzsvars ir uz izklaides iespējām publiskajā telpā un šova elementu iekļaušanu svētku pasākumos. Vairākkārt krievu respondentu komentāros par svētku nozīmīgumu, izskanēja negatīva attieksme pret valsts svētkiem kā politiskiem svētkiem. Šie respondenti uzskata, ka politiski svētki, pirmkārt, šķēļ sabiedrību, otrkārt, tie ir nepastāvīgi svētki, ko nosaka regulārā varu maiņa. Krievu valodā notikušo diskusiju dalībnieku izteikumos ir vērojama diskursīva stratēģija nerunāt par valsts svētkiem, bet savā stāstījumā dēvēt tos par politiskiem svētkiem.

- Es laikam esmu tik apolitiska, ka visi svētki man, tie ir tie svētki, kas attiecas uz visu tautu, kas absolūti nav saistīti ar politiku, varas maiņu, jo, manuprāt, visas šīs parādības nāk un iet. Atnāk viena vara, paraksta vienošanos, tauta dzīvo ar šo varu un tās svētkiem, atnāk cita vara, tie svētki tiek atcelti un ir citi. Es uzskatu, ka īstie svētki ir tie, kas attiecas uz tautas dvēseliskumu, tie ir Ziemassvētki, Lieldienas. (..) Tās ir paliekošas vērtības, bet politiķi - atnāk vieni, atnāk citi, es tam nepiešķiru nekādu nozīmi. Man tas šķiet bezpersoniski, tas neaizskar nekādas jūtas. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Tajā pašā laikā šajā iedzīvotāju daļā joprojām nozīmīgi svētki ir 9. maijs kā Uzvaras diena. Konfrontējot šīs atziņas, var secināt, ka valsts svētku identificēšana ar politiskiem svētkiem ir viena no šajā svētku diskursā izmantotajām attaisnojuma stratēģijas argumentācijas shēmām.

Iedzīvotāju diskusijās iegūto izteikumu analīze liecina, ka konkrētu valsts svētku nozīmīgumu ietekmē tas, ka Latvijā ir vairākas svinamās dienas un svētki, kuri ir veltīti vēsturiskajiem notikumiem, kas ir saistīti ar valsts neatkarību un cīņām par to. Līdz ar to veidojas zināms svētku sajukums un to nozīmju pārklāšanās.

- 18. novembris, (..) valsts svētki, (..) tie ir savandīti. Redziet, 18. [novembris], 4. [maijs], vēl kaut kādas atceres dienas. Ja tās visas emocijas būtu vienā dienā, tad varbūt varētu būt kā amerikāņiem Neatkarības diena. Pārspētu pat varbūt arī Ziemassvētkus un Jāņus. Bet, tā kā tas ir 18. [novembris] un 4. [maijs] un vēl kaut kādas atceres dienas, un Lāčplēša diena, tad tās emocijas arī tomēr vairāk sadalās. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

4. maija, kā Latvijas valsts svētku, patosu slāpē arī 1. maijs gan kā Darba svētki, kas daudzu cilvēku apziņā saistās ar padomju laika Darbaļaužu solidaritātes dienas svētku tradīciju, gan kā dienu, kad notika Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā. Bez tam 1. maijs ir arī valsts svētki - Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena. Līdz ar to nepilnas nedēļas laikā, turklāt divos datumos, ir atzīmējami četri dažādi svētki vai notikumi. Iespējams, šis ir vēl viens no apstākļiem, kas netieši aizēno 4. maiju.

- 4. maijs saiet kopā ar 1. maiju, vēl jau tā īsti neatšķiras. (...) man tie svētki, vēl tā īsti nav pie tiem pierasts laikam, ka tas 4. maijs ir svētki. (Ogre, diskusijas valoda-latviešu)

Spriežot pēc diskusijās izskanējušajiem viedokļiem, tas, vai konkrēti valsts svētki iedzīvotājiem ir vai nav nozīmīgi, ir saistīts arī ar to svinēšanas praksi - pasākumu daudzveidību, intensitāti, sabiedrības iesaistīšanās pakāpi svinībās, kā arī valsts amatpersonu līdzdalību svētkos. Šādā kontekstā zīmīgi, ka, piemēram, 2007. gada 4. maijā divas valsts augstākās amatpersonas atradās ārpus Latvijas. 2006., 2007. gadā Valsts prezidente tikai neklātienē sveica Latvijas iedzīvotājus ar rakstiskā vai video formā sagatavotu apsveikumu. Grupu diskusiju dalībnieki, īpaši ārpus Rīgas, domājot par ieteikumiem valsts svētku rīkošanā, kā vienu no aspektiem minēja tieši varas pārstāvju iesaistīšanos dialogā ar valsts iedzīvotājiem ne tikai galvaspilsētā, bet arī reģionos. Šāds vēlējums norāda, ka teorētiskais uzstādījums par valsts svētkiem, kā varas un sabiedrības vienotājiem, atbalsojas arī sociālajā realitātē.

- (...) mūsu valsts ir maza, bet varbūt valstsvīri varētu svētkos atbraukt pie mums, lai būtu nozīmīgums, piedalīties mūsu svētkos. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

Salīdzinot 4. maija un 18. novembra svinēšanas vērienīgumu, iedzīvotāji atzīst, ka 4. maijā ir ievērojami mazāk svinēšanas aktivitāšu nekā 18. novembrī, kas attiecīgi mazina 4. maija nozīmīgumu arī uztveres līmenī.

- Bērnudārzā, piemēram, 18-tais tika atzīmēts, bet 4-tajā nekas nebija. Uz 18-to viņi veselu mēnesi gatavojas, griež ārā karti - jūtās piederība valstij un arī kā dzimšanas diena Latvijai - plaši svin. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- Tā kā es neesmu vēsturniece, es atšķirību nejūtu [starp 4. maiju un 18. novembri]. 18. novembris mums pagaidām tiek vairāk atzīmēts - loģiski, ka tas šķiet arī svarīgāk. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

Krievvalodīgajās grupās, atšķirībā no latviešu grupām, ir izvērts arī padomju laikā noteikto valsts svētku dienu diskurss. Tā izpēte padziļina izpratni par svētku nozīmīguma veidošanos. Šajās grupās raksturīgi, ka spontānās atbildes par valsts svētkiem Latvijā attiecas uz padomju laikā atzīmētajiem svētkiem - 9. maijs (Uzvaras diena), 7. novembris (Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas gadadiena), 8. marts (Starptautiskā sieviešu diena), 23. februāris (Padomju Armijas diena). Dalībnieku komentāri atklāja, ka šo svētku nozīmīguma pamatā, pirmkārt, ir vērtības, uz kurām respondenti atsaucas, pamatojot arī šobrīd Latvijā atzīmējamo valsts svētku nozīmīgumu: iespēja būt ar ģimeni, ar draugiem, baudīt brīvdienas.

- Tie, kur deva brīvdienas - 1. maijs, 9. maijs un 7. novembris. Pārējās dienās visi strādāja, bet šajās dienās bija iespēja satikties. Mājas bija vaļā, vienmēr bija ciemiņi, varbūt bija mazāk tā politiskā noskaņa, bet bija iespēja pabūt kopā ar tiem cilvēkiem, ar kuriem ir silti, labi un interesanti. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Otrkārt, svētku nozīmīguma pamatā ir individuālā saikne ar svinamajiem svētkiem. Runājot par 9. maiju, kā nozīmīgiem svētkiem, respondentu izteikumos nav sastopami temati par Otrā Pasaules kara kaujām, karavīru varonību, padomju valsts uzvaru pār fašismu u.tml. Aktuālie temati 9. maija svētku diskursā ir ģimenes locekļu (tēva, mātes, vecvecāku u.c.) līdzdalība vēsturiskajos notikumos. Uzsvars nav uz pašiem notikumiem, bet gan uz tajos iesaistīto indivīdu un ģimeniskajām saitēm.

- (...) Uzvaras diena, tie man tiešām ir svētki, jo tā sanācis, ka gan tēvs bija kara invalīds un arī visi radnieki arī karoja un daudz stāstīja, un es daudz ko zinu, zinu arī to, kā vīramāte slēpa ebrejus (...). (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- Man šie ir nozīmīgi svētki [9.maijs], jo mans tēvs karoja, un es, vēl kā puika būdams, atceros šos svētkus. Es šajā dienā cenšos no darba paņemt brīvdienu un aiziet nolikt ziedus un nosvinēt šo dienu. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

Citētie izteikumi apstiprina secinājumu par individuālās saiknes nozīmi svētku nozīmīguma veidošanā un vieš izpratni par to, kāpēc krievvalodīgajā iedzīvotāju daļā 9. maijs, kā Uzvaras diena, ir saglabājis tik lielu nozīmi un paaudzēs mantotas svētku svinēšanas tradīcijas.

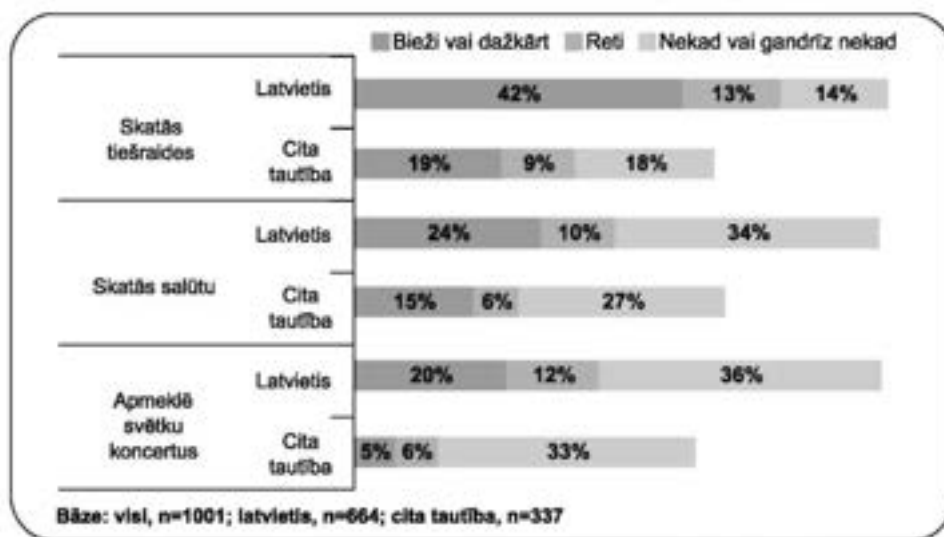
4.3. Valsts svētku svinēšana - iedzīvotāju prakse

4.3.1. Līdzdalība svētku svinēšanā

Kā jau augstāk minēts, 18. novembri, Latvijas Republikas proklamēšanas dienu, atzīmē divas trešdaļas jeb 66% latviešu un 46% cittautiešu. Šos svētkus iedzīvotāji biežāk atzīmē, apmeklējot dažādus publiskus pasākumus - koncertus, salūtu, baznīcas dievkalpojumus u.c.

4. maiju, Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu, atzīmē mazāk iedzīvotāju - 30% latviešu un 21% cittautiešu.

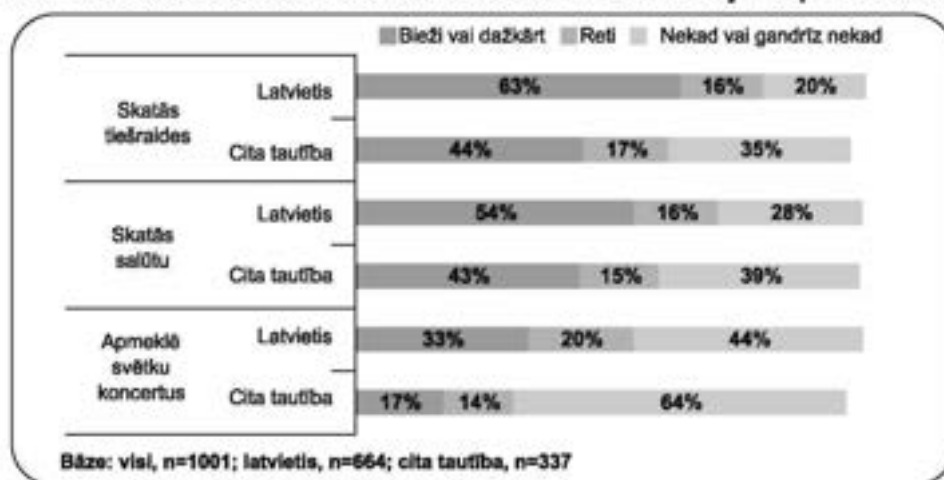
11. attēls
Līdzdalība dažādās svētku svinēšanas aktivitātēs 4. maijā dalījumā pēc tautības

Piezīme: uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauts atbilstošs variants „Grūti pateikt”.

11. un 12. attēlos ir atspoguļoti aptaujas dati par iedzīvotāju aktivitātēm valsts svētkos sadalījumā pēc tautības. Pirmkārt, redzams, ka 4. maijā iedzīvotāju aktivitāte ir zemāka nekā 18. novembra svinēšanā. Otrkārt, latvieši aktīvāk piedalās svētku svinēšanā nekā cittautieši, īpaši tas attiecas uz 4. maiju. 18. novembrī šis atšķirības nav tik nozīmīgas. Treškārt, iedzīvotāji labprātāk izvēlas pasīvo un netiešo līdzdalības formu - svētku pasākumu norises vērošanu televīzijas tiešraidēs, nevis tiešo līdzdalību klātienē. Minētās tendences raksturo konkrēti dati.

12. attēls
Līdzdalība svētku svinēšanas aktivitātēs 18. novembrī dalījumā pēc tautības

Piezīme: uzskatāmības dēļ attēlā nav iekļauts atbilžu variants „Grūti pateikt”.

18. novembrī svētkus pie televizora ekrāniem pavada 63% latviešu un 44% cittautiešu, savukārt, 4. maijā tiešraides (bieži vai dažkārt) vēro 55% latviešu un 28% cittautiešu. **Televīzijas** tiešraides biežāk skatās gados vecāki cilvēki un lauku iedzīvotāji. Raksturotie rādītāji norāda uz mediju lielo nozīmi iedzīvotāju līdzdalības nodrošināšanā un kopības sajūtas veidošanā valsts svētku kontekstā, jo ievērojama valsts iedzīvotāju daļa ne tikai gūst priekšstatu par valsts svētku norisi, bet, varētu teikt, - piedalās tajos ar mediju starpniecību. Grupu diskusiju dalībnieku stāstītais, daloties savā svētku svinēšanas pieredzē, arī apstiprina augstāk izvirzīto atziņu par mediju, īpaši, televīzijas nozīmīgumu.

- (...) mēs pasākumus neapmeklējam, un to, ko skatās ģimenē un televizorā, mēs skatāmies, visas šīs uzrunas, parādes mēs skatāmies, jo mēs parasti esam laukos. Tā ir mūsu tradīcija, un tās tradīcijas jau tik viegli nemainās. (Liepāja, diskusijas valoda - latviešu)

Televīzijas programmās būtu jāiekļauj arī svētku svinību atspoguļojums reģionos, jo pretējā gadījumā iedzīvotājiem pamatoti veidojas priekšstats, ka valsts svētkus svin tikai Rīgā. Šāda prakse būtu vērtīga ne tikai lauku iedzīvotājiem, bet arī rīdžiniekiem, paplašinot svētku svinību telpu un veidojot netiešās saiknes ar svētku dalībniekiem Latvijas novados.

- Es izjūtu 18. novembra tuvošanos, kad par to sāk runāt arvien vairāk un vairāk masu medijos - radio, televīzijā. Pilsēta tiek izgreznota un tad es pati piefiksēju, ka drīz būs. Pēc tam jau ir parādes, karodziņi un baloni. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- Rīgā, viss notiek Rīgā. Man ir tāda sajūta, ka Latvija ir Rīga. Apkārt es neko nezinu. Apbraukāju ar mašīnu, nekas jau nekur neko. Televīzijā ir tik maz informācijas par Latvijas reģioniem. Nekas nenotiek. Manā uztverē nenotiek nekas. Rīgā viss notiek, lūk, te ir Latvija. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

Vērtējot televīzijas pārraides valsts svētkos, iedzīvotāji minēja vairākus trūkumus. Pētījuma dalībnieki atzina, ka, viņuprāt, svētku programma nevar sastāvēt tikai no publisko pasākumu tiešraidēm. Vairāku diskusiju dalībnieku vērtējumā televīzijas programmas ir garlaicīgas un saturiski vienvēidīgas katru gadu. Respondenti vēlētos svētku programmas, kurās būtu iekļauti vairāk tādi raidījumi, kuri sniedz pozitīvas emocijas, nevis kavējas atmiņās par latviešu tautas ciešanām vēstures griežos.

- TV programma nav veidota, lai cilvēki varētu skatīties, ir tikai Saeimas svētku sēde un viss, ļoti neinteresanta svētku programma televīzijā. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

- Vispār jāsaka, jau otro gadu, Latvijas pirmais kanāls ļoti zemā līmenī. Kuri svētki pienāk, esskatos, nav nekas ko skatīties, tāds, kas būtu patriotisks vai kaut ko mācītu jauniešiem. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

Svētku uguņošana ir īpašs valsts svētku svinēšanas elements - tas ir klātienē visapmeklētākais svētku pasākums abos aplūkojamajos valsts svētkos. Apmeklētāka uguņošana ir 18. novembrī, kad to noskatīties dodas 54% latviešu un 43% cittautiešu, galvenokārt rīdnieki un citu lielāko Latvijas pilsētu iedzīvotāji. Latvijas pilsētās notikušajās iedzīvotāju diskusijās iegūtā informācija papildina aptaujas datus. Respondentu stāstītais liecina, ka svētku uguņošana 18. novembra svinēšanas kontekstā pilda nozīmīgas funkcijas. Tā ir gan svētku kulminācijas brīdis, gan svētku sajūtu veidojošais galvenais pasākums, gan viena no retajām respondentu svētku svinēšanas tradīcijām un paradumiem. Turklāt tieši salūts irtas svētku pasākums, kuru iedzīvotāji parasti apmeklē kopā ar ģimeni, ar bērniem.

- Piemēram, mazi bērni man ir, un mēs katru gadu apmeklējam salūtu. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- (...) mums tie svētki jau nav vairs tik valstiski kā ir, tikai tas datums. (...) visi it kā svin, ir svētki, ir iegansts atkal iedzert, un dažam piedzerties vienkārši. Tas ir tāds tusiņš. Un tad vakarā sarodas arī visi pārējie cilvēki, gan vecie, gan jauni, pavisam mazi bērni kopā ar vecākiem. Tas jau ir tas salūts. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- (...) šeit pat Daugavpilī bija tajā gadā, 18. novembrī bija salūts, un, tomēr, tāda sajūta, ar salūtu un ar koncertu, bija tāda grandioza kopā. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

Svētku koncerti ir vēl viena no tipiskajām svētku svinēšanas aktivitātēm publiskajā telpā, sākot no bērnu dārziem, līdz pat Latvijas Nacionālajam teātrim. Aptaujas dati rāda, ka dažādus svētku koncertus par godu valsts svētkiem biežāk apmeklē latvieši. Konfrontējot šos datus ar grupu diskusiju rezultātiem, rodas pamats pieņēmumam, ka svētku koncerti ir orientēti vairāk uz latviešu valodā runājošo sabiedrības daļu, mazāk uzmanības pievēršot krievvalodīgo iedzīvotāju iekļaušanas iespējām.

- Vajadzētu modernāku mūziku un ne tikai latviešu publikai, bet arī krievu publikai, jo irtāda sajūta, ka koncerts ir domāts tikai latviešiem. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

Pētījuma dalībnieku pieredzes izpēte ļauj identificēt izplatītākās iedzīvotāju valsts svētku svinēšanas prakses. Gan no krievu, gan latviešu valodā notikušajām diskusijām var secināt, ka iedzīvotājiem **4. maijs** ir jauni svētki bez noteiktiem to svinēšanas paradumiem. Šo dienu respondenti pavada kā parastu brīvdienu. Iesakņojoties šādai sociālajai praksei, nostiprinās arī 4. maija kā parastas brīvdienas, nevis valsts svētku dienas kognitīvā uztvere. Tas, savukārt, neveicina atbilstošu svētku svinēšanas paradumu veidošanos.

- Svētku diena [4. maijs] ir tomēr kalendārā sarkana, vienīgi vēl tā nav iegājies, ka tie būtu tādi ļoti [nozīmīgi svētki]. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

- Es tik zinu, ka 4. maijā bija šausmīgi daudz brīvdienas, gan no 1. līdz 4., tur bija tik daudz saliktas visas viena pēc otras. Tur bija brīvs tik daudz laika. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- Man tie nav svētki. Ir labi, ka ir brīvdiena, varu aizbraukt uz vasarnīcu, bet kā svētkus es šo dienu neuzskatu. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

- Atpūšos, neko nedaru, staigāju pa parku, vakarā uz teātri vai koncertu. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- Nekā nesvinu, parasta diena. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- Kā valsts svētkus, piedodiet, neizjūtu. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

Grupu diskusiju dalībnieku atklātie **18. novembra** svētku dienas pavadīšanas koncentrētie scenāriji respondentus sadala trīs pamata grupās, atbilstoši viņu aktivitātēm. Šo grupu starpā nav novelkamas stingras robežas, turklāt tajās iekļaujas gan krievu, gan

latviešu valodā notikušo diskusiju dalībnieki. Kaut arī grupu diskusiju rezultāti nejau šo dalījumu attiecināt uz plašāku iedzīvotāju kopumu, tomēr priekšstatu par Latvijas iedzīvotājiem raksturīgajiem paradumiem tas sniedz.

(i) Pirmo grupu veido tie cilvēki, kuri 18. novembri vispār neatzīmē kā valsts svētku dienu un nepiedalās publiskajos valsts svētku pasākumos. Viņi šo dienu pavada kā parastu brīvdienu, kura sniedz papildus brīvā laika resursus, ko viņi izmanto atpūtai, saskarsmei ar ģimeni, draugiem, nepadarīto ikdienas darbu izdarīšanai.

- *Manā ģimenē tas [18. novembris] netiek atzīmēts, teikšu godīgi!* (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- *Man 18. novembris ir tikai parasta brīvdiena, nekā īpaša, parasti to pavadu kopā ar savu ģimeni. Cītreiz sanāk, ka 18. novembri savācamies kopā ar draugiem un atzīmējam, jo ir brīvdiena.* (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

- *No sākuma nepievērsām šiem svētkiem uzmanību, bija jārisina citas problēmas, kad kļuva dzīvot vieglāk un labāk, tad mēs kopā ar ģimeni tajā dienā kopā pastaigājāmies, bet uz masu pasākumiem neeju, jo nepatīk, ka ir daudz cilvēku, troksnis. Varbūt uz kino aizejam.* (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

- *Ja runā tieši par 18. novembri, tad, tā kā tā ir brīva diena-gribas izgulēties, runājot par salūtu-kaut kad sen biju aizbraucis, tagad vairāk nebraukšu, jo tas nav priekš manis - visa šī svinēšana, priekšnesumi, dziesmas, to mēs maz apmeklējam. Protams, redzu izgreznotu pilsētu un tā tālāk, bet pārsvarā tas viss notiek man nemanot.* (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Kaut arī šajā grupā vairāk iekļaujas tieši krievvalodīgie respondenti, diskusijās atklātās pieredzes nav pamats apgalvojumam, ka 18. novembra, kā valsts svētku, neatzīmēšana ir tikai šajā valodas kopienā sastopama prakse.

(ii) Otro grupu veido tie respondenti, kuri 18. novembri izjūt kā valsts svētkus, bet aktīvi neiesaistās svētku svinēšanas aktivitātēs. Šiem iedzīvotājiem parasti arī nav ģimenē izveidojušās svētku svinēšanas tradīcijas. Svētku dienu šie respondenti pavada kopā ar ģimeni mājās, daļu dienas veltot sadzīviskiem darbiem vai pasīvai atpūtai pie televizora ekrāna, bet otru dienas daļu atvēlot svētku svinēšanai mājās vai ārpus tās. Svētku pasākumi šiem iedzīvotājiem ir iespēja, lai saturīgi, ģimenes vai draugu lokā, pavadītu brīvo laiku. Tāpēc, ja ir atbilstoši laika apstākļi, viņi labprāt visi kopā tos arī apmeklē. Visbiežāk tā ir svētku ugunošana, retāk svētku koncerti.

- *Pirmo dienas pusi varbūt ar ģimeni, mājās pasēdēt, televizoru paskatīties, bet vēlāk varbūt arī uz kādu koncertu vai vēl kaut kur aiziet.* (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

- *(..) mums tā ir ģimenes diena. Visbiežāk mēs ejam uz salūtu. Tas laikam ir vienīgais, ko mūsu ģimene apmeklē. (..) Pa dienu mēs ejam pie kāda ciemos. Ja ārā ir slikts laiks, pavadām dienu mājās.* (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- *18. novembris tas jau ir rudens, tas jau ir auksts. Tad mēs tā skaisti kādu rausi izcepām, un pasēžam, un vakarā mēs ejam uz to koncertu.* (Liepāja, diskusijas valoda - latviešu)

(iii) Trešajā grupā iekļaujas respondenti, kuri piešķir īpašu nozīmi 18. novembrim, kā Latvijas Republikas neatkarības proklamēšanas gadadienai. Šiem diskusiju dalībnieku pārstāvjiem raksturīgi ir apmeklēt publiskos svētku pasākumus, viņiem ir izveidojušās noteiktas šo svētku svinēšanas tradīcijas. Vairāki no viņiem valsts svētkus atzīmē arī mājās, rīkojot ģimenes maltīti par godu valsts svētkiem, aizdedzot sveces, pārrunājot ar bērniem un mazbērniem vēsturiskos notikumus, kuriem valsts svētki veltīti.

- *Mūsu ģimenē 18. novembris ir nozīmīgi svētki! Mēs vienmēr to svinam. Jau Padomju laikos, es vienmēr 18. novembrī iededzu svecīti logā, gāju ārā un neviens milicis mani nav tvarstījis un aizliedzis svinēt šos svētkus (...). Es vienmēr esmu gājis nolikt svecīti pie Mildas, es vienmēr gāju ar ziediem. Es uzskatu, ka es esmu savas dzimtenes patriots, es esmu dzimis Latvijā, mani vecāki ir iebraucēji, bet 18. novembri mēs vienmēr svinam.* (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- *Mēs parasti braucam uz laukiem 18. novembrī. Pats pirmais darbs, no rīta pieceļoties, mums ir*

pacelt valsts karogu. Mums ir tāds masts, un tad mēs tur vienmēr paceļam valsts karogu. Un tad priecājas visi, mazbērni arī it sevišķi. Tas ir tāds rituāls, kas katru reizi ir jāizdara. (Liepāja, diskusijas valoda - latviešu)

- Mēs ar sievu braucam uz pilsētu iepirkties kopā ar mazbērniem, vēlāk ir klāts galds un svinam. Stāstam mazbērniem, kāpēc šī diena ir nozīmīga. Iededzam svecītes vakarā un ieliekam logā. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- (...) es svinu ģimenē ar bērniem, visi aizejam uz koncertu un tad salūtu. Svētku prieki, kā saka, parastie. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

- Tad ir salūts, ar bērniem ejam, pēc tam mājās skatāmies kaut kādu latviešu filmu. Katru reizi laikam ir cita, neatkārtojās. Pārsvarā (...) dienā gan mēs nekur tā īpaši neejam, tātad salūts un tas [mākslas filma]. Tā salūta gaisotne un tāda emocionāla latviešu filma noteikti ir. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

Atšķirībā no otrās grupas, šajā grupā lielāks akcents ir uz valsts svētku nozīmīgumu, ģimene irtiem pakārtota. Savukārt otrajai grupai raksturīgi, ka respondentiem 18. novembris pirmām kārtām ir „ģimenes diena” un valsts svētki ir drīzāk šīs dienas konteksts, kuram ir pakārtota nozīme.

Iedzīvotāju valsts svētku svinēšanas paradumu izpēte parāda, ka iesaistīšanās svētku pasākumos retāk notiek individuāli, parasti respondenti svin svētkus kopā ar citiem. Visbiežāk tie ir ģimenes locekļi. Ģimenes loma valsts svētku kontekstā šajā pētījumā ir uzsvērtā vairākkārt gan svētku izpratnes veidošanā, gan tradīciju izkopšanā, gan līdzdalības sekmēšanā. Ģimene ir pamata resurss valsts iedzīvotāju kopības sajūtas veidošanā. Lai varētu pilnvērtīgi izmantot šo resursu, ir jārada iespējas ģimenēm iesaistīties svētku svinēšanā.

Pozitīvās prakses paraugs ģimenes iesaistīšanās svētku svinībās, kā atklāja grupu diskusiju dalībnieku stāstītais, ir bērnu dārzi un skolas. Vecāku pieredze rāda, ka īpaši bērnu dārzos pēdējos gados arvien lielāka uzmanība ir pievērsta 18. novembrim. Pirmsskolas pedagogi izmanto daudzveidīgas metodes, veidojot bērnu izpratni gan par šiem svētkiem un to svinēšanas iespējām, gan sniedzot pamata zināšanas par valsti un tās simboliku. Šajās izglītojošajās aktivitātēs netieši tiek iesaistīti arī vecāki. Savukārt, svinēšanas pasākumos vecāki un citi ģimenes locekļi iesaistās gan kā organizatori, gan kā vērotāji un klausītāji, tādējādi kļūstot par aktīviem šo svētku dalībniekiem.

- Mana attieksme pret svētkiem mainījās pēc tam, kad biju sava bērna bērnu dārzā, un viņi šo neatkarības dienu svinēja kā Latvijas dzimšanas dienu. (...) Kamēr es tur [bērnu dārzā] biju, es tik ļoti iejutos tajā atmosfērā, šo lepmu, ar kādu viņi staigāja apkārt ar karodziņiem, tiešām Latvijas dzimšanas diena, es sajutu šo svētku nozīmi. Piemēram, tos svētkus, kas ir 4. maijā, es īsti neizprotu. Tie ir jauni un nesaprotami. Par tiem, kas ir 18. novembrī - esam jau tikuši skaidrībā. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

-(...) es esmu ļoti apmierināta artiem pasākumiem, kas notiek skolā, mani bērni aicina, eseju, skatos, man viņi dzied un dejo, bet es gribu aiziet ne tikai uz skolu. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

Publiskie valsts svētku pasākumi, iedzīvotāju skatījumā, nespēj pilnībā apmierināt ģimeņu ar bērniem vajadzības. Vienīgais pasākums, uz kuru iespējams doties kopā ar visu ģimeni ir svētku ugunošana, kas patīk gan lieliem, gan maziem.

- Tas salūts. Ir jau tie bērni arī, kam tas salūts patīk, nu, traki! Bez maz vai to bērnu dēļ. Arī ar ģimeni, lai mēs vienreiz saietu kopā, citādi skrien viens te, viens tur, tad mēs beidzot savācamies un visi aizejam. (Liepāja, diskusijas valoda - latviešu)

- Man šķiet, ka tas ir maldīgs priekšstats, ka ir iespējams ar visu ģimeni pavadīt laiku [valsts svētku pasākumos]. Ja tie ir valsts svētki, tad tur noteikti ir politika, un principā tur nav ko darīt, tikai salūtu paskatīties. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

Pārējie t.s. tradicionālie valsts svētku pasākumi - militārā parāde, publiskie koncerti, ziedu nolikšanas, svētku uzrunas, kinofilmu rādīšana - vairāk ir paredzēti pieaugušo auditorijai.

-Minimāli. Parāde-jā. Puikām piemērota, meitenēm tur darīt nav ko. Turklāt, kas ir redzējis parādes Padomju laikos, kad bija dažādība, mums tā tomēr ir vienvēidīga. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Lai svētku pasākumos varētu piedalīties arī bērni, ir nepieciešams vairāk piedāvāt aktīvās līdzdarbošanās iespējas. No šajā pētījumā novērotajiem valsts svētku pasākumiem, šādas iespējas piedāvāja, piemēram, 4. maija svētku koncerts Rīgā, 11. novembra krastmalā. Atsevišķa koncerta daļa bija veltīta tieši bērniem, turklāt paralēli bija organizētas citas bērniem atbilstošas aktivitātes: iespēja bez maksas fotografēties ar dažādiem tēliem, grimēties un izmantot parūkas un tūlīt arī saņemt fotogrāfijas, veidot dažādas figūras no baloniem, spēlēt ielas malā populāro galda spēli „Cirks”.

4.3.2. Svētku svinēšanas tradīcijas ģimenē un sabiedrībā

Tradīcijas sniedz izpratni un zināšanas par konkrētu svētku svinēšanas praksēm, proti, tās ir skaidras, stabilas un jēgpilnas vadlīnijas, kā ir jāsvin svētki. Ar tradīciju palīdzību tiek nodotas zināšanas arī nākamajām paaudzēm par konkrēto svētku saturisko nozīmi. Šo atziņu apstiprina arī diskusijās izskanējušie viedokļi. Piemēram:

-Ja bētu varbūt kāda tradīcija, kas būtu aizsākta šajā 4. maijā, kā teica arī citi, tad es domāju, tas būtu daudz interesantāk, un to varētu arī mēģināt kaut kā izskaidrot bērniem. Viņi justu ko tas nozīmē vismaz. Bet kamēr to tradīciju nav, es domāju, arī grūti tā izskaidrot. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

Kā liecina iedzīvotāju aptaujā iegūtā informācija, valsts svētku svinēšanas tradīcijas ģimenē ir ļoti nelielai aptaujāto daļai. 18. novembra svinēšanas tradīcijas ir 15% latviešu un 8% cittautiešu, savukārt, 4. maija svinēšanas tradīcijas ir tikai 4% latviešu un 2% cittautiešu ģimenēm. Šos aptaujas datus papildina arī fokusa grupu diskusijās atklātā respondentu pieredze. Šobrīd iedzīvotājiem vēl tikai veidojas valsts svētku - 4. maija un 18. novembra svinēšanas paradumi, daudziem nav izpratnes par to, kā šie svētki ir svinami, kā radīt svētku sajūtu. Tikai atsevišķos gadījumos respondentu valsts svētku svinēšanas aktivitātes vērtējamās kā tradīcijas, proti, stabilas, nemainīgas, saturiski zināmas un ar noteiktu nozīmi apveltītas darbības.

-Mums ar dēlu ir tāda tradīcija [apmeklēt militāro parādi], jo mums tur piedalās pazīstami cilvēki, uz kuriem paskatīties. Viņam tas ir ļoti interesanti, vairāk gan nevienam ģimenē tas tik ļoti neinteresē. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Par individuālo un ģimenes tradīciju trūkumu liecina arī tas, ka valsts svētkus iedzīvotāji retāk (26%) atzīmē mājās, kopā ar ģimeni vai draugiem, bet biežāk iesaistās (37%) publiskajā šo svētku svinēšanā (salīdzinājumam - Jauno gadu, Ziemassvētkus, Lieldienas, Jāņus mājās atzīmē virs 75% iedzīvotāju). 18. novembri mājās atzīmē 26% iedzīvotāju, bet publiski - 33% iedzīvotāju, savukārt, 4. maiju mājās ģimenes vai draugu lokā svin 11%, bet dažādus publiskos pasākumus apmeklē - 7% aptaujāto iedzīvotāju. Šo rādītāju analīze, sadalījumā pēc tautības un grupu diskusijās iegūtie dati, ir pamats apgalvojumam, ka cittautieši 18. novembra valsts svētkus, ja atzīmē, tad to dara, pamatā, tikai publiskajā telpā (attiecībā uz 4. maija svinēšanu mājās vai publiskajos pasākumos atšķirību tautību griezumā nav).

Šādi rezultāti norāda uz publisko pasākumu nozīmi vairākos aspektos. **Pirmkārt**, lielai Latvijas iedzīvotāju daļai publiskie svētku pasākumi un piedalīšanās tajos ir teju vienīgā vieta un veids, izņemot izglītības iestāžu svētku svinēšanas aktivitātes, kā viņi atzīmē valsts svētkus. Neiesaistot šo iedzīvotāju daļu publiskajā svētku svinēšanā, pastāv iespēja, ka tā pilnībā izolējas no valsts svētkiem un to svinēšanas. **Otrkārt**, publiskie svētku pasākumi ir jāizmanto kā resurss svētku izpratnes veidošanā, svētku rituālos iekļaujot valsts izveidošanās naratīvus. **Treškārt**, kā liecina pētījumā iegūtā informācija no iedzīvotājiem, tieši publiskās telpas svētku noformējums rada svētku sajūtu un pievērš

iedzīvotāju uzmanību konkrētajiem svētkiem. **Ceturtkārt**, labi organizēti, saturiski un ar līdzdarbošanās aktivitātēm piesātināti pasākumi sniedz svētku dalībniekiem pozitīvas emocijas, kas iziet ārpus valsts svētku konteksta un, atbalsojas, kā attieksme pret pārējiem svētku dalībniekiem un valsti kopumā.

Valsts svētku svinēšanas tradīcijas publiskajā telpā raksturo gan valsts svētku programmas Latvijas pilsētās, gan iedzīvotāju zināšanas par to, kādi pasākumi parasti notiek viņu pārstāvētajās pilsētās. Tajā pašā laikā gan diskusijās izskanējušie komentāri, gan aptaujas rezultāti ļauj izvirzīt pieņēmumu, ka iedzīvotāji nav gatavi kopt šīs tradīcijas. Kvantitatīvie dati atklāj, ka gan 4. maija, gan 18. novembra svētku pasākumus iedzīvotāji vērtē viduvēji. Atbilstoši pētījumā izmantotajai skalai⁴² 18. novembra valsts svētku pasākumi Latvijā aptaujas dalībnieku vērtējumā nav nedz interesanti, nedz arī garlaicīgi (vidējais vērtējums ir 5.2 punkti). Līdzīgi aptaujātie ir novērtējuši arī 4. maija svētku pasākumus (vidējais vērtējums ir 5 punkti). Sadalījumā pēc tautības⁴³ 18. novembra svētku pasākumu vērtējumā nozīmīgas atšķirības nav vērojamas. Nelielas atšķirības tautību griezumā ir 4. maija pasākumu novērtējumā - cittautieši tos vērtē zemāk nekā latvieši. Ņemot vērā kopējo tendenci, ka pozitīvāk svētku norisi novērtē tie iedzīvotāji, kuri 4. maijā piedalās dažādos pasākumos, cittautiešu negatīvāko vērtējumu izskaidro viņu zemākā līdzdalība 4. maija svinēšanā.

Diskutējot par valsts svētku svinēšanas tradīcijām pilsētu un valsts mērogā, respondentu izteikumos iezīmējās dilemma starp tradīciju un inovāciju. No vienas puses, respondentu viedokļi norāda uz vēlmi pēc stabilām tradīcijām, kas atražotu zināšanas par konkrēto valsts svētku svinēšanu. No otras puses, respondenti ir neapmierināti ar vienveidīgajām un sastingušajām svētku svinēšanas formām, kas nav orientētas uz plašu sabiedrības grupu aktīvu līdzdalību svētkos. Pētījuma dalībnieki norāda uz nepieciešamību mainīt valsts svētku svinēšanas paradumus publiskajā telpā.

- *Kaut kas jauns. Nestandarta (...), jo, ja atkārtojas, tas kļūst neinteresanti. Nu, protams, nekur neizpaliktu bez tā dievkalpojuma, bet...* (Rīga, diskusijas valoda-latviešu)

- *Bēr nav vienotu tradīciju. Man liekas, ir ļoti grūti tagad kaut kādu vienotu tradīciju atrast, jo cik ilgi bija Latvija neatkarīga, cik daudz ilgāk bija okupācija, un nav kaut kā izveidojies tāda vienota tradīcija.* (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- *Bērniem ir pāris zīmēšanas konkursi, bet ar to ir par maz un šajās vietās vienmēr drūzmējas un nevar pat normāli tikt klāt. Nav nekādas inovācijas.* (Liepāja, diskusijas valoda-krievu)

Iespējamais risinājums ir svētku svinēšanas tradicionālās struktūras papildīt ar jaunu saturu - izkopt esošās 18. novembra svētku svinēšanas tradīcijas, pilnveidojot to organizatorisko norisi un dažādojot to īstenošanas iespējas.

4.3.3. Līdzdalības motivācija

Grupu diskusiju dalībnieku valsts svētku svinēšanas pieredzes izpēte atklāja, ka augstāka līdzdalība ir tiem svētku dalībniekiem, kuri paši ir tieši iesaistīti svētku organizēšanā vai norisē. Šādas līdzdalības izpausmes var būt ļoti dažādas, piemēram, darbošanās amatieru kolektīvā, piedalīšanās lāpu gājienā vai sveču izvietošana pie svētku objektiem. Pretstatā šādai līdzdalībai ir svētku dalībnieku, kā pasīvo vērotāju loma. Tā izraisa gluži pretēju reakciju - nevēlēšanos apmeklēt svētku pasākumus.

42 Iedzīvotāju aptaujā respondentiem lūdza novērtēt valsts svētku pasākumus skalā no 1 līdz 10, kur 1 nozīmē ļoti garlaicīgi, 10 - ļoti interesanti.

43 18. novembra pasākumus latvieši novērtē vidēji ar 5,7 punktiem, bet cittautieši - ar 5,2 punktiem. 4. maija pasākumu vidējais vērtējums šajā skalā latviešiem ir 5,2 punkti, savukārt cittautiešiem - 4,6 punkti.

- Man visspilgtākais bija tad, kad es piedalījos svecīšu dedzināšanā akadēmijā. Vaktējām, lai viņas nenodziest, lai neaizdegas kaut kas. Tas ir visspilgtākais. Jo tā atmosfēra! (Liepāja, diskusijas valoda - latviešu)

- (...) tie svētki ir tad, kad tu pats gatavojies, nevis tu aizej apskatīties kaut ko gatavu jau. Tie svētki ir, kad pats gatavo tos svētkus. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- Parasti ir tā, ka dome organizē un vienmēr piedalās vieni un tie paši kolektīvi un vieni un tie paši sportisti, visi skatās un netiek piedāvāta iespēja līdzdarboties arī publikai, Liepājas iedzīvotājiem. (Liepāja, diskusijas valoda - krievu)

Par līdzdarbošanās nozīmi publiskajos svētku pasākumos liecina arī pētījuma ietvaros veiktie svētku pasākumu novērojumi. Tajos pasākumos vai pasākumu daļās, kurās iedzīvotāji paši varēja kaut ko darīt - dziedāt līdzī un dejot svētku koncertos, nolikt ziedus un fotografēties pie svētku objektiem, nest lāpas vai izvietot svecīšu pasākumu norises vietās, bija vērojama gan lielāka iedzīvotāju aktivitāte, gan pozitīvas emocijas svētku dalībnieku sejās.

Iedzīvotāju ieteikumos, kā veidot tādus svētku pasākumus, kuri piesaistītu lielāku iedzīvotāju interesi un veicinātu viņu iesaistīšanos šajos pasākumos, dominēja aktīvās līdzdalības formas. Piemēram: militāro vienību viesošanās reģionos ar paraugdemonstrējumiem un ar iespēju iedzīvotājiem tuvumā apskatīt militāro tehniku, aprunāties ar karavīriem, vai arī sporta pasākumu organizēšana par godu konkrētajiem svētkiem. Respondenti izteica vēlēšanos piedalīties lāpu gājienos, apmeklēt brīvdabas izstādes ar svētku notikumam atbilstošu tematiku, piedalīties kopīgā sadziedāšanās notikumā. Bērnu iesaistīšanas visvienkāršākais veids ir balonu vai karodziņu dalīšana pasākumu norises vietās. Šāda aktivitāte vienlaikus papildina svētku noformējumu un rada svētku sajūtu gan svētku dalībniekiem, gan svētku vērotājiem.

- (...) mans vīrs Ādažos strādā, viņiem bija izbraukums uz Valku, viņi tur brauca gan ar ieročiem, gan viss kaut ko citu. Viņš stāstīja, cik daudz bija cilvēku sanākuši, jo viņi varēja pienākt, viņi varēja paskatīties, tur viņiem bija pasākumi dažādi, kopā rīkoti. (...) varēja tajā mašīnā iekāpt, bet, piedodiet, bērniem tas interesē, un, ja valsts līmenī mēs skatāmies, ka mums trūkst militāro darbinieku, tad mēs varam vēl vienu zakī nošaut, tā varētu būt orientācija. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

- Es piedāvāju uztaisīt kādus sporta svētkus, piemēram, futbola kausu, kas vēlīts 18. novembrim. (...) amatieru komandām varētu uztaisīt kausu. Es domāju, ka cīņa par kausu cilvēkus ieinteresēs. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- Ja būtu kādi sportiski, skatāmi pasākumi. Kāds ir vairāk aktīvs, kāds mazāk. Piemēram, dziesmas apvieno visus. Kādam ir balss, citam nav, bet dzied visi - arī tie, kam nav dzirdes. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

Lai veicinātu iedzīvotāju līdzdalību valsts svētku pasākumos, respondenti uzsvēra, ka ir nepieciešams pievērst lielāku uzmanību šo pasākumu reklamēšanai. Šī ieteikuma ilustrācijai fragments no diskusijas:

- (...) jāizdomā, kā piesaistīt. Cilvēki šodien ir diezgan ierāvušies sevī ar visām problēmām (...), vienoties, vajag zināt, kā savilkt kopā.

- No lidmašīnas pasniegta skrejlapa.

- (...) jābūt kaut kam tādām, kas, kā saka, piesaista, varbūt ir atšķirīgs no iepriekšējiem gadiem, lai nebūtu pārāk vienveidīgs - ak to jau, tas jau bija pagājušo gadu, nu ko jau tur jaunu redzēs, nu kaut kādam knifiņam ir jābūt, tādām, kas piesaistītu tādu.

- (...) par salūtu Rīgā jau iepriekš bija informācija, uz kādas mūzikas fona tas viss izskanēs un kā tas tiks saskaņots, un kādi efekti. Gribējās tiešām, kā saka, redzēt visu, būt tam klāt. Tur ir jābūt iepriekš tādai skanošai informācijai, piesaistošai. (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

Nozīmīgs svētku svinēšanas līdzdalības nosacījums ir individuālās un kolektīvās vēsturiskās atmiņas saikne, ko veido, piemēram, paša indivīda vai viņa sociālajā tīklā nozīmīgo aģentu (ģimenes locekļi, tuvi draugi) tiešā vai pastarpinātā saikne ar svinamo vēsturisko notikumu. Jo ciešāka ir šī saikne, jo augstāka ir indivīda un viņa ģimenes līdzdalība svētku svinēšanā gan privātajā, gan publiskajā telpā.

- Principā jebkurā gadījumā svētki, tā ir cilvēka sirdslieta, ja viņš sevī izjūt kaut kādu vienošanos ar kaut kādiem notikumiem, tas rada viņam kaut kādu dvēseles atpūtu, tad viņš, protams, svin. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

- (...) cilvēki, kuri to visu svin, to pašu 7. novembri, es kā reizi domāju, (...) ka viņi nav Latvijas patrioti, bet viņi nav arī Krievijas patrioti. Viņi ir Padomju savienības patrioti. Viņi palika tur ar savu sirdi, ar savu dvēseli. Tā ir viņu vēsture, tā ir viņu dzīve. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

Analizējot iedzīvotāju līdzdalības motivāciju valsts svētku pasākumos, var konstatēt diskursīvu saikni starp piedalīšanos publiskajos svētku pasākumos un indivīda attieksmi pret valsti. Respondentu izteikumi uzskatāmi atklāj, ka viņu iesaistīšanos valsts svētku svinēšanā negatīvi ietekmē viņu zemā uzticēšanās valsts varas pārstāvjiem un atsvešinātība no valsts.

- (...) uzticība valstī ir kritiskā līmenī. Nevienam netic mūsu valdībai. Un viss, kas ir saistīts ar valsti, nevieš uzticību, un, ja runa ir par oficiāliem pasākumiem, es domāju, pat, ja tie ir ļoti labi, grūti pateikt, vai kāds ies uz tiem. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- Politiķi ir atrauti no mūsu valsts. Viņi ir kaut kur citur, viņi cīnās par savām interesēm. (...) Mēs strādājam, lai viņiem ir labāk. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

- Vienkārši mūsu izvēlētie valdnieki pamatā grauj tautas attieksmi pret valsti. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

Viens no tipiskiem argumentiem, lai pamatotu neiesaistīšanos 18. novembra valsts svētku pasākumos, ir nepiemēroti laika apstākļi - aukstums, drēgnums, lietus un sniegs. Tieši laika apstākļu dēļ nereti respondenti neapmeklē publiskos pasākumus pilsētu laukumos, parkos vai krastmalās.

- 18. novembris, mums jādibina valsts no jauna un lai ir maija vidū, lai būtu silti. Mēs nevaram novembrī sarīkot ārā pasākumu bērniem, kur kaut kādi karuseļi, kad būs slapjdraņķis, sniegs. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

- Tā kā tā ir brīvdiena, mēs esam mājās. Ja notiek pasākumi un ir labs laiks, mēs, protams, aizejam uz pilsētas laukumu, paskatāmies salūtu, bet ja ir lietus, tad gan mēs neejam, pat tad, ja ļoti gribētos, jo, ja ir mākoņains, tad tāpat salūtu nevar redzēt. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

Tajā pašā laikā šie argumenti drīzāk attaisno respondentu pasivitāti un neieinteresēto attieksmi par svētku pasākumiem, jo, stāstot par savu līdzdalību dažādos svētku pasākumos, tie, kas piedalās, nevērta diskusijas dalībnieku uzmanību uz laika apstākļiem.

4.3.4. Publiskās telpas noformējums valsts svētkos - iedzīvotāju vērtējums

Publiskās telpas - īpaši pilsētu ielu un laukumu - svētku noformējuma uzdevums ir ar mākslinieciskiem paņēmieniem informēt visus iedzīvotājus par svētku tuvošanos, radīt svētku sajūtu un emocionālu pacēlumu. Tā domā pētījuma grupu diskusiju dalībnieki, kuru izteikumos izskan ieteikumi radīt svētku noformējuma tradīcijas un simbolus, tādējādi veidojot vizuālās un kognitīvās uztveres saikni. Proti, svētku noformējumam vajadzētu nodrošināt konkrēto valsts svētku atpazīstamību un aktualizēt šo svētku svinēšanas paradumus individuālās apziņas līmenī.

- Tā pilsēta arī rada tādu svētku noskaņu tieši uzpošot svētku rotājumos. (...) Tad, kad izdaiļota pilsēta, braucam pāri tiltam, tur ir visas sarkanbaltsarkanās krelles, karogi. (Liepāja, diskusijas valoda - latviešu)

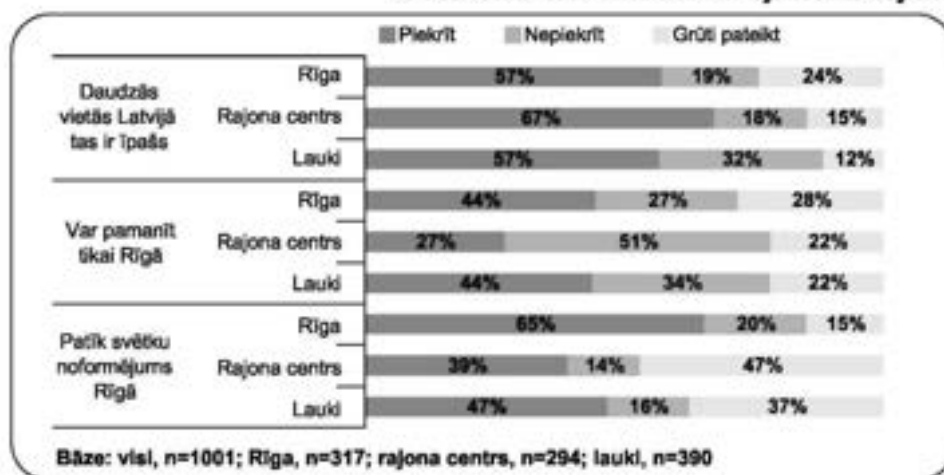
- Tajābūt tradīcijai un ar katru gadu tā aug. Ja būs kāda tieši 18. novembrim raksturīga tradīcija, piemēram, sveču izlikšana, pie kā visi pieradīs. Katriem svētkiem jābūt kaut kādam simbolam. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Iedzīvotāju aptaujas kopējie rezultāti par svētku noformējuma vērtējumu ir atspoguļoti 13. attēlā. 66% rīdzinieku piekrīt izteikumam „man patīk 18. novembra svētku noformējums

Rīgā, tas liek man sajūst svētku tuvošanos". Mazāk apmierināti ar publiskās telpas noformējumu ir lauku iedzīvotāji, par ko liecina tas, ka 47% laucinieku piekrīt apgalvojumam, ka „svētku noformējumu 18. novembrī var pamanīt tikai Rīgā”.

13. attēls

18. novembra svētku noformējuma vērtējums

Grupu diskusijās paustie viedokļi atklāj pilsētu iedzīvotāju iebildumus un ieteikumus, kā uzlabot pilsētas vizuālo tēlu svētkos. Viņu skatījumā svētku noformējums ir nepietiekams un vienveidīgs, tas nerada svētku sajūtu un emocionālu savijojumu.

- (...) *par maz ir izpušķota pilsēta. Nejūt emociju sprādzienu, lai to panāktu, ir jābūt gaismām.* (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

Galvenais valsts svētku noformējuma elements, ko iedzīvotāji pamana savās pilsētās, ir pie ēkām izkārtie Latvijas valsts karogi. Kā svētku rotājums tas neveicina konkrēto svētku atpazīstamību, jo valsts karogi Latvijā ir jāizkar visās svētku un atceres dienās. Citi 18. novembra svētku rotājumi - drapērijas, planšetes, informatīvie stendi par svētku pasākumiem u.c. - ir izvietoti tikai pilsētu centros, perifērijā to nav. Respondentu viedokļi dalījās par nepieciešamību svētkos rotāt gan centru, gan pārējās pilsētas daļas. Viena argumentu grupa ir par svētku rotājumu izvietojumu centrā vai vietās, kurās norisinās svētku pasākumi, pārējās pilsētas daļas rotājot vienīgi ar karogiem. Otra argumentu grupa vēstī par daudzveidīgāka noformējuma vajadzību ārpus centra, lai radītu svētku sajūtu visiem pilsētas iedzīvotājiem, arī tiem, kuri nepiedalās svētku pasākumos, vai dažādu iemeslu dēļ nedodas uz pilsētas centrālo daļu.

Pētījuma dalībnieki uzskata, ka rotājumus pilsētās vajag izvietot savlaicīgāk, noformējumā būtu vēlams lielāka izmantoto elementu un formu daudzveidība, kā arī būtu ieteicams tos veidot tā, lai tie būtu izmantojami vairākkārtīgi. Tādējādi, kā uzskata respondenti, būtu ievērots gan racionāls finansu resursu izlietojums, gan veidotas svētku noformējuma tradīcijas.

Ņemot vērā aptaujas un grupu diskusiju rezultātus, jāsecina, ka, pēc iedzīvotāju domām, svētku noformējumam Latvijas pilsētās vajadzētu būt ievērojamākam un spilgtākam, izmantojot rotājumos dažādus gaismas objektus.

Iedzīvotāju ieteikums ir padarīt pieejamākus priekšmetus ar valsts simboliku, kā tas, piemēram, sekmīgi notiek Pasaules hokeja čempionātu laikā, kā arī vairāk iesaistīt

pilsētas noformēšanā svētku dalībniekus, veidojot, piemēram, „dzīvo noformējumu” - mazi karodziņi un baloni iedzīvotāju rokās, kuri svētku pasākumu laikā pārvietojas pa visu pilsētu.

-Ar tādām ārišķīgām lietām jau var radīt to sajūtu, kad ir karodziņi, ir salūts, manuprāt, vajadzētu vēl vairāk tos karodziņus. (...) Varbūt varētu padomāt par dāvanām - Latvijas pilsoņiem dzimšanas dienā mazus karodziņus? (Ogre, diskusijas valoda - latviešu)

4.4. Valsts svētki - vieno vai šķel?

4.4.1. Varas un sabiedrības attiecības svētku svinēšanas kontekstā

Svētku pētnieki norāda, ka valsts svētki stiprina saikni starp nāciju un varu. Valsts svētku svinības satuvina varas pārstāvjus un iedzīvotājus, novēršot uzmanību no valstī pastāvošajiem sociālajiem un politiskajiem konfliktiem. To vietā tiek piedāvāts sabiedrību vienojošs naratīvs par valsts izveidošanos un esošās kārtības leģitimitāti. Raugoties uz valsts svētku svinēšanu Latvijā no šādas perspektīvas, atklājas gluži pretēja aina - valsts svētku kontekstā aktualizējas pretrunas starp valsts varas pārstāvjiem un iedzīvotājiem.

Analizējot iedzīvotāju attieksmi pret valsts svētkiem un to svinēšanas paradumus, vairākkārt ir iztirzāts jautājums par sabiedrības un valsts attiecībām. Pirmkārt, pamatojot savu vienaldzīgo attieksmi pret valsts svētkiem, daļa pētījuma dalībnieku puda savus negatīvos viedokļus par varas pārstāvju attieksmi pret iedzīvotājiem, kas izpaužas valsts īstenotajā politikā dažādās nozarēs - ekonomikā, sociālajā drošībā, nodarbinātībā, etno-politikā. Otrkārt, valsts svētku kontekstā, iedzīvotāji aktualizēja tēmu par valsts sasniegumiem, netieši norādot uz pozitīvā diskursa trūkumu par valsti un tās progresīvo attīstību. Treškārt, iedzīvotāju skatījumā, valsts svētku nozīmīgumu mazina arī varas pārstāvju attieksme pret svētkiem, īpaši 4. maiju, kad par ierastu kļūst amatpersonu prakse atrasties ārpus valsts, nevis būt kopā ar iedzīvotājiem valstij nozīmīgā svētku dienā. Visi minētie aspekti - valsts attieksme pret iedzīvotājiem un svētkiem, pozitīvā diskursa trūkums, kā arī zemā uzticēšanās varai, veido atsevišķu argumentu grupu, ar ko iedzīvotāji pamato savu neiesaistīšanos valsts svētku svinēšanā.

Sabiedrības atsvešinātība no varas izpaužas ne tikai attieksmju, bet arī svētku svinēšanas prakses līmenī. Pēc respondentu domām, valsts svētku organizatori nepietiekami uzrunā un iesaista tautu un atsevišķo indivīdu, bet svētku pasākumus orientē galvenokārt uz varas eliti. Līdz ar to svētku svinēšanā ir vērojama šķirtne starp varas pārstāvjiem un svētku dalībniekiem, nosacīti veidojot divas valsts svētku svinēšanas telpas.

- (...) ja uz rīdziniekiem tas vēl atsaucās, viss tiek izgreznots, mēs redzam, pa televizoru ir kaut kādi oficiālie pasākumi, tad, ja izdodas kaut kur aizbraukt, redzi, ka principā nekas nenotiek. Redzi, ka nav svētku svinēšana. Neredzi, ka cilvēki kaut ko svinētu. Viss ir kļuvis ļoti oficiāls, pat 18. novembris - ļoti oficiāli svētki. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- Paši organizatori taisa formāli. Tāpēc, ka tas ir formāli, tas nav tautai. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

2007. gada valsts svētku pasākumu novērojumi (sk. 1. sadaļu) ir uzskatāms piemērs, kā izpaužas varas un sabiedrības telpiskā nodalīšana (piemēram, Brīvības pieminekļa laukuma norobežošana ar policistiem un dzelzs barjerām svinīgās ziedu nolikšanas laikā). Minētā plaisa izpaužas arī saturiski ar slēgtu svētku pasākumu rīkošanu - koncerti ar ielūgumiem konkrētiem viesiem, svētku mielasti, dažādas pieņemšanas par godu valsts svētkiem. Grupu diskusijās izskanējušie viedokļi atklāj, ka šāda prakse iedzīvotājiem liek justies nenovērtētiem un atstumtiem, nostiprinot priekšstatu par valsts svētkiem kā elites svētkiem.

- Tur, kur mums notiek svinīgais pasākums, tur savācās tikai elite. Tiek atdalīta svinēšana no parastajiem iedzīvotājiem. Manuprāt, ar katru reizi tas viss ir arvien vairāk, tādēļ mani tas atgrūž. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

- Es domāju, ka viss tas, kas notiek svētkos, tas vairāk ir domāts konkrētam cilvēku lokam, nevis parastajiem cilvēkiem. Tas ir kāds noteikts cilvēku loks, kurus tur ielūdz, apbalvo, nezinu, kas tur notiek. (Daugavpils, diskusijas valoda - krievu)

- Politiski svētki nemaz nevar būt citādāki. Valstsvīri kaut kur savācās, nonāk pie kāda lēmuma, viņiem tiek organizēts slēgts koncerts, bet tauta vienkārši atpūšas. (Rīga, diskusijas valoda - krievu)

Respondentu izteikumos atspoguļojas, kā viņi uztver elitei veltītos slēgtos svētku pasākumus. Pētījuma dalībnieki tos interpretē kā diskrimināciju pret tautu, kas piedalījās Latvijas valsts neatkarības atjaunošanā. Tādējādi veidojas augsne sabiedrības negatīvo attieksmju izplatībai un noturībai. Individīda līmenī šādas attieksmes projicējas uz valsti, un diskursa analīze atklāj, ka šādā veidā tas ietekmē arī valsts svētku nozīmīgumu un līdzdalības motivāciju. Līdz ar to valsts svētku svinības tā vietā, lai tuvinātu varas eliti un sabiedrību, sasniedz pilnīgi pretēju rezultātu - vēl lielāku attālināšanos un atsvešināšanos.

- Sākumā jau bija visiem un tad vienu gadu man bija tik rūgta pieredze, ka es arī domāju, nu tas bija ap varbūt 95. [1995.] gadu, kad es gāju un tās durvis bija ciet. Jo sākās ar ielūgumiem un gāja visi tie, es jau viņus pazīstu, kas balsoja pret Latviju. Un kopš tā brīža man bija tik sāpīga sajūta par tiem svētkiem mūsu pilsētā. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

- Mēs bijām tie, kas adīja cimdus, zeķes, likām maisos, sūtījām uz Tautas fronti, uz barikādēm. Un tagad mūs pat nelūdz uz 18. novembra svētkiem. Ielūgumus nedod. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

Krievvalodīgajiem respondentiem, ir raksturīgi pamatot savu pasivitāti valsts svētku svinēšanā, atsaucoties uz valsts netaisnīgo attieksmi pret nepilsoņiem. Plašākā nozīmē viņu negatīvie argumenti ir saistīti ar valstī īstenoto etnopolitiku kopumā, kas ietekmē ne vien šīs iedzīvotāju grupas attieksmi pret valsts varas pārstāvjiem, bet arī divu lielāko Latvijas valodas kopienu attiecības.

4.4.2. „Mēs”un,, viņi” valsts svētku kontekstā

Iedzīvotāju aptaujas un grupu diskusiju rezultāti ir pamats secinājumiem par latviešu un krievu valodas kopienu mijiedarbību valsts svētku kontekstā. Viena no perspektīvām, kas ļauj analizēt valsts svētku resursus ceļā uz sabiedrības etnisko saliedētību, ir atšķirīgais un kopīgais abu kopienu valsts svētku svinēšanas praksēs. Pētījumā iegūtie dati atklāja vairākas sakarības un tendences. Latviešu vidū izpratne par valsts svētkiem un to nozīmīgumu ir augstāka nekā krievvalodīgajai iedzīvotāju daļai, kas zināmā mērā izskaidro arī lielāku latviešu aktivitāti un līdzdalību svētku svinēšanā.

Ja latvieši šos svētkus atzīmē gan mājās, gan publiskajos pasākumos, tad cittautieši šos svētkus atzīmē galvenokārt tikai publiskajos pasākumos, viņiem nav izveidojušās individuālās valsts svētku svinēšanas tradīcijas. Jāpiebilst, ka arī latviešu ģimenēs šādas tradīcijas vēl tikai veidojas un nostiprinās.

Valsts svētku svinēšanas paradumu izpēte abās valodu kopienās atklāj kopīgās svētku svinēšanas prakses - valsts svētkus izmantot kā iespēju būt kopā ar ģimeni, pavadīt 4. maiju kā parastu brīvdienu, nevis valsts svētku dienu, valsts svētkos kopā ar ģimeni apmeklēt salūtu, retāk citus svētku pasākumus. Atšķirīgie paradumi, kā liecina pētījuma rezultāti, ir svētku atzīmēšana mājās, ģimenes lokā un svētku koncertu apmeklēšana, kas ir izplatītākas prakses tieši latviešu vidū.

Sabiedrības etniskās vienotības vai šķelšanās temats aktuāls bija galvenokārt krievu valodā notikušajās grupu diskusijās un Daugavpilī latviešu grupā. Pārējās latviešu grupās šis temats parādījās ļoti fragmentāri vai vispār par to nerunāja. Tas nozīmē, ka latviešu

auditorijai valsts svētku kontekstā etniskās attiecības nav dienas kārtības jautājums. Latviešu svētku diskursa analīze parādīja, ka latviešiem ir raksturīgi uztvert un svinēt 18. novembri kā „mūsu” svētkus.

- Es domāju, vai nu viņš piedalās, tas cilvēks, viņam neviens neaizliedz, lūdzu, nāc un piedalies, mūsu pulkā svinēt. (...) tie ir mūsu svētki, valsts svētki, neatkarīgi no tā, kas viņš ir pēc tautības. Un tas, kas grib atzīt to pasākumu, arī piedalās tajā, kas negrib, viņš sēž ar brāļiem kaut kur. (Rīga, diskusijas valoda - latviešu)

Ja krievvalodīgajās grupās valsts svētku tēmu un tai pakārtotos tematus par svētku svinēšanu papildināja ar valsts etnopolitiku saistīti temati (latviešu valodas apguve un lietošana, valodu konflikts, pilsonības piešķiršana un naturalizācijas motivācija, mazākumtautību vispārīgā izglītība, skolu reforma un tās īstenošana) un tieši šādā perspektīvā respondenti runāja par „latviešu un krievu” attiecībām, tad Daugavpils latviešu grupā pirmajā plānā izvirzījās latviešu kultūrvides trūkums un nepatika pret krievvalodīgās iedzīvotāju daļas tradīciju plaši svinēt padomju laika oficiālos svētkus, īpaši 9. maiju.

- (...) aizejot uz kaut kādiem svētkiem Daugavpilī es neesmu pārliecināta, ka es jutos kā Latvijā, un es uz daudziem svētkiem un pasākumiem neaizeju, lai man pēc tam nebūtu slikti. (...) svētkos es gribu justies kā Latvijā. Un tad es braucu uz laukiem, es braucu uz Preiļiem un tā tālāk un ļoti bieži svētkos nepaliek Daugavpilī, jo es gribu justies kā Latvijā. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)
- 9. maijā, iedomājieties gājenu pa Daugavpils ielu, kur ir pieminēti kritušie varoņi vai tautas atbrīvotāji. Tur ir pilns! Kaudzēm no bērnu dārzkiem, skolniekiem, veterāni. Nezinu kāpēc, bet ar katru gadu viņu kļūst aizvien vairāk un vairāk, dalībnieku. Ziedi vienkārši nepārskatāmos kvantumos, un kāda tur publika, tās ielu malas ir nosētas ar tautu. (Daugavpils, diskusijas valoda - latviešu)

Valsts svētku svinēšanas izpēte ir apstiprinājusi BISS iepriekš veiktajos pētījumos par sabiedrības etnisko integrāciju gūtos secinājumus par valsts etnopolitikas negatīvo ietekmi uz abu lielāko valodas kopienu attiecībām. Lūk, viens no šī pētījuma gaitā atklātajiem piemēriem. 4. maija valsts svētku kontekstā gan latviešu, gan krievu valodā notikušajās diskusijās respondenti atsaucas uz vieniem un tiem pašiem notikumiem, to raksturojums būtiski neatšķiras un ir redzams, ka abām etnolingvistiskajām grupām ir vienots 1990. gada 4. maija vēsturisko notikumu diskurss, neatkarīgi no t.s. alternatīvajiem diskursiem, kas ir raksturīgāki krievvalodīgajiem iedzīvotājiem.

- Man 4. maijs tiešām ir svētki, jo puča laikā, kad bija barikādes, es ar savām meitām, dvīnēm, kurām bija 10 gadi, braucām uz Rīgu, uz barikādēm apciemot tēti, kurš apsargāja Radio centru. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

Šo vienoto dominējošo diskursu raksturo tādi temati, kā valsts iedzīvotāju kopības izjūta, vienotas vērtības un politiskie ideāli cīņā par Latvijas valsts neatkarības atjaunošanu 1990. gadā. Diskusiju dalībnieku stāstījumos atklājas dažādu etnisko grupu vienotība „cīņā par neatkarību”, izteikta „mēs” grupa un spēcīga valstiskā identitāte, kura balstīta uz pilsoniskās nācijas iedīgļiem. Taču Latvijas Republikas neatkarības atgūšanai sekojošie politiskie lēmumi par pilsonības un valsts valodas politikas īstenošanu, kā atklāj krievvalodīgo respondentu komentāri, ir būtiski ietekmējuši sabiedrības vienotības sajūtu, sekmējot latviešu un krievu valodas kopienu šķelšanās procesu.

- (...) kā es varu mīlēt šo valsti, ja tā man 91. [1991.] gadā solīja pilsonību, bet pēc tam piemānīja. Toreiz barikādēs nevienam nerūpēja pilsonība, bet pēc tam - viss! (Daugavpils, diskusiju valoda - krievu)

- Tajās dienās [1991. gada barikāžu dienās] nevienam neinteresēja, kas tu esi pēc nacionalitātes - krievs, kazahs, ķīniešs, armēnis. Princips, ja tu turēsi kopā ar mums, tad tu esi mūsējais. Bet tad, kad tas viss beidzās, profašisti nāca pie varas un līdz šai dienai neieredz citus Latvijas iedzīvotājus. Tajā laikā tika piedzīvota visaugstākā kopības sajūta. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

- Pats nepiedalījies barikādēs, man sieva brauca uz barikādēm, un tiešām tā sajūta, kas tur valdīja, un visus tur baroja, dzirdēja ar karstu tēju. Pat nacionālisti nešķiroja un tev pienesā cigaretes, tēju un citi cilvēki pat trīs diennaktis stāvēja barikādēs. (Jelgava, diskusijas valoda - krievu)

5. Valsts svētku svinēšana skolās

Lai izpētītu, kā notiek valsts svētku svinēšana vispārizglītojošajās skolās, tika veikta izglītības iestāžu direktoru aptauja, novērojums skolās un skolēnu aptauja.

Skolu direktoru aptaujā tika intervēti dažādu Latvijas reģionu skolu direktori. Aptauja aptvēra jautājumus par 18. novembra un 4. maija svinēšanu skolās, par skolēnu iesaistīšanos svētku sagatavošanā, cik aktīvi skolēni tos apmeklē, kāda ir viņu interese par valsts svētkiem un to svinēšanu.

Novērojumi tika īstenoti sešās skolās, kurās novērotājs sekoja līdzi svētku norisei šajās skolās, intervēja svētku dalībniekus skolotājus un skolēnus. Apmeklēto skolu vidū četras bija latviešu skolas un divas mazākumtautību skolas. Skolu izvēli noteica mērķis - ietvert pētījumā iespējami dažādas skolas: lauku, pilsētas, latviešu, mazākumtautību, vidusskolas, Valsts ģimnāzijas. Skolās tika novērota un protokolēta svētku svinēšanas norise, dalībnieku noskaņojums un līdzdalības pakāpe, kā arī svētku noformējums. Novērotajās skolās intervijās skolēniem bija iespēja dalīties savos iespaidos par notikumiem skolā, saistībā ar valsts svētku svinēšanu, bet skolotājiem bija iespēja izteikties par skolēnu atdevi un līdzdalības pakāpi svētku norisē.

Skolu izpētes ietvaros tika veikta arī skolēnu aptauja dažādos Latvijas reģionos. Aptaujā piedalījās 11. klašu skolēni gan no latviešu, gan krievu plūsmas klasēm.

Informācija par skolu izpētē izmantotajām datu ieguves metodēm, izlases lielumiem un lauka darba īstenošanas laiku ir atspoguļota pētījuma metodikas aprakstā.

5.1. Skolēnu izpratne par valsts svētkiem

Skolēnu aptaujas dati liecina, ka visbiežāk skolēnu asociācijās valsts svētki saistās ar brīvdienu, ar pasākumu rīkošanu, koncertiem, izkārtiem karogiem, salūtu, kā arī ar Latvijas vēsturi, brīvības cīņām, ar Latvijas himnu.

Lielākā daļa jeb 75% skolēnu zina, kādus svētkus atzīmē 18. novembrī. Skolēni šo dienu saista ar Latvijas valsts izveidošanos, un parasti to nosauc par „*Latvijas neatkarības pasludināšanas dienu*”, kā arī „*Latvijas proklamēšanas dienu*”, vai „*Latvijas dzimšanas dienu*”. 18. novembra svētkus kā „*Latvijas proklamēšanas dienu*” biežāk nosauc latvieši, bet krievu skolēni šo svētku apzīmēšanai izmanto gan „*neatkarības pasludināšanu*”, gan „*dzimšanas dienu*”. Tie, skolēni, kuri precīzi nenosauca 18. novembra svētku nosaukumu, atbildēja, ka tā ir „*Latvijai nozīmīga diena*”, ka tie ir „*nacionāli svētki*”, „*valsts svētki*”, „*brīvdiena*”, „*tradīcija*” un citas atbildes.

Skolēni piekrīt, ka 18. novembris ir svētki tautas saliedēšanai un nacionālās pašapziņas celšanai. Daži skolēni uzskata, ka 18. novembris tiek svinēts, lai pieminētu brīvības cīnītājus, latviešu tautas vēsturi. Dažos gadījumos skolēni 18. novembri jauc ar Lāčplēša dienu.

Par 4. maijā svinamajiem svētkiem skolēni ir sliktāk informēti. Nedaudz vairāk par pusi, jeb 56% skolēnu zina, ka 4. maijs tiek svinēts, jo „šajā dienā tika pieņemta neatkarības deklarācija”. Neliela daļa skolēnu (2%) jauc 4. maijā svinamos svētkus ar Latvijas proklamēšanas dienu. Tiem, kuri nezina, ka tā ir Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena, 4. maijs asociējas ar Eiropas dienu, Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai, Darba svētkiem, Uzvaras dienu vai nacisma sagrauvi.

5.2. Valsts svētku norises skolās

5.2.1. 18. novembra svinēšanas paradumi skolās

Svētku svinēšanas novērojums skolās liecina, ka pasākumu klāsts skolās par godu Latvijas Republikas proklamēšanas gadadienai ir daudzveidīgs.

Aptaujātie skolu direktori norāda, ka svētkiem par godu tiek izrotāta skola, mācību stundās skolotāji iekļauj svētku tematiku, rīko konkursus un organizē svētku uzrunas. Samērā bieži skolas rīko arī koncertus, organizē kultūrvēsturiskas ekskursijas un skolas pārstāvji piedalās pilsētas vai pagasta svētkos.

No skolēnu aptaujas varam secināt, kādas aktivitātes, saistībā ar valsts svētkiem, skolās norisinās visbiežāk. Vispopulārākā svētku aktivitāte skolās ir koncerti (68% skolēnu atbild, ka skolā parasti tiek rīkots koncerts), svētku uzrunas (62%), skolā ir izvietotas svētku dekorācijas (45%) un stundas tiek veltītas svētku tematikai (41%). Mazāk izplatītas norises ir skolu pārstāvju piedalīšanās pilsētas svētku aktivitātēs, konkursu rīkošana, diskotēkas un kultūrvēsturiskas ekskursijas.

5% no aptaujātajiem skolēniem apgalvoja, ka skolā 18. novembra svētki netiek svinēti. Tomēr nebija tādas skolas, kurā visi aptaujātie skolēni atzītu, ka skolā svētki netiek svinēti: vienā un tajā pašā skolā aptaujātie skolēni atbildēja gan, ka skolā tiek svinēts 18. novembris, gan, ka netiek svinēts. Jāmin, ka krievu valodas plūsmas skolu skolēni biežāk atzīst, ka viņu skolā 18. novembris netiek svinēts. Var secināt, ka ne visi skolēni ir pamanījuši un iesaistījušies 18. novembra skolas pasākumu aktivitātēs.

Direktori, atbildot uz jautājumu, kādas ir skolas 18. novembra svētku svinēšanas tradīcijas, bieži norāda, ka skola organizē svinīgo pasākumu, koncertu, skolēnu priekšnesumus un prezentācijas. Dažreiz, kā tradīciju, skolas organizē konkursus un apbalvo skolēnus un skolotājus. Dažās skolās ir tradīcija pirms svētkiem īstenot tematiskās nedēļas (vēstures, pilsoņu, demokrātijas, Tēvzemes), sarīkot tikšanās ar pazīstamiem cilvēkiem, nacionāliem partizāniem, absolventiem, mācību (vēstures, latviešu val. u.c.), kā arī audzināšanas stundas veltīt svētku tēmai; tiek praktizēta piedalīšanās pilsētas kopējos pasākumos, lāpu gājienā, pieminekļu, teātru, baznīcu apmeklēšana; tiek rīkotas izstādes, dažviet ietur svinīgas brokastis vai pusdienas.

Lāpu gājienā biežāk piedalās lielākās skolas, kā arī skolas ārpus Rīgas. Savukārt, konkursu rīkošanu biežāk minēja mazākumtautību vai divplūsmu skolu direktori, bet ekskursijas, muzeju, pieminekļu, teātra, baznīcas apmeklējumus - Rīgas skolu direktori. Tikšanās, diskusijas ar pazīstamiem cilvēkiem biežāk minēja latviešu un ārpus Rīgas skolu direktori, bet skolēnu un skolotāju apbalvošanu - mazākumtautību un divplūsmu skolu direktori.

Direktoru aptaujas dati liecina, ka par svinīgo pasākumu izglītības iestādēs var būt atbildīgi viens vai vairāki cilvēki. Ļoti bieži par valsts svētku pasākumu organizēšanu skolas mērogā atbild direktora vietnieks, mācību pārzinis vai mācību daļas vadītājs, retāk par pasākumiem atbildīgi ir atsevišķi skolotāji. Vairāk kā puse aptaujāto skolu direktoru atzina, ka viņu vadītajai skolai nav grūtību vai problēmu 18. novembra svētku pasākumu organizēšanā un svinēšanā. To skolu direktori, kuri saskaras ar grūtībām, norādīja, ka tās saistītas ar telpu trūkumu, kas liedz vienā piegājienā organizēt pasākumus, grūtībām veikalos iegādāties svētku atribūtiku (plakātus, prezidenta foto). Pēc atsevišķu direktoru domām svētki rada papildus slodzi bērniem un skolotājiem, tie traucē mācību procesam. Grūtības rada arī slikti laika apstākļi un transporta problēmas. Svētku noskaņu mazina tas, ka skolēni arī svētku reizēs skolā ierodas ikdienas apģērbā.

Skolās veiktajos novērojumos tika fiksēts, ka četrās skolās novērotāji tika uzņemti neitrāli no administrācijas, tajā skaitā, direktoru puses, viņu darbība netika ierobežota. Kā īpašus jāmin gadījumus, kad mācību daļas vadītājs nepiekrīta bērnu aptaujāšanai, aizbildinoties ar bērnu aizņemtību, kā arī uzsverot mācību stundu strikto režīmu, kuru nedrīkstot pārkāpt.

5.2.2. 18. novembra svinēšanas novērojumi skolās

Vairākās no novērotajām skolām, kā 18. novembra svētku pasākums, norisinājās svinīgais koncerts. Dažās skolās notika pat trīs vienādi koncerti pa klašu grupām, lai būtu iespējams iesaistīt visus skolēnus. Koncertu muzikālā daļa, atkarībā no skolas resursiem, bija pārstāvēta gan ar koriem, gan ansambļiem, dejotājiem, folkloras kopām un mūzikas instrumentu spēli. Nemuzikālajā daļā skanēja runas, dzejas lasījumi un atsevišķi prozas fragmenti. Kādā skolā uzstājās arī teātra studija un pūtēju orķestris. Koncerta muzikālais repertuārs ne vienmēr sasaucās ar valsts svētku tematiku. Vispopulārākā tēma, kura caurvija dziesmas, ir mīlestība. Dzejas lasījumos lielākoties izvēlēti dzejoļi, kuri tematiski saistīti ar Dzimtenes jēdziena izpratni.

Direktoru runas skolās tematiskajā ziņā ir līdzīgas. Parasti runas skar svētku valstisko nozīmību, valsts un skolas institucionālo un vēsturisko saikni. Nereti direktori atzīmē skolēnu sasniegumus konkursos, olimpiādēs, sportā, mākslā. Uzmanot jaunāko klašu grupas, direktora runā bija vairāk pamācību un norādījumu, piemēram, *kā vajadzētu uzvesties labiem bērniem; ka ir jāaplauž pēc dziesmas; tiek dotas norādes par klātesošo pienākumiem*. Izskan aicinājumi mīlēt Dzimteni. Pēc vai pirms direktora runas skolās tiek atskaņota himna vai tās fonogramma, kurai var dziedāt līdz.

Par godu 18. novembra svētkiem, skolās notiek arī dažādi konkursi - erudīcijas konkurss, literāro darbu konkurss, iepriekš sagatavotu prezentāciju konkurss.

Vairākās skolās notika arī audzināšanas stundas, kurās skolēni tika izglītoti par valsts neatkarības proklamēšanas gadadienas jautājumiem. Kādā no novērotajām skolām notika tematiskā latviešu valodas mācību stunda par tēmu - „Nekur nav tik labi kā mājās”. Stundā piedalījās vairākas skolotājas un vērtēja skolēnu sagatavotās prezentācijas par Latviju. Viena skolotāja demonstrēja video ar dažādiem Latvijas kultūrvēstures objektiem un dabas ainavām, fonā skanot dziesmai „Tik un tā” Ulda Stabulnieka izpildījumā. Pēc video noskatīšanās skolēni atbildēja uz skolotājas uzdotajiem jautājumiem. Skolēni uz tāfeles rakstīja savas asociācijas saistībā ar vārdu „dzimtene”.

Divās no novērotajām skolām bija izstādīti skolēnu zīmējumi par godu valsts svētkiem.

Kā īpašus svinību risinājumus var minēt arī visas skolas skolēnu un skolotāju kopīgu gājienu uz filmu „Rīgas sargi”; skolēnu dalību lāpu gājienā; skolēnu pašpārvaldes deleģēšanu ziedu nolikšanai pie Brīvības pieminekļa; svētku pasākumu rīkošanu kopā ar citu sākumskolu; erudīcijas testu pildīšanu; grupu darbus par Latvijas prezidentiem.

Kā liecina skolu direktoru aptauja, 18. novembra svētku pasākumus skolas parasti organizē pēdējā darba dienā pirms svētku dienas un samērā bieži tiem velta visu pirmssvētku nedēļu. Dažreiz, atsevišķus pasākumus izglītības iestādes rīko jau divas nedēļas pirms svētkiem. Nedēļā pirms valsts svētku dienas, pasākumus biežāk organizē Rīgas skolas un mazākumtautību vai divplūsmu skolas. Latviešu skolas biežāk nekā mazākumtautību vai divplūsmu skolas organizē koncertus.

5.2.3. 4. maija svinēšana skolās

4. maija svētkus skolās neatzīmē tik plaši kā 18. novembri. Skolu direktoru interviju rezultāti rāda, ka svētku pasākumus par godu 4. maijam parasti organizē nedaudz mazāk kā puse aptaujāto skolu. To apstiprina arī skolēnu aptaujas dati - tikai ceturtdaļa aptaujāto skolēnu atzīst, ka viņu skolā tiek rīkoti 4. maija pasākumi.

Analizējot 4. maija nesvinēšanas iemeslus, apmēram viena trešdaļa direktoru atzina, ka svētki netiek svinēti, jo pavasarī ir citas atzīmējamās dienas un notikumi, piemēram, Lieldienas, Mātes diena, Eiropas diena, kā arī tuvojas mācību gada beigas un eksāmeni. Pēc pārējo direktoru domām, nav izveidojušās šo svētku svinēšanas tradīcijas un tie nav tik lieli svētki kā 18. novembris, kā arī pa vidu ir brīvdienas, kas traucē organizēt pasākumus.

Ja skolā notiek svētku pasākumi, tad visbiežāk skolotāji svētku tematikai velta mācību (vēstures, latviešu val. u.c.) vai audzināšanas stundas, retāk skolas rīko koncertus, konkursus vai svinīgos pasākumus, kuros izsaka pateicību skolēniem.

Vērtējot to, kāpēc skolās nesvin 4. maiju, latviešu skolu direktori, biežāk nekā mazākumtautību vai divplūsmu skolu vadītāji, uzsvēra, ka saistībā ar 4. maiju nav iedibinātas tradīcijas un tie nav tik lieli svētki kā 18. novembris.

5.3. Skolu noformējums valsts svētkos

Skolu novērojums rāda, ka svētku noformējums skolās kopumā bija visai minimāls, nevienā no novērotajām skolām nebija iespaidīga monumentāla dekorējuma par godu 18. novembra svētkiem. Katrā skolā vērojamas savas īpatnības: par svētkiem vēstošie plakāti, zīmējumu izstādes, nacionāla rakstura dekora elementi, kas rotā skolu zāles, gaiteņus un klašu telpas.

No direktoru aptaujas redzams, ka samērā bieži skolas rotājumu izgatavošanu un skolas izrotāšanu par godu 18. novembra svētkiem uztic skolēniem.

Svētku novērojums skolās parādīja, ka četrās skolās (no sešām) ir izvietoti plakāti, kuros redzams Latvijas Republikas karogs, ģerbonis, himnas notis un himnas teksts. Divās skolās bija redzama arī Valsts prezidenta Valda Zatlera fotogrāfija. Divās skolās bija skolēnu zīmējumu izstādes - „Rudens izstāde veltīta Neatkarības svētkiem,” „Skolēnu zīmējumu izstāde - „Latvija”, skolas audzēkņu fotogrāfiju izstāde „Latvija manām acīm”. Vairākās skolās izstādīti audzēkņu veidoti zīmējumi. Darbu tematika te bija: valsts nacionālie simboli. Kādas skolas kāpņu telpā bija izvietotas skolēnu mākslinieciski izkrāsotas Latvijas kartes kontūras.

Kādā no skolām, informācijas stendā „Parlamenta vēstis” bija izkārts paziņojums (krievu valodā) par pilsonības nedēļu un konkursu „Tu - tā ir Latvija” („Ты - это Латвия”) Citā skolā pie ziņojumu dēļa pielikta afiša par 16.11.07. koncertiem skolā un afiša par pasākumu, kurš tajā pašā dienā norisināsies pilsētas kultūras namā.

Vienā no skolu foajē pie sienas, pretī galvenajai ieejai, bija piestiprināts plakāts ar Latvijas karogu un uzrakstu „18. novembris”, bet blakus plakāts ar A. Dages dzejoli. Pie abiem plakātiem stāvēja puķu pušķis sarkanbaltsarkanā krāsā; kādā citā skolā - liels Valsts svētku plakāts ar karogu simboliku ir novietots tieši pretī parādes durvīm.

Ir skolas, kurās izmanto tehniku, lai piesaistītu skolēnu uzmanību, piemēram, televizorā rāda filmas par latviešu strēlniekiem un šodienas Latvijas karaspēku, vai audio iekārta spēlē svinīgu klasisko mūziku.

Kādas skolas aktu zālē vienīgā dekorācija bija zaļi baloni katrā skatuves pusē. Tradicionāli skolu aktu zālēs ir viens vai vairāki karogi.

Vienā no skolām, dekorācijās ir jaušams arī tautiskais motīvs - pelēkbalta sedziņa, uz kuras uzlikti pīti grozi, dzijas kamoli un tautiskā josta. Netālu nolikta vāze ar sarkanām un baltām mārtiņrozēm.

Klašu telpās pārsvarā nav nekāda svinīgā noformējums, vienā klasē uz skolotājas galda bija novietota lina sedziņa ar māla svečturi, kurā iedegtas trīs sveces Latvijas karoga krāsās.

5.4. Valsts svētku svinēšanas dalībnieki skolās

Svētku svinēšanas novērojums skolās liecina, ka skolēnu līdzdalības pakāpe Latvijas Republikas proklamēšanas gadadienas svinībās skolās ir neviendabīga. Dažās skolās skolas rīkotajos svētku pasākumos piedalās neliela skolēnu daļa, bet citās svētku pasākumos iesaistījušies visi skolēni.

Dalībnieku ieinteresētība svētku procesos parasti atkarīga no notikuma rakstura un personiskās līdzdalības pakāpes svētku sarīkošanā. Jo lielāka ir skolēna, skolotāja vai administrācijas darbinieka līdzdalības pakāpe svētkos, jo attiecīgi vairāk tie viņu interesē un satrauc.

5.4.1. Skolotāji, kā valsts svētku rīkotāji un dalībnieki

Skolotāju līdzdalība valsts svētku pasākumu rīkošanā ir dažāda - ir skolas, kur svētku rīkošanā iesaistās tikai daži skolotāji (organizē tikai svētku koncertus), un ir skolas, kur pasākumu rīkošanā iesaistās vairāk skolotāju (notiek gan literārā pēcpusdiena, gan atklātā latviešu valodas mācību stunda, gan prezentāciju konkurss).

Skolotāji ir dažādi noskaņoti - svinīgi, atbildīgi, daži liekas noguruši, citi pozitīvu emociju pārņemti, ir tādi, kuri seko līdz pasākuma norisei ar entuziasmu, taču tika novērotas arī situācijas, kad skolotājiem priekšnesumu laikā ir garlaikotas sejas, kad skolotāji skolēnu dziedāšanas laikā sarunājas un smejas.

Komentējot savu līdzdalību svētku gatavošanā, skolotāju viedokļi atšķiras. Ir skolotāji, kuri aktīvu līdzdalību patriotiskajā audzināšanā drīzāk uztver kā papildus darbu un apgrūtinājumu. Bet citi skolotāji radīja iespaidu, ka viņi šos pienākumus veikuši ar entuziasmu: bija rūpīgi gatavojušies katram pasākumam, centušies iesaistīt pēc iespējas vairāk skolēnu un veidot pozitīvu gaisotni.

Skolotāji, kuri paši bija piedalījušies pasākumu organizēšanā, priekšnesumu laikā vēroja notiekošo vai kontrolēja citus skatītājus. Kopumā nevienam mirkli neradās iespaids, ka šie skolotāji būtu aizmirsuši par saviem tiešajiem pienākumiem - mācīt, jo viņi ne vien iedrošināja skolēnus un atbalstīja viņus uzstāšanās laikā, bet arī aizrādīja par trokšņošanu, kad bija nepieciešams, un savaldīja skolēnus, kuri vēlējās pamest koncertu priekšlaicīgi.

Atsevišķās skolās skolotāji bija ģērbušies svinīgi - tumšā vai gaišā klasiskā kostīmā; dažas skolotājas savam apģērbam bija izvēlējušās sarkano krāsu, taču vairākās skolās skolotāju ģērbšanās stils bija visnotaļ ikdienišķs.

Vairāki skolotāji pēc svētku pasākuma labprāt sniedza intervijas, taču bija arī tādi, kuri attiecās, aizbildinoties ar laika trūkumu, vai apšaubīja, ka viņu sniegtā informācija paliks konfidenciāla. Daži skolotāji nevēlējās, lai tiktu intervēti skolēni, un pat necentās paskaidrot šādas attieksmes motīvus.

Skolotāji uzskata, ka esot jāveicina patriotiskā audzināšana, taču pompozais svinīgums bijis raksturīgs Padomju savienības laikam (svinīgās līnijas, dzejoļi), tāpēc tagad

jācenšoties veidot neformālāku un brīvāku, pašiem skolēniem tuvāku atmosfēru. Pēc pārspīlēta svinīguma un „garajām runām no vadības puses” neesot nepieciešamības, jo tās vienmēr ir līdzīgas un atstājot formālu iespaidu.

Skolotāji pauž nožēlu, ka skolās nav vērienīgāka dekorējuma un noformējuma par godu svētkiem, tajā pašā laikā skolotāji uzsver, ka speciāliem svētku pasākumiem bieži vien neatliek laika sagatavoties pārāk saspringtās mācību programmas dēļ.

Skolotāji atzīst, ka bērnus iesaistīt ir viegli, it sevišķi lielajos pasākumos un tur, kur var saņemt balvas, diplomus. Ļoti aktīvi ir sākumskolas audzēkņi; vecāko klašu skolēnu aktivitāte ir atkarīga no pasākuma (piemēram, vienā no skolām lāpu gājienā skolu bija paredzēts pārstāvēt tikai 10. klasēm, bet brīvprātīgi ieradās arī skolēni no 11. un 12. klasēm). Skolotāji apzinās savu lomu skolēnu līdzdalības veicināšanā: „*mums pašiem ir jābūt patriotiem un entuziastiem, tad arī bērni tādi būs, jo viņi to ļoti jūt*”. Pozitīvi tiek vērtēts arī darbs grupās, īpaši skolēnu radošais darbs analizējot lietas, ar ko Latvijā lepojas un kas tādejādi var būt patriotisma pamatā.

Jautāti par ieteikumiem, skolotāji ierosina dažādus konkursus, patriotisku dziesmu dziedāšanu, svinīgus koncertus. Kāds skolotājs iesaka pamainīt koncerta uzveduma žanru valsts svētkos, lai nav vienmērjāklausās folklorā - lai ir arī roks. Vairākiem skolotājiem ir kopīgs viedoklis, ka ne vien varētu, bet arī vajadzētu valsts svētku svinēšanu skolā padarīt skolēniem pievilcīgāku un saprotamāku.

5.4.2. Skolēnu līdzdalība 18. novembra svinēšanā

Kā liecina aptaujas dati, tikai 18% skolēnu ģimenēs ir izveidojušās 18. novembra svētku tradīcijas. Parasti skolēni 18. novembri atzīmē draugu lokā (49%), skatās salūtu klātienē (46%) vai televīzijā (26%). 24% skolēnu piedalās svētku pasākumu sagatavošanā skolā vai pilsētā (augstāka līdzdalības pakāpe). Var novērot sakarību, ka tie skolēni, kuru ģimenē atzīmē 18. novembri, aktīvi iesaistās arī skolas rīkotajos pasākumos.

Novērojumi skolās ļauj spriest, ka skolēnu iesaistīšanās pakāpe 18. novembra svētku svinēšanā dažādās skolās atšķiras. Ne visās skolās pasākumi tiek rīkoti tā, lai iesaistītu visus skolēnus.

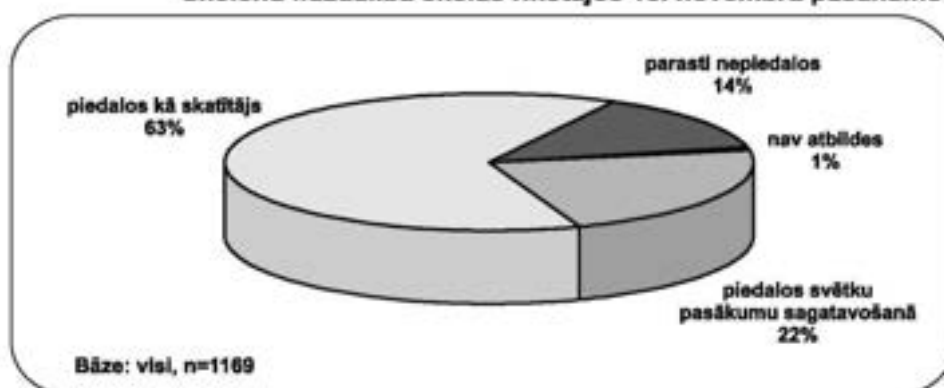
Skolēnu aptauja parāda, ka pārsvarā skolēni iesaistās svētku svinēšanā kā skatītāji. Tikai viena piektā daļa skolēnu ir iesaistīta 18. novembra svētku pasākumu sagatavošanā skolā (sk. 14. attēlu). Lielākā daļa - divas trešdaļas skolēnu skolas organizētajos svētkos piedalās tikai kā skatītāji. Latviešu valodas plūsmu skolēni svētku pasākumos iesaistās aktīvāk - biežāk piedalās svētku gatavošanā. Krievu plūsmas skolēni biežāk iesaistās tikai kā skatītāji, vai nepiedalās svētku pasākumos vispār. Kopumā 60% skolēnu svētku svinēšanu skolā izjūt kā patīkamas izmaiņas ikdienas dzīvē, pārējie cenšas izvairīties no šādiem pasākumiem vai iesaistās tikai skolotāju un vadības prasību dēļ.

Novērojuma laikā sastaptie skolēni, savu neiesaistīšanos skolas 18. novembra pasākumos, skaidro ar slinkumu, nevēlēšanos uzņemties iniciatīvu tieši šādu pasākumu sagatavošanā, ar citām interesēm un aizraušanos.

Direktoru aptauja ļauj paskatīties uz 18. novembra svinēšanu no skolas administrācijas pozīcijām. Izvērtējot, kādus 18. novembra svētku pasākumus skolēni apmeklē visaktīvāk, puse aptaujāto direktoru nosauca svētku koncertus, bet trešdaļa - pasākumus, kuri tiek rīkoti mācību stundu ietvaros. Pēc direktoru teiktā, skolēni samērā reti piedalās konkursos, kuri saistīti ar svētkiem (zināšanu, zīmējumu, foto u.c.). Aktīvāk konkursos piedalās mazākumtautību un divplūsmu skolu skolēni, un lielāku skolu skolēni.

14. attēls

Skolēnu līdzdalība skolas rīkotajos 18. novembra pasākumos

Vērtējot skolēnu ieinteresētības izmaiņas par valsts svētku pasākumiem viņu skolā pēdējo piecu gadu laikā, mazliet vairāk par pusi aptaujāto skolu direktoru atzina, ka skolēnu interese nav mainījusies, bet gandrīz viena trešdaļa teica, ka tā ir palielinājusies, ka skolēni aktīvāk iesaistās svētku pasākumu organizēšanā un apmeklēšanā. Skolēnu ieinteresētība valsts svētku svinēšanā skolā palielinājusies tieši mazākumtautību un divplūsmu skolās un ārpus Rīgas esošajās skolās. Kā pauž skolu direktori, latviešu un Rīgas skolu skolēnu interese nav izmainījusies.

Skolu novērojums liecina, ka krievu valodas plūsmu skolās vairāk raksturīgi veidot pasākumus atsevišķām klasēm, taču latviešu skolās organizētāji vismaz vienu pasākumu veido tā, lai varētu iesaistīties visi skolēni.

Skolēnu attieksme pret Valsts himnu ir nopietna. Tikai vienā no skolām bērni himnu nedzied, taču pārējās skolās liela daļa skolēnu himnai dziedāja līdzī un bez uzaicinājuma piecēlas kājās, līdzko dzird pirmos akordus.

Skolēnu interviju laikā atklājās, ka daži pat nebija pamanījuši skolas direktora svētku uzrunu; tas liecina, ka skolēni neieklausās oficiālo runu vēstījumā.

15. attēls

Svētku svinēšanas aktivitāšu ietekme uz svinīguma sajūtu

Ja salīdzinām, kādas svinību situācijas skolēniem rada lielāku svinīguma sajūtu, redzam, ka svētku atzīmēšana ģimenē skolēnus savilņo visvairāk (15. attēls). Svētku sajūtu rada arī piedalīšanās pasākumu sagatavošanā skolā, bet mazāka tā ir gadījumos, kad skolēns skolā ir tikai skatītāja lomā.

Vairākkārt izskanēja skolēnu viedoklis, ka derētu lielāks patriotisms, ko varētu iegūt ar latviešu folkloras priekšnesumu palīdzību. Kāds skolēns saka: „Būtu interesanti, ja notiktu koncerts, uzstātos kādas folkloras grupas ar patriotiskām dziesmām, piemēram, „Skyforger” vai „Auļi”. Kāds ierosina lāpu gājieni pa pilsētu. Kāda mazpilsētas skolniece ierosina rīkot lielu skolas audzēkņu koncertu pilsētas kultūras namā, kuru varētu apmeklēt visi iedzīvotāji.

Intervijās izskan iniciatīva veidot viktorīnas un cita veida spēles, kā arī pašiem veidot episku drāmu par Latvijas vēsturi. Kāds skolēns saka: „Vajadzētu apvienoties grupās, stāstīt interesantus stāstus, klasēs vai zālē vajadzētu vairāk rotājumu. Ierosinātu rīkot konkursu, kurā labākā uzstāšanās saņemtu balvu.”

5.4.3. Vecāki un viesi kā svētku dalībnieki

Skolu novērojumā varēja pārliecināties, ka vairākās skolās valsts svētku pasākumu koncertos, kā skatītāji, uzaicināti arī vecāki. Vecāku klātbūtne raksturīga mazāko klašu skolēnu koncertiem. Vecāku ieinteresētība notiekošajā, tāpat kā bērniem, ir dažāda - skolēnu vecāki, kuri sēž zāles pēdējās rindās, daudz sarunājas un brīžiem smejas; daži ar interesi vēro skatuvi, citi atstāj zāli pasākuma laikā. Vienā no skolām, kurā norisinājās koncerts, kā viesi bija uzaicināti citas skolas skolēni, kuri ne tikai uzmanīgi sekoja pasākuma norisei, bet arī piedalījās ar savu priekšnesumu.

Vienā no skolām, kā īpašais viesis, ieradās cilvēks, kurš bija absolvējis konkrēto skolu 1946. gadā. Viņš stāstīja par sacerējumu rakstīšanas nozīmi skolēnu garīgajā izaugsmē, izvērtēja skolēnu rakstītos sacerējumus, kuru tēma bija - Latvijas valsts loma skolēnu ģimenēs.

5.5. Valstiskās piederības sajūta un pilsoniskā apziņa

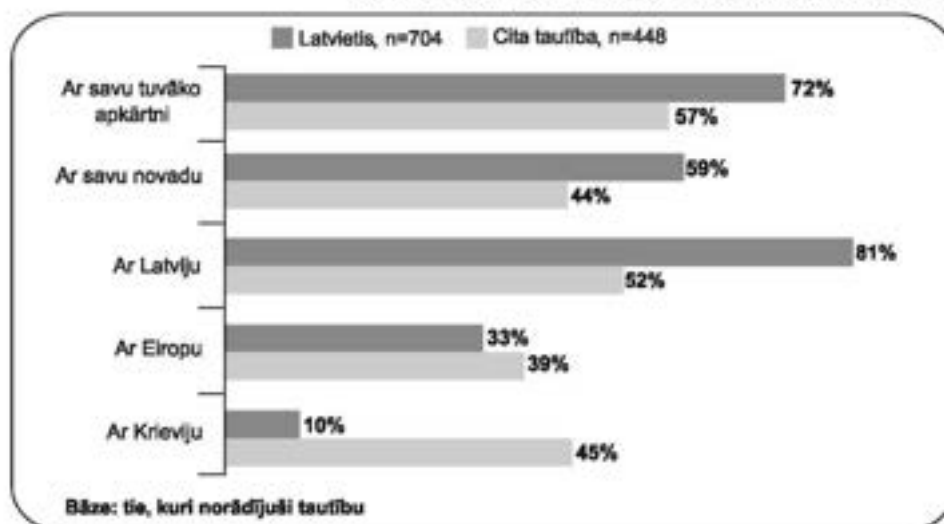
Aptaujā iegūtie dati tika izmantoti arī lai izvērtētu, cik lielā mērā valstiskās piederības sajūta saistīta ar tautību. 81% no aptaujātajiem latviešu skolēniem jūtas cieši saistīti ar Latviju, bet no pārējiem - 52% (sk. 16. attēlu).

17. attēlā redzam, ka gan latviešu, gan citu tautību jaunieši maz atšķiras pilsoniskās atbildības aspektu novērtējumā: par vides saudzēšanu un nepiesārņošanu iestājas 91% latviešu un 83% citu tautību jauniešu, par Latvijas likumu ievērošanas nozīmīgumu iestājas 80% latviešu un 74% nelatviešu jauniešu. Atšķirīgi latviešu un citu tautību jauniešu viedokļi ir jautājumos, kurus kopumā var nosaukt, - kā patriotisms. Tā, Latvijas simbolikas cienīšanu par svarīgu atzīst 89% latviešu un 65% citām tautībām piederīgo, Latvijas, kā dzimtenes, izjūtas nozīmīgumu uzsver 87% latviešu un 63% nelatviešu; valsts un nacionālo svētku svinēšanas nozīmi atzīst 79% latviešu un 51% cittautiešu. Atšķirīga ir arī jauniešu attieksme pret Latvijas vēsturi, kultūru, valodu. Arī šajā gadījumā citu tautību jaunieši savos vērtējumos ir atturīgāki nekā latviešu jaunieši.

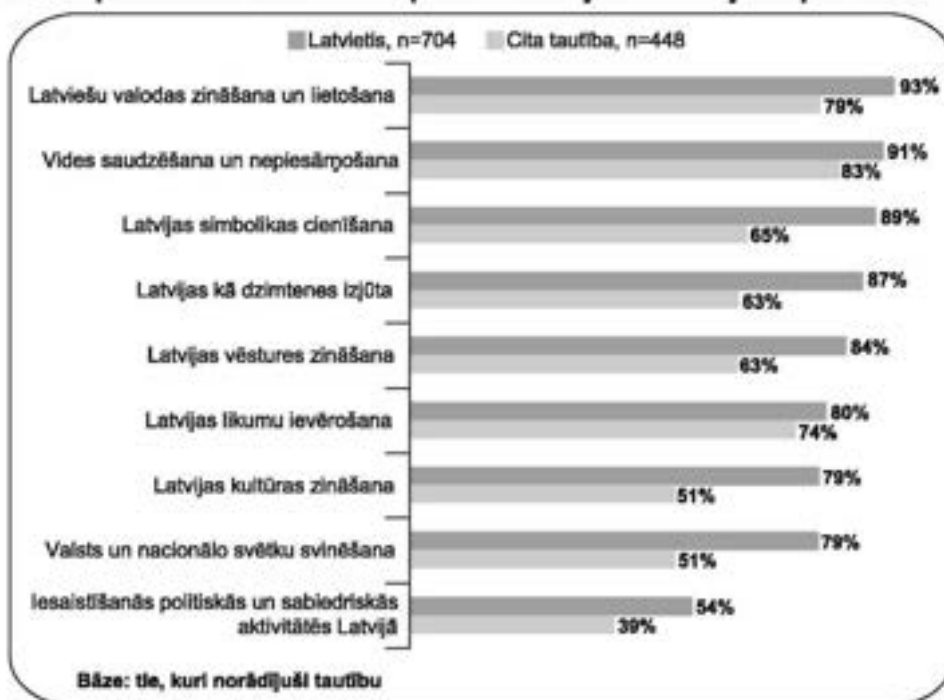
Novērtējot šos skolēnu aptaujas rezultātus, vēlreiz jāuzsver, ka tie atklāj pilsoniskās atbildības lauku, kura nozīmīgumu vienlīdz augstu vērtē kā latviešu, tā citu tautību jaunieši - tā ir vides saudzēšana un atbildība par likumu ievērošanu. Šie dati mudina Domāt, ka

pilsoniskais nacionālisms, kurā kopības sajūta balstās uz atbildību par vides saudzēšanu un likumu ievērošanu, varētu būt tā bāze, kura spētu kalpot par pamatu vienotas nācijas izpratnes veidošanai jaunās paaudzes vidū.

16. attēls
Skolēnu piederības sajūta dalījumā pēc tautības

17. attēls
Skolēnu pilsoniskās atbildības aspektu novērtējums sadalījumā pēc tautības

5.6. Ieteikumi

5.6.1. *Par svinību norisi*

Nepieciešams veidot sabalansētu programmu, īpaši sākumskolas klasēm, lai tā neradītu nospiedošu un „stīvu” atmosfēru. Nepieciešams paredzēt iespējas savstarpējai komunikācijai, atgriezenisko saiti. Derētu iekļaut tematiskas spēles, lai dalībnieki fiziski izkustētos, vienlaicīgi paplašinot Latvijas vēstures zināšanas.

Nacionālo pašapziņu būtu iespējams vairo, veidojot saistošu diskusiju starp skolēniem, skolotājiem un, iespējams, pieaicinātiem viesiem par Latvijas valsti, piemēram, pēc tematiskas filmas noskatīšanās. Tā iezīmētos atgriezeniskā saite, skolēni būtu motivēti domāt par šiem valstiski svarīgajiem jautājumiem.

Veidojot literāras pēcpusdienas, būtu nepieciešams iepriekš izvērtēt iespējamo jauniešu ieinteresētību, izdomāt interesantu tēmu, kura sasaistīta ar Latvijas valsti, - tas varētu būt savlaicīgi izveidotas skolēnu darba grupas uzdevums.

Svētku gaisotni var pastiprināt, pieaicinot sadraudzības skolu skolēnus un svinot kopā.

Veidot skolas, kā svētku svinēšanas vietas vietējai kopienai.

Veidot sadarbību ar citām pašvaldības iestādēm svētku svinēšanā, iesaistīt arī citus iedzīvotājus skolas rīkotajos pasākumos.

5.6.2. *Par svētku noformējumu*

Jācenšas skolā izvietot informāciju par Valsts svētku svinībām tuvējā apkārtnē, iespējams tos svinēt kopā ar ģimeni un/vai draugiem.

Svētku noformējumam ir jābūt tādām, kas precīzi informē, kādi svētki tiek svinēti. Veidojot skolu noformējumu, vēlams vairāk iesaistīt skolēnus; viņiem jārada motivācija piedāvāt un realizēt savas idejas par vēlamo skolas izskatu.

5.6.3. *Par dalībnieku līdzdalības pakāpi*

Lai skolēniem rastos svētku sajūta, jāveido labvēlīga vide skolēnu iniciatīvai svētku sagatavošanas procesā.

Skolotājiem jārada paraugs skolēniem, attiecībā uz iniciatīvu un ieinteresētību Valsts svētku svinēšanā skolā.

Vēlams iesaistīt svētkos visas klašu grupas, lai neveidotos atsevišķas klases, kuras neasociē sevi ar svētku norisi skolā un sabiedrībā kopumā. Nepieciešams skolēnus motivēt piedalīties pasākumos, lai nebūtu piespiedu apmeklējuma situāciju.

Lai 18. novembrī efektīvāk sasniegtu krievvalodīgo jauniešu auditoriju, var papildus izmantot nosaukumu *Latvijas Neatkarības pasludināšanas diena* vai *Latvijas Dzimšanas diena*, jo šie nosaukumi pagaidām ir vairāk iesēdušies krievu jauniešu apziņā nekā *Latvijas Republikas proklamēšanas diena*.

6. Svētku diskurss plašsaziņas līdzekļos

Lai analizētu diskursīvās prakses plašsaziņas līdzekļos, analizē ietverti trīs latviešu un trīs krievu preses izdevumi (*Diena*, *Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai*, *Latvijas Avīze*, *Вести Сегодня*, *Телеграф*, *Час*), nozīmīgākie televīzijas kanāli (*LTV1*, *LTV7*, *LNT*, *TV3*, *TV5*, *Pirmais Baltijas kanāls* (PBK)), kā arī latviski un krieviski rakstošie interneta portāli (*Apollo*, *Delfi*, *rus.Delfi*, *Tvnet*, *rus.Tvnet*). Tāpat analizē iekļauti arī pusaudzū žurnāli (*Popcorn Puff*, *Sirups*, *Avene*, *4Teen*). Informācija par plašsaziņas līdzekļu materiālu atlasīti un pamatojumu, kā arī paskaidrojumi par analīzes principiem atrodami pētījuma metodikas aprakstā.

Rezultātu izklāsta struktūra ir veidota secīgi, atbilstoši pētījumā aplūkotajiem svētkiem - Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas dienai, Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienai, Lāčplēša dienai un Latvijas Republikas proklamēšanas dienai.

Rezultātu apkopojumā slīprakstā ir iekļauti citāti no laikrakstiem, interneta portālu ziņārr un televīzijas pārraidēm. Tāpat tiek iekļauti arī lasītāju komentāri, kuri ļauj labāk izprast valsts svētku atspoguļojumu interneta vidē. Lasītāju komentāriem lielākoties saglabāta autoru lietotā stilistika un valoda.

Maijs: notikumu konteksts

- Tallinā no 26. aprīļa notiek protesti pret padomju karavīra pieminekļa pārvietošanu. Krievvalodīgi jaunieši izlaupa veikalus un iesaistās sadursmēs ar policiju, daudzi tiek aizturēti. Krievijas amatpersonas nosoda lēmumu pārvietot pieminekli un apsūdz Igauniju fašisma atdzimšanā.
- Maskavā norisinās pasaules čempionāts hokejā.
- Notiek diskusijas, saistībā ar Latvijas prezidenta vēlēšanām un iespējamiem amata kandidātiem.
- 2. maijā noslēdzas parakstu vākšana referendumā ierosināšanai par Valsts prezidentes apturētajiem valsts drošības likumu grozījumiem.
- Notiek diskusijas par 9. maija norisēm Rīgā - kārtības nodrošināšanu, dažādu politisko grupu sadursmju novēršanu. Pirms svētku pasākuma pie Uzvaras pieminekļa sola ierasties Nacionālās spēka savienības pārstāvji, savukārt Latvijas Antifašistiskā komiteja plāno dežurēt pie pieminekļa no iepriekšējā vakara. Norisinās akcija „Georgija lentīte”, ko organizē Latvijas Antifašistiskā komiteja, Saskaņas centrs, PCTVL un citas organizācijas.

6.1. Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena un Darba svētki

6.1.1. Laikraksti

Kopumā 1. maija svētkiem presē atvēlēta ļoti neliela vieta - lielākoties publicēti fotoattēli no svētku norisēm ar īsu aprakstu. Laikrakstā *Diena* 1. maija svētki vispār nav atspoguļoti. Vairākās avīzēs materiāls par 1. maija norisēm vai šīs tēmas pieteikums ievietots pirmajā lapā, citās 1. maija svētkus aizēno notikumi Tallinā un pasaules hokeja čempionāts Maskavā. Par to, ka laikrakstu redaktori 1. maija norises nav uzskatījuši par īpaši nozīmīgām, liecina arī tas, ka publikācijas lielākoties veidotas, balstoties uz ziņu aģentūru sagatavotajiem materiāliem. Dažās avīzēs publicēti arī vairāki materiāli par 1. maija notikumiem citās valstīs - demonstrācijām, protestiem un sadursmēm ar policiju.

Laikrakstos atspoguļoti divi 1. maija notikumi Rīgā - stafetes skrējiens un mītiņš pie 1905. gada pieminekļa, kur noslēdzās arī gājiens, veltīts denacionalizēto namu īrnieku tiesībām. Par šīm norisēm avīzes ziņo post factum, pirms tam nav paziņojumu par plānotajiem 1. maija pasākumiem. Kā izņēmums, minama *Latvijas Avīze*. Tur stāstīts par Rīgas domes sēdi, kurā izskatīti iesniegumi par publiskajiem pasākumiem 1. un 9. maijā.

Vēstot par 1. maija norisēm, lielākoties laikrakstos raksta par Darba svētkiem, tikai pāris publikācijās, kā garāmejot, pieminēts, ka šajā dienā atzīmējama arī Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena. Savukārt avīzēs *Час* un *Вести Сегодня* tiek lietots padomju laika apzīmējums „Starptautiskā darbaļaužu solidaritātes diena”, tādējādi veidojot saikni ar padomju varas gadiem.

Salīdzinot divu galveno 1. maija notikumu atspoguļojumu laikrakstos, lielākoties akcentēts viens no tiem. Stafetes skrējiens, kā centrālais pasākums, aplūkots laikrakstos *Latvijas Avīze* un *Вести Сегодня*. Turpretī, mītiņu, kā nozīmīgāku, parāda *Neatkarīgā Rīta Avīze* *Latvijai* (NRA), *Час* un *Телеграф*. Visās avīzēs stingri nodala abus notikumus.

Mītiņš Grīziņkalnā Gan latviski, gan krieviski rakstošajā presē mītiņš Grīziņkalnā aprakstīts samērā īsi, pievienojot palielas fotogrāfijas. Aplūkoto avīžu vidū, visvairāk vietas mītiņa atspoguļošanai atvēlējusi NRA - pirmajā lapā redzama liela fotogrāfija ar izvērstu parakstu un plašāku rakstu avīzes piektajā lappusē. Kopumā neviena no avīzēm nepiešķir īpaši lielu nozīmi šim pasākumam. Lielākoties mītiņš tiek atainots kā nelielas ļaužu grupas pasākums, kurš plašākai sabiedrībai nav nozīmīgs. Par to liecina arī izvēlētie virsraksti - „*Klusi mītiņi*” (Latvijas Avīze 02.05), „*В Риге День труда отметили сдержанно*” (Телеграф 02.05). Tomēr dalībnieku skaitam kopumā ir piešķirta liela nozīme, jo gandrīz visās avīzēs tiek minēts aptuvenais dalībnieku skaits. *Latvijas Avīze* īsā ziņā informē tikai par to, cik dalībnieku piedalījās mītiņā un cik - gājienā.

Laikrakstos atzīmēts, ka mītiņu organizē Latvijas Sociālistiskā partija (LSP). Rakstos uzsvērts, ka mītiņā bijis maz dalībnieku un tie pārsvarā bijuši vecāka gadagājuma cilvēki. Tādējādi netieši tiek norādīts uz pasākuma marginālo raksturu. NRA atzīmē arī, ka tie ir krievvalodīgie, tādējādi norādot lasītājiem, ka šis nav viņu grupas - latviešu - pasākums. Ir manāmas netiešas norādes uz to, ka ar dalībniekiem manipulē pasākuma organizatori. Gan mītiņš, gan tā dalībnieki tiek diskreditēti kā mazliet smieklīgi un bērnišķīgi. NRA uzsver, ka sanākušie cilvēki lietoja alkoholu, tādējādi atņemot diskursīvo spēku mītiņa un gājiena idejai un tajā paustajiem viedokļiem. Rakstā pārsvarā ironisks stils: „*pensionāri piesēda saulītē uz parka soliņiem, lai drēgnajā laikā nosalušos locekļus sildītu ar kaut ko uzmundrinošāku*” (NRA 02.05).

Vairākas avīzes velk paralēles starp Grīziņkalnā notikušo mītiņu un padomju laika 1. maija demonstrācijām. NRA fotogrāfijas parakstam dots virsraksts „*Kā padomju laikos*” (NRA 02.05). Padomju gadus atgādina arī svētku nosaukšana par Starptautisko darbaļaužu solidaritātes dienu un fotoattēli ar plakātiem, kuros lasāmi padomju laika lozungi „Мир, труд, май!”, „Да здравствует 1 мая!”⁴⁵ (Телеграф 02.05). Kā neaktuālu un vairāk uz pagātni vērstu pasākumu to raksturo arī uzverot izvēlēto norises vietu, kā arī turpinot padomju laika ideoloģiskos uzstādījumus: „*Возле монумента в честь революционных событий 102-летней давности*”⁴⁶, „*Выступавшие клеймили капиталистический режим Латвии*”⁴⁷ (Телеграф 02.05).

44 „Rīgā darba svētkus atzīmēja atturīgi”

45 „Miers, darbs, maijs”, „Lai dzīvo 1. maijs!”

46 „Pie pieminekļa par godu 102 gadus seniem revolūcijas notikumiem”

47 „Runātāji nosodīja Latvijas kapitālistisko režīmu”

Mītiņa organizētāji - LSP - netiek plaši aprakstīti publikācijās par 1. maija pasākumu Grīziņkalnā. Krievu avīzēs vairākos rakstos konspektīvi atreferētas partijas priekšsēdētāja Alfrēda Rubika runas tēzes, kurās akcentēti tādi jautājumi kā iedzīvotāju nabadzība, zemes pārdošana ārzemniekiem un aicinājums aizstāvēt savas intereses. Kaut arī A. Rubika pieminētā „cīņa par savām tiesībām” minēta vairākos laikrakstos un *Вести Сегодня* izvēlējusies to par publikācijas virsrakstu, tomēr avīzes nepauž kvēlu atbalstu šiem izteikumiem, jo tiek skaidri nodalīta raksta autora balss un A. Rubika un citu runātāju balss. Latviešu avīzēs šī runa un mītiņā izskanējušās sociālās problēmas nav atspoguļotas.

NRA sasaista pasākumu Grīziņkalnā ar notikumiem Tallinā - virsraksts „*Tallinas atblāzma pār Darba svētkiem Rīgā*” (NRA 02.05); aptuveni divas trešdaļas reportāžas veltītas mītiņā izskanējušajiem izteikumiem saistībā ar Tallinas notikumiem. Šī tēma rakstā īpaši akcentēta, tādējādi radot lasītājos noteiktu priekšstatu par mītiņa saturu, vienlaikus tomēr atzīstot arī, ka Tallinas notikumi mītiņā kopumā nav bijuši centrā: „(..) neiztika arī bez Tallinas notikumu pieminēšanas, tiesa, visai klusinātos toņos, jo cīnītāji [izcēlums oriģinālā] pašlaik esot Igaunijas galvaspilsētā” (NRA 02.05).

Denacionalizēto namu iedzīvotāju gājiens uz Grīziņkalnu tiek tikai pieminēts pāris laikrakstu publikācijās par mītiņu. Kā vienīgā informācija tiek sniegta ziņa par dalībnieku skaitu, uzsverot, ka piedalījušies tikai aptuveni desmit cilvēku. Tikai NRA pastāsta ko vairāk, ironiski aprakstot notikušo kā iedzērušu cilvēku neveiklu klaunādi: „*Viens spēlēja trompeti, viens megafonā dziedāja kaut ko līdzīgu Uzvaras dienas maršiem utt., bet vienojošais elements bija, laikam ilgajā ceļā, uzkrātais nogurums: vismaz puse šo maršētāju ar pūlēm turējās kājās*” (NRA 02.05).

Stafetes skrējiens Otrs 1. maija notikums - stafetes skrējiens pa Brīvības ielu atspoguļots mazāk nekā mītiņš Grīziņkalnā. Īsas ziņas ievietotas NRA un *Вести Сегодня*. Izvēsta publikācija atrodama laikrakstā *Latvijas Avīze*, kurā stafetes skrējienam aprakstīts, kā nozīmīgākais tās dienas notikums: „*Satversmes sapulces sasaukšanas dienā un Darba svētkos Rīgas centrālais publiskais notikums bija vienojošs stafetes skrējiens pa Brīvības ielu*” (Latvijas Avīze 02.05). Pārsvarā materiālos tiek uzsvērti divi aspekti - skrējiena masveidīgums un sportiska dzīvesveida veicināšana. Visās trīs publikācijās minēts, ka tajā piedalījušies 1600 skrējēji, un akcentēts, ka iesaistījušies dažādu profesiju un sociālo grupu pārstāvji: „*Stafetē ik gadu piedalās skolēni, studenti, uzņēmumu un firmu pārstāvji, dažādu klubu un veterānu komandas, Rīgas domes darbinieki un deputāti*” (NRA 02.05). NRA un *Вести Сегодня* atzīmē, ka stafetes skrējiens ir tradīcija un tiek organizēts katru gadu 1. maijā.

Kopumā 1. maija stafetes skrējiens atspoguļots priecīgā, gaišā un pavasarīgā noskaņā (it kā apliecinot vēlmi piepildīt šos svētkus ar jaunu - pozitīvu saturu). Gan *Latvijas Avīze*, gan *Вести Сегодня* pievienotas fotogrāfijas, kurās redzami skrienoši skolēni ar stafetes kociņiem rokās. Laikrakstā *Latvijas Avīze* stafetes skrējiens pretnostatīts padomju laika 1. maija demonstrācijām, kurās bija jāpiedalās piespiedu kārtā. *Вести Сегодня*, kā motivāciju piedalīties skrējienā, min trīs aspektus: „*Во-первых - традиция. Во-вторых - весна. И, наконец, достала всех политика*”⁴⁸ (*Вести Сегодня* 02.05). Līdzīgi arī *Latvijas Avīze* rakstu par stafetes skrējienam nobeidz ar norādi uz politisko fonu: *JKgrāk starts bijis pie Brīvības pieminekļa, taču tagad organizētājiem ieteikts izvēlēties citu starta vietu, lai izvairītos no mēģinājumiem pasākumu politizēt*” (Latvijas Avīze 02.05).

48 „Pirmkārt - tradīcija. Otrkārt - pavasaris. Un visbeidzot - apnikusi visiem politika...”

6.1.2. Televīzija

Centrālie televīziju apskatītie notikumi 1. maijā ir LSP mītiņš Grīziņkalnā un stafete Rīgas ielās. Par šo tradīciju aizsākumiem tiek sniegta atšķirīga informācija, tādēļ, ja skatītāji seko līdzīgai vienai no informatīvajām pārraidēm, tad dažādu, tai skaitā latviešu un nelatviešu skatītāju auditorijā, var izveidoties atšķirīgi priekšstati par notiekošo.

1. maija atspoguļojums vienas televīzijas dažādu kanālu programmās (*LTV1-LTV7, LNT-TV5*) parāda, ka stāstījums par valsts svētku atzīmēšanu nereti tiek veidots atšķirīgi. Piemēram, 1. maijā *LTV1* un *LTV7* apskatīja vienus un tos pašus notikumus (mītiņš un stafete), bet *LTV7* ziņas par tiem atšķiras gan pēc satura, gan struktūras.

Mītiņš Grīziņkalnā Mītiņu Grīziņkalnā apskata visu aplūkoto televīziju ziņu raidījumi. *LTV1* raidījumā „*Panorāta*” un *LTV7* raidījumā „*Šodien. Ziņas*”⁴⁹ mītiņš tiek parādīts kā pirmā ziņa, bet *LTV1* raidījumā „*Šodien Latvijā*” un *LNT* raidījumā „*Ziņas*” - kā otrā, tātad tas ir viens no svarīgākajiem dienas notikumiem. Sižetos galvenās aplūkotās tēmas ir 1. maija svinēšanas tradīciju, t.sk., svinēšanas vietas un simbolu saglabāšanās, pasākuma mēroga un aktualitātes mazināšanās un sociālās problēmas valstī, kuras kalpo kā aktuālais notikumu konteksts.

Latviski radošo televīziju sižeti par mītiņu veidoti līdzīgi. Atšķiras tikai *LTV7* sižeta ievads, kurš veidots citādi, kā *LTV1* un *LNT* ziņās. Tas iesākas ar melnbaltās kinohronikas kadriem, kuros redzams 1. maija svētku gājiens 40.-tajos gados, hronikas „balsij” sakot „*древняя Рига словно обрела молодость*”⁵⁰ (Šodien. Ziņas, *LTV7* 01.05).

LTV1 ziņu raidījumos mītiņu Grīziņkalnā atspoguļo, kā sava veida arhaisku notikumu. Tā nozīme tiek mazināta gan ar vizuāliem, gan tekstuāliem paņēmieniem - 1. maiju min kā Satversmes sapulces pirmo sanāksšanas dienu, arī kā dienu, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā, bet ne kā Darba svētkus. Diktors raidījumā „*Panorāma*” saka: „*1. maijs Latvijas vēsturē vispirms ierakstīts kā diena, kad kopā sanāca Satversmes sapulce, kas kopā izstrādāja un 1922. gadā pieņēma pirmo valsts pamatlikumu, nosakot katra tiesības uz izglītību, veselības aprūpi un darbu. Šogad aprit arī trešā gadadiena, kopš Latvija iestājās Eiropas Savienībā. Taču daļai sabiedrības 1. maijs joprojām asociējas ar padomju laika demonstrācijām un saukļiem par strādnieku tiesībām. Sarkanos karogus un nelķes nomainījuši sārti baloni, idejas un domas palikušas tās pašas. Tādās noskaņās Darba svētkus Grīziņkalnā svinēja sociālisti*” (Panorāma, *LTV1* 01.05). Šāda pieeja akcentē svarīgus notikumus Latvijas vēsturē, taču „aizmirst” 1. maija, kā Darba svētku, svinēšanas tradīcijas ne tikai Latvijā, bet arī plašāk pasaulē.

Sižetu pasniegšanā bieži izmantota salīdzinājuma tehnika, piemēram, vēsturiskie un tikko uzņemtie kadri ļauj salīdzināt 1. maija svinēšanu padomju laikos un tagad, ko pastiprina reportieres komentārs: „*вот так шумно и празднично, шествуя по набережной Даугавы, Первое мая отметили в Советской Латвии. (...) Сегодня всё иначе. Первый май отмечают только левые - социалисты и им сочувствующие. Остальным День Труда слишком напоминает советские времена*”⁵¹ (Šodien. Ziņas, *LTV7* 01.05). Aprakstot sanākušos, galvenokārt vecākās paaudzes cilvēkus, tiek lietots apzīmējums „ar varas politiku neapmierinātie”. Raksturojot mītiņā teiktās runas, *LTV1* raidījumā „*Panorāta*” teikts, ka tajās dominējusi „*nostalgija pēc padomju laika 1. maija, kad valdījusi īsta svētku atmosfēra, skanējušas dziesmas un cilvēki smaidījuši*”.

49 Ziņu raidījums krievu valodā.

50 „*Senā Rīga, šķiet, ieguvusi jaunību.*”

51 „*Lūk, tik skaļi un svinīgi, ejot gājienā pa Daugavas krastmalu, 1. maiju atzīmēja Padomju Latvijā. Šodien viss ir savādāk. 1. maiju atzīmē tikai kreisie - sociālisti un viņu atbalstītāji. Pārējiem Darba svētki pārāk atgādina padomju laikus.*”

LTV1 translē izvilumus no mītiņā teiktajām runām, kuri ļauj atklāt to pamattēmu - valdības kritiku par mazajām algām un pensijām. Redzams, ka raidījumu veidotājiem šķitis svarīgi mazināt pasākuma nozīmi, par ko liecina teksts: „*daži Rīgas domnieki pat aizrāvās ar dzejas deklamēšanu*”⁵² {Šodien Latvijā/Panorāma, LTV1 01.05}.

Parasti televīziju kanāli piedāvā tos runu fragmentus, kurus uzskata par skatītāju auditorijai piemērotiem. Piemēram, LTV raidījumos latviešu auditorijai tie ir jautājumi par parakstu vākšanu referendumam par Valsts prezidentes apturēto grozījumu drošības likumos nepieņemšanu un par Aļošas pieminekļa novākšanu Igaunijā. Ziņu raidījumā „Panorāma” tieši Igaunijā veiktās Bronzas kareivja monumenta demontāžas un pārvietošanas, kā arī Krievijas valdības reakcijas kontekstā parāda sarunu ar Alfrēdu Rubiku, kurš mītiņa dalībniekiem klāsta savu pozīciju - Eiropai, pēc ciešanām no fašisma, „*vajadzētu raudzīties, lai tas [pieminekļa pārvietošana] vispār nevarētu notikt. (...) Neofašisma izpausmes parādās ne tikai šeit, Baltijā, bet arī vecajā Eiropā*” (Panorāma, LTV1 01.05). LNT, sižeta noslēgumā parādot policistus, vispārina - svētki „*beidzās klusi un mierīgi. (...) Apmēram pēc stundas dalībnieki izklīda, lai kuplākā skaitā sanāktu 9. maijā*” (Ziņas, LNT01.05), tādējādi liekot vienādības zīmi starp 1. maija un 9. maija svinētājiem.

Šādi atspoguļotais 1. maijs, kā to redzējām televīzijās, ignorē šo svētku vēsturisko jēgu plašākā un Latvijas vēstures kontekstā. Tiek ignorēts, kā 1. maiju svin citās Eiropas valstīs, kur ir stabilas sociāldemokrātijas tradīcijas. Vērā netiek ņemta arī plašā Darba svētku svinēšana neatkarīgajā Latvijā, starpkaru periodā. Televīzijas arī neakcentē 1. maiju, kā Satversmes sapulces sasaukšanas dienu. Pamatā televīzijas 1. maija svinēšanu pasniedz, kā ironizēšanu par kreisās ideoloģijas atbalstītāju centieniem paust neapmierinātību par sociālajām problēmām valstī. Savā ziņā Darba svētku svinēšanas atspoguļojums netieši norāda uz masu mediju intereses trūkumu par strādniekiem kā sociālu grupu un tās problēmām.

Stafetes skrējieni Stafetes skrējiena atspoguļojums televīzijas kanālos veido pozitīvu pretnostatījumu mītiņam - stafete tiek parādīta, kā darbības piesātināts notikums, kurš pulcē gan plašu skatītāju loku, gan dažāda vecuma dalībniekus. Ziņu sižetos aprakstītas dalībnieku grupas - skolu jauniešu, uzņēmumu un organizāciju komandas, kuras vienojošā pazīme ir piederība sabiedrības aktīvākajai daļai (Panorāma, LTV1 01.05; Ziņas, LNT 01.05). Tiek aprakstīti arī nelabvēlīgie laika apstākļi - aukstums, un norādīts, ka dalībniekus tas nav biedējis. LTV7 intervē mazu meiteni, kura smaidot saka: „*Я уже замёрзла*”⁵³ {Šodien. Ziņas, LTV7 01.05}.

Šķiet, LNT uz stafeti aizsūtīja tikai operatoru. Sagatavotajā ziņu sižetā uzsvērta sportiskā dzīvesveida nozīme, pievēršot uzmanību stafetes dalībnieku vecumam un pārstāvētajām sociālajām grupām: „*Rīgas centrā svētki pavadīti sportiskā gaisotnē ar jau tradicionālo stafetes skrējieni. Tajā ik gadu piedalās skolēni, studenti, dažādu organizāciju un uzņēmumu pārstāvji. Šogad skrējienā piedalījās vairāk nekā pusotrs tūkstotis cilvēku. Sacensības rīkotas, lai popularizētu veselīgu dzīvesveidu un aktīvo atpūtu*” (Ziņas, LNT 01.05).

Pārējie televīzijas kanāli savā starpā atšķiras ar to, kādus stafetes dalībniekus tie uzrunājuši. LTV1 un LNT sižetos intervētas vai pieminētas skrējiena „prominences” - armijas pārstāvji un sportisti. Savukārt LTV7 dod vārdu jaunajiem skrējējiem. Dalībnieku aprakstos nereti lietoti tēlaini salīdzinājumi, piemēram, rādot jaunus puīšus - „*(...) в глазах*

52 Kā liecina veiktais novērojums, mītiņā piedalījās Rīgas domes deputāti Ivans Ivanovs un Sergejs Žuravjovs, kuri pārstāv Latvijas Sociālistisko partiju.

53 „Esmu jau nosalusi.”

азарт и волнение. Turpinot sarunas ar dalībniekiem, divi zēni no vecākajām klasēm smaidotīsi norāda: „Только победа”⁵⁵, otram sakot: „Наша школа самая лучшая”⁵⁶. Kāds pamatskolas pirmo klašu vecuma skolnieks lietišķi atceras: „В прошлом году второе место. Нам двух секунд не хватило”⁵⁷, pēc reportieres replikas: „На этом году наверное первое займете?”⁵⁸, sakot „Ну, надеемся”⁵⁹ (Šodien. Ziņas, LTV7 01.05). Salīdzinot ar citu televīzijas kanālu ziņu raidījumu sižetiem, kopumā rodas daudz dzīvāks iespaids. LTV7 sižets ir arī praktiskāks un informatīvi bagātīgāks, tajā pastāstīts par norobežotajām ielām un sarunā ar organizatoru Gati Ratnieku runāts par balvām (Šodien. Ziņas, LTV7 01.05).

Latviešu valodā veidotajās ziņās nav sarunu ar un par nelatviešu dalībniekiem. Līdzīga situācija ir krievu valodā veidotajās ziņās, kur starp intervētajiem skolēniem nav latviešu, savukārt intervētais organizators runā krieviski. To var izskaidrot ar ērtumu - nav jānodarbojas ar tulkošanu un pieņēmumiem par auditorijas vēlmēm, taču rezultātā ir zudusi iespēja stafetes skrējienā parādīt kā pasākumu, par kuru interesējas dažādu tautību cilvēki.

6.1.3. Portāli

Apskatītajos portālos 1. maija svētku norisēm veltītie raksti fokusējas tikai uz Darba svētkiem, nekas netiek rakstīts par Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas dienu. Tajā pašā laikā, nereti šajos rakstos min vēl tikai gaidāmās 8. un 9. maija aktivitātes.

Vairums portālu jau laicīgi informē auditoriju par 1. maijā paredzētajiem pasākumiem. Kopējā iezīme visām ziņām - tās apskata notikumus tikai Rīgā, radot iespaidu, ka pārējā Latvijas teritorijā svētkus nesvin vispār. Visticamāk, tas varētu būt izskaidrojams ar informācijas aģentūru pārpublicējamo ziņu atlases praksēm portālu redakcijās.

Ja salīdzina komentētāju aktivitāti, vislielāko interesi raisīja raksti par 1. maija mītiņu Grīziņkalnā un institūciju paziņojumu pārpublicējumi, mazāka interese izrādīta par stafetes skrējienā. Portālu *Apollo*, *Delfi* un *Tvnet* komentāru sadaļās vērojami strīdi par to, kas ir vai nav svētki un svinama diena Latvijā. Svarīga diskusiju tēma ir 1. maija kā „sarkanā datuma” pamatotība.

Institūciju paziņojumi Publicētajos pašvaldību paziņojumos amatpersonas tikai netieši piemin 1. maiju kā svētku dienu, biežāk tiek runāts par sabiedrības uzvedību un brīdināts par nepieļaujamām darbībām, sevišķi alkohola lietošanu 1. un 9. maija svinēšanas kontekstā un par sodiem pārkāpumu gadījumos. Piemēram, Rīgas domes Administratīvās komisijas priekšsēdētāja pienākumu izpildītājs Kārlis Bružuks „(..) arī šogad aicina sabiedrisko kārtību sargājošās iestādes pastiprināti vērst uzmanību uz alkoholisko dzērienu lietošanu 1. un 9. maijā, kā arī aicina svētku dalībniekus ievērot sabiedrisko kārtību” (Delfi 26.04).

Kārļa Bružuka norādi uz alkohola lietošanas tradīcijām svētku svinēšanas laikā var interpretēt kā „simbolisku diskrimināciju” pret krievvalodīgajiem iedzīvotājiem: „uzskatu, ka ir nepieciešama pastiprināta kontrole 1. un 9. maijā, kad atsevišķi sabiedrības indivīdi

54 „Acīs azarts un satraukums.”

55 „Tikai uzvara.”

56 „Mūsu skola ir pati labākā.”

57 „Pagājušajā gadā otrā vieta. Divas sekundes pietrūka.”

58 „Šajā gadā droši vien ieņemsiet pirmo vietu?”

59 „Ceram.”

alkohola lietošanu uzskata par tradīciju, kas, viņuprāt, ir svarīgāka par sabiedrisko kārtību. Mēs nevaram sodīt tikai jauniešus, kas (...) atļaujas iedzert kādu malku alus, šīs normas vienādi attiecas gan uz jauniešiem, gan pensionāriem, gan latviešiem un cittautiešiem, tādēļ ceru, ka arī šoreiz kārtību sargājošās iestādes ar visu bardzību vērsīsies pret 1. un 9. maija svinētājiem, kas, kā rāda vairāku gadu pieredze, tomēr ignorē pastāvošās normas" (Delfi 26.04). Lai arī potenciālo pārkāpēju vidū ir minēti latvieši, atsauču uz krievvalodīgajiem ir ievērojami vairāk. Nepārsteidz, ka šī ziņa nav atradusi vietu *rus.Delfi* lejās.

Partijas Jaunais laiks" deputāta K. Bružuka politizētā ziņojuma forma, acīmredzami kontrastē ar labvēlīgi brīdinošajiem policijas paziņojumiem, kādi publicēti *Delfi* un *Tvnet* portālos. Tajos Rīgas pašvaldības policija „sākoties garajām brīvdienām un tuvojoties 1. maijam, aicina ievērot sabiedriskās kārtības normas un ceļu satiksmes noteikumus”, iedrošina iedzīvotājus: „policija strādās kā ierasts un gādās par iedzīvotāju drošību un sabiedrisko kārtību pilsētā”, brīdina no dzīvokļu apzadzējiem, un, visbeidzot, novēl patīkamus svētkus. Abos portālos citēta frāze: „svētku izdošanās galvenokārt atkarīga no pašiem” (Delfi 27.04, Delfi 28.04, Tvnet 27.04). Šīs ziņas no citām atšķīrās ar „personīgāku” vērsanos pie lasītāja.

Vispārinot institūciju paziņojumus, kuri publicēti interneta portālos, varam secināt, ka tajos pamatā parādās varas un kontroles tēmas, turklāt tās tiek uzsvērti paustas brīdī, kad iedzīvotājiem rodas plašāka savu vēlmju izpaušmes iespēja publiskajā telpā - svētku dienās. Tekstos manāma «simboliskā diskriminācija» pret pensijas vecuma krievvalodīgajiem. Šāda diskursīvā prakse degradē 1. maija svētku nozīmi, un portāli, kā arī institūcijas neizmanto savas iespējas radīt pozitīvu svētku noskaņu.

Mītiņš Grīziņkalnā Portāli, atsaucoties uz Rīgas domes informāciju par 1. maijā notiekošo mītiņu, vērš uzmanību uz notikumu vietu - Grīziņkalnu, organizatoriem - LSP, un min arī plānoto dalībnieku skaitu - ap 150. *Tvnet* informāciju par 1. maijā gaidāmajiem notikumiem sniedz tikai pasākumu dienas rītā, kas vērtējama kā novēlota un kā informācija zināšanai, bet ne kā informācija rīcībai.

Visās šajās ziņās mītiņš Grīziņkalnā tiek saistīts arī ar denacionalizēto namu iedzīvotāju gājienu no Rātslaukuma līdz Grīziņkalnam, ko organizēja Vladimirs Gramoļins. *Delfi* atsaucas uz gājiena pieteikumu ar plānoto 500 dalībnieku skaitu un gājienā izmantotajiem atribūtiem - megafonu un mūzikas instrumentiem. *Tvnet* ar raksta nosaukumu „*Rīgā notiks divi mītiņi*” gājienu pielīdzina mītiņam, tam veltot visvairāk informācijas - četrus teikumus, kamēr LSP mītiņš tiek aprakstīts vienā. Iespējams, šāda vērība izskaidrojama ar pasākuma neparastumu un Gramoļina izmantoto oriģinālo uzmanības piesaistīšanas veidu, savu pasākumu veltot „denacionalizēto namu iemītnieku dzīvokļu genocīda upuru piemiņai”. Šo versiju pamato arī Gramoļina kā «aktīvas» personas pozicionēšana rakstā: „*rīko Vladimirs Gramoļins*”, „*Gramoļins plānojis*”, „*Gramoļins aģentūrai LĒTA sacīja*” (Tvnet 01.05). Kopumā *Tvnet* pietuvoties „sensationālas” ziņas radīšanai.

Ziņu virsrakstos par mītiņu portāli parasti min dalībnieku skaitu, netieši norādot uz pasākuma vājo apmeklētību un mazinot tā nozīmi. To pastiprina arī norāde, ka dalībnieku vidū vairāk ir pensijas vecumu sasniegušo, kuri paņēmuši līdz bērņus. Šiem materiāliem pievienoti arī fotoattēli - *rus.Delfi* ievietotajā dominē sarkanie karodziņi, bet *rus.Tvnet* ievietojis fotogrāfiju bez paskaidrojuma. Tajā ir redzami pieci denacionalizēto namu iedzīvotāju gājiena dalībnieki pie 11. novembra krastmalā novietotā pieminekļa 1905. gada upuriem, tā radot maldīgu iespaidu par mītiņa vietu un apmeklētību. Tas norādīts arī vienīgajā komentārā par šo rakstu: „*Позорно, что ваши измышления кто-то представит, как информацию о якобы неудавшимся мероприятии. Участвовало там раз пять больше, как минимум. И проходил этот митинг, как каждый год (...)*”

зачем понадобилось подсунуть тут чужую фотографию с пятью человеками у другого памятника (...) неизвестно когда."⁶⁰ (Трейкалс, Tvnet 01.05).

Tvnet, rakstā „Latvijā un pasaulē ar mītiņiem un protesta akcijām atzīmē Darba svētkus”, aģentūras LETA ziņu ir papildinājis ar neatkarīgiem novērojumiem, rezultātā sniedzot visplašāko pārskatu no interneta portālos atrodamajiem. Līdzīgi konkurējošo portālu rakstiem par plānotajiem mītiņiem, Tvnet padziļinātu uzmanību velta Gramoļina gājiena norisei. Sniegtās detaļas un valoda panāk, ka par pasākumu rodas komisks iespaids: „Pie pieminēkļa 1905. gada upuriem gājiena dalībniekiem piepulcējās vēl tikpat daudz cilvēku, un gājiena turpinājās aptuveni desmit cilvēku sastāvā. Aptuveni tikpat lielā skaitā bija policijas darbinieki, kas pavadīja gājienu. (...) Tālāk protestētāji, pūšot tauri, dziedot dziesmas krievu valodā un turot rokās transparentu, uz kura krievu valodā bija aicinājums „izmaksāt kompensācijas vai arī būs 1905. gads”, devās uz (...) Grīziņkalnu” (Tvnet 01.05). Komentētāji ieinteresēti uztver pasākuma neparasto raksturo un izmanto iespēju uzjautrināties par to.

Tvnet redakcija, līdzīgi pārējiem portāliem, īsi apraksta 1. maija mītiņā sanākušos, atreferējot arī LSP pārstāvju sacīto. Frāze „viņi runā pārsvarā krievu valodā” mazina notikuma nozīmīgumu un kavē runās skartos jautājumus uztvert kā visiem sabiedrības locekļiem saistošus. To apliecina arī izvēlētie radikālākie runu citāti, piemēram: „Partijas pārstāvji mītiņa dalībniekiem klāsta, ka Jau vairāk nekā desmit gadus Latvijā ir okupācija, jo cilvēkiem ir liegts izglīties, attīstīties un strādāt” (Tvnet 01.05), akcentēta arī runās izskanējusi kritika par Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai. Šāda citātu atlase latviski lasošajai auditorijai veido skeptisku, pat noliedzīgu attieksmi gan pret 1. maija mītiņiem, gan to dalībniekiem.

Ziņas par 1. maija mītiņu Grīziņkalnā portālos izraisīja aktīvas lasītāju diskusijas vēl pirms tas bija noticis. Paralēli tur attīstījās arī diskusija par 9. maija svinēšanas iemesliem, un jēgu, kā kritērijus izmantojot vēsturisko notikuma nozīmi un tā ietekmi uz noteiktu sabiedrības daļu („uzvara pār fašismu” vai „okupācijas sākums”). Komentētāji pauž sarūgtinājumu par, viņuprāt, nevienlīdzīgo Rīgas domes attieksmi, radot ierobežojumus leģionāriem pulcēties 16. martā, bet atļaujot 9. maija sanākšanu.

Komentāru vidū netrūkst spriedumu un etniska rakstura vērtējumu, kuri balansē uz robežas vai jau pāraug pret krieviem vērstos apvainojumos. Daži lasītāji mēģina rast kopīgo, caur ko varētu vienot sabiedrību. Kā viens no iespējamiem vienotības avotiem, tiek minēta kultūra, tādējādi rosinot diskutēt par to, kas tā varētu būt par kultūru un kādas ir iedzīvotāju zināšanas par latviešu kultūru: „Mūs var vienot Krievu kultūra. Tev ir nojausma par Ahmatovu, Jeseņinu, Cvetajevu?”; „Protams, ka var, kā jau jebkura kultūra. Bet labāk būtu, ka Latvijā vienotu tieši latviešu kultūra: Rainis, Blaumanis, Brāļi Kaudzītes. Tev ir par tiem nojausma?” (VB, Delfi 19.04). Šādas nojausmas nav arī krievvalodīgajiem, kad viņi, komentējot 4. maija koncertu, ar neizpratni jautā, kas tad īsti ir latviešu kultūra”.

Stafetes skrējiens Stafetes skrējienam interneta ziņu portāli nepievērš lielu uzmanību. Atsevišķus rakstus veltījis Delfi un rus.Tvnet, Tvnet stafeti īsi piemin rakstā par 1. maija notikumiem Rīgā un pasaulē. Vienīgi rus.Tvnet informē lasītājus par gaidāmajiem satiksmes ierobežojumiem stafetes skrējiena laikā un paša skrējiena maršrutu. Portālos sniegtā informācija aprobežojas ar fakta par skrējiena norisi konstatāciju, dalībnieku skaitu un uzvarētāju nosaukšanu: „Ikgadējais Darba svētkiem veltītais 1. maija stafetes skrējiens

60 „Apskaunojoši, ka jūsu spriedelījumu kāds uztvēra, kā informāciju par neizdevušos pasākumu. Pasākumā piedalījās vismaz piecas reizes vairāk cilvēku. Un mītiņš norisinājās, kā katru gadu. Kādēļ bija nepieciešams te piebāzt svešu fotogrāfiju ar pieciem cilvēkiem pie cita pieminēkļa, saizina kad?”

Rīgā pulcējis vairāk nekā 1600 dalībnieku, informēja Rīgas domes Izglītības, jaunatnes un sporta departamenta speciālists Jānis Karavaičiks" (Delfi 01.05). Tiek atgādināts arī stafetes mērķis - veselīgs dzīvesveids, un tās tradicionālais raksturs: „С 11.00 до 15.00 в Риге пройдет традиционная первомайская эстафета”⁶¹ (rus.Tvnet 01.05). Nekas vairāk par stafetes skrējieniem netiek stāstīts un ieinteresētajiem lasītājiem papildus informāciju jāmeklē pašiem.

Delfi šo ziņu ir publicējis nacionālo ziņu rubrikā, un tās saturā papildus vērojami pašvaldības pārstāvju centieni uzsvērt savu lomu 1. maija svētku svinēšanā: „Karavaičiks norādīja, ka 1. maija stafetes skrējienam, iespējams, bijis vienīgais pasākums Rīgā, kas radījis svētku noskaņu” (Delfi 01.05). Šādi apgalvojumi liecina par pašvaldības vēlmi pārvērtēt savu lomu svētku pasākumu organizēšanā, jo vienlaicīgi notika arī LSP pārraudzībā esošais mītiņš.

Komentāros, saistībā ar stafetes skrējieniem, bija pausta neapmierinātība ar satiksmes ierobežojumiem Brīvības un tai apkārtējās ielās, tomēr daudz šādu komentāru nebija: „Tā (...) maratona dēļ šodien, lai šķērsotu Brīvības ielu, nācās braukt līdz pat Tallinas ielai. Kam tas (...) maratons radīja svētku sajūtu, tam derētu paārstēties” (winnie, Delfi 01.05).

Kopumā, portālos publicēto ziņu materiālu apjoms un saturs rāda, ka portālu skatījumā 1. maija svētki ir nenozīmīgi Latvijas iedzīvotājiem un to svinēšana svarīga ir tikai atsevišķu sabiedrības grupu pārstāvjiem - krievvalodīgajiem pensionāriem, LSP atbalstītājiem un tiem, kuriem sirdī ir nostalgija par padomju laikā svinētajiem 1. maija svētkiem. Par to liecina gan rakstos lietotā valoda un vizuālais noformējums, gan lasītāju diskusijas par to, vai 1. maijs ir uzskatāms par svētku dienu.

6.2. Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena

6.2.1. Laikraksti

Salīdzinot ar 1. maiju, 4. maija svētki presē atspoguļoti daudz plašāk, tomēr arī tie nav kļuvuši par nozīmīgākajiem notikumiem aplūkotajā periodā. Avīžu pirmajās lapās šajā laikā atainotas norises, kuras ir saistītas ar Bronzas kareivja pārvietošanu Tallinā, Latvijas atbalsta paušanu Igaunijai; ziņas par padomju karavīru mirstīgo atlieku pārapbedīšanu Ropažos; parakstu vākšana referenduma ierosināšanai; Eirovīzijas dziesmu konkurss un citi notikumi. No aplūkotajiem laikrakstiem, tikai *Latvijas Avīze* 4. maija svinībām veltījusi ievērojamu vietu pirmajā lappusē.

Salīdzinot 4. maija atspoguļojumu latviski un krieviski rakstošajā presē, redzama krasa atšķirība - latviski publicēts daudz vairāk materiālu par šiem svētkiem gan pirms, gan pēc 4. maija, ir ievietota informācija par plānotajiem svētku pasākumiem. Turpretī, krieviski iznākošajās avīzēs lielākoties atrodamas tikai īsas ziņas par jau notikušajām svētku norisēm; laikrakstos *Телеграф* un *Вести Сегодня* vienīgais materiāls par 4. maiju ir Saeimas priekšsēdētāja Induļa Emša uzrunas atreferējums. Kopumā, 4. maija svētku atspoguļojumā dominē oficiālās, plānotās un sagatavotās norises, tikai dažās vietās parādīti iedzīvotāji, kas tajās piedalās.

61 „No 11:00 līdz 15:00 Rīgā notiks tradicionālā 1. maija stafete”

Savukārt, laikraksta Час⁶² pirmajā lapā ievietota arī fotogrāfija ar jauniešiem, kuri tautas-tērpos dejo latviešu tautas dejas pie Brīvības pieminekļa un parakstu, kurš uzskaita galvenās svētku norises. Tās aprakstītas joti atsvešināti, it kā runa būtu par kādu citu valsti, netiek pieminēta iedzīvotāju līdzdalība svētkos („valsts atzīmēja...”), tādējādi rodas iespaids, ka šie svētki nebija domāti avīzes lasītājiem: „Вчера в Латвии был праздник. Страна отмечала 17-ю годовщину подписания [sic] декларации о независимости. Столица была украшена флажками, плакатами и вымпелами цветов государственного флага”⁶³ (Час 05.05).

4. maijs pieminēts arī avīzes Час nedēļas apskatā, komentāru daļā. Vienā rindkopā vilktas paralēles ar laiku 17 gadus pēc Latvijas Republikas nodibināšanas 1918. gadā. Žurnālists Leonīds Fedosejevs uzsver, ka tolaik iedzīvotāju labklājības līmenis bija augstāks, kaut arī bija nācies pārvarēt kara radītos zaudējumus. Turpretī 1990. gadā Latvija bijusi viena no bagātākajām PSRS republikām, bet tagad - pēc 17 gadiem - ir vairāk neapmierināto un nabadzīgo, nekā Pirmās republikas laikā. Tādējādi autors pauž kritisku nostāju par norisēm kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas, it īpaši, valsts īstenoto ekonomisko un sociālo politiku. Turpretī, latviski rakstotajā presē dominē pacilātība, atceroties 4. maija izšķirošo balsojumu un tā laika emocionālo viļņojumu.

Kopumā, laikraksti atspoguļo tikai svētku norises Rīgā un neraksta par 4. maija pasākumiem citviet Latvijā (gan radot iespaidu par visas tautas svētkiem), tā NRA zem virsraksta „LaMjas iedzīvotāji svin neatkarības atjaunošanu” (HRA03.05)\n1ovn\ē tikai par galvaspilsētā plānotajām norisēm. Vienīgi Latvijas Avīze vienu lappusi veltījusi stādu svētkiem Jelgavā. Rakstā minēts, ka „(..) citi izmantoja valsts svētkus saimniecībā vajadzīgu stādu pirkšanai” (Latvijas Avīze 05.05).

Daudzkārt laikrakstos minētas norādes uz laiku, kas pagājis kopš 1990. gada 4. maija, izvērtējot šajā periodā notikušās pārmaiņas un sasniegto, piemēram, virsrakstā „Atgūtās neatkarības 6205 d/enas” (Latvijas Avīze 05.05).

Svētki Rīgā No aplūkotajiem laikrakstiem visplašāk svētku norises atspoguļotas laikrakstos Diena un Latvijas Avīze - aprakstīta ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa, koncerts 11. novembra krastmalā, fotodokumentu video izstāde un citas norises. Kopumā, šajās avīzēs par 4. maija svētkiem rakstīts pacilātā noskaņā, uzsverot 4. maija notikumu vēsturisko nozīmīgumu. Latvijas Avīze pārstāsta 1990. gada notikumus un uzskaita tos Augstākās Padomes deputātus, kuri arī pašlaik strādā Saeimā, min viņu toreizējo nostāju balsojumā par Neatkarības deklarāciju.

Atspoguļojot 4. maija svinības, abi laikraksti rada iespaidu par plašiem tautas svētkiem, kuros piedalās visdažādākie ļaudis - gan jaunieši, gan ģimenes ar bērniem, gan vecāki cilvēki. Uz iedzīvotāju masveidīgu piedalīšanos svētkos norāda izvēlētie vārdi - „cilvēki (..) plūda uz svētku koncertu” (Diena 05.05), „organizatori aicināja visus piedalīties” (Latvijas avīze 05.05).

62 Laikrakstā Час kļūdaini minēta Satversmes sapulces sasaukšanas diena, kas atzīmējama 1. maijā: „(..) тор-жественное заседание Сейма в честь годовщины созыва Конституционного собрания и провоз-глашения Декларации о восстановлении независимости Латвии” („(..)svinīgā Saeimas sēde pargodu Sat-versmes sapulces sasaukšanas un Latvijas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas gadadienai”) (Час 05.05).

63 „Vakar Latvijā bija svētki. Valsts atzīmēja 17. gadadienu, kopš parakstīta [sic] deklarācija par neatkarību. Galvaspilsēta bija izrotāta ar karodziņiem, plakātiem un vimpeļiem valsts karoga krāsās.”

Svētku organizatori, stāstot par plānotajām norisēm, gan tieši, gan netieši vairākkārt norāda uz 4. maiju, kā latviešu un nevis visu Latvijas iedzīvotāju svētkiem: „*Mūsdienu latvietis ir vērigs un izlutināts (..) Mēs gribam latvieti iesaistīt pasākuma tapšanā - tam izvēlēta koncepcija „Likteņupe”. Tava un mana likteņa upe. Latvijas likteņa upe*”(Latvijas Avīze 05.05).

Saeimas priekšsēdētāja uzruna Visbiežāk atainotais 4. maija notikums ir Saeimas priekšsēdētāja Induļa Emša uzruna svinīgajā sēdē, tā aprakstīta visās pētījumā aplūkotajās avīzēs. Tomēr katrā laikrakstā šī runa atspoguļota atšķirīgi - gan pēc atvēlētajām lappuses laukuma apjoma un fotogrāfijām, gan pēc satura - tiek atlasītas atsevišķas runas tēzes un netiek minētas citas. Redzamas arī ievērojamas stilistiskas atšķirības Emša runas atainojumā - lielākoties avīzes lakoniski atreferē noteiktus izteikumus, kurpretī *Diena* un *Вести Сегодня* I.Emša runai velta sarkastiskus, izsmējīgus un dzēlīgus komentārus (no aplūkotajiem laikrakstiem tikai *Dienā* Emša runai veltīti divi materiāli - ļoti īss runas atreferējums avīzes trešajā lappusē un komentārs otrajā lappusē).

Lielākoties raksti par Emša runu publicēti avīžu trešās lappuses rubrikās par Latvijā aktuālajiem notikumiem. Ilustrācijai pievienotas dažāda lieluma melnbaltas vai krāsainas Emša fotogrāfijas no svinīgās Saeimas sēdes. Kā izņēmums minama *NRA*, kurā ievietota fotogrāfija ar valdības locekļu rindām Saeimā. Attēla centrā ir ministru prezidents Aigars Kalvītis un aizsardzības ministrs Atis Slakteris (abi pārstāv Tautas partiju); visi fotogrāfijā redzami smaida un aplaudē.

Emša runas atspoguļojumā labi redzama laikrakstu redakciju politiskā nostāja. *Diena* otrajā lappusē publicējusi iznīcinošu žurnālista Aivara Ozoliņa komentāru ar nosaukumu „*Katastrofālais Emsis*”. Tajā ar sulīgiem epitetiem kritizētas atsevišķas Emša runas tēzes un vilktas paralēles starp Emša izteikumiem un viņa pārstāvētās Zaļo un Zemnieku savienības saistību ar apcietināto Ventspils mēru Aivaru Lembergu un viņa nelikumīgo vienošanos ar vairākiem politiķiem: „*(..) šķita, ka Emsis runā par viņa partijas nu jau cietumā nonākušo premjerministra kandidātu, viņa presi un „stipendiātiem”*” (*Diena* 05.05).

Savukārt *NRA* plaši atstāsta Emša izteikumus par dažādu grupu ietekmi uz Saeimu un nepieciešamību ar likumdošanu regulēt nevalstisko organizāciju un mediju iespējas ietekmēt Saeimu. Tādējādi izvēlētie Emša runas aspekti sasaucas un tematiski turpina laikrakstā iepriekš publicēto kritisko rakstu sēriju par Džordža Sorosa finansēto organizāciju darbību Latvijā.

Atreferēto tēžu atlasē saskatāmas atšķirības starp latviski un krieviski rakstošajām avīzēm. Piemēram, visos aplūkotos laikrakstos latviešu valodā, rakstos par Emša runu pieminēti Augstākās Padomes deputāti, kuri 1990. gadā balsoja par Latvijas neatkarību. Laikrakstā *Latvijas Avīze* šis aspekts izvērts visplašāk: „*Īpašus vārdus Emsis savā uzrunā veltīja Augstākās Padomes Tautas frontes frakcijas deputātiem. „Es īpaši sveicu visus toreizējos Latvijas Republikas Augstākās Padomes Tautas Frontes frakcijas deputātus, kuriem todien bija dāvāta privilēģija piepildīt tautas pausto gribu un pārvērt tai ceļu pretim brīvībai, „sacīja Emsis”*” (*Latvijas Avīze* 05.05). Turpretī, nevienā no aplūkotajām avīzēm, kuras iznāk krievu valodā, kādreizējie Augstākās Padomes deputāti nav pieminēti.

Krieviski rakstošajā presē savukārt vairāk akcentēti Emša izteikumi par Latvijas un Krievijas attiecībām. Publikācijā laikrakstā *Час* galvenokārt atstāstīts Emša viedoklis, ka valstī nav politiskās krīzes, bet *Вести Сегодня* ironiski kā nozīmīgāko atspoguļo ekoloģisko tēmu Emša runā, liekot ziņai virsrakstu „*Мы все умрём (..) Спикер Сейма в государственный праздник предупредил о скорой гибели человечества!*”⁶⁴ (*Вести Сегодня* 07.05).

64 „Mēs visi mīrsim (..) Saeimas priekšsēdētājs valsts svētkos brīdina par cilvēces drīzu bojāeju”

Svētku svinēšana Stāstot par 4. maija svētku notikumiem, vairākos laikrakstos aplūkota šo svētku nozīme, to atzīmēšana pašlaik un nākotnē, meklējot noturīgas svinēšanas formas. NRA publicētas plašas intervijas ar Rīgas domes Kultūras, mākslas un reliģijas lietu komitejas pārstāvjiem Helmī Stalti un Daini Īvanu, abi svētku kontekstā uzsver etniskos aspektus - valodu, kultūras savdabību. Īvāns aicina 4. maija svinībās akcentēt etnisko un varas tuvību iedzīvotājiem: „*Ceturtais maijs bija nevardarbības uzvara. Domāju, ka ceturkā maija esence ir rūpes par valodu, rūpes par savdabību. Rūpes par varas tuvību tautai. Tur pat neder koncerts operā vadošajai elitei un viņu kundzēm. Atmosfērā laikā dziedājām uz ielām. Viss notika kopā. Es gribētu to saglabāt*” (NRA 03.05).

6.2.2. Pusaudzū žurnāli

Pusaudzū žurnālos 1. un 4. maija svētki gandrīz netiek pieminēti, kas izskaidrojams ar pusaudzū žurnālu tematiku kopumā. Tajos dominē tādas tēmas kā mode, stils, attiecību veidošana, mūzika, filmas un slaveni cilvēki. Savukārt, daudz mazāk tiek rakstīts par sociāli un politiski nozīmīgiem jautājumiem.

Žurnāla *Puff*, rubrikā „*Mans pavasara kalendārs*”, atzīmēts, ka 1. maijs ir valsts svētki, kurpretī 4. maijā stāstīts tikai par gruzīnu dziedātājas koncertu: „*1. maijs. Ziedonis. Šodien ir oficiālā brīvdiena. Latvijā šo dienu kalendārā atzīmē kā valsts svētkus, jo šajā datumā pirmo reizi sasauca Latvijas Republikas Satversmes sapulci. Bet citur pasaulē šī diena tiek atzīmēta kā darba svētki. Vari izvēlēties, kurus svētkus šodien svinēt, bet atceries, ka - neatkarīgi no tā - karogs tik un tā ir jāizkar (ja dzīvo privātmājā)*” (Puff Nr. 17/18).

Savukārt, žurnālā *Sīrups*, rakstā par grupu „re:public”, stāstīts par to, ka grupu pametis bundzinieks un viņu nomainījis cits, kā arī par tuvākajiem šīs grupas koncertiem: „*(..) 4. maijā tev būs iespēja viņus redzēt uz lielās skatuves krastmalā!*” (Sīrups Nr. 16).

6.2.3. Televīzija

Gandrīz visos televīziju ziņu raidījumos ir informācija par Saeimas svinīgo sēdi, koncertu un tam sekojošo uguņošanu 11. novembra krastmalā, kā arī ziedu nolikšanas ceremoniju pie Brīvības pieminekļa.

4. maija svētkiem veltītajos raidījumos, biežāk nekā 1. maija svētku atspoguļojumā, tiek izmantoti kino arhīva materiāli. 4. maijā arhīva kadrus no 1990. gada izmanto visu kanālu ziņu veidotāji, galvenokārt rādot Augstākās Padomes 4. maija sēdi un pie parlamenta ēkas sapulcējošos cilvēkus. Tie kalpo gan kā vēsturisko un šodienas notikumu ilustrācija, gan salīdzinājumam, jo kino arhīva materiāli nereti mijas ar aktuālajiem notikumiem - 2007. gada Saeimas svinīgās sēdes ainām vai koncertu 11. novembra krastmalā.

Jāatzīst, 4. maijā televīziju studijās, raidījumu laikā, trūka valsts svētku noskaņojumu veidojoša noformējuma, piemēram, valsts simbolikas - karoga vai ģerboņa - pielietojuma, kā tas bieži redzams citu svētku dienu pārraidēs. Ziemassvētkos tika lietotas egles un lentes, Jāņos - ozollapas un vainagi u.tml. Neliels izņēmums bija LTV1 raidījuma „*Labrīt, Latvija!*” studijā uz galda novietotais valsts sarkanbaltsarkanais karodziņš. Visbiežāk izmantotie svētku simboli sižetos bija Latvijas valsts karogi, ļaužu svinētāju masas un arī Saeimas ēka.

LTV7 ziņu raidījumu „*Panorāma*” sākuma informācijā uzsvērtā izcīnītā neatkarība - „*pirms 17 gadiem 4. maijs pagāja asās viedokļu kaujās. Latvijas likteni izšķīra 138 Augstākās Padomes deputāti*” (Panorāma, LTV1 04.05). Pēc tam ziņu raidījumu turpina sižets par viesošanās pie Emeritas Buķeles, kura ir viena no šiem deputātiem. Viņas stāsts rada dzīvīgāku iespaidu par 1990. gada 4. maija balsojumu. Biogrāfiska tēlojuma iespaidu paspīgtina arī sarunas norise viņas mājās, bijušajai deputātei sēžot pie degoša kamīna. Šos kadrus turpina kino arhīva materiāli.

Vienīgi TV5 raidījums krievu valodā „Bez cenzūras” bija pilnībā veltīts 1990. gada 4. maija balsojuma un tā nozīmes analīzei. Šajā raidījumā izmantotas divu Augstākās Padomes deputātu intervijas, kuras pēc sava satura drīzāk uzskatāmas par subjektīvu izjūtu atspoguļojumu. Par analītisku varētu uzskatīt arī LNT ziņu materiālu ar Saeimas priekšsēdētāju svinīgo 4. maija uzrunu salīdzinājumu 2000., 2006. un 2007. gados.

Pasākumi ar valsts amatpersonu piedalīšanos LTV1 tiešraidē rāda Saeimas svinīgo sēdi. Tiek parādīts, kā uz sēdi pulcējas deputāti, viņu vidū arī bijušie deputāti un ārvalstu viesi. Sēdi veido Saeimas priekšsēdētāja Induļa Emša svinīgā uzruna, pēc kuras notiek deputātu kopējā fotografēšanās un šampanieša dzeršana. Seko ziedu nolikšanas ceremonija pie Brīvības pieminekļa.

LTV1 rīta programmā, vēl pirms svinīgās Saeimas sēdes, politiski vēsturisko ziņu veidoja montāža no Augstākās Padomes balsojuma 1990. gada 4. maijā, kas netika komentēta. Vakara ziņu raidījumos Induļa Emša svinīgo uzrunu apskatījušas un vērtējušas LTV, LNT un TV5 ziņu redakcijas. LTV7 citē vārdus „politiskās krīzes valstī neesot”, vairāk analizējot 1990. gada 4. maija vēsturisko nozīmi, kā arī 2007. gada 4. maija pasākumus.

LTV ziņu redakcija runu atspoguļo galvenokārt kritiski, aprakstot to šādi: „*svinīgo uzrunu sāka ar pateicībām Augstākās Padomes deputātiem, vairākas minūtes veltīja tautsaimniecības jautājumiem, kritizēja NVO un medijus, bet slavēja parlamenta darbu*” (Panorāma, LTV1 04.05). Savukārt LNT ziņu sižeta saturs ir labvēlīgāks: „*Valstī nav politiskās krīzes*” - tā Saeimas svinīgajā sēdē izteicās Saeimas priekšsēdētājs Indulis Emšis. Viņš paudis pārliecību, ka vērojams „dabisks un apsveicams sabiedrības savienojums”. Esot gan vērojami mēģinājumi izraisīt valdības krīzi un pārņemt varu, nerēķinoties ar sekām” (Ziņas, LNT 04.05). Sižetu turpina Induļa Emša runas fragments, kurā viņš, slavējot koalīcijas darbu, pauž cerību, ka Saeimas „uzņēmība un neatlaidība” iemantos augstāko novērtējumu, t.i., „tautas atzinību”.

Jāsaka, ka šo pasākuma daļu atainojums LTV7 vietām rada iespaidu par 4. maija svinīgo pasākumu Saeimā, kā apcerīgu kopā sanākšanu vai savdabīgu atmiņu vakaru, kurā deputāti atceras Latvijas notikumus 17 gadu laikā, piemin aizsaulē aizgājušos, novēl veselību dzīvājiem barikāžu dalībniekiem un deputātiem, kā arī pie šampanieša glāzes atzīst, ka ne viss izdevies tā, kā gribētos, „но прошлого не вернуть”⁶⁵ (Ziņas. Šodien, LTV7 04.05). Reportieri uzrunā arī atsevišķus deputātus, kuri piedalījušies 1990. gada balsojumā. Intervijās Anatolijam Gorbunovam, Ivaram Godmanim un Andrim Bērziņam tiek vaicāts par viņu dalību balsojumā un arī par valsts attīstības vērtējumu. Bijušais deputāts Leons Bojārs norāda, ka šobrīd ir jāstrādā, lai palielinātu labklājību un samazinātu inflāciju, kā arī nepastarpināti jāvērsas pie cilvēkiem. Sižetu beidz komentētāja divdomīgā piebilde - vai deputāti ieklausīsies padomos, ko dod priekšgājēji, redzēsīm, kad viņi atkal pievērsīsies pienākumu pildīšanai (Ziņas. Šodien, LTV7 04.05).

TV5 raidījums „Bez cenzūras”, sarunās ar deputātiem, dod mājienu par balsojuma norisi reālu draudu apstākļos. Godmanis, smeļoties saka, ka «toreiz» nebija ne NATO, ne Eiropas Savienības, kas palīdzētu: „ничего не было, но у нас как бы повезло, наверное”⁶⁶ (Bez cenzūras (krievu val.), TV5 04.05). TV5 piedāvātais analītiskais raidījums «Bez cenzūras» balansē starp analītisku un informatīvu raidījumu, jo tajā tiek sniegts arī faktoloģisks svētku notikumu apskats. Raidījums arī neatbilst diktora pieteiktajai tematikai: „Что изменилось за семнадцать лет? Что было тогда семнадцать лет назад? О том мы говорим сегодня”⁶⁷ (Bez cenzūras (krievu val.), TV5 04.05). Raidījuma galvenā tēma tomēr ir

65 „Bet bijušo neatgriezt.”

66 „Nekā nebija, mums laikam paveicās.”

67 „Kas ir mainījies 17 gados? Kas notika tad, 17 gadus atpakaļ? Par to mēs runāsim šodien.”

4. maija balsojums, 17 gadu laikā notikušās pārmaiņas netiek apskatītas. Raidījuma vadītājs, visumā provokatīvu jautājumu veidā, mēģina izdibināt bijušo Augstākās Padomes deputātu Viktora Kalnbērza (balsoja „par”) un Sergeja Zaļetajeva (balsojumā atturējās) balsojuma motivāciju, viņu vēlāko uzskatu attīstību un attieksmi pret tagadējo sadarbību. Raidījuma laikā ekrāna informatīvo lenti rotā uzraksts „4 мая 1990 года: предательство или свобода?”⁶⁸.

LTV1 raidījums „Panorāma” un LNT politisko ziņu apskatu noslēdz ar informāciju par aktivitātēm pie Brīvības pieminekļa - ziedu nolikšanas ceremoniju un orķestru defilē. Līdzīgi kā pārējos raidījumos, runājot par laukā notiekošajiem pasākumiem, tiek pieminēti laika apstākļi, kas bijuši „nelabvēlīgi”. Tomēr sižetos minēts, ka laika apstākļi nekavēja iedzīvotāju piedalīties svētku pasākumos. Sižetos mēģināts raisīt arī patriotiskas asociācijas: „pēc himnas nodziedāšanas, sākoties orķestru defilē, debesis noskaidrojās” (Panorāma, LTV1 04.05).

Pasākumi 11. novembra krastmalā Ziņu pārraidēs iekļautajos sižetos - gan iepriekš sagatavotajos materiālos, gan tiešraidēs - par svētku koncertu 11. novembra krastmalā, žurnālisti sniedz situācijas aprakstu, ietverot informāciju par laika apstākļiem, sanākušo skaitu, koncerta māksliniekiem un citām niansēm.

4. maija svētku koncerta programmas laika plānojums ir tradicionāls - sākas ar bērnu ansambļu uzstāšanos un beidzas ar uguņošanu, ir orientēts uz latviešu auditoriju, ko norāda arī viens no svētku organizatoriem. LTV ziņu veidotāju ievirze atklājas LTV projektu vadītājas Baibas Salenieces teiktajā par to, ka „skatītājiem būs ļoti interesanti, viņi gūs ļoti daudz pozitīvo emociju” un „šodien vairāk priecāsimies” (Labrīt, Latvija!, LTV7 04.05).

LNT un citu televīzijas kanālu ziņās - svarīgākie pasākumi 11. novembra krastmalā, ir fotodokumentu izstāde un svētku uguņošana. LNT ziņās akcentēta fotogrāfijās iemūžinātā atjaunotās valsts vēsture, uzsverot šajā laikā cilvēku paveikto: „fotogrāfijās iemūžināti ne tikai valstiski svarīgi brīži. Brīvajā Latvijā dzimuši bērni, kuri jau paspējuši izaugt, likti pamati jaunām mājām un stādīti koki” (Ziņas, LNT 04.05).

LTV7 tiecas informēt skatītājus par latviešu kultūras īpatnībām, stāstot par 2008. gadā plānotajiem Dziesmu svētkiem, šogad Latvijā notiekošajām koru skatēm un vakarā gaidāmo koncerta noslēgumu Daugavmalā, kurā desmit kori izpildīs „Pūt, vējiņi” un citas dziesmas, kuras ar īpašu savilņojumu tika dziedātas pirms gadiem. Visbeidzot, 22:30 „кульминация вечера - салют, обещали стрелять под музыкой. Говорят, что будет очень красиво”⁶⁹ (Ziņas. Šodien, LTV7 04.05). Svētku uguņošana tika pieminēta visās ziņu pārraidēs.

LTV1 ziņu raidījumā „Panorāma”, pieslēdzoties tiešraidē krastmalā notiekošajam koncertam, izskan aicinājumi svinēt svētkus - palikt pie televizoriem, vai darīt to klātienē: „Pālieciet kopā ar mums pie zilajiem ekrāniem, bet visi, kas vien vēlas - esat gaidīti šeit krastmalā. Laiks ir fantastisks, un atmosfēra lieliska, svinēsim kopā!” (Panorāma, LTV1 04.05). Tālākajā pārraides daļā diktors vēl priecīgi pavēsta, ka „Šodien, valsts svētku dienā, Latvija beidzot patiesi var lepoties arī ar saviem hokejistiem” - Latvija tobrīd uzvar hokejā Ukrainu ar rezultātu četri pret nulle. Panākumi sportā tiek pasniegti kā nacionālās identitātes apliecinājums un visas valsts sasniegums.

Svētku svinēšana reģionos Tikai LTV1 raidījums „Labrīt, Latvija!” piemin un sniedz arī ieskatu valsts svētku atzīmēšanā reģionos. Šī informācija ir tapusi sadarbībā ar reģionālo

69 „Vakara kulminācija - salūts, apsolīts šaut kopā ar mūziku. Runā, ka būs ļoti skaisti.”

68 „1990. gada 4. maijs nodevība vai brīvība?”

televīziju producentiem. Valmieras televīzijas materiāls ir svinīgi nopietns - pie mājām plīvo karogi, īpaši atzīmēts fakts, ka lauku sētās ir ierīkoti karogu masti. Reportāža no kādām pagasta mājām, kur pašu šūts karogs uzvilts 1989. gadā, sižetā uzsverot, ka „*ģimenē tiek svinēti visi valsts svētki*”. Mājas saimniece par svētkiem saka: „*tā ir mūsu brīvība. Es atceros, kā bija.*” Savukārt šīs ģimenes viesņa stāsta par valsts svētku svinēšanu Valkā. (Labrīt, Latvija!, LTV1 04.05).

Latgales Reģionālās televīzijas pārraides tēma ir deputātu balsojums 1990. gada 4. maijā. Studijas viesis - Augstākās Padomes deputāte Valentīna Zeide saka „paldies” saviem vēlētājiem un pievēršas 4. maija balsojumam par neatkarības deklarāciju. Viņasprāt, visi, kuri nebalsoja, uzskatāmi par deklarācijas neatbalstītājiem. Turpinājumā tiek rādīts sižets no Ciblas, kur pamatskolā 4. maiju atzīmē pie ugunsкура - direktore, bijusī Augstākās Padomes deputāte Marija Kārkla runā par patriotisko audzināšanu: „*ja šī ideja būs mūsos pašos, tā būs arī bērnos*”. Sarunās ar skolēniem izskan tādas frāzes kā „*es esmu laimīga, ka dzīvoju Latvijā*” un „*kā katrai valstij, neatkarība ir svarīga arī Latvijai, tāpat arī man*”. Pārraidīti noslēdz kadri ar bērniem, kuri māj un kopā saka „*Dievs svētī Latviju*” (Labrīt, Latvija!, LTV1 04.05).

Televīzija *Dzintare* no Liepājas savā raidījumā piemin vietējos notikumus, to starpā Skrundas lokatora jaunbūves uzspriecināšanu 1995. gada 4. maijā. Sižetā Skrundas iedzīvotājiem tiek jautāts par dzīvi neatkarības laikā. Cilvēki ir pozitīvi noskaņoti pret valstisko neatkarību, tomēr viņi uzsver arī to, ka sociālie apstākļi varēja būt labāki. Tiek pieminēta pamestās Skrundas lokatora pilsētiņas problēma, taču piebilsts, ka „*Skrunda zeļ un plaukst*”. Pārraidīti noslēdz žurnālistes teiktais „*Kurzemes pilsētās, par godu valsts neatkarības pasludināšanai, notiek dažādi pasākumi, bet daļa iedzīvotāju svētkus pavadīs vienkārši ģimenes lokā*” (Labrīt, Latvija!, LTV1 04.05).

6.2.4. Portāli

Saistībā ar Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu, portālu centrālo vietu aizņem informācija par koncertu 11. novembra krastmalā. Pārpublicēts tiek arī Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas apsveikums un Saeimas priekšsēdētāja Induļa Emša svētku uzruna. Līdzīgi, kā 1. maija svētkos, portālos izlasāma arī institūciju - galvenokārt Rīgas domes - sniegtā informācija iedzīvotājiem.

Kopumā, portālu sniegtā informācija Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienas atzīmēšanu lokalizē Rīgā - nevienā no portāliem nav minēts, kā šī diena tiks vai tika atzīmēta arī citās Latvijas pašvaldībās un ar iedzīvotājiem tiek saprasti rīdzinieki. Tādējādi rodas iespaids, ka 4. maijs ir svētki tikai galvaspilsētai, kuri citur dzīvojošajiem pieejami vien ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību.

Raksti par Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas dienu izraisījuši mazāku interesi komentētājos, nekā 1. maija svētku ziņas. Tas mudina domāt, ka lasītāju aktivitāti nosaka iespējas pasniegto ziņu interpretēt dažādi.

4. maija kontekstā vairāku rakstu komentāros norādīts, ka svinībām nav pamata, skaidrojot to ar politiskiem un sociālekonomiskiem argumentiem. Portālu *rus.Delfi* un *rus.Tvnet* komentāros biežāk parādās latviešu un krievvalodīgo kopienu dažāda veida vēstures skatījums. Lasītāji norāda, ka tie nevar būt svētki iedzīvotājiem, kuriem nav dota pilsonība. Atsevišķos gadījumos, šo portālu komentāros pieminēta 9. maija svinēšana, norādot tos kā „patiesos svētkus”. Kopumā, komentāros izskan gan valsts, gan sabiedrības kritika un ir izplatīta pārliecība par to, ka nekas nemainīsies.

Institūciju paziņojumi Visi institūciju paziņojumi ir ļoti līdzīgi - Rīgas dome aicina iedzīvotājus pildīt savus pienākumus, piemēram: „*4. maijā jāpaceļ valsts karogs, atgādina*

Rīgas pilsētas izpilddirektors" (Apollo 03.05, Delfi 03.05, rus.Tvnet 03.04). Atgādinājums par karogu obligāto pacelšanu izraisījis kritisku lasītāju reakciju. Lai arī bija daži pozitīvi izteikumi - piemēram, „izlikšu karogu un bušu lepns par to” (Jānis, Delfi 03.05), vairākums lasītāju izsakās skeptiski. Neapmierinātību izraisa ar likumu noteiktā obligātā karoga pacelšana valsts svētku un sēru dienās, kas tiek pielīdzināta cilvēktiesību ierobežošanai: „esmu pret piespiedu karogu kāršanu. Tas ir cilvēktiesību pārkāpums. Noteikti tas ir arī pretrunā ar Satversmi” (delxx, Apollo 03.05). Cilvēki atsaucas arī uz citām problēmām - karoga nolietošanos, datumu aizmiršanu un nevēlēšanos godāt valsti vai tajā īstenoto politiku.

Portāls *rus.Delfi* lasītājus informē arī par Rīgas domes ielānoto, attiecībā uz svētku noformējumu pilsētā: „решено прибегнуть к информационным плакатам и баннерам крупных размеров. Они будут развешены на фасаде самых значимых столичных зданий”⁷⁰ (*rus.Delfi* 25.04). Šo informāciju latviešu valodā rakstītie portāli nepublicē. Raksta komentāriem raksturīgs kritiski ironisks vērtējums - ne tikai par 4. maija kā svētku „svarīgumu”, bet arī par institūciju mēģinājumiem „ārēji” iedzīvotājos radīt patriotismu: „Патриотизм не плакатами воспитывают, а делами. Какое (...) праздничное настроение при такой инфляции на пару с дискриминацией по нац. Признаку?”⁷¹ (*taisha, rus.Delfi* 25.04).

Pasākumi 11. novembra krastmalā Par koncertu, plānoto fotodokumentu video izstādi un svētku ugunošanu 11. novembra krastmalā informē visi apskatītie portāli, daži no tiem - vairākkārt. Informācijas pasniegšanas veids - sauss un formāls - ziņu aģentūras *LETA* teksts netiek papildināts ar portālu reportieru savāktiem materiāliem.

Portāls *Delfi* vairāk pievēršas „visu laiku grandiozākai” fotodokumentu video izstādei, norādot, ka latviešiem nozīmīgs un nacionālajā literatūrā bieži apspēlēts simbols” ir likteņupe un saistot to ar 204, kopš Neatkarības deklarācijas pieņemšanas pavadīto, mēnešu ritumu. Fotoizstādei acīm redzot jākalpo kopējās identitātes veidošanai, par ko liecina portālos izmantotie jēdzieni „mēs”, „mūsu kopīgā dzīve”, „ikviens, kas izjūt sevi kā šīs valsts sastāvdaļu”, „atspoguļo katra Latvijas iedzīvotāja (...) dienu ritumu” (*Delfi* 19.04, *Apollo* 25.04).

Iedzīvotāji nepilnu nedēļu pirms izstādes tiek aicināti iesniegt fotoattēlus, kuri izstādē „(...) atspoguļos Latvijas un katra Latvijas iedzīvotāja pēdējo 17 gadu dienu ritumu vairākos tūkstošos fotogrāfiju (...), kas (...) veidos unikālu likteņstāstu” (*Apollo* 25.04). Iecerētā grandiozitāte, savienojumā ar individuālo aktivitāti, aicina veidot ko nebijušu un vienojošu. Tā kā portālos vēlāk netiek publicēta informācija par fotogrāfiju un dalībnieku skaitu, tad grūti spriest, cik vērienīgi akcijas ideja tika īstenota.

Tvnet, vienīgais no portāliem, pievēršas t.s. koncerta „tehniskajai” pusei, informējot par skatuves iekārtošanu un par gatavošanos šim koncertam. Tajā pašā laikā portālos *rus.Delfi* un *rus.Tvnet* publicētajos rakstos parādās vien neliels apraksts par plānotajiem publiskajiem svētku pasākumiem. Piemēram, *rus.Delfi*, rakstot par plānoto fotodokumentu izstādi, norāda, ka tajā var līdzdarboties ikviens, kurš atnāks uz norises vietu un atnesīs līdzīgu kādu fotogrāfiju. Bet portālā *rus.Tvnet* sniegts īss ieskats koncerta programmā, iztiekot bez emocionāla pacēluma raisīšanas un kopīgās identitātes uzsvēršanas: „На набережной будут выступать духовые оркестры, детские и фольклорные

70 „Nolēmts izmantot informatīvos plakātus un liela izmēra bannerus. Tie tiks izvietoti uz galvaspilsētas nozīmīgāko ēku fasādēm.”

71 „Patriotismu nemāca ar plakātiem, bet gan ar darbiem. Kāda svētku sajūta, ja ir tāda infācija un diskriminācija pēc etniskā principa?”

вокальные коллективы, а также попгруппы, (...) после 22:30 начнется выступление хористов, за которым последует грандиозный салют с особым музыкальным сопровождением"⁷² (rus.Tvnet 04.05).

Portāla *rus.Delfi* lasītāji komentāros norāda, ka centrālais notikums vakara koncerts notika tikai latviešu valodā, uzstājoties tikai latviešu izpildītājiem. Komentētāji jautā, kas sastādīja šī svētku koncerta programmu. Lai arī „organizatoru mērķis bija „izveidot visām paaudzēm saistošu svētku programmu”” (Apollo 25.04), ar kultūras identitātes atšķirībām pasākuma organizatori, šķiet, nebija rēķinājušies. Tādējādi koncerts izvērtās par savdabīgu piemiņas pasākumu, kurš ievērojami aktuālāks šķita latviešiem. Tādējādi redzams, ka Latvijas neatkarības atjaunošana saistīta vienīgi ar latviešiem, bet nelatviešu loma šajā procesā tiek izslēgta. Pievēršanos tikai latviskajam iezīmē arī izmantotie simboli - „Likteņupe”, grupas „Pērkons” izpildītā atmodas laika mūzika, postfolkloras ansambļu izstāšanās un koru izpildītā dziesma „Saule. Pērkons. Daugava”.

Krieviski rakstošie ironizē par šo „kultūras pasākumu” un tā pievēršanos latviskajai auditorijai - „Где бы еще эту „культуру” взять. Пи-де-ра-ла-ла не в счет”⁷³ (HvpnoZe, *rus.Delfi* 26.04), šo komentāru turpinot nākošajam - „Культурная акция подразумевает наличие культуры!”⁷⁴ (Ya, *rus.Delfi* 26.04).

Komentāros izskan kritika par *LTV1* darbu pasākumu atspoguļošanā. Televīzijas skatītāji jau tiešraides laikā un pēc tās pauda neizpratni par pārraidāmo koncerta daļu izvēli: „Ja rāda visu pasākumu, tad visu un katrs pats izvēlas, kas viņa gaumei un ausij tikamāks. Te izskatījās, ka jāpielāgojas LTV izvēlei, bet esmu pārliecināta, ka jaunākā paaudze labprāt būtu sekojusi līdz tieši dažādo grupu izpildījumam” (Gita, *Apollo* 04.05), „Ir lietas, kas nemainās: mūsu LTV joprojām 21. gadsimtā nav iemācījusies Latvijas ļaudīm atainot svētku uguņošanu” (pie TV, *Delfi* 05.05).

Arī pasākuma režisora darbs, iecerētie efekti un, sevišķi, uguņošana, tiek kritizēta. Šoreiz neapmierinātību pauž klātienē bijušie skatītāji. Atzīstot skaisto ieceri saskaņot uguņošanu ar koru uzstāšanos, tiek norādīts, ka vienīgi tuvumā tā atstājusi labu iespaidu. Attālāk esošajiem, pauzes uguņošanas laikā, nezinot, ka mūzika tobrīd ir apkļususi, šķita nesaprotamas. Kāds lasītājs ironizē: „Tumsā virs pūļa meta gaisā reņģes un apgaismoja tās ar prožektoru, smuki izskatījās” (Dreebe, *Delfi* 19.04). Netrūkst arī tradicionālās žēlošanās par uguņošanās izmantotajiem līdzekļiem: „Nav tā nauda jāšauj gaisā, ilūzijas jau var radīt kaut vai skaisti runājo!” (daicisk, *Apollo* 05.05). Uguņošana tiek salīdzināta arī ar iepriekšējo gadu 18. novembra salūtu, norādot, ka tas bijis labāks.

„Katrā gadu viens un tas pats, „superīgie” mūziķi, koris un kaut kāds salūts. Kur ir mūsu aktieri, operas dziedoņi, valsts lepnumi, pasākumi bērniem. Tracina „svētki izdevās”, ja tauta sadzeras, mammas nevarēja atrauties no mazuļiem tikai tāpēc, lai tos nesamītu, krastmalā alu var nopirkt bez problēmām, bet sulu tikai ar 150% uzcenojumu. Skumji, bet fakts: nav ne kultūras, ne izdomas!” (erMan, *Tvnet* 03.05). Šis vispārīgais komentārs par iedzīvotāju prasmi svinēt un vienveidīgajiem kultūras pasākumiem parāda disonansi starp iedzīvotāju un svētku veidotāju praksēm - labi iecerētais koncerts un pasākumu saturs nevar tikt izbaudīts pilnībā, ja nav nodrošināta patīkama pasākumu norises vide, kā rezultātā vēlmi piedalīties svētkos var ierobežot virkne neērtību.

Valsts amatpersonu apsveikumi un runas Induļa Emša runa izraisa negatīvu spriedumu sēriju, ko palaikam pārtrauc arī daži atzinīgi vērtējumi. Savukārt Vairas Vīķes-

72 „11. novembra krastmalā uzstāsies pūtēju orķestri, bērnu un folkloras vokālie kolektīvi, kā arī popgrupas. Vakara pēc 22:30 sāksies koru uzstāšanās, kam seko grandioza uguņošana ar īpašu muzikālo pavadījumu.”

73 „Kur vēl šo 'kultūru' gēmt? Pi-di-ra-la-lā neskaitās.”

74 „Kultūras akcija paredz kultūras esamību.”

Freibergas apsveikums saņem daudz vairāk komentāru un netiek vērtēts tik negatīvi. Daži komentētāji prezidenti Vairu Viķi-Freibergu vaino latviešu šķelšanās, apturot drošības likumu grozījumu pieņemšanu un sākot parakstu vākšanu referendumam par to atcelšanu.

Saistībā ar referendumu par drošības likumu grozījumiem, tiek diskutēts arī par to, kā jārikojas prezidentei, - proti, jāatlaiž Saeimu vai arī jābeidz šķelt tauta. Tiek aktualizēta arī tēma par V. Viķes-Freibergas prombūtni 4. maijā, kuras iemesls ir darba vizīte ASV: „*Ļoti žēl, ka (...) WF pat neatrada iespēju pabūt kopā ar savu tautu (...) svētkos, bet gan izvēlējās aizbraukt (...) uz ASV. (...) Tas daudz ko izsaka par latviešiem - ārzemniekiem: mana dzimtene ir tur, kur labāk man. Kādreiz to teicām par krieviem, tagad par tautiešiem jāsaka tas pats*” (vīlusies latvietē, Apollo 04.05).

Komentējot prezidentes apsveikumu, kāds lasītājs krievu valodā ironiski norāda uz svētku nozīmi pašiem latviešiem: „*а его хоть сами латыши отмечают, ЭТОТ праздник? Или только ТБ/ДННЛ на пару с нациками сёдня бухать будут ?*”⁷⁵ (ХоХо J, rus. Delfi 04.05). Līdzīgi kāds, kas vērojis ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa, ironizē par niecīgo skatītāju skaitu („*5-6 десятков ликующих*” латышских старушек да сс-советских легионеров”)⁷⁶, jautā „*(...) с чего бы это такое сильное отсутствия радости независимости у народа страны?*”⁷⁷ (гор, rus. Delfi 04.05). Skeptiskais 4. maija nozīmes vērtējums raksturīgs arī latviešu valodā rakstošo vidū. Atbildot kritiskajiem viedokļiem, citi komentētāji aizstāv 4. maija svētku nozīmi, aicinot atcerēties savas tradīcijas un vēsturi: „*4. maijs ir latviešu tautas svētki un būs! Atcerēsimies, kā mēs lepnī nesām Latvijas karogus, dziedājam dziesmas*” (aina lux, Delfi 04.05).

Atsaucoties uz 1990. gada 4. maiju, krieviski rakstošie atceras sekojošo pilsonības zaudēšanu; tā tiek uztverta kā netaisnība: „*Большой День? Это когда советские лохи дружно проголосовали за то, чтобы их по нац. признаку, за одну ночь сделали негражданами?*”⁷⁸ (Празднуйте, сцук, rus. Delfi 04.05), „*4 мая 1991 года побежали к сазиме чуть ли не со слезами на глазах от счастья и получили фиолетовые паспорта*”⁷⁹ (Молодым был, rus. Delfi 25.04). Šī netaisnības izjūta 17 gadu gaitā nav mazinājusies, drīzāk nostiprinājusies: „*я в Латвии родился, на референдуме голосовал за независимость. (...) у меня украли родину-теперь я чужой с обязанностью платить этому государству налоги*”⁸⁰ (каравай, rus. Tvnet 04.05). Šādas emocijas liecina gan par integrācijas politikas neveiksmēm, gan arī pilsoniskās piederības nozīmi. Vilšanās par notikumu attīstību atrodama arī latviski rakstošajā portālā Delfi: „*Neesmu tā raudājusi kopš tā tālā 4. maija, tikai toreiz tas bija no prieka, bet tagad - no bēdām un sāpēm parto, kas ir palicis pāri no mūsu 4. maija Republikas, parto, ka jūtos piesmieta un nodota.*” (Zaļš, Delfi 04.05).

Krievvalodīgie komentētāji ironizējot uzsver savu neziņu un neizpratni par Latvijas nozīmīgākajiem valsts svētkiem: „*Что-то запутался в „независимостях Латвии”: 4 мая, 18 ноября, еще какая-то дата. А праздника-то нет и погода скверная. Лучше бы я на работу сходил*”⁸¹ (Задов, rus. Delfi 04.05). Domājams, ka izpratni nevairo arī daļa

75 „*Vai paši latvieši šos svētkus svin? Vai tikai TB/LNNK kopā ar nacionālistiem šodien apkārt daudzīsies?*”

76 „*5 - 6 desmiti „gavilējošu” latviešu večiņu un esesiešu leģionāri.*”

77 „*Kāpēc tik acīmredzami iztrūkst prieks par neatkarību šīs valsts tautai?*”

78 „*Lielā Diena. Vai tādēļ, ka padomju „lohi” draudzīgi nobalsoja par to, lai viņus, pēc etniskās piederības, vienas nakts laikā padarītu par nepilsoņiem?*”

79 „*1991. gada 4. maijā skrējām uz Saeimu gandrīz asarām acīs un saņēmām violetās pases.*”

80 „*Esmu Latvijā dzimis, referendumā balsoju par Latvijas neatkarību. Man nozaga dzimteni, tagad es Latvijā esmu svešinieks ar pienākumu maksāt šai valstij nodokļus.*”

81 „*Kaut kā saputrojos „Latvijas neatkarībās”: 4. maijs, 18. novembris, vēl kāds datums. Bet svētku taču nav un laiks tāpat draņķīgs. Labāk būtu gājis uz darbu.*”

krieviski rakstošajos portālos lietoto svētku nosaukumu, kas pēc būtības nozīmē vienu un to pašu. Gan 4. maijs, gan 18. novembris tiek apzīmēti kā „День независимости”⁸² un „День провозглашения независимости”⁸³. Rakstot par 4. maiju, tiek lietots arī apzīmējums „День провозглашения декларации о независимости Латвийской Республики”⁸⁴.

Novembris: notikumu konteksts

- Pēc vairākiem piketiem un Tautas sapulces Doma laukumā 3. novembrī Ministru prezidents Aigars Kalvītis (Tautas partija) paziņo, ka atkāpsies no amata 5. decembrī. Notiek sarunas par premjera amata kandidātiem un jaunas valdības veidošanu.
- Kādreizējie Tautas partijas biedri Aigars Štokenbergs, Artis Pabriks un citi paziņo par jaunas organizācijas veidošanu „Sabiedrība citai politikai un tiesiskai valstij”.
- Notiek filmas „Rīgas sargi” pirmizrāde.
- LR Ārlietu ministrija atgriežas vēsturiskajā ēkā.
- Sāk darboties Dzelzceļa tilta dekoratīvais apgaismojums ar lampu virtenēm.
- Saeimas deputāte Ina Druviete pauž viedokli, ka krievu valodai Latvijā varētu noteikt minoritātes valodas statusu.
- Jaunā Rīgas teātra režisors Alvis Hermanis atsakās doties uz svinīgo ceremoniju Rīgas pilī, lai saņemtu piešķirto Triju Zvaigžņu ordeni.

6.3. Lāčplēša diena

6.3.1. Laikraksti

Lāčplēša diena, kā nozīmīgi valsts svētki, tiek pieminēta visos aplūkotajos laikrakstos. Publikācijās pārsvarā tiek atspoguļoti oficiālie pasākumi Rīgā, akcentējot armiju un amatpersonas. Iedzīvotāji, saistībā ar Lāčplēša dienu, lielākoties attēloti pasīvā pozīcijā, kā oficiāli organizēto notikumu vērotāji. Reportāžās par svētku norisi dominē lieli fotoattēli no centrālajiem notikumiem un nelieli apraksti. Pirms svētkiem vairākums laikrakstu ievieto informāciju par Lāčplēša dienas pasākumiem Rīgā (informācijas par svētku norisēm nebija krieviski rakstošajās avīzēs *Телеграф* un *Час*).

Saistībā ar Lāčplēša dienu, vairāki laikraksti publicē materiālus par Latvijas militāro sfēru, piemēram, informē par karavīru ekipējumu, veido intervijas ar armijas, zemessardzes un Nacionālās aizsardzības akadēmijas pārstāvjiem. Tiek akcentēts lepnums par Latvijas armiju. Vairākos rakstos aplūkoti vēsturiskie notikumi 1919. gadā. Avīzēs šajā laikā, daudz vairāk nekā citkārt, rakstīts par patriotismu Latvijas sabiedrībā un jaunatnes patriotisko audzināšanu.

Kā centrālais Lāčplēša dienas svinību pasākums, laikrakstos tiek atspoguļota svinīgā goda sardzes maiņas ceremonija un Rīgas garnizona vienību parāde pie Brīvības pieminekļa. Tās laikā Valsts prezidents Valdis Zatlers teica uzrunu. Lieli fotoattēli no šī pasākuma ievietoti gandrīz visu laikrakstu pirmajās lapās (izņemot *Latvijas Avīzi*, kur pirmajā lapā ievietota fotogrāfija ar zēnu, kurš liek svečīti pie mūra 11. novembra krastmalā, un *Вести Сегодня*, kur ievērojami lielāks ir fotoattēls ar titulu „*Mis Вести Сегодня*” ieguvušo meiteni). Visās vāka fotogrāfijās redzami karavīri parādes vai goda sardzes maiņas laikā. Attēlos bieži redzams arī Valsts prezidents V. Zatlers un iedzīvotāji

82 „Neatkarības diena”

83 „Neatkarības pasludināšanas diena”

84 „Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena”

publikā. Tekstā visi laikraksti īpaši nozīmīgu vietu ierāda V.Zatlēra uzrunai un atstāsta atsevišķas tās tēzes. Visbiežāk citēti Zatlēra izteikumi par 1919. gada vēsturiskajiem notikumiem, gandarījums par pozitīvajām pārmaiņām Nacionālajos bruņotajos spēkos (NBS) un patriotisko motivāciju dienēt.

Gandrīz visos laikrakstos (izņemot *NRA*) akcentēts sanākušo skatītāju skaits. Laikrakstos *Diena* un *NRA* Lāčplēša dienas norises atspoguļotas ļoti līdzīgi. Kopumā, latviešu laikrakstiem raksturīgs uzsvars uz iedzīvotāju vienotību un patriotismu, akcentējot, ka svētkos piedalās ļoti dažādu sociālo un vecuma grupu pārstāvji: „(..) *bija manāmi kā vecāka gadagājuma iedzīvotāji, kā [sic] arī ģimenes ar bērniem un jaunieši, skanēja gan latviešu, gan krievu valoda*”, „*Svētki, kas saliedē un tuvina*” (*Diena* 12.11).

Latviski rakstošā prese idealizē un pārspīlē iedzīvotāju vienotību un patriotisma jūtas Lāčplēša dienā, radot iespaidu par pilnīgu vienotību un vienprātīgu lepošanos ar armiju: „*Lāčplēša diena nacionālā pacēlumā. Lepni par karavīriem*”, „*Ar patiesu interesi staltajos karavīros nolūkojās bērni, kuri vecākiem uzdeva nerimtīgi daudz jautājumu par karavīriem un Latvijas armiju*” (*NRA* 12.11). Turpretī, krieviski iznākošajās avīzēs iezīmējas sabiedrības etnolingvistisko grupu plaša - „*События 1919 года, которые вся Латвия должна вспоминать в День Лачплесиса 11 ноября, даже в нашем расколотом обществе вопросов не вызывают*”⁸⁵ (*Телеграф* 12.11). Stāstot par zemessardzes tehnikas parādi Daugavpilī, raksta autors pretnostata sabiedrības grupas un valsti: „*Но кто сказал, что мы пойдем под знамена латвийской армии даже в случае войны? Мы давали присягу одному государству, и мало кто из нас собирается переходить на другую сторону. Я уж не говорю о негражданах как можно защищать государство, которое не считает тебя за человека и лишило множества прав? (..) Рассмешил меня солдатик, свято верящий в то, что я встану под знамена латвийской армии и стану воевать против своих братьев в России и Белоруссии*”⁸⁶ (*Вести Сегодня* 12.11).

Tikai latviski rakstošajās avīzēs atainoti pieminās pasākumi pie pulkveža Oskara Kalpaka pieminekļa un Brīvības cīņu vietā Sudrabkalniņā. Jāatzīmē, ka publikācijās, saistībā ar Lāčplēša dienas svinībām, gandrīz netiek pieminēti Latvijā dzīvojošie cittautieši.

Lielākoties laikrakstos atspoguļotas svētku norises Rīgā; *Latvijas Avīze* stāsta arī par O.Kalpaka bataljona pieminekļa atklāšanu Kuldīgas rajona Nīkrāces pagastā, bet *Вести Сегодня* - par zemessardzes tehnikas parādi Daugavpilī. Arī informāciju pirms svētkiem, par gaidāmajiem pasākumiem citviet Latvijā, sniedz tikai *NRA* un *Latvijas Avīze* (par filmas „Rīgas sargi” seansiem).

Krieviski rakstošajās avīzēs akcentēta distance starp valsts amatpersonām un iedzīvotājiem, pēdējie svētku atspoguļojumā, kā aktīvi rīcības subjekti, parādīti vēl mazāk nekā publikācijās latviešu valodā: „(..) *первилица государства и их свита возложили цветы к памятнику Свободы и почтили память погибших военных минутой*

85 „1919. gada notikumi, kas visai Latvijai jāatceras Lāčplēša dienā 11. novembrī, pat mūsu sašķeltajā sabiedrībā nerada jautājumus.”

86 „Bet kurš teica, ka mēs iesim zem Latvijas armijas karogiem pat kara gadījumā? Mēs devām zvērestu vienai valstij, un maz kurš no mums taisās pāriet citā pusē. Es pat nerunāju par nepilsoņiem - kā var aizstāvēt valsti, kas tevi neuzskata par cilvēku un ir atņēmusi daudzas tiesības? (..) Sasmīdināja mani zaldātnis, kas svēti tic, ka es iešu zem Latvijas armijas karogiem un sāksu karot pret saviem brāļiem Krievijā un Baltkrievijā.”

молчания на Братском кладбище. А что в это время делал народ? По официальным данным, к памятнику Свободы пришли 2 тыс. человек. Остальные судорожно вспоминали, что же это за праздник?"⁸⁷ (Телеграф 12.11).

Kopumā krieviski rakstošajās avīzēs ir daudz mazāk patosa, saistībā ar Lāčplēša dienas svinībām. Tajās, turpretī, izcelti pētījumu aģentūras *TNS Latvia* veiktās aptaujas dati, kuri liecina, ka daudzi Latvijas iedzīvotāji nesvin Lāčplēša dienu un nezina šo svētku būtību un vēsturiskos notikumus. *Телеграф* secina - „(..) то ли с праздником у нас **что-то не в порядке**, то ли с народом”⁸⁸ un reportāžai par Lāčplēša dienas svinībām izvēlas virsrakstu „Патриотизм опустился ниже инфляции. Когда инфляция достигает 13,2%, патриотизм падает до 11%”⁸⁹ (Телеграф 12.11).

Laikraksts *Телеграф* atzīmē, ka 1919. gada Rīgas atbrīvošanas cīņas bija pirmais gadījums, kad vienoti bija visi galvaspilsētas iedzīvotāji, neatkarīgi no vecuma un tautības. Tikai avīzē *Час* minēti precīzi skaitļi par spēku samēru abās pusēs. Turpretī *Вести Сегодня* publicē biogrāfisku rakstu par Bermontu-Avalovu, ievadā sniedzot atšķirīgu viedokli par 1919. gada notikumiem: „На фоне истеричного восторга по поводу „героической обороны Риги” в 1919 году, проводившейся почти исключительно англо-французской эскадрой”⁹⁰ (Вести Сегодня 12.11).

Visos aplūkotos laikrakstos pieminēta jaunā Latvijā veidotā mākslas filma „Rīgas sargi”, avīzēs *Diena* un *NRA* publicēta plašāka informācija un intervijas ar filmas veidotājiem vai aktieriem. Publikācijās skarta patriotisma tēma, analizējot, cik patriotiski ir Latvijas iedzīvotāji pašlaik. Krieviski rakstošajā avīzē *Час* ievietota kritiska recenzija par filmu.

Publikācijās par Lāčplēša dienu vairākkārt pieminēta gatavošanās Latvijas Republikas proklamēšanas 90. gadadienai, piemēram, *Diena* interneta versijā aizsāk rubriku „*Skaitām Latvijas gadus fotogrāfijās*”, ar mērķi ievietot Latvijas fotogrāfijas kopš 1918. gada no Nacionālā Vēstures muzeja krājuma. Savukārt *Latvijas Avīze* uzsāk rakstu sēriju par Latvijas vēsturi „*Latvijai 90.1918-2008*”.

Avīzēs netiek analizēta svētku svinēšana un pasākumu organizēšana. Kā izņēmums, ir *Вести Сегодня* žurnālista ieteikums Lāčplēša dienu Daugavpilī atzīmēt nevis ar zemesardzes bruņojuma parādi, bet iepazīstinot ar Latvijas kultūru: „А почему бы на той же площади Виенибас вместо бряцания оружием не организовать народные гуляния с привлечением артистов местного театра, латышского общества? И пусть бы народ приобщался к культуре „маленькой, но гордой” страны, коль уж до сих пор мало кто приобщался к ней”⁹¹ (Вести Сегодня 12.11).

6.3.2. Televīzija

Notikumi, kuri saistīti ar 11. novembra svinēšanu, atspoguļoti galvenokārt *LNT* un *LTV1*. Rīgas garnizona vienību militāro parādi iespējams vērot *LTV1*, bet *LNT* rāda svētku koncerta tiešraidi no 11. novembra krastmalas. *LTV1* vairāki raidījumi Lāčplēša dienā

87 „(..) valsts pirmās personas un viņu svīta nolika ziedus pie Brīvības pieminekļa un godināja krita kareivju piemiņu ar klusuma minūti Brāļu kapos. Bet ko šajā laikā darīja tauta? Pēc oficiālām ziņām pie Brīvības pieminekļa atnāca 2000 cilvēku. Pārējie drudžaini domāja, kas gan tie par svētkiem?”

88 „(..) vai nu mums kaut kas nav kārtībā ar svētkiem, vai ar tautu.”

89 „Патриотизм noslīdējis zemāk par inflāciju. Kad inflācija sasniedz 13,2%, patriotisms samazinās līdz 11%”

90 „Uz histēriskās sajūsmas fona par „varonīgo Rīgas aizstāvēšanu” 1919. gadā, ko veica gandrīz tikai angļu-franču eskadra.”

91 „Bet kāpēc gan tajā pašā Vienības laukumā ieroču žvazdināšanas vietā neorganizēt tautas svētkus ar vietējā teātra māksliniekiem, latviešu biedrības pārstāvjiem? Un lai cilvēki iesaistās „mazās, bet lepnās” zemes kultūras dzīvē, ja jau līdz šim maz kurš tajā ir iesaistījies.”

tematiski ir veltīti karavīriem un armijai, piemēram, dokumentālais stāsts „Kapelāna dienests”, raidījums „Ielas garumā” par Latvijas armiju un Jorģi Zemitānu, mākslas filma „Latviešu strēlnieka stāsts”. Lāčplēša dienas atspoguļojumā televīzijā, kā vienojošie simboli, dominē lāpas, svecītes, armija un Brīvības statuja (t.s., Milda).

Kopumā, televīzijās atainotajā, galvenokārt mijas subjektīvie pārdzīvojumi ar vēsturisko faktu izklāstu. Centrālie ziņu raidījumos apskatītie notikumi - Rīgas garnizona vienību parāde pie Brīvības pieminekļa, ziedu nolikšanas ceremonija Brāļu kapos un Imantas Sudrabkalniņā, filmas „Rīgas sargi” pirmizrāde, svecīšu siena 11. novembra krastmalā, Triju Zvaigžņu un Viestura ordeņu pasniegšana Rīgas pilī.

Raidījums „Pilsēta” sākas ar diktores uzrunu skatītājiem „День национальному латвийскому символу Латвии - Лачплесис - заканчивается”⁹² (Pilsēta (krievu vai.), TV5 11.11). Tas nepārprotami maldina raidījuma skatītājus par Lāčplēša dienas svētku saturu. Turpmākā raidījuma gaitā svētku svinības nav atspoguļotas, taču diktores izsaka atgādinājumu rīdziniekiem, ka šajā diena var pārvietoties sabiedriskajā transportā bez maksas. Tajā pašā laikā, LTV1 raidījumā „Šodien. Latvijā un pasaulē”, diktores, paralēli svētku atspoguļojumam, skaidro arī svētku vēsturisko jēgu.

„Šodien Latvijā sāka jaunās latviešu lielfilmas „Rīgas Sargi” izrādīšanu” - šāda informācijas izskanēja gan LTV1 ziņu raidījumā „Panorāta”, gan LNT ziņās. Tik apjomīgs kino darbs mūsdienu Latvijas kino vidē ir liels retums, tāpēc tas izsauc lielu rezonansi medijos. Filma pretendē uz 1919. gada 11. novembra notikumu atainojumu, tāpēc tematiski sasaistāma ar Lāčplēša dienu. LTV7 raidījumā „7 Jaunumi”, sižets par filmas „Rīgas sargi” pirmizrādi iekļauts kā sestais nozīmīgākais. Tajā sākotnēji tiek runāts par filmas lielo budžetu un filmas saturu, vēlāk tiek intervēts filmas producents Andrejs Ēķis, kurš stāsta par filmu: „Филм о любви, о дружбе и о Латвии”⁹³ (7 Jaunumi ar Vladislavu Andrejevu (krievu val.), TV5 11.11).

Pasākumi ar valsts amatpersonu piedalīšanos Lāčplēša dienai un Latvijas armijas 88. gadadienai veltīto Rīgas garnizona vienību parādi tiešraidē no Brīvības pieminekļa demonstrē LTV1. To komentē LTV pārstāvis Aigars Rozenbergs un Latvijas Kara muzeja direktora vietnieks Juris Ciganovs, kuri sākumā izskaidro Lāčplēša dienas atzīmēšanas iemeslus: „Lāčplēša diena ir simboliska diena, kad no Rīgas tika padzīta Pāvela Bermonta-Avalova vadītā armija un Rīga atbrīvota no ienaidnieka.” (Tiešraide 12:58, LTV1 11.11). Parādes laikā komentētāji pievērš uzmanību karavīru jaunajiem formas tērpiem un faktam, ka Valsts prezidentam Valdim Zatleram šī ir pirmā parādes pieņemšana, kā NBS virspavēlniekam.

Ziņās, komentējot parādi, uzsvērtā lielā iedzīvotāju atsaucība: „ar lielu interesi vēroja simtiem rīdzinieku un tūristu. Daudzas ģimenes atnākušas ar pavisam maziem skatītājiem” (Šodien. Latvijā un pasaulē, LTV1 11.11). LTV1 ziņu raidījuma „Panorāta” sižetā atzīmēts, ka parāde uzrunājusi un pulcējusi „vairāk cilvēku, kā citus gadus”. Tiek secināts, ka tam varētu būt vairāki iemesli - vēlme redzēt jauno prezidentu dzīvē, NBS karavīru jaunās formas un vēlme līdzdarboties sabiedriskā notikumā

LTV1 ziņu raidījumā „Šodien. Latvijā un Pasaulē” tiek demonstrēts arī kadrs, kurā Valsts prezidents Valdis Zatlers, kādā neoficiālā sarunā, līksmi joko ar parādes vērotāju grupu: „Šodien ir karavīru diena! Bija vērts viņiem zābakus nopirkt, vai ne?” (Šodien. Latvijā un pasaulē, LTV1 11.11) Tas liecina, ka LTV1 vēlas parādīt Valsts prezidentu neformālās

92 „Diena, kas veltīta nacionālajam, latviskajam Latvijas simbolam - Lāčplēsim, beidzas.”

93 „Filma par mīlestību, draudzību un Latviju.”

situācijās. Šeit iespējamas dažādas sekas - tas var tuvināt jauno Valsts prezidentu sabiedrībai, jo komunikācija ar parādes vērotājiem ir dialogs, tajā pašā laikā tas var pasliktināt viņa reputāciju, jo dialogs bija visai stīvs un samākslots.

Informatīvi analītiskajā raidījumā „7 Jaunumi” tiek stāstīts par Latvijas armijas stāvokli vēsturiskā aspektā. Raidījuma vadītājs, paralēli rādot kadrus no armijas ikdienas dzīves, atklāj, ka Latvijas armija ir pati vājākā Eiropas Savienībā, pieminot, ka tā ir pat vājāka nekā Maltā un uzskaita armijas materiālo bāzi. Sižeta ietvaros notiek saruna ar Jūras spēku pārstāvi, jūras kapteini Ilmāru Lišinski, kurš runā par mūsdienu situāciju armijā un uzsver Latvijas armijas karavīru novecošanās problēmu, to, ka trūkst jauno kadru. Tāpat viņš runā par armijas lielo nozīmi: „армия - это гарант независимости”⁹⁴. Attiecībā par militāro apmācību un konferenču sadarbību ar Krieviju - ir notikuši uzaicinājumi uz apmācībām, taču sadarbība ir notikusi tikai starp mācībspēkiem. (7 Jaunumi ar Vladislavu Andrejevu (krievu val.), TV5 11.11)

LTV1 ziņu sižetos tiek atspoguļots arī lāpu gājiens no Brāļu kapiem līdz Brīvības piemineklim. LTV1 ziņu raidījumā „Panorāma”, atspoguļojot piemiņas brīdi Sudrabkalniņā, min faktu, ka tur Latvijas armijai, cīņā ar bermontiešiem, bija vislielākais upuru skaits. Sižetā tiek parādīti atnākušie jaunieši, kuru nav maz. LTV1 žurnālists intervē vairākus no klātesošajiem un interesējas, kādēļ viņi atnākuši. Meitene, vārdā Ludmila, atbild: „Mums skolotāja teica, ka būs prezidents un mēs atnācām, jo ļoti gribējām viņu ieraudzīt” (Panorāma, LTV1 11.11). Uz žurnālista uzdoto jautājumu par to, kas tieši notika šajā dienā, Jeļena un Kristīne atbild: „atbrīvošana kaut kāda”, „Rīgu atbrīvoja. No fašistiem varbūt”. Kopumā raidījumā „Panorāma” vairākkārt tiek uzsvērts, ka 11. novembrī ir piemiņas diena visiem karavīriem, ne vien tiem, kuri 1919. gadā atbrīvoja Rīgu.

Televīzijās dažādi tika atspoguļota Triju Zvaigžņu ordeņa pasniegšana aktrisei Vijai Artmanei, kura lielu atzinību guvusi ne tikai Latvijas teātra vidē, bet arī PSRS kino. LTV1 ziņu raidījumā „Panorāma” šo notikumu piemin Latvijas valsts augstāko apbalvojumu pasniegšanas ceremonijas kontekstā, kur cita starpā min arī: „Par sevišķiem nopelniem tēvijas labā to saņēma 10 personas, to starp arī aktrise Vija Artmane. Daudz bija Viestura ordeņa saņēmēju, ko piešķir par sevišķiem militāriem nopelniem” (Panorāma, LTV1 11.11). Turpretim TV5 raidījuma „7 Jaunumi” veidotāji šo Vijas Artmanes iegūto balvu uzskata par nedēļas svarīgāko notikumu: „во времена Вайры Выки-Фрейберги у актрисы не удалось получить престижную награду. Кто-то говорил, что в Рижском замке заслуги, хоть и за звёздную, но советскую карьеру актрисы, не оценили по достоинству. Но всё меняется, в стране новый президент со своими взглядами”⁹⁵ (7 Jaunumi ar Vladislavu Andrejevu (krievu val.), TV5 11.11).

Svecīšu aizdegšana un koncerts 11. novembra krastmalā LTV1 pārraida trīs tiešraides no 11. novembra krastmalas, kurām dots kopīgs nosaukums „Svecīšu siena”. Vienā no tiešraidēm žurnāliste intervē NBS ģenerāli Juri Vectirānu, kurš stāsta par saviem senčiem, kuri vairākās paaudzēs ir karojuši. Viņš uzsver Lāčplēšu dienas nozīmību visiem Latvijas iedzīvotājiem, jo šī diena „vēsta par uzvaru” (Svecīšu siena 17:55, LTV1 11.11.). Nākamajā tiešraidē vīru kopas „Vilki” dalībnieks Jānis Atis Krūmiņš atbild uz žurnālistes jautājumiem par 11. novembri. Viņa teiktā būtiskākie atslēgas vārdi ir „tauta”, „varoņi” un „nacionālie svētki”: „liels sasniegums, ka varam Lāčplēša dienu svinēt 11. novembri 11. novembra

94 „Armija tas ir neatkarības garants.”

95 „Valras Vītes-Freibergas laikā aktrisei neizdevās iegūt prestižo apbalvojumu. Kāds apgalvoja, ka Rīgas pilī aktrises zvaigžņotā, kaut arī padomju, karjera netika novērtēta kā cienīga. Bet viss mainās, valstī ir jauns prezidents ar saviem uzskatiem.”

krastmalā bez mašīnām, kur cilvēki var mierīgi piedomāt pie mūsu tautas varoņiem, godināt viņus un svinēt tādus nacionālos svētkus. (...) Mums ir jāapzinās, ka šī ir mūsu tautas uzvaras diena” (Svecīšu siena 20:25, LTV1 11.11.).

Pēdējā tiešraidē no 11. novembra krastmalas, tiek intervēti jaunsargu jaunieši, kuri atnākuši apmeklēt vakara koncertu. Viņu paustā attieksme liecina par ieinteresētību. Jaunieši darbojas Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas organizētajā un vadītajā jauniešu interešu izglītības forumā; tas sniedz iespēju izglītoties valsts aizsardzības jomā, vairojot patriotismu, pilsonisko apziņu, kā arī biedriskumu. Intervētie jaunieši atzina, ka ir piedalījušies visos dienas notikumos, kur var līdzdarboties. Kāda meitene emocionāli aicina ziedot Brāļu kapu pieminekļa atjaunošanai, sakot: „*Man nekā dārgāka par Latviju nav. Tas ir vienīgais, kā dēļ es eksistēju un vēlos dzīvot*,” un noslēgumā deklamējot patriotisku dzejoli. (Svecīšu siena 21:30, LTV1 11.11.)

Svētku koncerts no 11. novembra krastmalas, ko pēc ziņām translēja LNT, bija īpaši paredzēts televīzijas skatītājiem. Tas bija šovs ar dažādu populāru mūziķu uzstāšanos, kara veterānu intervijām, kā arī atraktīvu un saistošu raidījuma vadītājas, Katrīnes Pasternakas, stāstījumu par notikumiem, saistībā ar 11. novembri. Raidījumā, slīdrādes formā, tiek pārraidīti foto arhīva materiāli par Latvijas armijas karavīriem.

6.3.3. Portāli

Portālu lasītāji tiek informēti par dažādiem pasākumiem - galvenokārt par Rīgas garnizona vienību parādi pie Brīvības pieminekļa un par svecīšu aizdegšanu un koncertu 11. novembra krastmalā. Portālos atrodama arī institūciju sniegtā informācija iedzīvotājiem.

Atšķirībā no valsts svētku svinēšanas atspoguļojuma maijā, portālu *Tvnet* un *Delfi* lasītājiem ir iespējams uzzināt, kā Lāčplēša dienu atzīmē valsts galvaspilsētā un kādas aktivitātes šajā dienā paredzētas Cēsīs, Gulbenē, Liepājā un Bauskas pusē. Krieviski rakstošajos portālos Lāčplēša dienas atzīmēšana lokalizēta Rīgā.

Raksturojot portālu sniegto informācijas apjomu un saturu, jāatzīmē, ka neviens no portāliem nesniedz pilnīgu informāciju par Lāčplēša dienai veltītiem pasākumiem. Daļa ziņu materiāla portālos pārklājas, taču katrā no portāliem parādās kāds šo svētku aspekts, ko citi neatspoguļo. Piemēram, *Apollo* raksta par latviešu patriotisko dziesmu izlases izdošanu, savukārt *Tvnet* - par jaunsargu aktivitātēm.

Raksti par Lāčplēša dienu raisījuši atšķirīgu interesi lasītājos - portālu *Delfi* un *rus.Delfi* lasītāji komentējuši visus aplūkotos rakstus, portālu *Apollo* un *Tvnet* - gandrīz visus, savukārt portālā *rus.Tvnet* nav komentēts neviens no Lāčplēša dienai veltītajiem rakstiem. Līdzīgi, kā komentējot rakstus par 4. maiju, komentāros parādās kritika par ekonomisko un politisko situāciju valstī. Komentāri atspoguļo arī latviešu un krievvalodīgo attieksmi pret Lāčplēša dienu kā svētkiem. Latvieši pauž savu nostāju pret šajā dienā organizēto pasākumu norisi, pret dažādu amatpersonu izteikumiem un pret vēstures apguvi. Savukārt, krieviski rakstošā portāla *rus.Delfi* komentāros parādās galvenokārt ironija par Lāčplēša izcelsmi un centieni pasniegt atsevišķu vēstures notikumu „pareizu” interpretāciju. Ironizējot un meklējot iemeslus Lāčplēša dienas neatzīmēšanai, lasītāji tādējādi norāda, ka viņiem šī diena nav svētki.

Institūciju paziņojumi Portālu *Apollo*, *Delfi* un *rus.Tvnet* lasītājiem tiek atgādināts par pienākumu Lāčplēša dienā pie ēkām izkārt valsts karogus. Portālā *Delfi* norādīts arī par sodu, pienākuma nepildīšanas gadījumā. Atsaucoties uz likumu „*Par Latvijas valsts karogu*”, tiek sniegts karoga izkārtšanas pamatojums. Ja šādas piebildes ziņu materiālos nebūtu, tad šķistu, ka karogs jāizkar vien Rīgā dzīvojošajiem, jo par to atgādina tikai Rīgas domes

atbildīgās amatpersonas: „11 ноября, в День Лачплесиса, у зданий в Риге должны быть вывешены государственные флаги, сообщил представитель столичной думы по общественным отношениям Угис Видаускис”⁹⁶ (rus.Tvnet 09.11).

Attiecībā uz Lāčplēša dienu, Rīgas domes izteiktais aicinājums - izkārt valsts karogus, rosinājis lasītājus izteikties tikpat kritiski, kā par karogu pacelšanu 4. maijā. Lasītāji salīdzina pašreizējos apstākļus Latvijā un dzīvi Padomju Savienībā un, pieminot inflāciju un neziņu par rītdienu, norāda, ka šodien prasība pacelt valsts karogus nav pamatota: „pašreizējā situācijā tā būtu karoga zaimošana” (Gribētos, Apollo 11.11) vai „savs bāliņšpie ruļļiem, bet tā sauktais „rietumu demokrātijas” auglis izraisījis ekonomisko dizentēriju. Kas ir labāk? Uzvelkot karogu šādam jautājumam nevajadzētu rasties, taču tautpartijieši neļaus aizmirsties” (!!!), Delfi 11.11). Jāatzīmē, ka lasītāju komentāri parāda ne tikai neapmierinātību ar ekonomisko un politisko situāciju valstī, bet arī savlaicīgas informēšanas trūkumu un neziņu par vispārīgiem valsts karogu izkārtšanas principiem. Kāds lasītājs jautā, kādēļ aicinājums izkārt valsts karogu publicēts tikai Lāčplēša dienas rītā. Savukārt, citi izrāda savu neziņu par to, cik karogs paceļams un cik ilgi tam jābūt izkārtam, kā arī kādā noformējumā tam jābūt: „11. novembris ir svētku vai atceres diena?” (m, Apollo 11.11).

Portāli Apollo un Tvnet informē lasītājus par speciāli Lāčplēša dienai sagatavotu tematisko melodiju programmu, ko katras stundas ievadā spēlēs Rīgas rātsnama zvani. Rakstos norādīts, kādas melodijas tiks izpildītas, pieminot, ka uz Latvijas Republikas proklamēšanas dienu programmā tiks iekļautas arī citas: „Programmā iekļautas tādas zināmas melodijas kā „Es karā aiziedams”, „Div’ dūjiņas gaisā skrēja”(..). Sākot ar Latvijas Republikas proklamēšanas dienu, programma tiks papildināta ar citiem patriotiska rakstura dziesmu aranžējumiem” (Tvnet 11.11). No krieviski rakstošajiem portāliem, tikai rus.Delfi minējis, ka rātsnama zvani spēlēs īpaši šai dienai aranžētas melodijas, detalizētāku aprakstu par tām nesniedzot.

Krieviski rakstošie portāli salīdzinoši lielāku uzmanību pievēršuši pētījumu aģentūras TNS Latvia veiktajai iedzīvotāju aptaujai, virsrakstos izceļot to, ka iedzīvotāji nezina, kādēļ tiek svinēta Lāčplēša diena. Šī ziņa publicēta arī portālā Delfi. Jāatzīmē, ka, līdztekus aptaujas secinājumu izklāstam par zināšanu un īpašu šo svētku tradīciju trūkumu, tikai rus.Tvnet sniedzis īsu vēsturisku informāciju par to, kādēļ Latvijā atzīmē Lāčplēša dienu.

Iespējams, ka minētās aptaujas rezultātu kontekstā, nākamajā dienā portālā Delfi publicēts Izglītības un zinātnes ministres Baibas Rivžas aicinājums skaidrot jaunatnei nozīmīgus vēstures notikumus: „Aicinu (..) skaidrot jaunatnei valsts vēsturē svarīgus notikumus un pieminēt to nozīmi. Tikai zinot notikumu būtību un savu pagātni, labāk varam novērtēt to, kas mums ir un stiprināt ticību nākotnei” (Delfi 10.11). Rodas iespaids, ka ministres aicinājums skaidrot Lāčplēšu dienas vēsturi un tās nozīmes pieminēšanu, ir attiecināms tikai uz latviešiem, jo krieviski rakstošo portālu redakcijas šo ziņu nav uzskatījušas par tik būtisku, lai iekļautu to portālu slejās.

Portālos Delfi un rus.Delfi, plašas diskusijas izraisījis ieskats pētījumu aģentūras TNS Latvia veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultātos. Portāla rus.Delfi lasītāji fokusējas uz dažādu interpretāciju sniegšanu par to, kas ir Lāčplēsis un kādi svētki ir svinami šajā dienā. Diskusiju caurvij ironizēšana un zāķāšanās par Lāčplēsi kā zoofilu un 11. novembri kā zoofilu svētkiem: „В цивилизованных странах зоофилия уголовно наказуема! А у вас праздник зоофилов?”⁹⁷ (мы, rus.Delfi 09.11). Komentāros paustā pozīcija „mēs - viņi”

96 „Kā paziņoja galvaspilsētas domes sabiedrisko attiecību pārstāvis Uģis Vičinskis, 11. novembrī, Lāčplēša dienā pie Rīgas ēkām jābūt paceltiem valsts karogiem.”

97 „Civilizētās valstīs zoofīlija ir krimināli sodāma. Bet jums ir zoofīli svētki?”

parāda, ka *rus.Delfi* lasītājiem Lāčplēša diena ir sveši svētki. Šo šķirtni paspilgtina arī atsevišķi latviski rakstītie opozicionārie komentāri ar tādiem epitetiem kā „idioti” un „okupantu pēcnācēji”.

Tajā pašā laikā, portāla *Delfi* lasītāji šo ziņu sasaistījuši ar nepietiekamo Latvijas vēstures mācīšanu skolās un sabiedrības informēšanu kopumā: „*Kamēr mūsu latviešu prātvēderi prātos, vai ir lietderīgi atsevišķi mācīt Latvijas vēsturi, tikmēr tāds stāvoklis turpināsies*” (Aldis, *Delfi* 09.11) un „*vajag iepriekš rakstīt, skaidrot, atgādināt*” (zuzu, *Delfi* 09.11). Arī Izglītības un zinātnes ministres Baibas Rivžas aicinājums izzināt un skaidrot vēsturi, turpinājis diskusiju par vēstures mācīšanu skolās šobrīd un par dažādi interpretējamajiem vēstures notikumiem, uzsverot, ka par tādiem būtu uzskatāma Abrenes atdošana Krievijai un nākotnē arī Latvijas pievienošanās Eiropas Savienībai.

Pasākumi ar valsts amatpersonu piedalīšanos Portāli, lielākā vai mazākā mērā, lasītājus informē par tiem Lāčplēša dienai veltītajiem pasākumiem, kuros piedalījās valsts amatpersonas. Ziņojot par vainagu nolikšanas ceremoniju Brāļu kapos, portāli aprobežojas ar lakonisku norises aprakstu un to amatpersonu nosaukšanu, kuras tajā piedalījās. *Tvnet*, attiecībā uz šo pasākumu, minējis, ka tas veltīts 1919. gada atbrīvošanas cīņu piemiņai, savukārt portāls *rus.Delfi* šo pasākumu pamatojis ar pavisam īsu vēsturisku atkāpi: „*День Лачплесиса отмечается в честь событий 11 ноября 1919 года, когда молодая латвийская армия сумела отразить нападение на Ригу войск Вермонта*”⁹⁸ (*rus.Delfi* 11.11). Jāatzīmē, ka šī atkāpe ir raksta noslēgumā un raisa bažas par to, vai minētie pasākumi var radīt interesi lasītājā, ja viņš par vēsturiskajiem notikumiem nav informēts.

Par garnizona vienību parādes norisi visplašāko izklāstu sniedzis portāls *Apollo* - izstāstīta pasākuma norise un uzskaitītas amatpersonas, kuras piedalījās šajā pasākumā, kā arī dots īss prezidenta Valda Zatlera uzrunas atstāstījums. Līdzīgu pasākuma izklāstu sniedzis arī portāls *rus.Delfi*, no prezidenta runas pieminot vien viņa pausto gandarījumu par pārmaiņām NBS. Portāla redakcija izvairījusies publicēt pilnu ziņu aģentūras *LEJA* ziņu ar tādiem prezidenta uzrunas citātiem kā „*es dienu Latvijas armijā, jo es esmu Latvijas patriots*”, „*par neatkarību ir jācīnās mūžīgi mūžos*” (*Apollo* 11.11) un aicinājumu pieminēt Latvijas brīvības cīņu dalībniekus un katru karavīru.

Interesanti, ka ieskatu Latvijas bojā gājušo karavīru piemiņas godināšanā pie pulkveža Oskara Kalpaka pieminekļa, sniedz tikai *Tvnet*, pārējiem aprobežojoties ar notikuma pieminēšanu Lāčplēša dienai veltīto pasākumu uzskaitījumā. Tā kā informāciju par pasākumu sagatavojusi ziņu aģentūra *LETA*, tad tā bija vienlīdz pieejama visiem portāliem. Tomēr ziņa, kuras centrā ir aizsardzības ministra Ata Slaktera un NBS komandiera Jura Maklakova runu atreferējums ar būtiskākiem atslēgas vārdiem: „karavīrs”, „dzimtene” un „neatkarība” - nav guvusi portālu redakciju uzmanību.

Par garnizona vienību parādi latviski un krieviski rakstošajos portālos veidojušās atšķirīgas diskusijas. Portālā *Apollo* lasītāji pauduši attieksmi pret NBS jaunajiem formas tērpiem un līdzdalību starptautiskajās miera nodrošināšanas operācijās Irākā un Afganistānā - tiek diskutēts par to, vai formas tērpi ir piemēroti parādēm un cik lielā mērā karavīru dalība miera nodrošināšanas misijās ir viņu brīvprātīga izvēle.

Savukārt portālā *rus.Delfi* diskusija izvērtusies no ironizēšanas par „nacionālo varoni Lāčplēsi” un Latvijas armiju šobrīd līdz latviešu karavīru gaitu interpretēšanai uz dažādu vēstures notikumu fona. Kāds no lasītājiem smīkņā par Latvijas „rotaļu armiju”, kura

98 „Lāčplēša diena tiek atzīmēta par godu 1919. gada 11. novembrim, kad jaunā Latvijas armija spēja atvairīt Bermonta armijas uzbrukumu Rīgai.”

paredzēta vien „neatkarīgo un suverēno” latviešu dvēseļu veldzēšanai. Diskusija turpinās, citējot fragmentus no vēstures grāmatām un norādot, ka Latvijas armijai bijusi maza nozīme 1919. gada cīņās un valsts neatkarības nosargāšanā. Tāpat diskusiju caurvij tēma par leģionāriem un viņu pretrunīgi vērtēto darbību II Pasaules kara laikā. Lasītāju komentāri veido sekojošu «secinājumu ķēdīti” - 11. novembris ir Latvijas «armijas diena”, un leģionāri ir daļa no Latvijas armijas, tādēļ jebkādu uzvaru svinēšana ir nepamatota. „Одни против красных оккупантов, другие против немецких душегубов. Латышам не надо праздновать свои победы, потому что они все двусмысленны, нелогичны и немного потешны”⁹⁹ (Забавно, rus.Delfi 11.11).

Arī Triju Zvaigžņu un Viestura ordeņu pasniegšana izpelnījusies vietu tikai portāla *Delfi* slejās - gan uzskaitot to, kādi cilvēki un par kādiem nopelniem tos saņems, gan arī sniedzot ieskatu Valsts prezidenta teiktajā. Tajā pašā laikā, krieviski rakstošie portāli Lāčplēša dienai veltīto pasākumu uzskaitījumā nav minējuši, kādi apbalvojumi tiks pasniegti: „В Гербовом зале Рижского замка состоится церемония вручения государственных наград”¹⁰⁰ (rus.Delfi 11.11).

Lasītāji, komentējot ziņu par Triju Zvaigžņu un Viestura ordeņu pasniegšanu, izteikušies samērā kritiski. Viņuprāt, pašlaik valsts augstāko apbalvojumu ir saņēmuši pārāk daudzi cilvēki un tādēļ tas ir zaudējis savu senāko nozīmi: „ordeņu saņēmēju ir apmēram desmit reizes par daudz, tas (...) devalvē šī ordeņa un zīmes jēgu” (Randy, Delfi 11.11). Kāds komentētājs norāda, ka drīz bez Triju Zvaigžņu ordeņa būs palikušas tikai minoritātes. Diskusijā izskan arī iepriekšējās Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas nopelums, minot, ka ne vienmēr valsts augstākos apbalvojumus saņēmuši «īstie” cilvēki: „cerēju, ka nacionālo partizānu pārstāvji an saņems tautas pateicību ordeņu veidā, pirms viņi aiziet viņšaulē. Tagad vairs nav Vaira, kas liek kāju priekšā” (ērcē, Delfi 11.11) vai Ja prezidenta amatā turpinātu sēdēt Freiberga, tad (...) apbalvojumus piešķirtu Ždanokai, Plineram, Koganam, Rāfajskim, Zūrafam un citiem (...), kas neko labu Latvijas labā nav darījuši” (vērotājs, Delfi 11.11).

Svecīšu aizdegšana un koncerts 11. novembra krastmalā Atšķirībā no citu Lāčplēša dienai veltīto pasākumu selektīvā atspoguļojuma, par norisēm 11. novembra krastmalā portāli *Apollo*, *Delfi*, *Tvnet* un *rus.Delfi* publicējuši identisku ziņu aģentūras *LETA* sagatavotu materiālu. Lasītājiem sniegts gan pasākuma apraksts, gan atgādināts par Lāčplēša dienas vēsturisko fonu. Arī krieviski rakstošā *rus.Delfi* redakcija nav īsinājusi materiālu, norādot, „на набережной построили сцену, где в честь борцов за независимость исполнялись латышские песни”¹⁰¹ (rus.Delfi 12.11). Tikai atliek minēt, kādēļ šī ziņa *rus.Delfi* slejās parādījusies vairāk kā trīs stundas vēlāk, nekā latviski rakstošajos portālos, un pasniegta pagātnes formā.

Rakstam par norisēm 11. novembra krastmalā, portāla *rus.Delfi* komentāros tēmas nemainās, turpinās ironizēšana par Lāčplēsi un vēstures skaidrošana. Kopumā *rus.Delfi* komentāru rakstītāju attieksmi pret Lāčplēša dienu un tajā rīkotajiem svētku pasākumiem raksturo kāda rakstītais - „ой, ерундой занимаются латыши”¹⁰² (ww, rus.Delfi 12.11). Tajā pašā laikā, latviski rakstošo portālu komentāros, lasītāji pauž savu attieksmi pret tradīciju karavīru piemiņai nolikt sveci pie Rīgas pils mūriem. Lielākā daļa komentētāju

99 „Vieni pret sarkanajiem okupantiem, citi pret vācu slepkavām. Latviešiem nevajag svinēt savas uzvaras, jo tās visas ir dīvdomīgas, neloģiskas un mazliet komiskas.”

100 „Rīgas pils Ģērbogu zālē notiks valsts apbalvojumu pasniegšanas ceremonija.”

101 „Krustmalā izveidota skatuve, kur par godu brīvības cīņotājiem izpildīja latviešu dziesmas.”

102 „Ak, latvieši nodarbojas ar niekiem.”

norāda, ka viņiem patīk par tradīciju kļuvusi svecīšu nolikšana: „*Apmeklēju to jau vairākus gadus un vienmēr ir skaisti un atmiņā paliekoši*” (Shady, Apollo 11.11). Savukārt, Lāčplēša dienai veltītais koncerts, kurš atšķīrās no iepriekšējos gados rīkotajiem, vairāk raisījis negatīvas emocijas. Lasītāji nav apmierināti ar koncerta pakārtošanu televīzijas raidīšanas specifikai: „*LNT komerciālisms šokēja un ļoti sarūgtināja. Parasti pasākums ir bez prožektoriem, kamerām un reklāmas pauzēm. (...) Ļoti ceru, ka šī bija vienīgā reize, kad 11. novembri pārvērš par (...) peļņas raidījumu. Kāpēc viņiem tieši krastmalā bija jātaisa šis trādirīdis?*” (Liene, Tvnet 12.11).

Kāds no lasītājiem norāda uz sabiedrības un politiskās elites atšķirīgo svētku svinēšanu, tādējādi vēl spilgtāk iezīmējot kritizētās politiskās un ekonomiskās situācijas radīto šķelšanos: „*pārņēma domas, kā svin šos svētkus. Tauta, kopā ar vilkiem un vilkačiem krastmalā, bet Jautas kalpi” ar ikrmaizēm un krabjiem langustu mērcē (...) siltos, omulīgos būduāros*” (Imanta, Delfi 11.11).

Rezumējot par Lāčplēša dienas atspoguļošanu portālos, jāatzīmē, ka latviski un krieviski rakstošajos portālos ir būtiskas atšķirības. Neskatoties uz to, ka portāli vienlīdz izmantojuši ziņu aģentūras *LETA* sniegto informāciju, *rus.Delfi* un *rus.Tvnet* to pasnieguši ievērojami lakoniskāk, vai arī vispār nav iekļāvuši savās slejās. Tādējādi tiek norādīts, ka patriotisms, Latvijas neatkarība un ar Lāčplēša dienu saistīto vēsturisko notikumu izpratne nav attiecināma uz krieviski lasošajiem. Viņus vairāk varētu interesēt informācija par Lāčplēša dienas izpratnes un nozīmes mazināšanos sabiedrībā.

6.4. Latvijas Republikas proklamēšanas diena

6.4.7. Laikraksti

Kopumā laikrakstos 18. novembra svētkiem atvēlētā vieta krasi atšķiras dažādās avīzēs - Laikrakstā *Latvijas Avīze* ir visvairāk publikāciju, saistībā ārvalsts svētkiem, turpretī avīzē *Телеграф* atrodami tikai daži raksti. Atspoguļojot svētku pasākumus, visbiežāk veidotas reportāžas ar lieliem fotoattēliem, kuri papildina tekstu. Pārsvarā reportāžas ievietotas avīžu pirmajās lapās ar turpinājumu tālāk laikrakstā. Izņēmums ir *NRA* un *Diena*, kuras svētku centrālos pasākumus apraksta Latvijas ziņu rubrikā. Šo laikrakstu pirmajās lappusēs ievietotas nelielas ziņas, saistībā ar 18. novembri: avīzē *Diena* par Alekseja Ļedjajeva vadītās draudzes Jaunā paaudze” rīkoto pasākumu Doma baznīcā, bet *NRA* - Zatleru pāra fotogrāfija un teksts „Zatlera svētku pieņemšana - tumši tērpi, stīvi smaidi” (*NRA* 20.11). Attēlos lielākoties redzamas ainas no militārās parādes, kā arī prezidents V.Zatlers. Līdzīgi, kā citos valsts svētkos, arī 18. novembra atspoguļojumā dominē daži oficiālie pasākumi un amatpersonas, bet maz tiek stāstīts par to, ko dara un domā iedzīvotāji. Arī fotogrāfijās iedzīvotāji redzami maz, parasti kā pasīvi pasākumu vērotāji un nereti aiz policijas nožogojuma.

Līdzīgi, kā par iepriekš aplūkotajiem svētkiem, arī 18. novembra svinību kontekstā laikraksti galvenokārt atspoguļo norises Rīgā. Arī pirms tam tikai pāris avīzēs (*Diena* un *Latvijas Avīze*) atrodama informācija par plānotajiem svētku pasākumiem citviet Latvijā. Šī informācija lielākoties tiek publicēta ļoti īsi un neitrāli, bez patosa. Kā izņēmums jāmin avīzēs *NRA* un *Latvijas Avīze* ievietotie aicinājumi pievienoties partijas „Visu Latvijai!” organizētajam lāpu gājienam no Kārļa Ulmaņa pieminekļa līdz Brīvības piemineklim.

Presē atainoti tikai nedaudzi centrālie notikumi Rīgā - militārā parāde, prezidenta V.Zatlera runa un svētku ugunošana. Tie ir tradicionālie pasākumi un šķiet, ka arī to atspoguļojums ir līdzīgs, kā citus gadus. Tradicionālo svinību gaitu atzīmē laikraksts *Телеграф*: *праздничный день - по обычному графику. Такая серьезная дата, как День*

провозглашения Латвийской Республики, будет отмечена в это воскресенье в обычном режиме: богослужение - парад - речь - концерт. Вечером рижан по традиции порадует салютом"¹⁰³ (Телеграф 16.11).

Latviski rakstošā prese lielākoties atspoguļo 18. novembra svinības pozitīvi, savukārt krievu laikrakstos daudz vairāk tiek atainotas negatīvās parādības svētku norisē. Piemēram, ziņu par to, ka svētku nedēļas nogalē ugunsgrēkos bojā gājuši 13 cilvēki, *Вести Сегодня* saista ar valsts svētkiem: „Пока страна отмечала дату, пожарные боролись с огнем и считали погибших.”; „Праздничный уикэнд омрачили 13 трупов”¹⁰⁴ (*Вести Сегодня* 20.11). Šajā avīzē neliels raksts veltīts arī atkritumiem pilsētā pēcs 18. novembra svinībām: „Послесловие к празднику. Кучи мусора перед Музеем оккупации, битые и целые бутылки у памятника Латышским стрелкам, забитые донельзя мусорники и валяющиеся в радиусе 10 метров от них ошметки бутербродов - это лишь небольшая зарисовка, которую можно было наблюдать вчера днем близ Ратушной площади”¹⁰⁵ (*Вести Сегодня* 20.11). Tikai divās aplūkotajās avīzēs - *Вести Сегодня* un *Час* - publicēta Krievijas prezidenta V.Putina apsveikuma telegramma V.Zatleram, sakarā ar Latvijas valsts proklamēšanas gadadienu.

Latviski rakstošajā presē aktualizēta patriotisma tēma - tiek apspriests, cik spēcīgs tas ir Latvijas sabiedrībā un kā to ieaudzināt jauniešos. Šajos rakstos akcentēts patriotisms latviešu vidū, nevis starp visiem dažādu tautību Latvijas iedzīvotājiem. Avīzēs šajā laikā sniegti patriotisku vienkāršo iedzīvotāju portreti. Kā eksperti patriotisma sekmēšanā, vairākkārt (laikrakstos *NRA* un *Latvijas Avīze*) savu viedokli pauž partijas „Visu Latvijai!” pārstāvji.

Latviešu valodā atrodamas publikācijas, kurās akcentēta saite ar vēsturiskajiem notikumiem 1918. gadā - avīzē *Diena* stāstīts par fotogrāfu, kurš uzņēmis vienīgo fotogrāfiju no Latvijas Republikas proklamēšanas pasākuma Nacionālajā teātrī. Paaudžu vēsturiskās saiknes parādītas arī rakstā par kādu sarkanbaltsarkano karogu, kurš šūts pirmās neatkarības laikā, rūpīgi glabāts padomju gados un atkal lietots Atmodas gados. *Latvijas Avīze* saviem lasītājiem sniedz vairākus vēstures notikumu apskatus.

Laikrakstos nedaudz tiek analizētas 18. novembra, kā valsts svētku, svinēšanas ieražas Latvijā. *Latvijas Avīze* ilustrē savas pārdomas ar dažādu nozaru ekspertu viedokli, stāsta, kā valsts svētkus svin citās valstīs.

Ļoti bieži 18. novembra svētki laikrakstos tiek dēvēti par valsts dzimšanas dienu: „Daudz laimes valsts dzimšanas dienā!” (*Diena* 17.11), „(..) у всех нас, любящих Латвию, еще есть шанс создать страну, которой можно гордиться. И для начала хотя бы искренне пожелать ей в день рождения, 18 ноября, процветания, мира и согласия!”¹⁰⁶ (*Час* 16.11).

103 „Svētku diena - pēc ierasta grafika. Tādi nopietni svētki kā Latvijas Republikas proklamēšanas diena šosvētdien tiks atzīmēti ierastajā režīmā: dievkalpojums - parāde - runa - koncerts. Vakarā rīdziniekus pēc tradīcijas iepriecinās ar salūtu.”

104 „Kamēr iedzīvotāji atzīmēja svētkus, ugunsdzēsēji cīnījās ar uguni un skaitīja bojāgājušos.”; „Svētku vikendu aptumšoja 13 liķi.”

105 „Pēc vārds svētkiem. Atkritumu kaudzes Okupācijas muzeja priekšā, pārbāztas atkritumu umas un 10 metru rādiusā ap tiem izmētāts sviestmaižu driskas - tā ir tikai neliela aina, ko varēja vērot vakar pie Rātslaukuma.”

106 „(..) visiem mums, kas mīl Latviju, vēl ir iespēja izveidot valsti, ar kuru var lepoties. Un iesākamam vismaz patiesi novēlēt tai dzimšanas dienā 18. novembrī uzplaukumu, mieru un saskaņu!”

107 „Ne puišēja runa. Par vienu no centrālajiem 18. novembra svinību notikumiem kļuvusi prezidenta runa pie Brīvības pieminekļa.”

Prezidenta svētku runas atspoguļojums Prezidenta uzruna tiek atspoguļota visos aplūkotojos laikrakstos - lielākoties minētas atsevišķas runas tēzes, bet *Latvijas Avīze* publicē gandrīz visu runas tekstu. Runa avīzēs tiek akcentēta kā ļoti nozīmīgs Proklamēšanas dienas notikums: „Речь не мальчика. Одним из центральных событий празднования 18 ноября стало выступление президента у памятника Свободе”¹⁰⁷ (Телеграф 20.11).

Vairākās publikācijās uzsvērts, ka šī ir Zatlera pirmā uzruna 18. novembrī: „Pirmoreiz - prezidents, pirmoreiz - brīvdiena” (NRA20.11). Īpaši rezervēts pret šo runu ir laikraksts *Diena* - tas sniedz vairāku politologu vērtējumus uzrunai. Un kaut arī tie Zatlera runu vērtē pozitīvi, raksts noslēdzas skeptiski: „[Politologs Valts Kalniņš] uzskata, ka prezidents veiksmīgi noformulējis vairākas, patlaban sabiedrībā aktuālas problēmas. Tiesa, „pēc runām vēl neko nevar spriest. Tuvāko mēnešu laikā V.Zatleram būs jāpieņem vairāki svarīgi lēmumi un tad jau redzēsim, kas viņš ir par putnu,” norādīja politologs I. Ījabs” (*Diena* 20.11). Arī komentāru slejā aplūkota Zatlera runa „(..) vai pats prezidents atteiksies dzīvot rezidencē, ja ierēdņi tomēr uztās, ka remonta tāmei jābūt slepenai? Vārdi ir pateikti, gaidīsim rīcību” (*Diena* 20.11). Līdzīgi arī *Телеграф* mēģina no Zatlera runas prognozēt, kāda būs viņa darbība prezidenta amatā: „(..) из следующих фраз вытекало, что на правах безмолвной птицы Затлерс сидеть не намерен. „Нужно покончить с истоками коррупции, которые отнимают силы и будущее у нашего государства””¹⁰⁸ (Телеграф 20.11).

Laikrakstos visbiežāk citētas Zatlera tēzes par sabiedrībā valdošo morāli un neuzticēšanos valstij, kā arī par iedzīvotāju piederības izjūtu Latvijai: „Morālā vide, kurā šobrīd dzīvojam, ir slimā. Savstarpējas cieņas un izpratnes vietā ir augstprātīga neiecietība pret citiem viedokļiem. (..) Mani līdzpilsoņi netic viens otram. Un visļaunākais - sāk neticēt savai valstij. (..) „Kur sākas Latvija?” Pats esmu atradis atbildi uz šo jautājumu. Latvija sākas sirdī - ar piederības sajūtu savai valstij - brīvai un neatkarīgai Latvijai. (..) Tā jāmeklē sevī ikvienam no mums, - tā jāmeklē savā sirdī.” (*Latvijas Avīze* 20.11). Tikai krieviski rakstošajās avīzēs minēta prezidenta vēšanās pie visiem Latvijas iedzīvotājiem: „Напоследок президент призвал всех - и политиков, и общественность - готовиться к переменам. Причем обращение адресовалось не только представителям титульной нации”¹⁰⁹ (Телеграф 20.11).

NBS militārā parāde 11. novembra krastmalā Militārās parādes norise lielākoties tiek atainota fotogrāfijās, tajās bieži redzami karavīri jaunos formastērpos un helikopters ar Latvijas karogu, kā arī robežsargi ar kvadricikliem. Savukārt, reportāžu tekstā par parādi rakstīts maz. Visbiežāk avīzēs minēts, ka tajā piedalījās aptuveni 700 karavīru, kā arī piesaukti jaunie formastērpi, kas bija mugurā atsevišķām vienībām. *Latvijas Avīze* sniedz lasītājiem īpaši detalizētu parādes dalībnieku ekipējuma aprakstu. Laikraksts *Вести Сегодня* atzīmē, ka parādi noskatīties bija atnākuši vairāk cilvēku, nekā uz ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa. Arī *NRA* par centrālajiem svētku pasākumiem stāsta no publikas perspektīvas, ar vieglu ironiju aprakstot Latvijas armijasniecīgo aviāciju: „Pavērot militāro parādi bija ieradušies apmēram 5000 cilvēku, kuri steidza iemūžināt soļojošos karavīrus fotoaparātos vai mobilo tālrunu kamerās. (..) Parādi noslēdza bruņoto Gaisa spēku helikopteri (no tiem viens veda milzīgu sarkanbaltsarkano karogu) un vieglā

108 „(..) no nākošajām frāzēm izrietēja, ka Затлерс negatavoja sēdēt kā ūdeni mutē ieņēmis: „Jā, tiek galā ar korupciju, kas atņem spēkus un nākotni mūsu valstij.”

109 „Nobeigumā prezidents aicināja visus - gan politiķus, gan sabiedrību - gatavoties pārmaiņām. Turklāt aicinājums bija adresēts ne tikai titulnācijas pārstāvjiem.”

transporta lidmašīna. Aviācijas parādīšanās izraisīja sajūsmu un arī apbrīnu: bērni māja ar rokām un karodziņiem, bet no pieaugušajiem bija dzirdami arī tādi teksti kā - „kas to būtu domājis, ka mums ir veseli četri helikopteri” (NRA 20.11). No aplūkotajiem laikrakstiem, tikai *Телеграф* un *Diena*, 18. novembra svētku pasākumu atspoguļojumā, militārā parāde nav pieminēta.

Svētku ugunošana Rīgā Svētku salūts laikrakstos atspoguļots ļoti īsi, bet *Телеграф* un *Diena* to nepiemin publikācijās par 18. novembra norisēm. Visbiežāk avīzes informē par sanākušo vērotāju skaitu. Pāris laikrakstu stāsta par slikto redzamību ugunošanas laikā un šī svētku pasākuma pierastumu: „Aptuveni 45 000 cilvēku valsts svētku vakarā pulcējās 11. novembra krastmalā, lai lūkotos ugunošanā, kas gan šoreiz grīma dūmos un miglā. Taču svētku salūts jau sen vairs nav nekas īpašs” (NRA 20.11), „Да, поздно вечером был салют. Красивый. Люди с разных концов Риги приехали его посмотреть. Многие после этого разбрелись по кабакам Вецриги либо осели в подворотнях”¹¹⁰ (Вести Сегодня 20.11).

Tikai avīze *Вести Сегодня* veltījusi salūtam atsevišķu rakstu ar nosaukumu „Инфляция съела минуту салюта”¹¹¹ (Вести Сегодня 20.11). Tajā minēts, ka, neraugoties uz lielo cilvēku skaitu, 18. novembra vakarā aizturētas tikai piecas personas, arī, ka salūts bijis ļoti īss un slikti redzams: „(..) в самый, возможно, важный праздник для страны фейерверк гремел лишь 4 минуты. (..) те из рижан или гостей столицы, кто опоздал на несколько минут, попросту не успели посмотреть на разноцветные огоньки”¹¹² (Вести Сегодня 20.11).

6.4.2. Pusaudžu žurnāli

11. un 18. novembra svētki pusaudžu žurnālos tikpat kā netiek aplūkoti. Vienīgi *Popcorn* sniedz īsu ieskatu filmas „Rīgas sargi” tapšanas gaitā, minot, ka kinolente „ir par Latvijas vēsturi - par notikumiem Latvijas Neatkarības cīņu laikā 1918. [sic] gadā” (*Popcorn* Nr.46). Žurnāls *Sīrups* divos numuros publicē filmas reklāmu.

Līdztekus, žurnāls *Sīrups* arī vēsta par grupas „Putnu balle” dziedātāja Kārļa Būmeistera piedalīšanos Jāņa Vingra filmas „Pēdējais Lāčplēsis” filmēšanā, kur mūziķis atveido Antiņa tēlu.

Žurnāls *4Teen* rubrikā „Karstais temats” publicē rakstu „90. gadi Latvijā jeb kā mēs atgūvām neatkarību un tikām pie mobilajiem”. Raugoties caur vienas ģimenes piedzīvotā un sajūtu prizmu, raksts vēsta par būtiskākajiem notikumiem Latvijas sociāli politiskajā dzīvē deviņdesmitajos gados - sākot ar LPSR Augstākās Padomes balsojumu par Latvijas Neatkarības deklarāciju, 1991. gada janvāra barikādēm, naudas reformu, preču deficītu veikalos, līdz pat jauno tehnoloģiju ienākšanai ikdienas dzīvē.

6.4.3. Televīzija

89. valsts proklamēšanas gadadienas ietvaros visas dienas garumā no plkst. 10:00 līdz plkst. 22:00 televīzijas kanālos tiek pārraidīti un tiešraidēs translēti Rīgas pilsētas notikumi, kā arī ar gadadienu saistītas īpašās programmas. Svētku tematika caurvij gandrīz visu *LTV1* programmu dienas garumā. Televīzijas kanālu raidījumi un pārraides ir saturiski

110 „Jā, vēl vakarā bija salūts. Cilvēki no dažādām Rīgas pusēm bija atbraukuši to noskatīties. Daudzi pēc tam izklīda pa Vецrīgas krogiem vai apmetās pavārtē.”

111 „Инфляция апедуси минути салюта”

112 „(..) pašos, iespējams, nozīmīgākajos Latvijas svētkos salūts dārdēja vien četras minūtes. (..) tie rīdzinieki vai galvaspilsētas viesi, kuri nokavēja dažas minūtes, vienkārši nespēja paskatīties uz daudzkrāsainajām ugunīgām.”

veidotas, aplūkojot Latviju no dažādām perspektīvām - reliģiskās (Ekumēniskais dievkalpojums), politiskās (Saeimas priekšsēdētāja uzruna) un vēsturiskās (Dokumentālā filma „Ardievu, XX gadsimti”). Komerciālās televīzijas svētkus atspoguļo vakara programmā, sākot no plkst. 19:00. Jāpiemin, ka atsevišķu televīziju - *PBK, TV3* - ziņu raidījumos nav sižetu, kuri būtu saistīti ar valsts svētkiem.

Galvenie apskatītie svētku pasākumi dažādu televīzijas kanālu ziņās ir Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskapa Jāņa Vanaga runa ekumēniskā dievkalpojuma laikā, Saeimas priekšsēdētāja Gundara Daudzes uzruna Saeimas svinīgajā sēdē, NBS militārā parāde 11. novembra krastmalā, Latvijas Valsts prezidenta uzruna pie Brīvības pieminekļa, kā arī svētku ugunošana.

LTV1 ziņu raidījums „Panorāma” atspoguļo īpašu sižetu par Valku: „*pirms 90gadiem Valkā sastādīta Latvijas neatkarības deklarācija*” (Panorāma, *LTV1* 18.11). Tādā veidā atzīmējot, ka īpaši svētki šajā dienā ir Valkas iedzīvotājiem, reizē veidojot vienīgo sižetu 18. novembra ziņās, kas attiecināms ne vien uz Rīgas, bet visas Latvijas iedzīvotājiem.

Par godu 18. novembrim *LTV* izveidojusi vairākus īpašus reklāmas bloku video sižetus, katru piecu līdz desmit sekunžu garumā. Vienā no tiem, piemēram, attēlotas dejojošas balerīnas puantes Latvijas karoga krāsās. Visas 18. novembra dienas ietvaros *LTV* ekrāna augšējā kreisajā stūrī redzams Latvijas karogs. Arī *LNT* ziņu studijas noformējums izteikti liecināja par valsts svētku klātbūtni - pie diktora žaketēm piespraustas Latvijas karoga nozīmītes un fonā, uz vairākiem ekrāniem, redzami lieli valsts karogi. Sižetos visbiežāk, kā ar svētkiem saistīti simboli, parādās Latvijas valsts karogs, armija un ļaužu masas.

Līdztekus svētku pasākumu atspoguļošanai, televīzijas savos ziņu raidījumos pievēršas tēmām, kuras uz valsts svētkiem nav attiecināmas, vai attiecināmas tikai pastarpināti. Gan *LNT*, gan *LTV1* ziņās veidots visai plašs ieskats briesmošajā ekonomiskajā krīzē un kārtējā valdības krīzē Latvijā. Tāpat inflācijas tēma tiek aplūkota arī *TV5* un *LTV7* ziņu pārraidēs krievu valodā.

LNT raidījumā „*LNT Top 10*” demonstrē pētījumu kompānijas *GFK* datus par Latvijas iedzīvotāju attieksmi pret valsti, kurā viņi dzīvo. Dati atklāj, ka 58% ir savas valsts patrioti, taču gandrīz viena ceturtdaļa kaunas par Latviju.

Raidījuma turpinājumā ir sižets par Latvijas tēlu pasaulē. Sižetā raksturoti dažādi pasākumi, kuri veidoti valsts tēla veidošanai, uzsverot tajos izmantotos akcentus: „*esam mēģinājuši akcentēt vienu un to pašu - dziesmu svētkus, tautu, kura dzied, saulrietus un arhitektūru, alu un tautumeitas*” (*LNT Top 10*, *LNT* 18.11). Sižetā savu viedokli izsaka arī pieaicinātie eksperti - sabiedriskās diplomātijas un zīmolstratēģijas speciālists Saimons Anhols¹¹³ un politologs un bijušais ārlietu ministrs Artis Pabriks. Eksperti atzīmē, ka ne video stāsti, ne kampaņas nav veicinājuši vēlamo pozitīvo priekšstatu rašanos, tādēļ nākotnē ne tikai jāizmanto tēli, kuri raisa labvēlīgas, identificējamās asociācijas, bet būtisks ir arī reklāmas saturiskais pamatojums.

Lai arī *TV5* raidījumā „*Pilsēta*” netiek sīkāk pasniegts valsts svētku svinīgo notikumu izklāsts, tomēr raidījums sākas ar diktores konstatējumu par svētku atzīmēšanu, būtiskākajiem svētku pasākumiem un iedzīvotāju paradumiem tos svinēt: „*Сегодня мы отмечаем День Провозглашения Латвийской Республики. В городе произошёл концерт и парады. Кстати, две третьи жителей Латвийской Респблики отмечают государственный праздник*”¹¹⁴ (*Pilsēta* (krievu val.), *TV5* 18.11).

113 Saimons Anhols (Simon Anholt) ir topošās Latvijas tēla stratēģijas konsultants.

114 „Šodien mēs atzīmējam Latvijas Republikas proklamēšanas dienu. Pilsētā notika koncerts un parādes. Starp citu, divas trešdaļas Latvijas Republikas iedzīvotāju atzīmē valsts svētkus.”

Savukārt TV5 informatīvais raidījuma „7 Jaunumi ar Vladislavu Andrejevu” galvenais sižets stāsta par aizturētu iespējamo noziedznieku, kurš pa mobilo tālruni pavadinājis mazas meitenes un zēnus. Tikai trešais raidījuma sižets veidots svētku dienas kontekstā. Sižetā šķietami pieskaras Latvijas neatkarības tēmai, tomēr lielāko uzmanību veltot iespējamajai Krievijas ietekmei Baltijas valstīs: „В день независимости страны мы бы хотели поговорить о зависимости. Семнадцать лет прошло, зарубежные эксперты, журналисты, да и местные политики не прочь поговорить о руке Москвы даже спустя столько лет. (...) Так влиятельная американская газета „The New York Times” опубликовала материал, в котором утверждается, что влияние России в странах Балтии возрастает и возрастает, причем не только в политике, но и в бизнесе и в средствах массовой информации”¹¹⁵ (7 Jaunumi ar Vladislavu Andrejevu (krievu val.), TV5 18.11). Sižeta noslēgumā žurnālists secina, ka ietekme ir, taču tā nepārkāpj likuma un esošo diplomātisko normu izvirzītās prasības.

Pasākumi ar valsts amatpersonu piedalīšanos Latvijas Republikas proklamēšanas dienai veltīto ekumēnisko dievkalpojumu tiešraidē translē LTV1. Dievkalpojuma laikā klātesošos uzrunā Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienības bīskaps Viesturs Reķis, Latvijas Vasarsvētku draudžu apvienības bīskaps Jānis Ozolinkēvičs, Latvijas Apvienotās metodistu baznīcas superintendante Gita Medne, Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas arhibīskaps Jānis Vanags, Latvijas Pareizticīgās baznīcas metropolīts Aleksandrs, Latvijas Baptistu draudžu savienības bīskaps Pēteris Sproģis un Romas katoļu baznīcas kardināls Jānis Pujats.

LTV7 ziņu raidījumos „Šodien Latvijā un pasaulē” un „Panorāta”, atspoguļojot ekumēnisko dievkalpojumu, uzmanība tiek vērsta uz arhibīskapa Jāņa Vanaga sprediķi. „Neparasti skarbus vārdus nācās uzklaut valsts vīriem, ko sprediķī ekumēniskajā dievkalpojumā Doma baznīcā veltīja arhibīskaps Jānis Vanags” (Panorāma, LTV1 18.11). Ziņu raidījuma sižetā iekļauta arī daļa no sprediķa, kurā viņš runā par emigrējušo viesstrādnieku problēmu un par Latvijas turīgo ļaužu bezmērķīgajiem tēriņiem izklaidei. Tāpat sižetā iekļauts arhibīskapa pārmetums politiķu visatļautībai: „vārdu „minists” no latīņu valodas varētu tulkot kā kalps un vārdu premjerminists” - kā pirmais kalps jeb kalpu kalps” (Panorāma, LTV1 18.11). Citu televīziju ziņu raidījumos sižeti par ekumēnisko dievkalpojumu netika iekļauti.

LTV1 tiešraidē translē Saeimas svinīgo sēdi ar priekšsēdētāja Gundara Daudzes uzrunu. Tiešraidē pamatā tiek rādītas Saeimas plenārsēžu zāles tribīnes un fragmentāri arī citi politiķi, kuri sēž zālē un klausās runu. LTV1 ziņu raidījums „Panorāta”, sižetā par Saeimas svinīgo sēdi, norāda, ka Saeimas priekšsēdētājs pievērsies tēmai, par kuru labprāt svētkos nerunātu. Sižetā iekļauts fragments no runas, kurā Gundars Daudze kritizē iedzīvotāju politikās aktivitātes un prasību par Saeimas atļaušanu raksturo kā bezatbildību: „Atļauti Nomainīt! Patriekt! Tas būtu tikai risinājuma sākums. Kā pēc šādas graušanas nodrošināt stabilitāti, ilglaicīgu attīstību un politisko prognozējamību? Ir viegli sabiedrību noskaņot uz graušanu, bet ir bezatbildīgi, ja to dara cilvēki, kas paši ir iesaistīti politiskajos procesos” (Panorāma, LTV1 18.11).

115 „Valsts neatkarības dienā mēs vēlamies parunāt par neatkarību. 17 gadi ir pagājuši, bet ārvalstu eksperti, žurnālisti un arī vietējie politiķi nevairās runāt par Maskavas roku pat pēc tik daudz gadiem. Piemēram, ietekmīgais ASV laikraksts „The New York Times” ir publicējis materiālu, kurā apgalvots, ka Maskavas ietekme Baltijas valstīs pieaug un pieaug, turklāt ne tikai politikā, bet arī uzņēmējdarbībā un plašsaziņas līdzekļos.”

18. novembra raidījumā „LNT Top 10” atspoguļoti vairāki sižeti par Latvijai valstiski aktuāliem jautājumiem, piemēram, par Latvijas tēlu pasaulē, potenciālo ekonomisko krīzi Latvijā un 18. novembra svinībām Rīgā. Sižeti veidoti, atsaucoties arī uz pagājušo gadu pieredzi, kas skatītājam veido priekšstatu par Latvijas pašreizējo politisko un sociālekonomisko situāciju. Ziņu pārraidē tiek minēts fakts, ka „atšķirībā no citiem gadiem, šogad ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa vēroja ne visai daudz cilvēku” (LNTTop 10, LNT 18.11).

LTV1 tiešraidē translē NBS militāro parādi no 11. novembra krastmalas, kuru saskaņā ar pētījumu aģentūras TNS Latvia TV metru mērījumu 2007. gada novembrī¹¹⁶, skatījušies 225 tūkstoši televīzijas skatītāju jeb 41 % no tiem, kuri tobrīd, kad pārraidīja parādi, skatījās televīziju. Notikumu komentē žurnālists Aigars Rozenbergs un NBS štāba bruņoto spēku priekšnieks Imants Ancāns, kurš galvenokārt runā par jaunajiem uzlabojumiem Latvijas armijā. Operatoru uzmanība vērsta uz notiekošo, taču epizodiski tiek rādīti arī skatītāji. LNT, atspoguļojot NBS militāro parādi, koncentrējas uz iedzīvotāju lielo līdzdalību: „Lai noskatītos svētku parādi, bija sanākuši ap 3000 cilvēku. Ieradušās daudzas ģimenes ar bērniem” (LNTTop 10, LNT 18.11). LNT žurnālisti sižeta laikā atzīmē paviršību attiecībā uz Valsts prezidenta standarta stāvokli Rīgas pils Svētā Gara tornī: „neiztikt arī bez kurioza, (...) sākoties militārajai parādei, virs prezidenta pils prezidenta karogs bija nolaists sēru noformējumā - pacelts pusmastā. Parādes beigās gan karogs plīvoja kā vajag - pacelts līdz karoga masta augšai. Acīmredzot, esam bijuši liecinieki kādai neizdarībai, jo vienmēr, kad prezidents atrodas Latvijā, karogam ir jābūt paceltam” (LNTTop 10, LNT 18.11).

Pirms sižeta par parādi LNT raidījumā „LNT Top 10” pārraida analītiski informatīvu sižetu par Latvijas armiju. Jau sākumā norādot, ka „karavīriem jāspēj reaģēt uz visu veidu draudiem” un „karot vai nodrošināt mieru, mūsu karavīri dodas ārpus valsts robežām, taču ari tur viņi sargā paši savu zemi. Kaut vai apgūstot iemaņas reālu draudu apstākļos” (LNT Top 10, LNT 18.11). Žurnālistes komentārus sižeta laikā pavada skati no Irākas un Afganistānas. LNT žurnālists intervē nesprāgušas munīcijas neitralizēšanas speciālistu Didzi Šarkovski, kuģa „Imanta” kapteini Ruslanu Peičuli un virsleitnantu Pēteri Suveizda un rāda kadrus ar dažādām tehniskām ierīcēm. Viņu stāstījumi veidoti tā, lai demonstrētu Latvijas armijas iespējas un tehnoloģiskos sasniegumus.

Prezidenta svētku runas atspoguļojums LTV1 žurnālists Ansis Bogustovs tiešraidē pirms Latvijas prezidenta Valda Zatlera uzrunas, apsveicot Latvijas iedzīvotājus valsts proklamēšanas dienā, pārliecināti rada pozitīvu un svinīgu noskaņojumu skatītājam. Žurnālists norāda, ka 18. novembris ir visu Latvijas iedzīvotāju svētki, kuri paredzēti visām valstī dzīvojošajām tautībām, atzīmējot, ka Brīvības pieminekļa laukumā dzirdama ne tikai latviešu valoda. Ansis Bogustovs min, ka prezidenta uzrunu noklausīties varētu būt atnākuši aptuveni pieci līdz seši tūkstoši skatītāju. Savukārt LNT, pirms prezidenta runas, atainojot situāciju pie Brīvības pieminekļa, iespējamo klātesošo skatītāju skaitu raksturo šādi: „Vairāki simti cilvēku” (Ziņas, LNT 18.11). Prezidenta svētku runas pārraidi LNT kanālā, saskaņā ar pētījumu aģentūras TNS Latvia TV metru mērījumu 2007. gada novembrī¹¹⁷, skatījās 232 tūkstoši skatītāju jeb nepilni 25% no tiem, kuri tobrīd skatījās televīziju¹¹⁸.

116 TNS Latvia, TV Metri, Novembris 2007 (01.11.2007. 30.11.2007.).

Pieejams: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2738> [Aplūkots 21.02.2008.]

117 TNS Latvia, TV Metri, Novembris 2007 (01.11.2007. 30.11.2007.).

Pieejams: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showuid&id=2738> [Aplūkots 21.02.2008.]

118 Štāparrades translācija LTV1 nav iekļuvusi Top 20, tāpēc tās skatītāju skaits nav zināms.

LNT ziņu raidījumā, gaidot prezidenta runu, tiek uzsvērts fakts, ka tā ir pirmā Valda Zatlera runa Latvijas Republikas proklamēšanas dienā, kā arī pieminēta iedzīvotāju nezūdošā interese par šo notikumu. „*Valdim Zatleram šī būs pirmā runa tautai 18. novembrī. Līdzīgi, kā tas ir bijis gados, kad uzrunas tautai teica Vaira Vīķe-Freiberga, cilvēku interese par to ir ļoti liela. Brīvības pieminējā laukums ir pilns ar ļaudīm*” (Ziņas, LNT 18.11). Diktori izklāsta arī Latvijas vēstures faktus par valsts dibināšanu, pieminot Latvijas Tautas padomi un Pirmā pasaules kara notikumus. Pēc prezidenta uzrunas, atgriežoties studijā, diktoru sejas izskatās ļoti skeptiskas. Studijā uzaicinātais politologs Filips Rajeviskis par prezidenta pirmo runu izsakās visai kritiski: „*Prezidents parunāja par visu, bet nepateica neko. Mēs gaidījām ne tikai konstatēšanu, (...) bet arī, kā mēs šo krīzi atrisināsim. (...) Cilvēkiem ir nepieciešama cerība, svētkos ir nepieciešams ideālais redzējums*” (Ziņas, LNT 18.11).

Svētku uguņošana LTV7 ziņu raidījumā, diktore pēc prezidenta runas norāda, ka šovakar vēl ir iespēja paspēt uz svētku uguņošanu: „*и ещё успеете на салют на набережной*”¹¹⁹ (Pilsēta (krievu val.), TV518.11).

LNT ziņās, komentējot svētku uguņošanu, ziņo, ka dominējošās krāsas uguņošanā būs sarkana un balta, tas simbolizēs Latvijas karogu, un zila ar dzeltenu par godu Eiropas Savienībai. „*Šo salūtu vasarā izvēlējās Latvijas iedzīvotāji, kas bija šeit sanākuši uz tādu kā vērtēšanu*” (Ziņas, LNT 18.11). Ekrānos rāda svētku uguņošanu un pēc tā skatītājus, kuri smaidīgi aplaudē notikumam. Svētku uguņošanas pārraidi LNT kanālā, saskaņā ar pētījumu aģentūras TNS Latvia TV metru mērījumu 2007. gada novembrī¹²⁰, skatījās 267 tūkstoši skatītāju jeb 27% no tiem, kuri tobrīd skatījās televīziju¹²¹.

LTV1 aicina skatītājus klausīties īpaši izveidoto muzikālo pavadījumu, kuru paralēli salūtam varēs dzirdēt Latvijas Radio 1, un iesaka pievērst uzmanību arī vizuālā fona izmaiņām - izgaismotajam Dzelzceļa tiltam.

6.4.4. Portāli

Portālu centrālo vietu aizņem informācija par ziedu nolikšanas ceremoniju pie Brīvības pieminējā un par NBS militāro parādi 11. novembra krastmalā. Tāpat sniegts ieskats Valsts prezidenta Valda Zatlera, Ministru prezidenta Aigara Kalviša un Saeimas priekšsēdētāja Gundara Daudzes svētku apsveikumos un uzrunās. Līdzīgi, kā citos valsts svētkos, arī institūcijas sniegušas informāciju iedzīvotājiem.

Latvijas Republikas proklamēšanas kontekstā, latviski rakstošajos portālos pārpublicēti laikrakstu *Latvijas Avīze* un *Diena*, kā arī vairāku reģionālo laikrakstu raksti. Pārpublicētajos rakstos pievērsta uzmanībai jēdzienu „*valsts*” un „*patriotisms*” izpratnei, kā arī aprakstīti tādi valsts svētku ietvaros rīkoti pasākumi, kas ir gana skandalozi, piemēram, draudzes „Jaunā paaudze” pasākums Rīgas Domā, vai naktskluba „Essential” rīkotais pasākums ar bezmaksas un daudzumā neierobežotu alkohola lietošanu. Jāpieņem, ka raksti portālos pārpublicēti, lai papildinātu ziņu slejas, kuras trīs brīvdienu dēļ varētu nebūt tik bagātas ar materiāliem, kā ikdienā.

Līdzīgi, kā iepriekš raksturotajā portālu saturā valsts svētku dienās maijā, arī Latvijas Republikas proklamēšanas dienā portāli koncentrējas tikai uz svētku norisēm galvaspilsētā. Visplašāko ieskatu valsts svētku pasākumu sagatavošanā un norisē sniedzis portāls *Delfi*, pārējie ziņu materiālu izvēlē izmantojuši tikai sev zināmus principus, tādējādi informācijas ieguves ziņā savus lasītājus „apdalot”.

119 „Un vēl paspēsiet uz salūtu krastmalā.”

120 TNS Latvia, TV Metri, Novembris 2007 (01.11.2007. 30.11.2007.).

Pieejams: <http://www.tns.lv/?lang=lv&fullarticle=true&category=showid&id=2738> [Aplūkots 21.02.2008.]

121 Šī pārraides translācija LTV1 nav iekļuvusi Top 20, tāpēc tās skatītāju skaits nav zināms.

Lasītājus visvairāk uzrunājuši portālu ziņu materiāli par NBS militāro parādi 11. novembra krastmalā, par svētku uguņošanu un par Valsts prezidenta Valda Zatlera svētku uzrunu. Lasītāji galvenokārt fokusējas uz svētku pasākumu un amatpersonu izteikumu novērtēšanu, mazāk uz diskusijām par aktuālajiem notikumiem valstī. Ja iepriekš, rakstot par 4. maiju un 11. novembri, vairāk vai mazāk portāli atspoguļojuši ieskatu svētku svinēšanas vēsturiskajos iemeslos, tad Latvijas Republikas proklamēšanas dienas vēsturi ziņu materiālu klāstā iekļāvuši vien *Delfi* un *Tvnet*. Iespējams tādēļ, ka, salīdzinot ar 4. maiju un 11. novembri, maz ir vēstures interpretācijas mēģinājumu; tāpat lasītāji nemēģina argumentēt ap to, kādēļ šie svētki nebūtu jāsvin. Minētā sakarā, kāds portāla *Tvnet* lasītājs jautā, vai krieviski rakstošajos portālos ziņas tiek cenzētas, ja tajos neparādās materiāls par Latvijas Republikas izveidi un „atdzimšanu pēc 50 gadu ilgas okupācijas”.

Institūciju paziņojumi Par Latvijas Republikas proklamēšanas dienas nozīmīgumu liecina dažādu institūciju - Valsts prezidenta kancelejas, Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas, Rīgas domes, NBS, policijas, Katastrofu medicīnas centra (KMC), pētījumu aģentūras *TNS Latvia* un dažādu svētku pasākumu tiešo rīkotāju publicētie paziņojumi.

Portāli publicējuši Rīgas domes ziņoto par pienākumu pie ēkām pacelt valsts karogu, par pilsētas rotāšanu, par svētku laikā gaidāmajiem satiksmes ierobežojumiem un par iespēju svētku dienās braukt sabiedriskajā transportā bez maksas. Lai gan minētā informācija varētu interesēt visus Rīgas iedzīvotājus un tās viesus, tā nav vienlīdz pieejama visos portālos. Piemēram, par karogu pacelšanu raksta *Apollo* un *Delfi*, par satiksmes ierobežojumiem - *Delfi*, *Tvnet* un *rus.Tvnet*, bet par bezmaksas sabiedrisko transportu tikai - *rus.Delfi*. Ziņa par satiksmes ierobežojumiem portālā *Delfi* parādās pat divreiz - otrajā reizē piebilstot, ka satiksme tiks ierobežota «būtiski». Savukārt portāls *rus.Delfi* savus lasītājus vairāk orientē uz svētku ekonomisko pusi, par ko liecina rakstu virsraksti „На оформление Риги к 18 ноября 60 000 Ls”¹²² un „18 ноября проезд в общественном транспорте бесплатный”¹²³.

Rīgas domes atgādinājums par karogu pacelšanu arī šoreiz raisījis tikpat kritisku reakciju kā 4. maijā un 11. novembrī. Kāds lasītājs pauž savu neizpratni par nepieciešamību vienmēr atgādināt: „tāds iespaids, ka ar šo atgādinājumu mēģina pateikt, ka esam drusku stulbi, ja neatceramies, kad vajag izkārt karogu, tak 17 gadi pagājuši” (arnis, *Delfi* 16.11). Lasītāji pauduši arī kritiku par galvaspilsētas noformējumu, norādot uz mākslinieku izdomas trūkumu: „pie Kalnciema tilta izvietotie plakāti no attāluma izskatās kā nevīžīgi noplēsti iepriekšējie, it kā palikušās baltas stērbeles” (Krustmāte, *Delfi* 15.11) un „vai tad neko vairāk par karogu izkarināšanu nebija spējīgi izdomāt?” (Madam Broshika, *Delfi* 15.11). Citi vērsuši uzmanību uz galvaspilsētas rotāšanai atvēlētajiem līdzekļiem, minot, ka tie ir nepietiekami. Rīgas noformēšanai atvēlētie 60 tūkstoši lati, kas atbilstot «ministra trīs mēnešu ienākumiem», parāda, cik mazsvarīga Rīgas domei ir Latvijas Republikas proklamēšanas diena. Kāds portāla *rus.Delfi* lasītājs uzskata, ka galvaspilsētas noformēšanai noteikti Rīgas domes budžetā tika atvēlēti vairāk līdzekļu, no kuriem lielāko daļu piesavinājušies deputāti: „наверное выделили 300000, но наши политики решили себе подарочки сделать на праздник”¹²⁴ (babs, *rus.Delfi* 15.11). Arī kāds portāla *Delfi* lasītājs, kurš acīmredzot nedzīvo Rīgā, norāda, ka viņam galvaspilsētas noformējums asociējas vien ar nemākulīgu līdzekļu izlietošanu un gatavošanos kārtējai sēru dienai,

122 „Gatavojoties 18. novembrim, Rīgas rotāšanai iztērēti 60 000 lati”

123 „18. novembrī braukšana sabiedriskajā transportā bezmaksas”

124 „Visticamāk izdala 300 000, bet mūsu politiķi izdomāja uz svētkiem pasniegt sev dāvanīgas.”

nevis valsts svētkiem: „vakar biju Rīgā, bet nekādu rotāšanas pazīmju, izņemot karogus pie Saeimas un plakātus arkarogiem, neredzēju. Skumji, ka katri Valsts svētki asociējas ar kārtējo sēru dienu un nemākulīgu naudas izlietošanu” (vēsa, Delfi 15.11).

Portāli *Apollo* un *Tvnet*, aprakstot 18. novembrī Rīgas kultūras centros paredzētos svētku pasākumus, min Rīgas domes Kultūras departamenta aicinājumu ielūgumus uz tiem saņemt Kongresu namā. Portāls *Tvnet* šo ziņu publicēja otrdienā, 13. novembrī, bet portāls *Apollo* - svētdienā, 18. novembrī. Acīmredzami, ka *Apollo* ziņu sniedza novēloti, jo Rīgas domes Kultūras departaments brīvdienās nestrādā¹²⁵ un, kā liecina novērojumi, ielūgumi uz pieprasītākajiem pasākumiem Kongresu namā nebija pieejami jau 15. novembrī. Tajā pat laikā, informācija par to, ka ielūgumus var saņemt arī kultūras centros, portāli nesniedz - iespējams, Kultūras departaments šādu informāciju nebija izplatījis.

Policijas paziņojumi portālos atspoguļoti gan pirms, gan arī pēc Latvijas Republikas proklamēšanas dienas. Portāli *rus.Delfi* un *rus.Tvnet* pirms svētkiem lasītājus informē par policijas gatavību strādāt pastiprinātā režīmā un gādāt par svētku pasākumu dalībnieku drošību. Pēc 18. novembra portālos parādās gan policijas izteiktās aplēses par svētku uguņošanas vērotāju skaitu, gan arī informācija par pārkāpumiem. Interesanti, ka portāls *rus.Tvnet* lasītājiem dara zināmu par valsts karoga nepacelšanu sastādīto administratīvo protokolu skaitu, lai gan pirms svētkiem nebija starp tiem portāliem, kuri atgādina lasītājiem par šo pienākumu.

Portāli snieguši arī ieskatu galvaspilsētā plānotajos publiskajos pasākumos - lielākoties īsi un koncentrēti vienā ziņu materiālā. Izņēmums šajā gadījumā ir portāls *Delfi*, kura lasītājiem nedēļas garumā bija dota iespēja iepazīties ar plašo svētku programmu no pasākumu - koncertu un izstāžu - rīkotāju stāstītā. Turklāt *Delfi* arī vairākkārt informēja lasītājus par to, ka svētku pasākumi būs bezmaksas.

Pirms svētkiem portālos tiek publicēta NBS sniegtā informācija par militāro parādi un KMC aicinājums svētkos nepārspīlēt ar alkohola lietošanu - abas ziņas atspoguļo kā latviski, tā krieviski rakstošie portāli. Latvijas Republikas proklamēšanas dienā portāli publicē pētījumu aģentūras *TNS Latvia* aptaujas rezultātus par iedzīvotāju attieksmi pret 18. novembri, kura, salīdzinot ar iepriekš aprakstīto aptauju par Lāčplēša dienu, pasniegta bez sensacionāliem virsrakstiem. Neskatoties uz to, portāla *Delfi* lasītāji izsaka pārmetumus Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijai, kura vēl arvien nav izlēmusi par atsevišķa Latvijas vēsturei veltīta mācību priekšmeta pasniegšanu skolās. Citi kritizē pie varas esošo cinismu un neinteresēšanos par to, kādas ir nākamo aktīvās politikas veidotāju zināšanas. Kāds portāla *rus.Delfi* lasītājs norāda, ka, viņaprāt, Latvijas Republikas proklamēšanas dienu svin mazāk iedzīvotāju, nekā parādījuši aptaujas rezultāti: „думаю, что реально ЭТОТ праздник отмечает не более 10%, из них половина по обязанности - военные, чиновники и др. Спросите про Новый год, будет 95-99%”¹²⁶ (Herp, *rus.Delfi* 16.11).

Pēc svētkiem latviski rakstošie portāli publicē Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas informāciju par svētku atzīmēšanas turpināšanu ārpus Latvijas, bet krieviski rakstošie portāli - prezidenta kancelejas sniegto informāciju par saņemtajiem apsveikumiem no ārvalstu diplomātiem un par lēmumu neizmaksāt svētku prēmijas kancelejas darbiniekiem.

125 Kā norādīts Rīgas domes Kultūras departamenta mājas lapā (<http://www.rdkd.lv/lv/Kontakti/>) departaments atrodas Kongresa namā un strādā tikai darba dienās.

126 „Domāju, ka šos svētkus svin ne vairāk kā 10% iedzīvotāju, no kuriem puse to dara pienākuma dēļ - militāristi, ierēdņi un citi. Pajautājot par Jauno gadu, būs 95-99%.”

Neskatoties uz to, ka rakstos par apsveikumiem uzskaitīti apmēram desmit apsveicēji, virsraksti parāda - būtiskākie ir Krievijas prezidenta Vladimira Putina, Baltkrievijas prezidenta Aleksandra Lukašenko un ASV prezidenta Džordža Buša apsveikumi.

Kāds portāla *Tvnet* lasītājs, komentējot Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas informāciju par svētku atzīmēšanas turpināšanu ārpus Latvijas, dalījies savos iespaidos par Londonā rīkoto Latvijas Republikas proklamēšanas dienai veltīto pasākumu: „18/11 svinības bija traģēdija. Neko (...) nesaprotamāku līdz šim netiku redzējis. Tie, kuri teica uzrunas, ne brīdi nepasmaidīja, un mūzika koncertā bija kā uz bērēm. Ja Latvijas Republikas dzimšanas diena ir jāsvin tāda depresīvā gaisotnē, tad labāk nesvinēt vispār. (...) Tik nepārdomāti un nebrīvi, ka rodas sajūta, ka joprojām esam verdzības jūgā” (Bonno, Tvnet 19.11). Interesanti, ka arī citi lasītāji, komentējot arī citas valsts svētku norises, tās dažkārt salīdzina ar sērām, bērēm un vienmēr klātesošo pāridarījuma sajūtu. Arī ziedu nolikšanas ceremonijai pie Brīvības pieminekļa kāds lasītājs veltījis repliku „izskatās kā uz bērēm” (saule, Delfi 18.11), bet cits izteicis cerību, ka nākamajā gadā svētku pasākumi nebūs tik depresīvi: „Ja nebūtu optimists, šī diena mani būtu iedzinusi depresijā. Visas tās labās un sliktās runas, (...) saldsērīgais koncerts. Ceru, ka pēc gada šo dienu atzīmēšu ar gandarījuma sajūtu sirdī” (suits, Tvnet 18.11).

Pasākumi ar valsts amatpersonu piedalīšanos Portāli ziņojuši par ekumenisko dievkalpojumu Doma baznīcā un par Saeimas svinīgo sēdi, tomēr lielāku uzmanību portāli pievērsuši ziedu nolikšanas ceremonijai pie Brīvības pieminekļa un NBS militārajai parādei 11. novembra krastmalā.

Portāli *Delfi*, *Tvnet*, *rus.Delfi* un *rus.Tvnet*, rakstot par ziedu nolikšanas ceremoniju, lielākoties aprobežojas ar lakonisku norises aprakstu un to amatpersonu nosaukšanu, kuri tajā piedalījās. Tiek minēts arī fakts, ka ziedu nolikšanu „vēroja ne visai liels skaits cilvēku” (Tvnet 18.11., *rus.Tvnet* 18.11.). Lasītāji, komentējot šos rakstus, vērš uzmanību uz policijas izvietotajiem norobežojumiem ap Brīvības pieminekli. Pēc atsevišķu lasītāju domām, tas norāda gan uz tautas atstumšanu, gan uz robežu, ko tautai nav tiesību pārkāpt: „viņi noliek ziedus aiz žoga, bet tauta ir atstumta” (a, Delfi 18.11), „tas žogs ir kā zīme no augšas - starp varu un pārējo sabiedrību ir drošības siena, kuru pārkāpt nevienam nav ļauts” (*juris*, Delfi 18.11).

Rakstot par NBS militāro parādi, portāli norāda gan karavīru skaitu un izmantotās militārās tehnikas un transporta daudzveidību, gan arī iespējamo skatītāju skaitu un viņu līdzdalības izpausmes. Piemēram, latviski rakstošie portāli apraksta cilvēku sajūsmu: „bēmi māja ar rokām un valsts karodziņiem, savukārt pieaugušie aktīvi fotografēja” (Delfi 18.11, Tvnet 18.11). Savukārt krieviski rakstošie *Delfi* pievērsuši uzmanību citām, tieši ar parādi nesaistītām detaļām, tādējādi it kā norādot uz esošiem un gaidāmajiem traucēkļiem: „в честь государственного праздника (...) произвел 21 залп из орудий, находящихся на Дамбе АВ, то есть в том месте, где Министерство культуры хочет возвести Акустический концертный зал”¹²⁷, „в небе над столицей пролетели четыре вертолета, а также транспортный самолет, которые до начала парада на довольно низкой высоте кружили над жилыми районами Пардаугавы”¹²⁸.

¹²⁷ „Par godu valsts svētkiem izskanēja 21 zaļve no lielgabaliem, kuri atradās uz AB Dambja, t.i., tajā vietā, kurā Kultūras ministrija vēlas celt Akustisko koncertzāli.”

¹²⁸ „Debesīs virs galvaspilsētas pārlidoja helikopteris un transporta lidmašīna, kuri līdz parādes sākumam samērā zemu riņķoja virs Pārdaugavas dzīvojamajiem rajoniem.”

Ziņu aģentūras *LETA* sagatavotais ieskats Valsts prezidenta parādes laikā teiktajā uzrunā latviski un krieviski rakstošajos portālos publicēts identiski. Bet ziņu aģentūras sagatavotais materiāls par iedzīvotāju izjūtām Latvijas Republikas proklamēšanas dienā, ko ievada virsraksts „*LR proklamēšanas gadadienas svētku dalībnieki lepni par savu valsti*”, publicēts tikai latviski rakstošajos *Delfi* un *Tvnet*. Arī citos rakstos nav iekļauta neviena rindiņa no sagatavotā materiāla, kā to citās reizēs praktizējušas portālu redakcijas.

Komentējot rakstus par parādi, lasītāji pievērsušies gan parādes organizēšanai un norisei, gan NBS, gan arī politiskajai un sociālekonomiskajai situācijai valstī. Lasītāji pauž neizpratni par, viņuprāt, mazo dalībnieku skaitu parādē. Kāds portāla *rus.Delfi* lasītājs, komentējot dalībnieku skaitu parādē, ironizē par Latvijas armijas lielumu: „*это у нас армия такая большая, что надо ещё и полицию просить участвовать в параде*”¹²⁹ (NL, *rus.Delfi* 14.11).

Vērtējot parādes norisi, latviski rakstošo portālu lasītāji lielāku uzmanību pievērsuši tam, ka Zemessardzes komandieris, Rīgas garnizona priekšnieks pulkvedis Juris Bezzubovs pārteicās, nosaucot proklamēšanas dienas kārtas skaitli: „*komiski, (...) kā Bezzubovs (...) sajauca skaitļus*” (inese, *Apollo* 18.11). Tomēr ne visi izsakās kritiski - kāds portāla *Delfi* lasītājs norāda, ka „*ķļūdīties ir cilvēcīgi*”, it sevišķi, ja parāde tiek vadīta pirmo reizi. Kā viņš raksta, parāde ir nozīmīgs NBS pasākums, „*atskaites punkts tautai*”, tādēļ tas saistās gan ar atbildību, gan ar nervu spriedzi. Tajā pašā laikā krieviski rakstošo portālu lasītāji ironizē par Latvijas armijas „*militāro spēku*”: „*улыбнуло, военной мощи хватило всего на 30 минут*”¹³⁰ (рижанин, *rus.Delfi* 18.11), „*Латвия продемонстрировала военную мощь? Россия зачухнет от зависти!*”¹³¹ (амурена, *rus.delfi* 18.11).

Uz dažādām nepilnībām parādes norisē norādījuši vairāki portālu lasītāji, tā kāds portāla *Delfi* lasītājs atzīmējis, ka parādes laikā nav dzirdējis NBS Štāba orķestra spēlētu, pieļaujot iespēju, ka stāvējis nepareizā vietā. Savukārt, kāds portāla *rus.Delfi* lasītājs raksturojis savas ar amatpersonu tribīni un norobežojumiem saistītās asociācijas, uzsverot, ka ar tām tiekot parādīta atšķirība starp varas eliti un tautu: „*трибуна очень интересная, ощущение, что стоят у гроба. Хорошо видна разница между народом и верхушкой - Затлерс с кем то здоровывается. Думаю, что у ребёнка останется только одно впечатление-решётка*”¹³² (марсианен, *rus.Delfi* 18.11).

Daļu komentāru lasītāji veltījuši arī NBS. Izskan kritika par nelietderīgo iedzīvotāju nodokļu tērēšanu armijas vajadzībām, jo tie vairāk būtu nepieciešami pensiju un algu palielināšanai, lai risinātu samilzušo ekonomiskās migrācijas problēmu. Netrūkst arī ironizēšanas par it kā jauno militāro tehniku un karavīru brīvprātīgo līdzdalību starptautiskajās miera nodrošināšanas operācijās Irākā un Afganistānā. Latviski rakstošo portālu lasītāju diskusijas caurvij arī savstarpējie apsveikumi valsts svētkos un atzinīgi vārdi NBS karavīriem, kuri piedalījās parādē, kā arī Valsts prezidentam par godam izpildīto pienākumu: „*priecīgus visiem svētkus! Paldies Zatlera kungam par jaukajiem vārdiem! Skatījos un priecājos, cik jauki mūsu Prezidents vadīja parādi. (...) Paldies mūsu karavīriem, kas tālajā Irākā un Afganistānā karo. Lai viņiem gaiši svētki!*” (Eleonora, *Tvnet* 18.11).

129 „Mums armija tik liela, ka jālūdz parādē piedalīties arī policijai.”

130 „Smieklīgi, armijas spēka pietika tikai 30 minūtēm.”

131 „Latvija nodemonstrēja militāro spēku? Krievija iznīks aiz skaudības!”

132 „Tribīne ļoti interesanta, asociācija, ka stāv pie zārka. Labi redzama atšķirība starp tautu un augšu - Zatlers ar kādu sasveicinās. Domāju, ka bērnam paliks tikai viens iespaids - režģi.”

Komentējot materiālu par iedzīvotāju izjūtām Latvijas Republikas proklamēšanas dienā, kāds portāla *Delfi* lasītājs izsmējis ziņu aģentūras *LETA* intervējamo cilvēku atlases principus: „svētku dalībnieki lepni par savu valsti? Kuri? Pensionāre Olga, kura nav Latvijas pilsoņe? (...) Trīs devītās klases skolnieces, kurām ierasties uz parādi likusi vēstures skolotāja? Māris, kurš jau piecus gadus dzīvo un strādā Anglijā?” (nu ja, *Delfi* 18.11). Lasītāji norādījuši arī uz to, ka apkalpojošajā un ārstniecības sfērā strādājošajiem valsts svētku dienā nākas strādāt, tādējādi apšaubot, vai arī viņi jūtas pacilāti un priecīgi.

Svētku uguņošana Lasītāji, komentējot dažādus 18. novembrim veltītos rakstus, pievērsušies arī svētku uguņošanai 11. novembra krastmalā. Līdzīgi, kā Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas dienā notikusi, arī Latvijas Republikas proklamēšanas dienai veltītā uguņošana lielākoties saņēmusi kritiku. Lasītāji nav apmierināti ar to, ka 11. novembra krastmalā šogad nav izslēgts ielu apgaismojums. Kritika tiek veltīta arī svētku organizatoriem, kuri nebija paredzējuši pietiekami daudz laika, lai cilvēki paspētu nokļūt no Brīvības pieminekļa, kur Valsts prezidents Valdis Zatlers teica svētku runu, līdz 11. novembra krastmalai: „uguņošana bija ieplānota bezatbildīgi. Pūlis pēc prezidenta uzrunas no Brīvības pieminekļa nesās uz krastmalu. Laika maz, salūts jau sākas, bet cilvēku pūlis tik spiežas uz priekšu. Pie Tehniskās universitātes stūra bija tāda spiešanās, brīnums, ka iztika bez cietušajiem. (...) Ja salūts būtu 21:00, nekas tāds nebūtu, mierīgi aizietu līdz krastmalai” (zz, *Apollo* 19.11).

Kopumā par redzēto lasītāji izsakās gan ar gandarījuma sajūtu, gan arī ar nepatiku. Kāds portāla *Apollo* lasītājs, kurš uguņošanu vērojis ar televīzijas starpniecību, izsakās lakoniski - „redzētais šokēja” (iva, *Apollo* 19.11). Savukārt klātienē vērojušo lasītāju iespaidus, acīmredzot laika apstākļu dēļ, noteicis tas, kurā Daugavas krastā viņi atradušies uguņošanas laikā. Ja lasītājs, kurš atradās 11. novembra krastmalā, svētku uguņošanu raksturo kā „nožēlojamu”, tad lasītājs, kurš to vēroja no Pārdaugavas puses, nebeidz slavēt: „Salūts bija skaists, skatījies no Pārdaugavas puses, un nekādi dūmi netraucēja! Ļoti skaists un perfekti izplānots salūts!” (:), *Tvnet* 19.11).

Valsts amatpersonu apsveikumu un runu atspoguļojums Ministru prezidenta Aigara Kalviša apsveikumā Latvijas iedzīvotājiem portāli izcēluši teikumu „mums jābūt vienotiem, lai sasniegtu savu mērķi - patiesi demokrātisku un pārtikušu valsti”. Portāls *Tvnet* norādījis, ka premjers aicina cilvēkus būt vienotiem, bet portāls *rus.Delfi* - ka premjers aicina stiprināt demokrātiju. Lasītāji, komentējot Ministru prezidenta apsveikumu, ironiski aicina ieklausīties teiktajā: „viņš zina, ko saka, jo paša nopelni sabiedrības sašķelšanā ir nepārvērtējami” (Buba, *Tvnet* 18.11). Kāds portāla *Apollo* lasītājs ar nožēlu atzīmē, ka saistībā ar notiekošo valstī „sabiedrība pēc 15 gadiem ir atkal vienota” (.., *Apollo* 18.11). Savukārt kāds portāla *rus.Delfi* lasītājs ironizē, ka stiprināt var tikai dambjus plūdu draudu gadījumos, nevis demokrātiju.

Saeimas priekšsēdētāja Gundara Daudzes runa svinīgajā Saeimas sēdē portālos atspoguļota atšķirīgi. Plašu runas pārstāstu publicējuši portāli *Tvnet* un *rus.Delfi*, tomēr katrs no tiem vērsis lasītāju uzmanību uz citu teiktā niansi. Portāls *rus.Delfi* akcentējis Saeimas priekšsēdētāja izteikto aicinājumu sabiedrībai veidot dialogu, bet *Tvnet* - svētkos aizmirst nesaskaņas. Jāatzīmē, ka *Tvnet* pasniegtajā ziņā „nesaskaņu aizmiršana” minēta vien virsrakstā, ne tekstā. Ar identisku virsrakstu rakstu publicējis arī *Apollo*, taču, atšķirībā no pārējo publicētās Daudzes izteiktās kritikas par valstī notiekošajiem sabiedriski politiskajiem notikumiem, tajā lasāms vien Daudzes apsveikums un aicinājums „visiem kopā godam nosvinēt Latvijas dzimšanas dienu jeb valsts gaišākos un skaistākos svētkus” (*Apollo* 18.11). Jāsaka, ka arī šai amatpersonas runai lasītāji izteikuši galvenokārt kritiku. Latviski rakstošo portālu lasītāji ieteikuši vairāk pārdomāt, „ko teikt tautai” (*Debitors*, *Tvnet* 18.11). Savukārt krieviski rakstošo portālu lasītāji norāda, ka Saeimas priekšsēdētājs nav

minējis to, kā veidot šo dialogu. Kāds portāla *rus.Delfi* lasītājs, sasaistot dialoga jēdzienu un pilsonības jautājumu, izteicies kategoriskāk: „к диалогу призываю, но гражданства не дам! Диалог с заткнутым ртом!”¹³³ (негроид, *rus.Delfi* 18.11).

Valsts prezidenta Valda Zatlera svētku uzrunu un tās vērtējumu politologu skatījumā publicējuši visi aplūkotie portāli. Tomēr jānorāda, ka portāls *rus.Tvnet* publicējis Valsts prezidenta runas vērtējumu, bet piemirsis par pašu runu, tās vietā publicējot prezidenta apsveikumu tautiešiem ārpus Latvijas. Vispārīgos vilcienos prezidenta runa latviski un Krieviski rakstojamos portālos līdzīgi saņēmusi gan atzinīgus vārdus, gan arī kritiku. Lasītāji pozitīvi novērtējuši atteikšanos no patosa un runā ieturēto konkrētumu: „президент отказался от пафоса и добавил в свое выступление больше конкретики”¹³⁴ (от дайн, *rus.Delfi* 19.11).

Lasītāju viedoklis par to, vai valsts augstākajai amatpersonai svētku runa būtu jālasa no lapas, navviennozīmīgs. Ir lasītāji, kuri uzskata, ka to darīt nevajadzētu, jo tādējādi teiktais cilvēkus neuzrunā personīgi. Taču citi ir pretējās domās: „lasīšana no lapas nav vājuma izrādīšana. Labāk precīzi nolasīt no lapas, nekā apmulst, sajaukt vai nepasacīt svarīgo” (nasca, *Apollo* 19.11). Izvērtējot prezidenta runas saturu, lasītāju domas dalās par to, vai tai jābūt jautrai un atbilstošai svētku garam, vai tomēr ir jārunā par valstī notiekošo un apkārtesošajām problēmām.

Runas kontekstā neiztrūkst arī salīdzinājuma ar iepriekšējās Valsts prezidentes Vairas Vīķes-Freibergas darbu un teiktajām runām. Latviski rakstošo portālu lasītāji iepriekšējai prezidentei pārmet pārlietu ārvalstu interešu ievērošanu: „Zatlera priekšrocība, kas atklājās arī runā - (...) nebija jūtama klanīšanās ārvalstu virzienā” (man patika, *Tvnet* 19.11). Savukārt, krieviski rakstošo portālu lasītāji uzsver iepriekšējās prezidentes fokusēšanos uz nacionāliem jautājumiem, izsakot cerību, ka pašreizējais Valsts prezidents Valdis Zatlers to nedarīs: „всё-таки Затлерс выглядит гораздо предпочтительнее Вайры. Не совсем пока национальный зомбак, есть робкая надежда, что с него может быть толк”¹³⁵ (Pavlov, *rus.Delfi* 19.11).

Kopumā, portālu ziņu materiāls par Latvijas Republikas proklamēšanas dienu, ir atbilstošāks svētku atspoguļojumam, nekā ziņu materiāls 1. maijā, 4. maijā vai 11. novembrī. Portāli publicējuši ieskatu plānotajās svētku norisēs un atspoguļojuši vairākus svētku pasākumus, neparādot selektivitāti ziņu izvēlē vai „laipošanu” noteiktu detaļu atzīmēšanā. Jāsecina, ka Latvijas Republikas proklamēšanas diena raisa zināmu pietāti, jo tik būtiskas atšķirības ziņu materiālos kā 1. maijā, 4. maijā un 11. novembrī nebija vērojamas. Tāpat lasītāji komentējuši galvenokārt konkrētas svētku notikumu izdošanās vai neizdošanās.

133 „Uz dialogu aicinu, bet pilsonību nedodu! Dialogs ar aizbāzstu mutī!”

134 „Prezidents ir atteicies no patosa un pievienojis savai runai vairāk konkrētības.”

135 „Zatlers tomēr izskatās krietni labāk nekā Vaira. Ne gluži vēl nacionālais zombijs; ir nedroša cerība, ka no viņa varētu būt kāda jēga.”

7. Valsts svētku organizēšanas stratēģijas un to novērtējums

Publisko valsts svētku svinību pasākumu mērķis ir radīt sabiedrības kopības sajūtu un akcentēt valsts nozīmīgumu. Šo mērķu svarīgumu pamato iepriekšējās nodaļās analizētais materiāls - iedzīvotāju attieksmes un valsts svētku svinību atspoguļošanai atvēlētā vieta plašsaziņas līdzekļos. Valsts svētku organizēšanas stratēģiju novērtējumam intervētie eksperti veido trīs grupas:

- Lai novērtētu līdzšinējās publisko valsts svētku svinību sagatavošanas un norises veiksmes un trūkumus gan to plānošanas, gan to īstenošanas līmenī, pētnieki analizēja *svētku rīkotāju - iesaistīto valsts pārvaldes un pašvaldību iestāžu darbinieku* - izpratni par svinību mērķiem un šobrīd pielietotās organizēšanas stratēģijas.
- Lai iegūtu plašāku izpratni par dažādu sabiedrības grupu interesēm iesaistīties valsts svētku svinēšanā, pētnieki iztaujāja arī dažādu *nevalstisko organizāciju pārstāvjus*.
- *Publisko pasākumu organizēšanas eksperti* palīdzēja noteikt veiksmīgākās svētku svinību prakses un piedāvāja jaunus risinājumus to turpmākai attīstībai. Iegūtā informācija, kopā ar citu pētījuma aktivitāšu rezultātiem, ļauj piedāvāt praktiskas rekomendācijas veiksmīgas valsts svētku perspektīvas izveidošanai.

7.1. Organizatoru izpratne par valsts svētku svinēšanas mērķiem

Analizējot publiskās valsts svētku svinēšanas tradīcijas, pirmkārt, tika aplūkota organizatoru izpratne par atsevišķu valsts svētku būtību un to svinību mērķiem. Svētku noformējumu publiskajā telpā un sabiedrisko pasākumu norisi valsts svētkos plāno valsts un vietējās pārvaldes institūciju darbinieki un tam algotie publisko pasākumu organizatori.

Ekspertu intervijās iegūtā informācija rāda, ka koncepcijas par valsts svētku svinībām un to dalībniekiem nav izstrādātas ne valsts pārvaldes, ne vietējās varas līmenī, pat iedzīvotāju skaita ziņā lielās pašvaldībās. Tādējādi valsts svētku svinību pasākumi, to organizēšanai atvēlētais laiks, līdzekļi un mākslinieciskie risinājumi atspoguļo organizatoru personisko svētku jēgas apzināšanos, viņu emocionālo svētku nozīmīguma izjūtu un no tiem izrietošo ieguldījumu svinību gaisotnes radīšanā.

Valsts svētku organizatoru teiktais liecina, ka viņi neuzskata par nepieciešamu izstrādāt kādu rakstisku valsts svētku svinēšanas koncepciju. Šāda nostāja tiek pamatota ar to, ka nerakstīti valsts svētku svinību rituāli gadu gaitā jau esot nostiprinājušies. Gadu gaitā izveidojušās tradīcijas organizatori uztver kā svētku pasākumu koncepciju vai pamatojumu, kā svinami valsts svētki. Publisko svinību tradīciju rašanos ilustrē šāds intervijas piemērs:

[Jautājums:] Sakiet, vai pastāv kāda vienota koncepcija, pamatprincipi, saskaņā ar kuriem šie svētki ir organizēti? - Nē.

[Intervētāja komentārs:] Improvizācija ...

- *Nē, pat ne improvizācija, jo tās ir tādas iedibinājušās tradīcijas, jo, paskatoties tā gadu gaitā, kā tas ir bijis, (...) bija ļoti dažādi meklējumi un katrreiz.. (...) Bija ļoti dažādi šie meklējumi. (...) Ļoti daudzos gadījumos tās tradīcijas veidojas no tādām situācijām, kad tas liekas ļoti pieņemami un organiski. (...) Es domāju, ka tās ir tādas vairāk nerakstītās tradīcijas, tā kā tautas mutvārdu daiļrade, kur ir skaidrs, ka pie mums notiek tā vai tā pie mums nekad nenotiek. (valsts svētku organizators)*

Svētku organizatori piemin kultūras vai pilsētvides noformējuma koncepcijas, kas ir izstrādātas Rīgā un dažās lielākajās pašvaldībās. Eksperti norāda, ka pieminēto kultūras vai pilsētvides noformējuma koncepciju ietvaros ir atvēlēta vieta arī valsts svētku mākslinie-

cisko risinājumu vadlīnijām. Piemēram, Rīgas pilsētas svētku noformējuma koncepcijā ir norādīta vieta, laiks un kārtība, kādā Rīgā tiek veidots pilsētvides noformējums jebkuros valsts svētkos, atceres un atzīmējamās dienās, kā arī citos pasākumos. Savukārt citās pieminētajās koncepcijās tiek nosauktas dienas, kurās pilsētā notiek kādi svinību vai atceres pasākumi.

- Mums ir kopējā pilsētas koncepcija, (...) tad mums vēl ir izstrādāta arī tāda kā kultūras koncepcija, un arī tur (...) mums ir, bet tas nav ļoti plaši, (...) ir ietverta, un mēs arī cenšamies ievērot, Lāčplēša diena, 18. novembris, 4. maijs, arī visas šīs te svētku dienas plus vēl ir pat barikāžu piemiņas dienas un (...) komunistiskā terora piemiņas dienas gan 25. martā, gan 14. [jūnijā]. Tās mēs faktiski, varteikt, pilnīgi vienmēr visas [atzīmējam], mums tiek akcents likts un katru gadu pasākumi tiek plānoti, (valsts svētku organizators)

Visvairāk uzmanības, runājot par valsts svētku svinībām un to organizēšanas principiem, gan pētnieki, gan aptaujātie eksperti veltīja 18. novembra svētkiem. Stāstījumos par publiskajām svētku svinību praksēm lietotie apzīmējumi un argumenti spilgti ilustrē ekspertu uzskatu, ka 18. novembris ir visnozīmīgākie Latvijas valsts svētki. Tas atklājās, pirmkārt, organizatoriem aprakstot Lāčplēša dienas atceres pasākumu pakārtošanu proklamēšanas dienas svinībām un pamatojot 4. maija svētku salīdzinošo maznozīmību.

- Tas 11. un 18. novembris, man liekas, cilvēkos vairāk ir [iesakņojies], mūsos tā kā tāds, (...) tas ir mēnesis, kad mums ir valsts svētki, un mēs jau kaut kā visu laiku esam uz to nokoncentrējušies, ka tas ir obligāti. Tas maijs mums vairāk vai mazāk, mēs zinām, ka šie svētki [ir], bet (...) kaut kā man liekas, ka šis datums, vēl tomēr nav tajās apzinās, ka mums tas tāds ļoti svarīgs notikums. Varbūt, ka tās tikai tādas manas sajūtas, bet (...) man liekas, ka viņš arī kaut kā valstiskā līmenī nav tā tik ļoti kaut kā iesēdies. (...) Varbūt arī, ka tas ir jau tas maijs, ka tas pavasaris jaukais beidzās, ka tur jau sākas rosība visās citās jomās un kaut kā. Varbūt, ka valstiskā līmenī vajag kaut kādu lielāku akcentu. (...) Labi, ir šis 4. maijs, mēs domājam, ne vienmēr arī tā nodomājam, lai būtu viss kārtībā, mums ir koncerts, uzaicinām kādu pateikt kādu, bet īpaši tā neesam nekad ļoti plānojuši šo te pasākumu. (valsts svētku organizators)

Otrkārt, 18. novembra nozīmi atklāj arī ekspertu runā lietotie izteiksmes līdzekļi. Valsts svētku organizatori novados biežāk izvēlas emocionālākus un personiskākus 18. novembra apzīmējumus, piemēram, „valsts dzimšanas diena”, ko lieto arī vēlāk, pamatojot savu izvēli iekļaut vai neiekļaut kādu pasākumu publisko svinību programmā. Valsts pārvaldes iestāžu pārstāvji un svētku organizatori Rīgā parasti lieto daudzveidīgākus - cieņpilnus, taču formālākus un emocionāli distancētākus - 18. novembra jēgas definējumus, piemēram, „valstiskuma atzīmēšana”, „svinības, kas veltītas valstij” vai „laiks, kad apzināti domājam par savu valsti”.

- Ideja ir šāda: Latvijas dzimšanas diena. Cilvēkiem vairāk vai mazāk dzimšanas diena asociējas tomēr ar torti un svecītēm. Torti apēdu pats, svecītes paņem līdzī, dodas uz (...) laukumu (...). Tur arī tie, kas organizē šo pasākumu, ar lāpām vai svecītēm to laukumu ierobežo vai aizdedzina, (valsts svētku organizators)

- Šajā dienā mēs parādām, ka mēs paši sevi cienām. Ja mēs sevi cienām, tad arī mūs citi cienīs. Mūs un mūsu valsti, (valsts svētku organizators)

- Ja mēs to savu pagātņi un vēsturi neatcerēsīsimies un nepieminēsim katru gadu, tad jau mums arī tās nākotnes nebūs, (valsts svētku organizators)

Pēdējais citāts attēlo daļai pašvaldību tieši 18. novembra svinībām un Lāčplēša dienas pasākumiem raksturīgo organizatoru vēlēšanos atskatīties uz pagātņes notikumiem. Ja pašvaldības teritorijā ir norisinājušies ar Latvijas Republikas proklamēšanu saistīti notikumi, tad svētku organizatori svinīgos pasākumus rīko šo vietu (laukumu, ēku u.c.) tuvumā. Šādas pieejas mērķis ir akcentēt sabiedrības locekļu kopības sajūtu svētkos, izmantojot viņu tuvākās apkārtnes nozīmi. Citos gadījumos, kopības sajūtas veidošanai kalpo kultūras pasākumi ar Latvijas mākslinieku piedalīšanos. Savukārt daļa svētku rīkotāju izvēlas netiešas atsauces uz vēsturiskiem notikumiem, piemēram, par 18. novembra svinību vadmotīvu izvēloties kāda laika posma idejas un vērtības.

- *Tā ir tā vieta, kur 1917. gadā notika Latgales pārstāvju kongress. (..) Tas bija ļoti svarīgs notikums gan Latgalei, gan Latvijai, jo tur tika pieņemts lēmums izstāties no Vitebskas guberņas, kuras sastāvā bija Latgale, un tur jau tajās vecajās fotogrāfijas var redzēt ļoti daudz sarkanbaltsarkano karogu. Pieņemts tika tas lēmums un skanēja „Vienoti Latvijai”, ka mēs esam tā pati Latvijas daļa. (publisko svētku organizēšanas eksperts)*

- *Valsts svētkos gribas parādīt kaut ko tādu, kas ir saistošs Latvijai. Teiksim, Latvijas mēroga grupa vai (..) kolektīvs. Tā, lai cilvēki izjūt šo visas Latvijas kopību, (valsts svētku organizators)*

- *Mēs atminējamies Atmodas laika ideālus, mēģinājām paskatīties, kā tad ir šodien. Arto aicinājumu, atgriezties pie Atmodas laika ideāliem, jo tas ir posms, kad mēs atgūvām neatkarību. Nebūtu tas bijis, dzimšanas dienu nebūt kam svinēt, (publisko svētku organizēšanas eksperts)*

Pēdējā citātā norādīts uz nepieciešamību atcerēties Atmodas laika ideālus kā iedvesmas avotu šodienai. Tomēr tajā pašā laikā jāatzīst, ka krievvalodīgo vidū dažkārt sastopama arī izteikti negatīva attieksme, īpaši pret 4. maija svētkiem, kas izriet no atšķirīgas vēsturisko notikumu interpretācijas.

- *Kas attiecas uz 4. maiju, (..) šie svētki diemžēl krievi ir saistīti ar to, ka mūsu sabiedrība šajās dienās, (..) pirms septiņpadsmit gadiem, tika sadalīta divās daļās. Man un krievi tie ir pretrunīgi svētki, jābūt godīgam. Tādēļ par tradīcijām es pats personiski neinteresējos tāpēc, ka es jūtos it kā apvainots, (valsts svētku organizators)*

Ekspertu izteikumi rāda, ka otra svarīgākā atzīmējamā diena valsts svētku kontekstā ir 11. novembris. Atšķirībā no vienotās 18. novembra izpratnes, pastāv trīs Lāčplēša dienas nojēguma grupas. Pirmajam viedokļu kopumam, kuru uztur daļa nevalstisko organizāciju pārstāvju un valsts svētku organizatoru, ir raksturīgs uzskats, ka 11. novembris ir tikai bijušo (1. pasaules kara, 1919. gada brīvības cīņās un daļēji - 2. pasaules kara) latviešu karavīru atceres diena. Šī Lāčplēša dienas jēgas interpretācija vairāk aktualizē tās iedzīvotāju daļas kopības izjūtu, kuri izjūt emocionālu saikni ar šiem vēsturiskajiem notikumiem.

- *[Lāčplēša diena] tie svētki mums ir tādā sēru plīvurā tīti, un mēs visos svētkos pieminam. Un tas arī ir jādara, jāpiemin šie upuri, bet tomēr tie jāmēģina pacelties pāri, jo neba šie vīri krita tādēļ, lai viņu bērnu bērni dzīvotu kā sērdienīši. Un tādēļ šī tradīcija jālauž, un pamazām mēs mēģinām atgriezties vai iezīmēt to, ir kaut vai, piemēram, 11. novembris, ka tā ir uzvaras diena, ka mēs noliecam galvas kritušo karavīru priekšā. Aizdedzinām šo piemiņas liesmu, bet tai pašā laikā ļaujām sirdij iegavilēties un svinēt šos svētkus, ka mēs, pateicoties viņiem, mēs varam dzīvot. Tika izveidota neatkarīga valsts, un tagad tas ir turpinājums, kas notiek šodien, (nevalstisko organizāciju pārstāvis)*

Otro viedokļu kopumu uztur valsts pārvaldes iestādes, uzsverot, ka 11. novembris ir visu - gan bijušo, gan esošo - Latvijas karavīru atceres diena. Šī pieeja savukārt aktualizē pagātnes un tagadnes saiti un, mazinot uzsvāru uz neviennozīmīgi vērtētajiem pagātnes notikumiem, akcentē mūsdienu Latvijas iedzīvotāju tiesības un pienākumus un sociālo solidaritāti.

- *Būtiskākie šie svētki ir tieši tiem cilvēkiem, kuriem ģimenē ir bijis vai ir karavīrs. (..) Gan tagad, jo redziet mums ir karavīri Irākā, Kosovā un tā tālāk, un mums šajās dienās ir būtiski, ka mēs atceramies arī par viņiem. Faktiski tas ir daudz svarīgāk, nekā mēs vienkārši atceramies par karavīriem, kas ir Latvijā, jo šiem cilvēkiem ir ļoti būtiski, lai viņiem pietiktu tās mūsu uzmanības. (valsts svētku organizators)*

- *Šie svētki [11. un 18. novembris] nedrīkst konkurēt savā starpā, viņiem ir pilnīgi dažāda idejiskā slodze. Kas attiecas uz Lāčplēša dienu, tad, protams, mums ir ļoti daudz un dikti jāstrādā, lai cilvēki saprastu, ka tajā dienā Lāčplēsis nepiedzima un Lāčplēsis negāja bojā, un tajā dienā ar Lāčplēsi nekas nav saistīts, ka tā ir pilnīgi cita lieta. (..) mēs godinām Latvijas karavīrus, mēs godinām viņu varoņdarbus, un 18. novembrī mums tomēr ir jādoma par valsti kā ne tikai politisku vienību, bet arī par to, kas mēs vispār esam par pilsoņiem, par to, kas mums ir par pienākumiem attiecībā uz šo valsti, (valsts svētku organizators)*

Trešo viedokļu grupu atbalsta dažādi aptaujātie eksperti - gan valsts svētku organizatori, gan publisko pasākumu organizēšanas eksperti un daļa nevalstisko organizāciju pārstāvju. Šajā gadījumā dominē uzskats, ka 11. novembris ir atceres diena, kuras jēga ir pakārtota 18. novembrim.

- 11. novembris ir dziļi saistīts ar 18. novembri. Faktiski viņš ir pakļauts 18. novembrim, (nevalstisko organizāciju pārstāvis)

Ekspertu interviju dati rāda, ka noteiktas tradīcijas ir izveidojušās gan 18. novembra svinēšanai, gan Lāčplēša dienas atzīmēšanai. Svētku organizatori ir mēģinājuši arī izmantot šo abu dienu tuvumu laikā, lai veidotu plašākas svinības un stiprinātu nācijas un valsts saites.

- Pēdējos gados mēs esam ieviesuši tradīciju runāt nevis par 18. novembri, bet runāt par novembri kā par patriotisko mēnesi, jo arī 11. novembra tradīcijas, kas faktiski uzsāk šo valstisko pasākumu ciklu (...) faktiski zināmā mērā uzdod to toni. (...) Faktiski tā ir plaša pasākumu programma (...) un faktiski tas arī izraisa to sajūtu, arī viss šis te laiks, tas faktiski ir laiks, kad mēs runājam par valsti un par valstiskumu un (...) kad mēs svinam to valstiskumu, (valsts svētku organizators)

Ņemot vērā, ka gan 18. novembra, gan 11. novembra svinību tradīcijas iekļauj iedzīvotājiem atpazīstamas ceremonijas, abas šīs dienas varētu tikt uzskatītas par kopīgās vērtības veidojošajiem svētkiem. Tomēr, lai noteiktu, vai minētās funkcijas tiek sekmīgi īstenotas, papildus 4. nodaļā attēlotajām iedzīvotāju attieksmēm 7.3. un 7.4. nodaļās ir aplūkots arī organizatoru vērtējums par sabiedrības interesi piedalīties gan valsts svētku organizēšanā, gan svinēšanā. Turklāt jānorāda, ka arī 18. novembra svētkos ir jūtams sabiedrības pieprasījums arī pēc spriedzi noņemamo, t.i., izklaidējošo, svētku atribūtu pielietojuma. Paužot šādu uzskatu, valsts svētku organizatori to pamato ar dažādo pasākumu apmeklētību un saņemtajiem pārmetumiem par svētku sērīgumu vai pārlietu svētsvinīgumu.

Plašāk izklaides elementus gan noformējumā, gan pasākumu programmā valsts svētku organizatori izmanto, rīkojot 4. maija svētkus, un tādējādi tiem daļēji būtu jāveic arī spriedzi noņemamās funkcijas. Lai gan eksperti atzīst 4. maiju kā valsts svētkus, tomēr viņu izteikumi rāda, ka kopumā 4. maija svētku pasākumu skaits ir mazāks un noformējums - pieticīgāks, nekā tas ir raksturīgs 18. novembra svinībām. Daļā pašvaldību nav īpašu, 4. maijam veltītu svinīgo pasākumu. Citās pašvaldībās raksturīgākais svinīgais pasākums ir koncerts. Abos gadījumos valsts svētku organizatori savā runā mēdz izmantot attaisnojuma stratēģiju, aizbildinoties, ka 4. maijs sakrīt ar pavasari, mazdārzīņu rūpju sākumu, tāpēc iedzīvotāji kūtri apmeklē svētku pasākumus.

- Bet bija tas 4. maijs tik auksts, ka cilvēki bija maz, ka nosala gan mūziķi, gan tie mazumiņš, kas bija atnācis. Jo irtā, ka tā ir brīvdiena, un tas cilvēks grib tā kā mazliet tajā mājā [būt]. Mums parasti ir kāds koncerts, tā pēcpusdienā, tad viņš ir kultūras namā jāpiedāvā, jo ar to laiku ir tā kā ir. (valsts svētku organizators)

- [Atbildot par 1. un 4. maija svinēšanas tradīcijām] šie svētki mums netiek tā speciāli izcelti. Tajā dienā, kad iestājamies Eiropas Savienībā, mums bija skaista karogu pacelšana ar izpletņu lēcējiem un viss, bet tā mēs neatzīmējam šos svētkus speciāli. Jo mums viss darbs iet uz pilsētas svētkiem. Pilsētas svētki mums ir grandiozi. (...) Šīs dienas nav aizgājušas kā valsts svētki, drīzāk cilvēki tā - o, brīvdiena! (valsts svētku organizators)

Pēdējais citāts rāda arī divas citas pētījumā novērotās tendences. Pirmkārt, Latvijas pašvaldību pārstāvji mēdz salīdzināt iedzīvotāju aktivitāti un pasākumu rīkošanai veltītās pūles valsts svētkos, īpaši, 1. un 4. maija svinībās, ar pilsētu svētkiem (sk. sīkāk turpmākajās nodaļās). Otrkārt, eksperti uzskata, ka sabiedrības izpratnē 4. maija un 18. novembra svētku jēga būtiski neatšķiras, tāpēc nav nepieciešami vairāki svētki.

- Kā lieli tautas svētki 4. maijs, man nav pārliecības, ka dzīvos savu dzīvi. Tāpēc, ka viņš ir variācija. Un ir jau šis te neskaitāmās neatkarības iegūšanas. Viņas [neatkarības] nedrīkst būt par daudz, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

Atsevišķās pašvaldībās svētku organizatori, rīkojot 4. maijam svinības, mēģina atrast īpašus akcentus, kas tās atšķirtu no 18. novembra. Kā minēts iepriekš, 4. maija svētku pasākumos biežāk tiek lietoti izklaidējoši pasākumi, dažreiz - atsevišķas programmas ģimenēm ar bērniem.

- *Mēs esam ļoti, ļoti mēģinājuši mainīt šo [18. novembra] svētku noskaņu, kas ļoti bieži ir tāda (...) svētsvinīga, ar piemiņas nokrāsu. Mēs ļoti labi saprotam, ka ļoti lielā mērā to nosaka gada laiks, (...) jo tas ir tumšais gada laiks. (...) Un tieši tā sajūta ir tā, ko mēs ļoti esam mēģinājuši mainīt un pārvarēt, vērst uz gaišo, vērst uz kaut ko ne tik nostalgiski tādu svētsvinīgo, bet paši esam sapratuši, ka šo svētku, tieši novembra svētku noskaņu, ir mainīt diezgan pagrūti, tādēļ mēs vairākus gadus atpakaļ iniciējām tradīciju, - otru valstisko svētku (...) svinēt 4. maijā, kas ir pavasaris, kas ir laiks, kad mostas visa daba, kad ir gaišais laiks.. Dziedam kaut ko savādāku vai darām kaut ko savādāk, bet no tās pasākumu programmas un satura viedokļa tajā brīdī šie valstiskie svētki veidojas pavisam savādāk. (...) Šobrīd mums ir divas valstisko svētku svinību reizes, kas ir 4. maijs un 18. novembris. Katra ar mazliet savādāku nokrāsu, bet tomēr ar domu par valsti.* (valsts svētku organizators)

Vaicāti par 1. maija svinību tradīcijām, eksperti tos saista pirmām kārtām ar Darba svētkiem, dažreiz lietojot arī padomju laika svētku nosaukumu „Darbaļaužu solidaritātes diena”, un sociāldemokrātiskām tradīcijām. Daļa ekspertu šo datumu sauc par „Eiropas dienu”, atceroties 2004. gada 1. maiju, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā. Lai gan vairums aptaujāto ekspertu pielieto vienu vai abus 1. maija skaidrojumus, aptaujāto atbildes puda mulsumu un mēģinājumu saprast, kāpēc 1. maijs tiek aplūkots valsts svētku kontekstā. Tikai atsevišķi aptaujātie norādīja, ka 1. maijs ir Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena. Vienlaikus šie eksperti pamatoja, kāpēc būtu svinams 1. maijs, un proti - atjaunojot neatkarīgu valsti, Latvijā tika atjaunota Satversmes darbība, nevis izstrādāta jauna konstitūcija. Tādējādi, svinot 1. maija svētkus, tiktu godināta Latvijas valsts iekārta - demokrātiska republika. Savukārt citi eksperti norāda, ka ir pietiekami, ka 1. maijs ir brīvdiena, bet Latvijas valsts iekārta un tās atjaunošanas sniegto iespēju akcentēšana varētu būt 4. maija svētku uzdevums.

- *Lai [Saeimas] priekšsēdētājs pasaka runu 1. maijā. Tauta, mūsu svētki! Un arī demokrātijas diena. (...) Jā, Satversmes sapulce. (...) valsts demokrātisks pamats. Tas bija tas konkrētais izpaukums. (...) To dienu varētu izmantot tā, lai tauta saprastu - te bija mūsu demokrātijas pamati likti, (nevalstisko organizāciju pārstāvis)*

- *[4. maijam] kā svētkiem ir jāpaliek. (...) šajos svētkos var saprast, ka tika atjaunota Satversme. Tajā veidā, ja viņa pasniegtu kaut kādu pilsonības rituālu. (...) Man liekas, ka viņai jāsavieno pilnīgā pavasarīgā nebēdnībā. (...) Negaidīti jauki ar to, ka tiek svinēta Satversmes atjaunošana. (...) Jo vienkārši heroizēt tos deputātus, kas nobalsoja par neatkarības atjaunošanu... Viņi atjaunoja Satversmi. (...) Viņi atjaunoja to, ka Latvija atkal ir neatkarīga, demokrātiska republika. Viņi neatjaunoja tikai neatkarību, viņi atjaunoja trīs vārdus kopā, ar ko sākas šī te valsts, (publisko svētku organizēšanas eksperts)*

Abos gadījumos - iesakot aktualizēt 1. maiju kā Satversmes sapulces sasaukšanas dienu vai 4. maiju kā Satversmes atjaunošanas dienu - eksperti iesaka izmantot demokrātiskās vērtības kā sabiedrību vienojošo motīvu šajos svētkos. Tādējādi, - tās būtu saites, kuras stiprina nacionālo kopienību, turklāt eksperti norāda, ka skaidra to iespēju, kādas dod demokrātiska valsts iekārta, apzināšanās varētu sekmēt pilsoniskās kopības izjūtas veidošanos un mazināt negatīvo interpretāciju svaru. Lai šo mērķi sasniegtu, 4. maija svinību pasākumos ir jāakcentē pozitīvā pieredze - Latvijas sabiedrības ieguvumi un sasniegumi.

Ekspertu vidū pastāv arī viedoklis, ka nav nepieciešams palielināt svinamo dienu skaitu un ka svarīgi ir saglabāt 18. novembra un Lāčplēša dienas tradīcijas. Daži eksperti uzskata, ka maija svētkus vajag atzīmēt pieticīgi, kā tas praktiski notiek pašlaik, vai arī svinēt ik pēc dažiem, piemēram, pieciem gadiem. Ekspertu teiktajā pavīd arī nogurums no svētkiem un to organizēšanas, kas kalpo kā attaisnojums rezervētai attieksmei pret valsts svētkiem, izņemot 18. novembri.

- Bet, ja tā mākslīgi par daudz, tas ir par skādi. 18. novembris, varbūt pilnīgi pietiek ar vienu dzimšanas dienu, jo tas laiks šausmīgi skrien. Tikko jau Lieldienas, tikko jau Jāņi, te pilsētas svētki tūlīt, Miķeļdiena, re, jau Mārtiņdiena, ko kurš svin, un astoņpadsmitais, tūlīt jau ziemassvētki! Tas ir tik momentā viss, ka varbūt tik daudz nav vajadzīgi tie svētki plus vēl sēru dienas pa vidu. (valsts svētku organizators)

- [4. maiju] vajag atzīmēt, to lai Saeima atzīmē un atsevišķas organizācijas, bet tas nav tā, ka atkal zina apgrūtināt tautu ar vēl vieniem svētkiem. Jo cik tad tu svētkus izturēsi? Kamēr tev sajūk viss vienā putrā, (nevalstisko organizāciju pārstāvis)

Savukārt, citi eksperti pauž viedokli, ka svētku nekad nevar būt par daudz un nepieciešams piešķirt maija svētkiem individuālu, no 18. novembra atšķirīgu nozīmi un izveidot tai atbilstošus svinību rituālus. Analizējot ekspertu izteikumus, pētījuma autori saskata, ka laiks, kas aptver 1. un 4. maiju, varētu būt konstitūcijas - Satversmes - nedēļa, un tai atbilstošie svinību rituāli ir cieši saistīti ar Saeimu. Svinīgā uzruna būtu jāsaka tikai parlamenta priekšsēdētājam, un tā jāvelta Satversmes un demokrātiskas valsts iekārtas godināšanai. Eksperti arī norāda, ka varētu veidot abu valsts svētku nedēļu saikni laikā, rīkojot pasākumus posmā no maija līdz novembrim. Tas ļautu izmantot brīvdabas pasākumiem piemērotāko vasaru, lai sārīkotu svinību ciklu ar valstisku jēgu.

Lai attīstītu atšķirīgu 4. maija un 1. maija izpratni sabiedrībā un nostiprinātu svinību tradīcijas, ir nepieciešama valsts svētku organizatoru vienota izpratne par šo svinību mērķiem un to nozīmīgumu. Kā jau minēts iepriekš, šobrīd, valsts svētku svinību mērķus un saturu formulējošas, ilgtermiņa koncepcijas nav izstrādātas, un svētku organizatori arī nejut vajadzību tādas veidot. Eksperti uzsver, ka svētku svinību tradīcijas ir nestabilizējušās un ir nepieciešama tikai praktiska organizatoru sadarbība, aktualizējot ikgada rīcības plānu. Valsts svētku organizatori uzskata, ka tikai „apaļu” valsts svētku gadskārtu svinībām būtu nepieciešama konceptuāla svētku organizatoru vienošanās un jaunu svētku ideju radīšana. Tas šobrīd notiek starpinstitūciju darba grupā, gatavojoties 2008. gadā gaidāmajām Latvijas Republikas proklamēšanas deviņdesmitās gadskārtas svinībām.

Publisko pasākumu organizēšanas eksperti, kritizējot valsts svētku plānošanu un organizēšanu, norāda, ka vienota ilgtermiņa valsts svētku koncepcija ir nepieciešama. Tai būtu jāietver jēgas formulējums katram no valsts svētkiem un jāizstrādā tam atbilstošs svinību vadmotīvs, integrējot valsts svētku stratēģiju kopējā Latvijas kultūras notikumu kontekstā. Tam būtu jāparedz valsts pasūtījums jaunu māksliniecisko darbu radīšanai par valstiski svarīgām tēmām un savlaicīga nozīmīgu svētku gadskārtu svinību plānošana (piemēram, jau šobrīd būtu jāsāk Latvijas Republikas proklamēšanas simtās gadskārtas svētku stratēģiskā plānošana).

- Viņiem faktiski tas mērķis jānedefinē, kas tad ir valsts (...). Jo viens ir dzimtene un tēvzeme un otrs - valsts. (...) īstenībā principi, ko tad mēs godinām? Ko mēs godinām valsts svētkos? Mēs īstenībā godinām caur vēsturi tagadnes cilvēkus, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

- [Vajadzētu] redzēt Latvijas Republikas lielās svinamās dienas līdz pat simtgadei. Jo informācijas ir vairāk, jo savlaicīgāk tev ir jāplāno. Tieši tāpat kā visu operu grandiem ir saplānots jau gadiem uz priekšu. Ja mēs pēkšņi gribēsim simtgadē Marisu Jansonu, izrādīsies, ka viņš ir „aizsists”. (...) Mēs domājam labākā gadījumā četri gadi [uz priekšu]. Lai attīstītos valsts, ar šiem četriem gadiem nepietiek. Tā irtā stratēģiskā attīstība, (publisko svētku organizēšanas eksperts)

Ja valsts svētku svinību koncepcija tiktu izveidota, tā, no vienas puses, ļautu attīstīt daudzveidīgākas valsts svētku svinību tradīcijas un, no otras puses, vismaz daļēji palīdzētu risināt tās grūtības, ar kurām sastopas svētku organizatori un kuras tiks sīkāk aplūkotas nākamajā nodaļā.

7.2. Publisko valsts svētku norišu organizēšanas prakses

Šis nodaļas mērķis ir raksturot valsts svētku svinību mērķu praktiskās izpausmes. Tās ietver esošās organizatoru sadarbības formas, svētku rīkošanas darba kārtības un rezultāta - apkārtējās vides noformējuma un svētku pasākumu norises - apskatu.

7.2.1. Svētku organizēšanā iesaistītās institūcijas un to kapacitāte

Lai gan svētku organizēšanā iesaistītās institūcijas Rīgā un citās pašvaldībās atšķiras, kopumā svētku rīkošanas darba kārtība un grūtības, ar kurām sastopas izpildinstitūcijas, ir līdzīgas. Organizējot valsts svētkus Rīgā, pārklājas vienas pašvaldības un Latvijas valsts reprezentācijas intereses. Tāpēc svētku pasākumus organizē ne tikai Rīgas dome, bet to rīkošanā iesaistās arī Prezidenta kanceleja, Saeima, Aizsardzības ministrija un citas iestādes.

- Svinības galvaspilsētā ir patiesībā, ļoti lielā mērā, svinības visā valstī. Un es nevaru pat pateikt vienu tādu noteiktu organizāciju, kas ir atbildīgā par visu tāpēc, ka patiesībā tas ir vairāku organizāciju kopdarbs, (valsts svētku organizators)

Citur Latvijā valsts svētkus organizē pašvaldības izpildinstitūcija vai tās pakļautībā esoša iestāde, kura ir atbildīga par kultūras pasākumu norisi. Viena daļa pašvaldību svētku organizēšanu uzdod saviem darbiniekiem, kuriem ir kultūras jomā iegūta izglītība. Citas pašvaldības svētku pasākumu plāna izveidošanai un tā īstenošanai algo profesionālus - režisorus vai producentus. Kopumā valsts svētku svinību organizēšanā pašvaldībās katru gadu tiek iesaistītas tās pašas institūcijas, kuras rūpējas par iedibināto svinību tradīciju saglabāšanu.

- Kultūras pārvaldē nav tāda štata vieta kā režisors. Tad ir varianti, ka mēs paši sastādām programmu un atrodam kādu, kas to apkopo un izdara, vai arī mēs piedāvājam kādam no profesionālajiem režisoriem izveidot savu koncepciju, tad viņš nāk ar savu scenāriju, piedāvā, un to apspriež. (valsts svētku organizators)

Kā tika minēts, organizatori, stāstot par savas pilsētas (Rīgā - arī pārstāvētās institūcijas) valsts svētku svinību ieradumiem, uzskata, ka būtiski mainīt tos nav nepieciešams. Tradīcijas aptver gan pasākumus, kas tiek rīkoti katru gadu, gan to norises vietas, gan pasākumu norises secību un arī to dalībniekus. Reaģējot uz sabiedrībā aktuāliem notikumiem, algotie publisko pasākumu organizēšanas eksperti mēdz piedāvāt jaunas idejas svētku pasākumu saturam (piemēram, aizstāt ierasto svētku salūtu ar dzīvo uguni un svecēm), tomēr ekspertu intervijas rāda, ka kopumā pasākumu plāns būtiski nemainās. Organizatori norāda, ka ir svarīgi saglabāt tradīcijas, jo tās pozitīvi ietekmē iedzīvotāju svētku sajūtu. Vienlaikus, šāds apgalvojums kalpo arī kā attaisnojums, kāpēc nav nepieciešams mainīt svinību pasākumu programmu un/vai saturu.

- [Tradīciju esamība] Absolūti būtiska, es domāju, ka tas cilvēkus nomierina un arī valstī tas dod tādu pamatu un stabilitāti, un jābūt kaut kam tādām, ar ko mēs rēķināmies. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

- [Paskaidrojums, kāpēc svinību tradīciju uzturēšana ir svarīga] Jo tā jau ir zināmā mērā patriotiskā audzināšana, un tas arī dod cilvēkiem tādu kopības sajūtu. (valsts svētku organizators)

- Tas, ka mēs 11. novembrī ejam uz Daugavmalu, liekam svecītes, vai peldinām Daugavā svecītes, es domāju, ir tāda skaista tradīcija, un diez vai mēs varētu ko labāku izdomāt. Var jau kāds mēģināt kaut ko jaunu iedzīvināt un darīt, bet kā izskatās pils mūris, tad, kad tur viss vienās ugunīņās un bērni jau ir pie tā pieraduši, ka tā mēs to darām. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

Problēmas, ar kurām saskaras organizatori, rīkojot svētku norises, ir kompleksas un viena no otras izrietošas. Valsts svētku organizatori stāsta par nepietiekamu finansējumu,

cilvēkresursiem un māksliniecisko risinājumu klāstu, kā arī nepiemērotu infrastruktūru. Savukārt, publisko pasākumu organizēšanas eksperti norāda, ka valsts svētku svinības netiek savlaicīgi plānotas, un tas ir viens no jaunradi kavējošiem faktoriem.

- *Vismaz, lai šie svētki, šīs atceres dienas tiktu savlaicīgi iecerētas un savlaicīgi izdomātas, jo lielākā problēma ir tur. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*

- *[Pilsētā] nav neviena masu svētku režisora jeb svētku režisora. (...) Tad, kad viņi pieaicina mani teiksim... Ja es zinātu, ka man nākošgad 4. maijs ir jāgatavo, jo idejas vispār top varbūt pat gada garumā. (...) Man ir vajadzīgs laiks, lai to izauklētu. Tā bija viena tāda lieta, kas (...) nav atrisināta, bet es neredzu arī [vietējās varas pārstāvju] vēlēšanos to atrisināt. Tur vajadzīga ir komanda. Tomēr režisors nosaka to. Viņam būtībā ir jāstrādā visu gadu, nevis epizodiski pieaicinot, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*

- *Kā vienmēr, mēs taisām drusku par vēlu, bet tas nenožīmē, ka [tas, kas] ir sācis gadu iepriekš, ka viņiem būs labāki svētki. Es neesmu tik pesimistiska, (valsts svētku organizators)*

Finanšu trūkumu un to nesavlaicīgu novirzīšanu dažādu svinīgo pasākumu rīkošanai eksperti uzskata par būtisku apgrūtinājumu, organizējot valsts svētkus. Finanšu trūkums biežāk tiek pieminēts, lai attaisnotu pilsētas nepietiekamu noformējumu, bet ievērojami retāk to kā šķērslī piemin, runājot par svētku pasākumiem un to saturu. Eksperti stāsta, ka pašvaldību budžetos kopumā par maz līdzekļu ir atvēlēts dažādiem kultūras pasākumiem. Kritizējot Rīgas svētku finansējuma apmēru, eksperti to salīdzina ar Viļņu, - Rīgas visu gada svētku noformējumam atvēlētais finansējums ir tikpat liels, cik Viļņas Ziemassvētku noformējuma budžets. Ņemot vērā, ka svētki Rīgā vienlaikus reprezentē visu Latvijas valsti, eksperti uzskata, ka būtu lietderīgi Rīgas svētku noformējumam atvēlēt līdzekļus arī valsts budžetā. Savukārt, citu Latvijas pašvaldību pārstāvji, pamatojot, ka viņu svētku noformējuma budžets nav pietiekams, atsaucas uz, viņuprāt, veiksmīgiem kaimiņu pilsētu piemēriem. Tā kā daudzu, pat salīdzinoši lielu Latvijas pilsētu svētku noformējuma budžets ir mazs, tad taupības nolūkos tās bieži izmanto vienus un tos pašus rotājumus vairākus gadus pēc kārtas.

- *Ļoti daudzos gadījumos it kā tā pieeja, ka Jums būs finansējums tik pat, cik pagājušogad", tas reāli nozīmē, ka tas būs mazāks, jo cenas ir augušas, (valsts svētku organizators)*

- *Nu, ļoti grūti jau ir iesaistīt kādu ar varu. It sevišķi, ka tāda katra rotāšanās, pucēšanās prasa zināmus līdzekļus. Ja mēs kaut ko no kāda pieprasām, tad tas kaut kā ir jāatbalsta arī finansiāli, droši vien. Aicināt mēs aicinām un arī piedomājam paši pie tā, kā pēc iespējas vairāk iedzīvotājus tajā iesaistīt, (valsts svētku organizators)*

Ekspertu intervijas rāda, ka valsts svētku svinībām atvēlēto līdzekļu daļa ir atkarīga ne tikai no objektīvajiem ierobežojumiem - ieņēmumiem pilsētas budžetā, - bet arī no organizatoru izpratnes, cik būtiski ir valsts svētki. Ja, piemēram, organizatori ir novērojuši, ka iedzīvotāji vairāk apmeklē pilsētas, nevis valsts svētku pasākumus, tad, ierobežota finansējuma apstākļos, viņi vairāk naudas atvēl biežāk apmeklētāko pilsētas svētku organizēšanai.

- *Finanšu trūkums, tas vienmēr principā. Vienmēr varētu gribēties vairāk. (...) mums ir sagādījies, ka viņi [svētki] ir ļoti tuvu Ziemassvētkiem. [Atbildīgās personas] daudz labprātāk domā par tiem Ziemassvētkiem, un šis novembris it kā paliek nedaudz novārtā. Bet (...) es nevarētu teikt, ka (...) būtu kaut kāda nevēlēšanās viņus atzīmēt, (valsts svētku organizators)*

Ekspertu stāstītais liecina, ka daļa valsts svētku organizatoru ir pieņēmuši finansējuma trūkumu par normu. Tas izpaužas kā organizatoru pašcenzūra - lemjot, kāds būs pilsētas svētku noformējums un svinību pasākumi, par būtisku ideju izvēles kritēriju kļūst finansējuma apmērs.

- *Mēs zinām, kāds ir finansējums, ko apmēram ar šo finansējumu var izdarīt, (valsts svētku organizators)*

Valsts svētku organizatoru stāstījums, kādi darbinieki ir iesaistīti pasākumu plānošanā un rīkošanā, liecina arī par cilvēkresursu trūkumu. Par objektīvu cilvēkresursu trūkumu liecina tas, ka idejas valsts svētku pasākumu dažādošanai rada organizēšanā iesaistīto pašvaldību darbinieku ģimenes locekļi. Cilvēkresursu trūkumu, kā argumentu, organizatori izmanto arī, stāstot, kāpēc nav izdevies noformēt pilsētu vai sagatavot svētku pasākumus tā, kā, viņuprāt, būtu nepieciešams.

- Es esmu pilnīgi viens, atbildīgs visā pilsētā (...), un man primārais ir tikt galā, paspēt savlaicīgi un pareizi juridiski, un dažādu ekonomisku noteikumu ievērošana, un izpildīt šo klasisko daļu. (valsts svētku organizators)

Saistīta ar abām iepriekš minētajām grūtībām - cilvēkresursu un finanšu ierobežotību - ir arī trešā ekspertu nosauktā problēma - mākslinieciskās aktivitātes un jaunrades trūkums. Tā kā jaunu ideju radīšana esot mākslinieku kompetence, valsts svētku organizatori pārmet algotajiem profesionāļiem pasivitāti un turēšanos pie tradicionāliem risinājumiem. Savukārt, publisko pasākumu organizēšanas eksperti norāda divas problēmas, kuras ierobežo jaunradi. Viņuprāt, valsts svētku organizatori un pašvaldību deputāti bieži vien finansiāli atbalsta „saprotamus” un tradicionālus mākslinieciskos risinājumus. Turklāt, kā iepriekš tika minēts, publisko pasākumu organizēšanas eksperti norāda, ka jaunu ideju radīšanai ir nepieciešams vairāk laika, nekā viņiem parasti atvēl pasūtītāji.

- (...) patiesībā (...) te zināmā mērā kaut ko iezīmējis arī padomju laiks, kad bija cita pieeja valstiskumam, tā bija vairāk kā tāda kampaņveidīga partijas simbolu iedzišana cilvēkiem. Un kaut kur tas vēl joprojām ir palicis. Mēs arī sapratām, kad runājām ar māksliniekiem par to, ka problēma ir tā, ka mums nav radīti jauni valstiskuma simboli. Mums valstiskuma simbols ir karogs, ģerbonis. Kas vēl? It kā nav, un līdz ar to var redzēt pēc visām mākslinieku radītām idejām - vai nu tā ir krāsa, vai (...) tā ir panorāma, kas ir attiecīgi krāsota karoga krāsās, tās ir variācijas par karogu un viss. Un te mākslinieki ir iestrēguši šinī tematikā un it kā netiek ārā, netiek tālāk. Tas ir vienīgi radīšanas process, es tā ceru, ka kādā brīdī tas kaut kā aizies. Un mazliet ir arī tas latvietiski nostalgiskais moments (...) arī, ja mēs cenšamies izkustēties no šīs tēmas „karogs un karoga krāsas”, tad uzreiz - ņemam vēsturiskās fotogrāfijas. Un tas ir atkal skats atpakaļ, nevis skats uz priekšu, (valsts svētku organizators)

- Manuprāt, ir zināmas grūtības ar radošo potenciālu, jo gadu no gada aizvien vieni un tie paši režisoru vārdi redzami svētku veidotāju sarakstos. Gribētos jaunu radošo spēku pieplūdumu, kuriem būtu drosmīgāks un atraktīvāks skatījums uz svētku koncepciju. Nekur taču nav teikts, ka valsts svētku svinīgajam koncertam ir jābūt sērīgi traģiskam, kā tas bija pierasts padomju laikos, bet šī tradīcija aizvien vēl nav izzudusi. Svinīgi pacilātu emociju gammu var radīt arī ar citiem izteiksmes līdzekļiem, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

Publisko pasākumu organizēšanas eksperti norādīja arī, ka, lai attīstītos valsts svētku noformējuma idejas un svinēšanas tradīcijas, ir nepieciešams regulārs valsts atbalsts - īpašs valsts pasūtījums jaunu mākslas darbu radīšanai. Eksperti norāda, ka sabiedrības intereses aktivizēšanai par valsts svētkiem noder kultūras notikumi, un 2007. gada novembrī to panāca mākslas filma „Rīgas sargi”.

- Valstī ir jāpasūta jaundarbi visās mākslas jomās. (...) Ja veidojās jaundarbi, tad veidojas dialogs ar sabiedrību. Tu vari sarunāties ar savu publiku. Karogs tev nepatīk, kas tad tev patīk? Pieņemsim, ka mākslinieks var visu, bet, ko tad tam skatītājam vajag? (...) Lai izkristalizējas, kas tad ir tas. Jautājums ir tur, ka mākslinieks nejūt to neapzināto, ko tad vēlas cilvēki redzēt, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

Svētku organizatori saskaras arī ar dažādām tehniskām problēmām, svētku pasākumiem piemērotu telpu un infrastruktūras trūkumu, kā arī sliktiem laika apstākļiem, kuru dēļ pasākumi ne vienmēr izdodas, kā bija iecerēti.

Piemērotu svinīgo pasākumu norises vietu trūkumu organizatori arī piemin kā apstākli, ar kuru jārēķinās, rīkojot valsts svētku svinības. Pasākumi parasti notiek pašvaldību kultūras namos, pilsētu centrālajos laukumos vai parkos, teātros un citās, katrai pilsētai rakstu-

rīgās, vietās, kurām piemīt arī kāda simboliskā vai vēsturiskā nozīme. Vērtējot pasākumu norises vietu piemērotību, valsts svētku organizētāji aplūko to atrašanās vietu, ietilpību un sanitāri tehnisko stāvokli. Samērā bieži pašvaldību pārstāvji norāda, ka viņu pilsētai trūkst modernas koncertzāles vai ka esošās kultūras iestādes šobrīd tiek remontētas un to telpas svinīgajiem pasākumiem būs pieejamas tikai pēc kāda laika. Dažkārt eksperti norāda, ka, 18. novembrim raksturīgo laika apstākļu dēļ, ir nepieciešams svinīgos pasākumus rīkot slēgtās telpās, kuru ietilpība nav tik liela, cik nepieciešams, bet pilsētvide ir piemērota valsts svētku svinībām.

Bieži vien pilsētu infrastruktūra nav piemērota svētku svinību pasākumu vajadzībām. Pašvaldībām nav pieejamas nepieciešamās iekārtas un kabeļi, kuri izturētu pilsētvides objektu izgaismošanai nepieciešamo elektrotīkla slodzi, tāpēc organizatori spiesti atteikties no moderno tehnoloģiju izmantošanas svētku pasākumos.

- *Elektrības pieejamība tajā vietā, kur mēs gribam organizēt pasākumu, nav nodrošināta, (..) un līdz ar to dažkārt mums nākas tērēt vairāk līdzekļus kādām tehniskām lietām tikai tāpēc, ka šī infrastruktūra nav tam pielāgota, (valsts svētku organizators)*

Grūtības noformēt pilsētvidi, īpaši, 18. novembrim, rada arī klimatiskie apstākļi - lietus, vējš, sniegs, sals, kas nosaka noformējuma materiālu un tā izvietojuma vietu izvēli. Valsts svētku organizatori norāda, ka katru dienu, kopš brīža, kad svētku noformējums ir izvietots pilsētā, tas ir jāuzrauga un bojātais - jānomaina.

- *Mēs nevaram izplūst ar īpaši lielām kaut kādām lietām. Vējš visu noraus. Mums uz tilta n-tās reizes mākslinieki sēž no rīta un raud tāpēc, ka tā ideja ir forša, bet vējš pa nakti ir bijis, un visas tūtes un visu pārējo ir saplēsis. Tādēļ mums viņš jātaisa ir stingrs, lai viņš turas. Un lielus, stingrus ir grūtāk uztaisīt nekā mazus, stingrus, (valsts svētku organizators)*

- *Iztikām karogu lentes un tas beidzās ar to, ka pēc trim dienām puse jau bija saplēsta. Nepārtraukti ir jābrauc un jāmaina. Bija pat situācija, ka nevarējām cilvēkus laist to darīt, jo vējš bija tik stiprs, ka ar pacēlāju vairs nebija droši. Protams, [pilsētnieki] sašutuši, ka, lūk, tur kāda vimpeļa lenta karājas, nav nostiprināta un ir saplēsta, (valsts svētku organizators)*

Valsts svētku organizatori uzskata, ka, blakus citiem faktoriem, nelabvēlīgie laika apstākļi ietekmē arī iedzīvotāju motivāciju apmeklēt svētku pasākumus. Lai gan sabiedrības līdzdalība valsts svētku pasākumos sīkāk ir aplūkota 7.3. nodaļā, te jāpiemin citu ekspertu pieredze, ka interesanta pasākumu programma un uzaicināto mākslinieku prasme aizkustināt publiku var kalpot par iedzīvotāju līdzdalības motivāciju veicinošu faktoru jebkuros laika apstākļos.

- *(..) novembris jau ir tāds - tā kā lietus kādreiz, sniegs, nu tas jau labākajā gadījumā, kad sniegs. Kādreiz lietus, vējš tāds, ka cilvēki citreiz no mājas pat ārā negrib iet! Tā jau arī mēdz būt! Un migla... Nu, no tā viedokļa, kādreiz ir tehniskas dabas problēmas, kad ir salūts, tu nevari viņu redzēt, jo migla, tāda migla, kad tu kaut ko redzi, kaut ko neredzi, (valsts svētku organizators)*

- *Mums ir bijis tāds gads, ka zeme un debess kopā, un putenis. (..) Spītējot sniegputenim un redzot, ka mākslinieks uz skatuves arī sevi atdod, man liekas, tur bija pat situācija, bija aizmirsusies mājās tā pilnā fonogramma, [salā] uz mīnuss viens dabūja dziedāt līdzī. (..) man liekas, ka bieži vien latviešiem tāds variants, ja ir pret kaut ko jāpastāv - laika apstākļiem, tad viņš ir tik viegls, tik varens. Tāpēc tā situācija ir tāda, (..)ka pat nav svarīgi, kādas tautības, ka visi bērni, visi, kas bija sanākuši, toreiz arī šie mākslinieki (..), ka tas sniegs tev krīt ģīmī, un ka tu dziedī pilnā rīklē - Dievs, svētī Latviju. (valsts svētku organizators)*

Publisko pasākumu organizēšanas eksperti un nevalstisko organizāciju pārstāvji uzskata, ka valsts svētku rīkošanu apgrūtinā arī formalitātes, kas ir jānokārto, lai svinīgo pasākumu norisei pilsētā slēgtu satiksmi. Lai izvairītos no šīm problēmām, dažas pašvaldības atsa-
kāš rīkot liela mēroga valsts svētku svinību pasākumus.

7.2.2. Pilsētvides svētku noformējuma veidošana un vērtējums

Publiskās vides valsts svētku noformējums tiek veidots 4. maijam, izvietojot to jau pirms 1. maija, un vienoti - 18. novembrim un Lāčplēša dienai. Eksperti uzskata, ka noformējums valsts svētkos veic vairākus uzdevumus. Pirmkārt, tas informē un atgādina par svētku tuvošanos, jo iedzīvotāji mēdz nezināt vai aizmirst par to. Otrkārt, noformējums rada svētku sajūtu un emocionālu pacēlumu. Treškārt, eksperti uzskata, ka noformējumam kā simbolam būtu iedzīvotājos jārada lepnums par savu valsti.

- *Radīt svētku sajūtu. Lai pēc iespējas vairāk uzrunātu tautu. Kad viņš [cilvēks] ir aizrāvis ar laicīgās dzīves problēmām, lai paskatītos, paceltu galvu, ieraudzītu šo noformējumu [un] teiktu - pareizi, tagad ir svētki, (nevalstisko organizāciju pārstāvis)*

- *Viens piemērs no pagājušās nedēļas (...), kad jāsaka, ka diemžēl arī pietiekoši labi latviski runājoši latvieši jautāja, kāpēc ir izlikti karogi. Labi, es domāju, ja viņi to nezina, tad vismaz viņiem ir tāds rosinājums - kāpēc, kas notiek? Tad varbūt viņiem kāds pasaka, un viņi ieskatās kalendārā, (valsts svētku organizators)*

- *Lai tomēr būtu lepnums par savu valsti, teiksim, ka es dzīvoju Latvijā, (valsts svētku organizators)*

Ekspertu un iedzīvotāju priekšstati par galvenajiem valsts svētku noformējuma uzdevumiem - informēšana par svētku tuvošanos un svētku sajūtas radīšana - sakrīt. Tomēr, ja organizatoru vērtējumā 4. maija un 18. novembra svētku mākslinieciskie risinājumi atšķiras, tad iedzīvotāji uzskatīja, ka esošais noformējums konkrēto valsts svētku atpazīstamību šobrīd nenodrošina. Ņemot vērā iedzīvotāju vēlmes un 7.1. nodaļas secinājumus, turpmāk, veidojot valsts svētku noformējumu, ir ieteicams akcentēt to «individualitāti».

Kopumā, valsts svētku organizatori šobrīd izmanto šauru valsts svētku māksliniecisko risinājumu spektru. Tas saskan gan ar organizatoru personisko viedokli, ka ir jāsaglabā klasiska un atturīga noformējuma tradīcija, gan ar ekspertu gaidām, ka iedzīvotāji būs neapmierināti vai „nesaprātīgi” netradicionālāku risinājumu lietošanu noformējumā. Vienlaikus, daļa ekspertu atzīst, ka pilsētvides svētku noformējumam būtu jāizmanto modernās gaismu tehnoloģijas un jāmeklē jaunas pieejas tradicionālo simbolu izmantošanā. Tas attīstītu svētku noformējumu kā specifisku tēlotājas mākslas novirzienu, kurš spēj oriģināli sintezēt dažādu pilsētvides elementu pielietojumu, tādējādi palielinot arī jauniešu interesi par valsts svētkiem.

- *[Noformējumam] ir jābūt pietiekami stingram un uz tādu valstisku simboliku un oficiālu atribūtiku vērstam, bez kādas nevajadzīgas vieglprātības vai atraktivitātes. Es domāju, tāds tas arī ir. (...) par cik tas ir tumšs laiks, veļu laiks, tas saistās ar ugunīm, un tā ideja par svecēm vai vēja svecēm ielās (...) - gaisma, cerība, kaut kas tāds, man liekas, [ka] tas viss tā labi saderas kopā, arī šī sarkanā karoga krāsa un kaut kas no karoga, un kaut kas no valsts heraldikas, no tām lietām neko vairāk nevajag, ar to būtu diezgan, protams, vēl kaut kādi ziedi un zaļumi, kas vienmēr. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*

- *Es uzskatu, ka [noformējumam] ir jābūt klasiskajam, ņemot vērā dažādās uztveres. Valsts sevi prezentē ar saviem simboliem, tātad tiem ir neizbēgami jābūt, un jābūt arī novitātēm. (...) Pašlaik mēs sākam sadarbības procedūras ar Valsts Mākslas Akadēmijas studentiem, (...) tad mēs tieši ļoti gaidām no viņiem, gan arī no citiem māksliniekiem, (...) lai ir svaigums, kaut kāds cits redzējums, kas būtu ļoti svarīgi. Lai klasiskais noformējums nepalik konservatīvs. (...) Labāk, kad ir kaut kas svaigs, par ko ir vērts diskutēt un pieņemt, nepieņemt, jo tāds vides objekts un vides jauns noformējuma veids savā ziņā ir mākslas darbs, un ne jau visiem patīk (...). Bet publika ir arī jāpieradina, (valsts svētku organizators)*

- *Un tikko ir kaut kādas novirzes no tradicionālajām klišejām, cilvēkiem nav tik viegli to saprast. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*

Lai pilsētas rotātu 4. maija un 18. novembra svētkiem, organizatori visbiežāk izmanto Latvijas Republikas karogu un tā krāsu motīvus arī tad, kad veido citus noformējuma atribūtus - lielāka un mazāka formāta plakātus, svētku pasākumu afišas u.c. Lielformāta plakāti ir raksturīgi Rīgai, mazāka formāta plakāti un svētku afišas - gan Rīgai, gan citām

Latvijas pilsētām. Karogi tiek izkārti pie administratīvajām ēkām un apgaismojuma stabiem, lielformāta plakāti tiek izvietoti pie publiskajām ēkām (kultūras namiem, muzejiem un teātriem) un mazāka formāta - pilsētas vidē izvietotajos reklāmas stendos (Rīgā - arī uz tiltiem un ceļu pārvadiem) un pie kultūras iestādēm.

- Personīgi man liekas, ja tiek apspēlēts tas valsts karogs dažādos veidos, kā to ētikas robežās var izdarīt. (...) Sarkanbaltsarkanais jau tajās dienās dominē, un tas ir, man liekas, tas īstais simbols, kas raksturo [valsts] svētkus, (valsts svētku organizators)

Latvijas Republikas karoga un tā motīvu lietojums Rīgas noformēšanā 4. maijā atšķiras no to pielietojuma 18. novembrī. Tas tāpēc, ka 4. maija svētkiem piemīt mazāks svinīgums nekā 18. novembrim, kā rezultātā arī valsts svētku organizatori pieļauj jaunu un neierastu māksliniecisko risinājumu izmantošanu pilsētvides noformējumā svētkiem. 18. novembra svētku svinīgumu rada gan tumšais un aukstais gadalaiks, gan dziļāk nostiprinājušās svētku svinēšanas tradīcijas, un tam, ekspertuprāt, atbilst „klasisks” vai konservatīvs noformējums (piemēram, valsts karogi bez mākslinieciskas apdares). Savukārt maijs ir pavasara mēnesis, tāpēc 4. maija svētkiem var veidot gan netradicionālu un priecīgāku noformējumu, gan jautrāku publisko svētku pasākumu programmu. Turklāt jāatzīmē, ka, izņemot Rīgu, karogs ir praktiski vienīgais 4. maijā pašlaik izmantotais pilsētvides svētku noformējums.

- Mākslinieciski līdzekļi [maijā] ir demokrātiskāki. Ritms ir straujāks un krāsu izvēles palete ir lielāka - ne tikai valsts svētku simbolika, bet arī tas, ka mēs gatavojam ne tikai vienu plakātu, bet divus un pat trīs. Šogad maijā bija divi, kad tie, mainot secību un kārtību, deva savādāku ritmu un bija dinamiskāks, (valsts svētku organizators)

Līdzīgi iedzīvotājiem, arī atsevišķi eksperti norāda, ka valsts karogs, kā svētku rotājums, neveicina konkrēto svētku atpazīstamību, jo tas ir jāizkar visās svētku un atceres dienās. Viena laikus eksperti uzskata, ka, padarot karoga izmantošanu par būtiskāko noformējuma elementu, kavējas citu svētku noformējuma formu attīstība.

- Latvijā tu vairs nezini, kad izkārt karogu, kad neizkārt karogu, kad jāpieliek melnā lenta - vispār pilnīgs terorisms sāk kļūt. (...) Un šai ziņā mums nav koncepcijas. Jo īpaši uz karogu nepārtraukto izkārtšanu. Cilvēki nezina, kāpēc to dara. Vienkārši bailes dabūt sodu. Citi vienkārši uzvelk karogu, lai stāv dienu un nakti, un cilvēki domā, ka viņi patriotiski. Nemaz nav. (nevalstisko organizāciju pārstāvis)

Citi svētku noformējumā pielietotie elementi ir speciāls ēku apgaismojums un dzīvā uguns (piemēram, sveces, uguns statīvi, ugunskuri), ziedu kompozīcijas un publiskā vidē izvietoti stendi, kuri attēlo kādus vēsturiskus notikumus, un ekrāni, kuri rāda kādu reportāžu vai hroniku. Jāatzīmē, ka organizatori šos atribūtus biežāk izmanto pilsētu noformēšanai novembrī.

Runājot par citiem svētku noformējuma elementiem, eksperti izceļ gaismas un dzīvās uguns pozitīvo nozīmi emocionālā pacēluma un svētku sajūtas radīšanā. Uguns labi izceļas tumšajā gadalaikā un palīdz aizmirst novembra mēnesim raksturīgo drēgnumu un pelēcību. Tāpēc eksperti iesaka ne tikai turpināt izmantot gaismu publisko objektu noformējumā, bet arī izmantot to arvien plašāk. Svarīgi, ka, izliekot sveces dzīvokļu logos vai piedaloties gaismas kompozīciju veidošanā publiskajā telpā, arī iedzīvotājiem ir iespēja iesaistīties pilsētvides svētku noformēšanā. Organizatori arī norāda, ka jau vairākus gadus viņi aicina sabiedrību piedalīties pilsētas noformēšanā, aizdedzot uguni vai noliekot sveces īpašās vietās - pilsētu laukumos un parkos (Rīgā - pie Brīvības pieminekļa, Daugavmalā, - pie Rīgas pils). Savas uguns izmantošanas tradīcijas svētku noformējumā ir izveidojušās vairākām Latvijas pašvaldībām.

- Runājot konkrēti par 18. novembri, kas ir šis tumšais, drūmais veļu laiks, tad, kā akcentu, es izvēlētos gaismu, un to arī pēc iespējas vairāk izmantotu pilsētvides svētku noformējumam. Varētu būt krāsaini izgaismotas ēkas vai pieminekļi. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

- (...) kanālā peldēja 3000 degošu sveču un tas viss izskatījās tā. Kad es gāju caur publiku, tad visi tur tā: „ah, ah..”. It kā jau nekas nav, bet tas bija pareizā vietā, pareizā laikā, (valsts svētku organizators)
- Un tad tajos piecos visi (...) sāk likt sveces uz lielās ielas un logos. Tad šis laukums ir vienkārši fantastisks. (...) Tas ir vienreizējs [skats] tumsā. (valsts svētku organizators)

Interesanta ir Liepājas pieredze 18. novembra valsts svētku noformējuma veidošanā, uz kuru intervijās atsaucas arī citu Liepājai tuvu pašvaldību svētku organizatori. Līdzīgu praksi iespējams izmantot arī citās pašvaldībās un Rīgā - katrā priekšpilsētā, veidojot svētku noformējumu ārpus pilsētas centra:

- Pašā [pilsētas] centrā (...) ir puķu taurenis (...). Uz šī taureņa karkasa tika sprauti apmēram tūkstoš sarkanbaltsarkanu taurenīšu, uz kuriem bērni varēja uzrakstīt gan savu novēlējumu, un tur tika pieaicinātas praktiski visas (...) skolas, (...) ne jau visi skolēni piedalījās, bet pārstāvji no katras skolas. Un tādējādi tapa liels objekts pilsētas centrā. Šogad, savukārt, šī taureņa vietā tika darināts tāds savdabīgs puzzles Latvijas kartes izskatā, un arī tika pieaicināti skolnieki, kuri šo puzzle veidoja. Tā bija tāda savdabīga Latvijas ģeogrāfijas stunda, (valsts svētku organizators)

Vērtējot svētku noformējumu, eksperti norāda, ka tas ir izvietots galvenokārt pilsētu centros, kas kavē svētku sajūtas rašanos iedzīvotājiem, kuri dzīvo pilsētu mikrorajonos. Eksperti izteica arī dažādus priekšlikumus, kuras pilsētu vietas noteikti būtu jāizrotā valsts svētkos. Pirmkārt, tās ir visu pilsētu nozīmīgākās transporta maģistrāles, piemēram, Rīgā būtu jāizrotā gan Brīvības iela līdz pat Juglai vai Berģiem, gan arī Maskavas iela un, otrkārt, citas vietas, kuras iezīmē katras priekšpilsētas kodolu. Līdzīgi tam, kā tas notiek pilsētas centrā, priekšpilsētās ir ieteicams izvietot ekrānus, kuri radītu pilsētas attīstības hroniku, goda pilsoņus un citus materiālus. Lai radītu svētku noskaņu, vizuālo noformējumu var papildināt ar muzikālo fonu, izveidojot vienotu koncepciju un tā visa nodrošināšanai iesaistīt arī privātu uzņēmējus, īpaši mazumtirdzniecības un sabiedriskās ēdināšanas uzņēmumus, kuru telpās arī ikdienā tiek raidīta mūzika. Lai veicinātu sabiedrības līdzdalību pilsētvides noformēšanā, ir ieteicams bez maksas izdalīt rokās turamus vai pie automašīnām piestiprināmus valsts un attiecīgās pilsētas karodziņus

7.2.3. Svētku pasākumu raksturojums

Lai gan valsts svētku svinību tradīcijās iezīmējās katrai pilsētai raksturīgi individuāli risinājumi, ir samērā daudz kopīgu rituālu. Valsts svētku svinībām novembrī parasti tiek izmantota nedēļa, sākot no Lāčplēša dienas un noslēdzot ar Latvijas Republikas proklamēšanas dienu. Tās laikā visbiežāk tika rīkoti dažādi koncerti, tai skaitā, ar pašvaldības mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu piedalīšanos.

Galvenais 11. novembra svētku pasākums Latvijas pašvaldībās ir svecīšu likšana publiskajās vietās un lāpu gājieni uz pilsētas kapiem, kur apglabāti Latvijas brīvības cīņās bojā gājušie karavīri.

- Cilvēki nāk, vienkārši ar lāpām pievienojas gājienā un iet, un tas gājiens sasniedza jau gandrīz pustilta garumu. Un pārējo, kas neiet, ir pilnas ielas, visi skatās cilvēku gājienu. Un tas ir vēl tāda krēslā, nedaudz tumsā, un tas labi izskatās, un tas ir tik svinīgi, (valsts svētku organizators)

Citi Lāčplēša dienai veltītie pasākumi ir Nacionālo bruņoto spēku vienību vai zemesardzes brigāžu parāde un dažādi koncerti vai konkursi. Interesanta ir Rēzeknes pieredze, kur pargodu 11. novembrim notiek „mūsdienu Lāčplēšu” sacensības, kurās ugunsdzēsēji, robežsargi, policisti un citi radniecīgu profesiju pārstāvji piedalās radošā sacensībā. Šis pasākums piesaista arī plašu publikas interesi, un pasākuma organizatori uzskata, ka tādējādi mūsdienīgi tiek godināti to profesiju pārstāvji, kuriem jānodrošina sabiedriskā kārtība un jāaizsargā valsts.

18. novembra Latvijas pašvaldību svētku svinību pasākumus var iedalīt divās grupās. Pirmajā grupā - visbiežāk rīkoti svētku pasākumi - ietilpst koncerti vai līdzīgi kultūras

notikumi, svētku dievkalpojums, svinīgā uzruna un iedzīvotāju sanākšana kādā pilsētas laukumā, kuras kulminācija parasti ir svētku uguņošana, un slēgtā pieņemšana pie pašvaldības vadītāja, kuru valsts svētku organizatori plašāk nekomentē.

Praktiski visās pašvaldībās 18. novembra svētkos tiek rīkoti bezmaksas koncerti, teātru uzvedumi un dzejas lasījumi, kuros piedalās vietējie pašdarbības kolektīvi vai profesionāli mākslinieki. Plānojot pasākumus, svētku organizatori aicina iedzīvotājus savlaicīgi izņemt ielūgumus vai ieejas kartes, lai neradītu situāciju, ka cilvēki, vietu trūkuma dēļ, nevar koncertu noskatīties. Lai veicinātu pilsētas iedzīvotāju interesi par Latvijas kultūru, svētku organizatori šādos pasākumos aicina piedalīties pazīstamus māksliniekus un parādīt, piemēram, jaunāko Latvijā ražoto mākslas filmu. Eksperti piemin, ka 18. novembrī grūtāk ir organizēt īpašus, jauniešiem interesantus pasākumus, piemēram, diskotēkas, jo pašvaldību pārstāvji uzskata, ka tāda pasākuma saturs neatbilst 18. novembra svētku jēgai.

Blakus svētku koncertam, iedzīvotāju sapulcēšanās pilsētas laukumā, lai noklausītos svētku uzrunu (dažreiz - arī nelielu koncertu) un noskatītos uguņošanu, ir otrs nozīmīgākais svētku pasākums Latvijas pašvaldībās. Svētku uzrunas mēdz teikt pilsētas vadības pārstāvis, goda pilsonis, arī mākslinieki. Kā labas prakses piemēru var minēt skolēnu rakstītu eseju par Latviju nolasīšanu pilsētas svinīgā pasākuma laikā.

Izvērtējot valsts svētku pasākumus, vairums ekspertu par svētku kulmināciju nosauca uguņošanu, kas ir viens no veiksmīgākajiem brīvdabas pasākumiem, ko var rīkot novembra mēnesī. Par svētku uzrunas un uguņošanas nozīmi netieši liecina valsts svētku organizatoru atzinums, ka svētkiem nav kulminācijas, ja nav bijusi organizēta iedzīvotāju sanākšana laukumā. Salīdzinot ar citām svētku norisēm, uguņošanu, valsts svētku organizatoru vērtējumā, apmeklē vislielākais iedzīvotāju skaits. Eksperti uzskata, ka sabiedrība mūsdienās ir tik ļoti pieradusi pie vērienīgiem un izklaidējošiem pasākumiem, ka sagaida tos arī valsts svētkos.

- *Kulminācija ir tā, ka nāk arī, nu nāk visa pilsēta, nu nav jau noslēpums, ka (...) puse no iedzīvotājiem ir cītautiesi, un tomēr uguņošana irtā, kas vieno, (valsts svētku organizators)*

- *Jo faktiski arto mazo uguni, kad atnāk, daudz vērtīgāk, nekā ar lielo uguni. Un faktiski caur to vairāk vēsturi apzinās. (...) Tie uguns kuri un tamlīdzīgi. Tas ir daudz vērtīgāk. Tas latvietim pierastāks veids. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*

Neskatoties uz sabiedrības pieprasījumu pēc izklaides, vairāku pašvaldību svētku organizatori ir mēģinājuši atteikties no salūta, aizstājot to ar dzīvo uguni. Eksperti šādu izvēli pamato ar to, ka viņi vēlas veidot emocionālākas valsts svētku svinības un pievērst lielāku uzmanību svētku vēsturiskajai nozīmei. Tādējādi organizatori ir centušies atjaunot sabiedrības kopības izjūtu, ko, viņuprāt, lielā mērā mazinājusi pēdējo gadu sociāli ekonomiskā un politiskā situācija.

- *Šogad (...) mēs attiecāmies no salūta un laidām gaisā dzīvo uguni. Tādas uguniņas. Un tad te arī bija vesela rinda [cilvēku], kas tā kā ļoti pārdzīvoja, ka nesagaidīja lielo salūtu. Uguniņas visiem patika, bet citiem pietrūka vēl salūts, (publisko svētku organizēšanas eksperts)*

Atteikties no svētku uguņošanas un citiem vērienīgiem pasākumiem iesaka arī citi publisko pasākumu organizēšanas eksperti. Viņi iesaka veidot emocionālākus un mazākus pasākumus, piemēram, pulcēties pie uguns kuriem ar dziesmām un siltu tēju vai karstvīnu, savukārt ietaupīto finansējumu izmantot, lai atjaunotu dažādus vēstures pieminekļus.

- *Varbūt vajag divus, trīs gadus Rīgas pilsētai, valstij visai kopumā attiekties no uguņošanas. Attiekties no pieņemšanām valsts svētkos un par to naudu beidzot, pēc diviem gadiem uz valsts 91. gada dienu pilnībā atjaunot Doma baznīcu. Tas, man liekas, būtu (...) cienīgi svētki, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*

- Es noteikti gribētu papildināt šos 18. novembra pasākumus ar vēl citiem - kopīgu videomateriāla skatīšanos uz lielā ekrāna kādā pilsētas laukumā, karstviņa vai tējas baudīšanu, sildoties pie uguns kuriem kādā laukumā vai ielā, pūtēju orķestra defilē pilsētas ielās, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

Otrā valsts svētku pasākumu grupa ir īpašie, mazāk izplatītie svētku rituāli, kādi visbiežāk ir raksturīgi Rīgai. Šajā grupā ieskaitāma ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa 18. novembra rītā, Nacionālo bruņoto spēku parāde 11. novembra krastmalā un goda sardzes maiņa pie Rīgas pils. Savukārt Rēzeknē 18. novembrī tiek sveikts goda pilsonis. Kandidātus iepriekš iesaka pilsētas iedzīvotāji.

Vērojot 18. novembra svinīgo ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa un piedaloties dievkalpojumā, pētījuma autoriem radās iespaids, ka pārlietu liela nozīme tiek piešķirta drošības pasākumiem. Tas mazina iedzīvotāju un varas pārstāvju kopības sajūtu. Gan dievkalpojums, gan ziedu nolikšana rada slēgta pasākuma iespaidu, kurā tautai atvēlēta stingri apsargāta, pasīva skatītāja loma. Noskatoties Askolda Saulīša dokumentālo filmu „Svētku anatomija”, kurā attēlotas 18. novembra svinības salīdzinoši neseno 2004. gadā, varēja konstatēt, ka ziedu nolikšanas laikā pie Brīvības pieminekļa barjeras nebija redzamas. Ir ieteicams izvērtēt, cik pamatoti ir pielietotie tik stingrie drošības pasākumi.

Nacionālo bruņoto spēku parāde ir viens no svētku pasākumiem, kuri, organizatoru vērtējumā, arī rada lielu iedzīvotāju interesi. Šobrīd parāde notiek 11. novembra krastmalā Rīgā, un svētku organizatori uzskata, ka tā ir parādei vispiemērotākā vieta - ir iespējams vienlaikus parādīt visus Nacionālo bruņoto spēku veidus. Lai šo pasākumu padarītu skatāmāku, valsts svētku organizatoriem būtu ciešāk jāsadarbojas ar televīziju, kas rāda parādes tiešraidī. Tā kā vairākums klātesošo, stāvēt daudzās rindās, neredz un nedzird, kā Valsts prezidents pieņem parādi, un pasākuma norisi var saskatīt tikai fragmentāri, krastmalā būtu ieteicams izvietot vairākus ekrānus, kur būtu redzama svinīgā pasākuma translācija televīzijā. Lai skatītāji varētu līdzdarboties - sveikt garām soļojošos karavīrus - būtu ieteicams nest transparentus ar vienību nosaukumu uzrakstiem. Tā kā parādes skatītāju pulcēšanās notiek 11. novembra krastmalas malās - uz gājēju ietves un, daudzo interesentu dēļ, - arī zālienā, tāpēc organizatoriem būtu vērts tur izvietot saliekamas tribīnes, kā tas tiek darīts daudzās pasaules valstīs.

Salīdzinot ar novembri, Latvijas pašvaldībās ir maz 1. un 4. maijam veltītu svinīgo pasākumu. Visbiežāk, 1. maijā pašvaldībās notiek sporta sacensības jauniešiem vai arī ar svētku tēmu nesaistīts brīvdabas pasākums. Nedaudz plašāk tiek atzīmēts 4. maijs, kam par godu pašvaldības visbiežāk rīko svētku koncertu. Plašāka 4. maija svinību programma ir Rīgā, kur pasākumu plānā tiek iekļauta arī svinīgā ziedu nolikšana, 2007. gadā - arī orķestru defilē pie Brīvības pieminekļa un svētku uguņošana 11. novembra krastmalā. Kā jau tika minēts iepriekš, eksperti nav vienprātīgi par to, cik lielā mērā būtu jāsvin 4. maija svētki. Visbiežāk, organizatori iesaka turpināt esošo praksi un svinēt 4. maiju kā pavasara svētkus, rīkojot sporta sacensības, brīvdabas koncertus, skaistākā pagalma konkursu un tamlīdzīgus pasākumus.

Pieminot 2008. gadā gaidāmo Latvijas Republikas proklamēšanas deviņdesmito gadskārtu, svētku organizatori stāsta, ka ir iecerējuši veidot vērienīgākus un krāšņākus svētku pasākumus, veidot izstādes par Latvijas vēsturi, atjaunot dažādas zudušas tradīcijas, plašāk iesaistīt dažādas sabiedrības grupas, it īpaši tās, kuras parasti svētkos piedalās mazāk. Dažas pašvaldības plāno īpašu uzmanību pievērst tieši vēsturei un pilsētas vietām, kurās norisinājušies vēsturiski notikumi, kā arī svētku svinēšanā iesaistīt sadraudzības pilsētas. Latvijas Republikas proklamēšanai veltītos svētku pasākumus ir plānots uzsākt jau 2008. gada maijā, kulmināciju sasniedzot novembrī. Šajā laika posmā notiks arī Latvijas prezidenta un citu amatpersonu rīkotas pieņemšanas reģionos.

Veidojot 2008. gada valsts svētku programmu, organizatori ir izveidojuši svinīgo pasākumu plānošanas darba grupas, kurās ievērojami plašāk, nekā ierasti, ir iesaistītas arī nevalstiskās organizācijas. Tomēr eksperti uzsver, ka ir jāizvērs publiskās diskusijas par šo svētku svinēšanas plāniem, jo svētku sajūta rodas ne tikai piedaloties, bet tā veidojas gatavojoties un aktīvi līdzdarbojoties svētku organizēšanā. Savukārt, līdzšinējā sabiedrības līdzdalības prakse valsts svētku pasākumu rīkošanā un norisē ir aplūkota nākamajā nodaļā.

7.3. Sabiedrības līdzdalība publisko valsts svētku svinīgo pasākumu rīkošanā un norisē

Lai valsts svētkos veidotos nācijas un varas (vertikālā) saite un sabiedrības dažādo grupu kopības sajūta (horizontālā saite), organizatoriem ir jāizprot svētku dalībnieku noskaņojums un individuālās vajadzības. Šīs nodaļas mērķis ir noskaidrot, kā svētku organizatori redz savas un iedzīvotāju sadarbības prakses, pirmkārt, veidojot svinību gaisotni, un, otrkārt, motivējot iedzīvotājus piedalīties svētku pasākumos.

7.3.1. Iedzīvotāju līdzdalības motivācija un tās nozīme pasākumu organizētajiem

Lai sabiedrība vēlētos līdzdarboties valsts svētku svinībās, pasākumiem ir jāatbilst cilvēku vajadzībām un gaidām. Iedzīvotāju viedokļu izpēte atklāja, ka šobrīd svētku svinēšanas līdzdalību veicina indivīda emocionālā saikne ar valsti caur tās vēsturiskajiem notikumiem, iespējas būt kopā ar ģimeni un attieksme pret varu. Savukārt ekspertu intervijas rāda, ka eksistē dažādas prakses, cik lielā mērā svētku organizatori vēlas izprast svinību adresāta emocionālās vajadzības un rūpējas par tādu pasākumu rīkošanu, kuros indivīds varētu izjust saikni ar citiem kopienas locekļiem. Šīs prakses atklājās, pirmkārt, organizatoru domās par to, kas ir svētku svinību adresāts, un, otrkārt, vērtējumā, cik lielā mērā svētku pasākumi ir piemēroti dažādu sabiedrības grupu interesēm.

Ekspertu intervijās iegūtie dati rāda, ka organizatoru interese par valsts svētku svinību auditoriju variē dažādu pašvaldību starpā. No vienas puses, ir organizatori, par kuriem rodas priekšstats, ka viņi svētku adresātu aplūko kā līdzīgu interešu cilvēku kopums, kuriem, attiecīgi, gadu no gada tiek piedāvāts praktiski nemainīgs svinību rituāls. Ja šādi organizatori vēlas attaisnot svētku pasākumu zemo apmeklētību, viņi norāda, ka svētku svinību prakses ir daudzveidīgas un katram cilvēkam tās izpaužas savādāk.

- *Valsts svētkiem jābūt visiem, vai tā ir ģimene bez bērniem, vai tie ir jau sirmāki cilvēki, pensionāri. Es domāju, ka tas ir pilnīgi visiem, (valsts svētku organizators)*

- *Katrai vecuma grupai, katrai iedzīvotāju grupai (..) - katram jau jēdziens „svinēt” nozīmēm kaut ko citu. (valsts svētku organizators)*

No otras puses, ir organizatori, kuri mēģina pakāpeniski apzināt dažādu vecuma un kultūras grupu intereses un piedāvāt notikumiem bagātāku pasākumu programmu. Valsts svētku organizatori ir novērojuši, ka publiskos svētku pasākumus parasti apmeklē vecāka gada gājuma cilvēki un ģimenes ar bērniem. Tāpēc visbiežāk organizatori ir centušies pievērst speciālu uzmanību arī mazākumtautību (sk. sīkāk 7.4.2. nodaļu) un jauniešu (sk. 7.3.2. nodaļu par organizatoru sadarbību ar skolām) līdzdalības valsts svētkos paaugstināšanai.

Indivīda emocionālā saikne un lepnums par valsti un šo sajūtu stiprināšana, ekspertu vērtējumā, ir un tam būtu jābūt iedzīvotāju līdzdalības svētkos pamatam. Vienlaikus, daļa svētku organizatoru pārmet sabiedrībai vienaldzību un valsts svētkiem nepiemērotu pieprasījumu pēc izklaidē, cilvēku neaktīvo iesaistīšanos svinībās, uzsverot, ka negatīvai attieksmei pret varas pārstāvjiem nebūtu jādominē pār Dzimtenes mīlestību.

- *Cilvēks jau meklē to atbalstu savai pilsoniskajai stājai, (valsts svētku organizators)*
- *Valsts svētki tie ir Latvijas valsts svētki, nevis asociēt to valsti ar valdību, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*
- *Ļoti gribētos ticēt, ka tas ir kaut kā viņu pašu pašapziņas, kā latviešu vai Latvijas iedzīvotāju saprašana, ka viņi ir daļa no valsts. Es ceru, ka, neskatoties uz visām peripetijām, tomēr [ir] lepnums par mūsu patstāvību, ka mums tāda valsts ir. Ļoti gribētos domāt, ka tas tomēr ir patriotisms, ko viņi varbūt slēpj aiz savas ārējās bravūras - iesim tušēt un tamīdžīgi, (valsts svētku organizators)*
- *Mēs redzam, pasaulē taču daudzi svin savas valsts dzimšanas dienu gandrīz kā savējo, bet tam visam laiks vajadzīgs, (valsts svētku organizators)*

Otrais, organizatoru saskatītais iedzīvotāju līdzdalības motīvs, ir interese par piedāvāto svētku pasākumu programmu. Daži organizatori uzskata, ka interese par svētku pasākumiem paaugstina to distancēšanās no aktuālajiem politiskajiem notikumiem un spēkiem. Svētku pasākumi, ekspertu vērtējumā, ir iedalāmi tādos, kurus apmeklē daudz skatītāju (piemēram, salūts), un tādi, par kuriem interesējas kāda konkrēta sabiedrības grupa. Piemēram, indivīds apmeklēs koncertu, ja tajā piedalās viņa ģimenes locekļi vai draugi, bet jaunieši būs ieinteresētāki apmeklēt pasākumu, ja tajā uzstāsies jauniešu kolektīvs.

Nemot vērā, ka būt kopā ar ģimeni ir viens no indivīda līdzdalību motivējošiem faktoriem, ekspertiem jautāja par valsts svētku svinīgo pasākumu piemērotību ģimeņu ar bērniem vajadzībām un ģimenes vietu valsts svinību tradīciju uzturēšanā. Organizatori uzskata, ka 18. novembrī īpašu bērnu pasākumu programmu veidot nav nepieciešams, jo Latvijas Republikas proklamēšanai veltītas svinības pirmssvētku nedēļā notiek gan bērnudārzos, gan skolās. Atšķirībā no 18. novembra, kopumā mazākā apmērā svinētajos 4. maija svētkos, organizatori piedāvā arī pasākumus ģimenēm ar bērniem. Šāds piedāvājums, kā stāsta organizatori, izriet no 4. maija svētku idejas - skata uz atjaunotās Latvijas Republikas nākotni, kuru simbolizē bērni.

- *Ģimenēm ar bērniem ir iespēja no Rīgā notiekošo pasākumu klāsta izvēlēties sev tīkamākos, jo visa šīs dienas svētku programma ir piemērota dažādu vecuma grupu skatītājiem. Arī uguņošanu bērni var noskatīties. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*
- *[18. novembrī] ir atsevišķi pasākumi, kas ir veltīti tieši ģimenēm. Protams, ka ģimenes var aiziet kopīgi paskatīties parādi vai apmeklēt to pašu uguņošanu. Tādā nozīmē, es domāju, ka ir ļoti daudz no šīs pasākumu programmas pasākumi, kas ir ļoti piemēroti. (valsts svētku organizators)*
- *Šo valstisko pasākumu galvenie apmeklētāji - vecāka gada gājuma cilvēki un vecāka gada gājuma cilvēki kopā ar saviem mazbērniem, jo (...) es esmu novērojusi daudzos gadījumos, ka, man aizejot uz tiem pašiem kultūras centru pasākumiem, es pārsvarā redzu sirmākas galvas ar maziem bērniem. (valsts svētku organizators)*
- *4. maijā ļoti daudz tiek ģimenei pievērsta uzmanība, jo atjaunotne - tas arī tieši skar mūsu bērnus un mūsu jaunās ģimenes, lai tā tauta vēl pastāvētu nākotnē. Un tāpēc tajā 4. maijā ļoti, ļoti daudz kas, dažādās vietās Rīgā tieši paredzēts ir ģimenēm un maziem bērniņiem. (valsts svētku organizators)*

Organizatori uzskata, ka, apmeklējot valsts svētku publiskos pasākumus, vecākiem ir iespēja veidot saviem bērniem izpratni par valsti un varu, veicināt patriotisma un lepnuma jūtu rašanos. Tomēr, salīdzinot iedzīvotāju un organizatoru viedokli, kam ir būtiskākā loma bērna politiskajā socializācijā un kāda loma šajā procesā ir valsts svētkiem, tika novērota viedokļu pretruna. Ja vecāki uzskata, ka galvenais politikas socializācijas aģents ir skola (t.i., pastarpināti caur izglītības institūciju - valsts), tad valsts svētku organizatori uzskata, ka tas ir ģimenes uzdevums.

- *Publiskie svētki ir papildinājums svētkiem ģimenē. Ģimenē veidojas izpratne par katru svētku nozīmi - to, kā tie svinami. (publisko svētku organizēšanas eksperts)*
- *Ģimenei ir ļoti liela nozīme (...) patriotiskajā audzināšanā. Tāpēc, ja ir tāds pasākums, kurš palīdz vecākiem dot savu ieguldījumu šajā patriotiskajā audzināšanā, tad tas ir ļoti būtiski. Kaut gan tāds ir jebkurš pasākums, kaut vai aizvest savas atvases pavērot, kā amatpersonas noliek ziedus, tad tā uzreiz ir iespēja vecākiem runāt un pārrunāt ar saviem [bērniem] jebkuras lietas, kas saistās ārvalsti.*

Redzēt to, ka valsts amatpersonas (...) izrāda cieņu valstij, (valsts svētku organizators)

- Ģimenei ir tā nozīmīgākā loma, jo tā vien liekas, ka lielākā daļa tomēr šos svētkus atzīmē ģimenē. (valsts svētku organizators)

Valsts svētku organizatori dažādi vērtē iedzīvotāju interesi apmeklēt publiskos valsts svētku pasākumus. Visbiežāk eksperti uzskata, ka sabiedrības interese ir aptuveni vienāda, tikai tās izpausmes gadu no gada ir atkarīgas no nejaušiem faktoriem, piemēram, no laika apstākļiem u.tml. Atsevišķi eksperti uzskata, ka iedzīvotāju interese pēdējo gadu laikā ir pat samazinājusies, tomēr lielāks ir optimistiski noskaņoto organizatoru skaits, kuri ir ievērojuši, ka sabiedrības interese apmeklēt publiskos svinību pasākumus pakāpeniski pieaug. Vērtējot iedzīvotāju aktivitāti, publisko pasākumu organizēšanas eksperti izsaka pieņēmumu, ka joprojām iedzīvotājiem nav pieejama pietiekami plaša informācija par valsts svētku pasākumu programmu.

- Ir jautājums, cik daudz cilvēkiem ir interese apmeklēt šos [valsts svētku] pasākumus. Tad es varu teikt, ka salīdzinoši mazāk nekā citus pasākumus, (valsts svētku organizators)

- Es domāju, ka tā interese [par valsts svētku pasākumiem] jau patiesībā ir diezgan pastāvīga. Tā izpausme - kā nu kurā gadā tas ir bijis. Es jau pieminēju arī laika apstākļus, piemēram, jo (...) bija gads, kad bija šausmīgs aukstums, un cilvēki nebija tikpat kā, nenāca - gan pie pieminēkļa bija salīdzinoši maz, gan uz svētku pasākumiem steidzās pēdējā brīdī (...). Bet tas, ka nebūtu intereses, noteikti to nevar teikt. Es pieļauju, ka varbūt šajā gadā tā varbūt bija pat vēl lielāka. Viens no tādiem momentiem, kas par to liecina, [kas] varbūt šo aktivitāti mazliet vēl kāpināja, ir „Rīgas sargu” demonstrēšana. (...) Es domāju, [ka] ļoti daudzi nāca uz filmu, pēc tam gāja skatīties uzrunu vai salūtu, vai otrādi. (...) Protams, ka viens no plusiem arī šogad ir šī brīvā diena, vēl kas papildus tiek piešķirta. Līdz arto cilvēki, pirmkārt, kaut vai vienkārši atpūšas, kaut vai vienkārši ģimene iziet ārā, pastaigājas, aiziet uz kādu sarīkojumu, pastaigā pa Vecrīgu, tas noteikti ir svarīgi, (valsts svētku organizators)

Pēdējā citātā atspoguļojas arī publisko pasākumu organizēšanas ekspertu ieteikums biežāk radīt jaunus kultūras notikumus par valsts svētku tēmu, kas paaugstinātu iedzīvotāju līdzdalību svētkos. Arī vairāki citi eksperti pieminēja 2007. gada novembrī notikušo mākslas filmas „Rīgas sargi” pirmizrādi, kas ir pozitīvs piemērs, kā veicināt sabiedrības interesi.

Jāatzīst, ka organizatori, kuri ir novērojuši, ka sabiedrības interese apmeklēt publiskos valsts svētku svinību pasākumus ir pieaugusi, parasti pārstāv tās pašvaldības, kuras pēdējo gadu laikā ir mainījušas svētku organizēšanas paradumus un aktīvi meklējušas iespējas paaugstināt sabiedrības līdzdalību. Šo organizatoru stāstījumos izskan doma, ka svētku rīkošanas rituālu maiņa ir bijusi rezultatīva.

- Kaut gan bija kaut kādus gadus atpakaļ, (...) mēs vēl teātrī taisījām šos te pasākumus, tad ir tā, ka mēs sūtijām ielūgumus organizācijām, un tad mēs saskaramies ar tādu problēmu, ka vienkārši cilvēki neatnāk. Un mums ir kaut kāds dārgs koncerts, un mēs tā esam gribējuši, lai būtu pārstāvēts. (...) Protams, bija arī cilvēki, kas nāca, bet, var teikt, apmēram viena trešā daļa no tiem aicinātajiem, tad mēs beigās vienkārši praktizējām tā, ka (...) viņi vienmēr ir bezmaksas šie te koncerti, (valsts svētku organizators)

Redzot sabiedrības pasīvo interesi piedalīties valsts svētku svinībās, organizatorus varam iedalīt trīs grupās, atkarībā no viņu motivācijas paaugstināt iedzīvotāju līdzdalību. Pirmkārt, ir pašvaldības, kuras gadu gaitā ir aktīvi meklējušas un atradušas veiksmīgus risinājumus sabiedrības intereses paaugstināšanai - organizatori ir ieviesuši jaunus pasākumus, kuriem jāstiprina iedzīvotāju horizontālās emocionālās saites, - balvu pasniegšana, pašdarbības kolektīvu priekšnesumi, konkursi u.c, kurus skatīties nāk dalībnieku ģimenes locekļi un draugi. Domājot par maznodrošinātajiem iedzīvotājiem, ir organizatori, kuri ir piedāvājuši ne tikai bezmaksas koncertus, bet arī cienastu. Otrkārt, ir pašvaldību organizatori, kuri iekļauj svētku programmā notikumus, cerot, ka tie varētu veicināt iedzīvotāju interesi, tomēr atturas no aktīvākiem centieniem iesaistīt potenciālo svētku svinību

auditoriju. Līdz ar to, salīdzinot ar pirmo grupu, šo pašvaldību organizatoriem ir grūti novērtēt rezultātu, proti, vai sabiedrības interese un līdzdalība ir paaugstinājusies vai nav. Savukārt, trešās organizatoru grupas stāstījumos īpaši, iedzīvotāju līdzdalību veicinoši pasākumi netika atklāti.

7.3.2. Sabiedrības un organizatoru sadarbība valsts svētku publisko svinēšanas prakšu izveidošanā un uzturēšanā

Valsts svētku organizatoru stāstījumi parāda, ka pašvaldības un sabiedrība sadarbojas galvenokārt novembra svinību pasākumu rīkošanā. Vairāku pašvaldību svētku organizatori, stāstot par sadarbības formām ar iedzīvotājiem, uzņēmējiem un nevalstiskajām organizācijām, piemin, ka dažādās sabiedrības grupas aktīvāk līdzdarbojas tradicionālo svētku (Ziemassvētku, Jaunā gada, Lieldienu) un pilsētu svētku, nevis valsts svētku rīkošanā.

Gan individuāli, gan kā kādas interešu grupas pārstāvji, iedzīvotāji biežāk iesaistās valsts svētku noformējuma veidošanā, bet ievērojami retāk - svētku pasākumu rīkošanā. Lai gan organizatori lepojas ar panākto iedzīvotāju līdzdalību organizatoru ideju īstenošanā (līdzdalība svecīšu likšanā, gājienos, pašvaldības kolektīviem - koncertos un tml.), šobrīd iztrūkst iedzīvotāju līdzdarbība svētku svinību ideju radīšanā. Pašvaldību pārstāvji gan mēdz norādīt, ka nevalstiskās organizācijas un uzņēmēji var iesniegt piedāvājumus un saņemt kultūras pasākuma līdzfinansējumu, tomēr šāda nostāja neietver aktīvu iedzīvotāju radošā potenciāla izmantošanu jaunu svētku svinību rituālu radīšanā. No ekspertu teiktā izriet, ka pasākumu plāna veidošanā un ideju novērtēšanā piedalās tikai valsts svētku organizatori un viņu pieaicinātie profesionāļi. Līdz ar to ir likumsakarīgi, ka valsts svētku organizatori iedzīvotājus uztver pirmām kārtām kā pasīvus vērotājus un pakalpojuma saņēmējus.

- [Atbildot par iedzīvotāju iespējām līdzdarboties] *Pirmkārt, jau kā vērotājiem. Viņi var piedalīties dievkalpojumā, tas ir atklāts pasākums, tur var katrs piedalīties. Viņi var likt ziedus pie Brīvības pieminekļa, kur vienā konkrētā brīdī valsts amatpersonas to dara kopā. Galvenokārt jau droši vien kā vērotāji, bet nu ne tikai, (valsts svētku organizators)*

- *Principā pasākumu plāns ir gatavs, tā kā viņiem [iedzīvotājiem] atliek tikai atnākt, paskatīties un pēc tam novērtēt un pakritizēt. Bet tā, lai viņi tā aktīvi iesaistītos, es domāju, ka - nē. (valsts svētku organizators)*

Vērtējot dažādas pašvaldību un iedzīvotāju sadarbības formas, daļa organizatoru ar sabiedrības līdzdalību saprot, pirmkārt, likuma ievērošanu - Latvijas Republikas karoga izkārtšanu valsts svētkos. Pašvaldību pārstāvji norāda, ka dažkārt iedzīvotāji mēdz svētkos izkārt netīrus vai saplēstus karogus, pamatojot to ar naudas trūkumu jauna karoga iegādei.

- *Sabiedrībai pirmais, kas jādara, būtu jāizliek tīri, nesaplēsti valsts karogi pie savu namu fasādēm. Jo, ja tam uzmanību nepievērš, tad ir ok, bet, ja speciāli paskatās, kādas šur tur reizēm pat driskas karājas, tad tā ir tā attieksme - es neredzu, kas pie mana nama, bet es redzu, ka tur uz tilta, vai kaut kur... [ir saplēsts], jo tas ir svešs. (valsts svētku organizators)*

Lai veidotu svētku noskaņu, pašvaldības mēģina iesaistīt dažādas iedzīvotāju grupas arī pilsētvides noformēšanā. Aptaujātie organizatori atzīst, ka ir nepieciešams aktīvs darbs, lai panāktu sabiedrības atsaucību. Zemās atsaucības iemesli ir sabiedrības negatīvā attieksme pret sociālo un politisko situāciju, finanšu trūkums un grūtības izmantot valsts simboliku. Visizplatītākā sadarbības forma ir tā, ka organizatori aicina iedzīvotājus un uzņēmējus izlikt pie ēku ieejām vai logos sveces, kā arī rīko konkursus par labāk noformēto skatlogu. Citi organizatori lūdz uzņēmējus finansēt pašvaldības veidoto pilsētvides noformējumu un retos gadījumos, ja pašvaldības teritorijā darbojas noteikta profila uzņēmumi, - līdzdarboties pilsētvides noformēšanā ar savu produkciju (piemēram, svecēm).

- Pilsēta jau pati nekad nevarēs, nespēs un arī nemaz nevajag pilsētai pašai izdarīt visu, jo pilsētai galvenais ir uzaicināt, aicināt iesaistīties, jo citādi tas kropļo it kā to realitāti, jo tad tas izskatās kā diktatūra no augšas. Bet mēs tomēr dzīvojam demokrātiskā valstī un īpaši tādos valstiskos gadījumos vienmēr ir kāds, kurš uz kaut ko aicina. Ja mēs aicinām - svinēsim svētkus (...)! - tad ir jāseko it kā šai pretreakcijai, (valsts svētku organizators)

- Visus kopā mēs aicinām izvietot sveces pie savu māju ieejām vai uzņēmumu ieejām, un, kad mēs to pirmo reizi darijām, bija diezgan liela tāda pretestība, kāpēc mums tas jādara - gribat likt sveces, nāciet un lieciet. Bet pakāpeniski tas aiziet kaut kā organiskāk - ja mēs aicinām uz sarunu, tad sākumā varbūt negribīgāk, bet vēlāk arvien atsaucīgāk iesaistās gan organizācijas, gan paši iedzīvotāji, (valsts svētku organizators)

- Tiek izsūtītas aicinājuma vēstules viesnīcām, restorāniem, īpaši centrā, kur cilvēki pārvietojas, ar tādu aicinājumu, lai 18. novembrī tiek izlikta āra sveces. Tas ir atkarīgs no tā, cik katrs jūt un grib piedalīties, jo tā ir tikai brīvas griba rīcība, (valsts svētku organizators)

Rīgas pašvaldība ar privātuzņēmumiem un kultūras iestādēm sadarbojas arī izvietojot sagatavotos lielformāta plakātus pie to ēkām. Piemēram, valsts svētku nedēļā kultūras iestādes nomaina savas pasākumu afišas pret svētku noformējuma plakātu, savukārt mazāka formāta plakātus izvieto to komercsabiedrību, ar kurām svētku organizatori ir panākuši vienošanos, reklāmu vietā uz tiltiem un ceļu pārvadiem.

Valsts svētku organizatori atzīst, ka nevalstiskās organizācijas izrāda iniciatīvu, galvenokārt, organizējot 11. novembra atceres pasākumus - kapu sakopšanu, līdzdalību svinīgajā gājienā uz kapiem, uzrunas un koncertus. Publisko pasākumu organizēšanas eksperti uzskata, ka šīs aktivitātes pamatā ir interešu grupu ciešās emocionālās saites ar Lāčplēša dienas simboliem, kas ir vispārcilvēcīgi un mazāk saistīti ar konkrēto sociāli politisko situāciju valstī.

- Vairāk sabiedriskās organizācijas aktivizējas uz 11. novembri. 18. novembrī arī organizācijas vairāk ir ieradušas, ka pasākumus iniciē vairāk pilsētas institūcijas, (valsts svētku organizators)

Organizatoru stāstījumi parāda, ka nevalstisko organizāciju līdzdalība citu valsts svētku svinēšanā ir lielā mērā atkarīga no pašvaldības darbinieku intereses aktivizēt šo sadarbību. Daļā Latvijas pašvaldību nevalstisko organizāciju līdzdalība ir zema objektīvu iemeslu - to mazā skaita - dēļ.

Nevalstisko organizāciju līdzdalības paaugstināšanai vairākās Latvijas pašvaldībās tiek izsludināts gadskārtējo pasākumu konkurss, kur sabiedriskās organizācijas un uzņēmēji var iesniegt savus pieteikumus. Lai piedalītos šādā konkursā, nevalstiskajai organizācijai ir jāiesniedz pietiekami sīki izstrādāts pasākumu plāns un pamatojums.

- Gaidām, ka tur tā iniciatīva nāks arī no sabiedrisko dažādu organizāciju puses, jo mums ir vairāki projektu konkursi. Kā viens no tiem ir kultūras projektu konkurss, kuros var dabūt līdzfinansējumu dažādiem pasākumiem, (valsts svētku organizators)

- Sabiedriskās organizācijas pamatā mums iesaistās kā pasākumu veidotāji, rīkotāji, un ši iespēja pastāv arī iesaistīties oficiālajā svētku programmā. Tieši tā - kā svētku sarīkojumu veidotājiem vai pasākumu rīkotājiem, un mums notiek šāda lieta, kā pasākumu finansēšanas konkurss, kura kārtībā mēs varam piešķirt līdzekļus, daļēju atbalstu arī no Domes, lai rosinātu un aktivizētu arī šādā veidā piedalīties, (valsts svētku organizators)

Organizatoru pieredze rāda, ka lielāku nevalstisko organizāciju aktivitāti un līdzdalību ir iespējams panākt tad, ja pašvaldība, vismaz sākotnēji, ir izrādījusi iniciatīvu un stimulējusi sadarbību.

- Jā, caur piedalīšanos un arī, viņiem [mazākumtautību kolektīviem] tika doti uzdevumi, (...) un viņi tur arī iesaistījās, viņa kopēju vītni, ziedu kompozīciju, to nesa un katrs, kas gribēja arī no sava kolektīva iesaistījās ar uzrunu, teica apsveikumu valsts svētkos. Es domāju, ka ar to mēs panācām rezultātu, caur šiem kolektīviem. No biedrībām pārstāvi arī nāca uz pasākumu, un tad viņi pirmo reizi teica, ka viņi jūtas piederīgi. (valsts svētku organizators)

Interesanta ir atsevišķu pašvaldību pieredze ne tikai mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu, bet arī iedzīvotāju aktivitātes stimulēšanā. Tā, piemēram, organizatori stāsta, ka, lai veicinātu iedzīvotāju iesaistīšanos kopīgu dziesmu dziedāšanā valsts svētku svinību laikā, skatītāju vidū ir iefiltrēti koru dziedātāji, kuri ar savu piemēru stimulēja dziedāt citus svētku dalībniekus.

- Tur ir piesaistīts ne tikai kā skatītājs, bieži vien apzināti priekšdziedātāji, tomēr, lai tā himna skanētu. Latvieši jau ir tādi, mēs jau redzam hokejā vai kur, ka viņi ne īpaši dzied. (..) Tad jau publikā ir kori, cilvēki, kas dzied koros, kas labi dzied. Un, ja latvietis dzird, ka viņam blakus kāds dzied, tad viņš ar dzied, tad viss kārtībā, (valsts svētku organizators)

Lai veicinātu jauniešu patriotisko audzināšanu, vairākās pilsētās par tradīciju ir izveidojusies skolēnu iesaistīšana valsts svētku noformējuma veidošanā. Pilsētu centrālajos laukumos tiek izveidots kāds ornamenti, kurā skolēni izvieto svečītes vai karodziņus. Tomēr šajos gadījumos valsts svētku pasākumu dalībnieku atlase ir atstāta skolu ziņā, tāpēc šobrīd nav skaidrs, kādi ir līdzdalības kritēriji, proti, vai pasākumiem tiek deleģēti labākie skolēni vai piedalās visi skolēni, kuri paši to paši vēlas.

- (..) tiek aicinātas visas (..) skolas, bērni nāk ar svečītēm, katrai skolai ir iedalīts savs laukums un bērni veido ugunszīmes no šīm svečītēm. (..) Es domāju, ka ne katrā pilsētā ir tieši šī ugunszīmju iedegšana. Jo var jau iet uz skolām un lasīt lekcijas, referātus par to, cik ļoti jāmīl sava dzimtene un cik ļoti jādarbojas viņas labā, bet bērniem jau tukšie vārdi neiedarbojas, viņiem jau vajag reālus darbiņus. Un lūk, tas, kurš to svečīti ir atnesis, un iededzis un piedalījies šīs lielās zīmes veidošanā, jo katra skola veido vienu, lielu zīmējumu - vai tas ir Jumis, vai tā ir Latvijas kontūra, to viņi paši izvēlās - un tad, kad viņi redz to skaistumu, ir pulksten seši vakarā, ir tumšs, un viss parks ir ar šīm zīmītēm, tie bērni pat nekur prom neskrien, viņi tur stāv, viņi sajūtās šai vietai piederīgi, ka viņi katrs ir svarīgs. Es domāju, ka tā ir tā klusā patriotiskā audzināšana, ar kuru mēs uzrunājam katra sirsniņu, (valsts svētku organizators)

- Mēs jau arī te vakar, esot pie skolu direktoriem, lūdzām - skolotāji nelieciet jūs tās sveces, tas mums vienai, mums nevajag ķeksītīm, mums vajag, lai jūs stāvat blakus un tie bērni liek. Lai ir tā bērnu līdzdalība, nevis priekš tā ķeksīša, (valsts svētku organizators)

Lai realizētu nacionālo pasūtījumu - valsts svētku svinību atspoguļojumu Latvijas Radio un televīzijā - svētku organizatoru Rīgā sadarbības partneri ir radio un televīzija. No organizatoru stāstītā izriet, ka šī sadarbība ir galvenokārt tehniska rakstura, vienojoties, kurā vietā tiek izvietotas televīzijas kameras u.c. Šo sadarbību varētu izvērst plašāk, pārraidot televīzijas tiešraides arī uz svētku svinību norises vietās izvietotiem ekrāniem, piemēram, lai Nacionālo bruņoto spēku parādes ceremoniālos pasākumus varētu vērot arī tie parādes skatītāji, kuri atrodas tālu no valdības tribīnēm. Interesanta sadarbība Rīgai 2007. gada novembrī bija ar Latvijas Radio - lai ugunošanas muzikālo pavadījumu varētu dzirdēt cilvēki, kuri salūtu vēro no Rīgas tiltiem vai Pārdaugavas, tas tika pārraidīts Latvijas Radio 1. programmā. Muzikālo pavadījumu iedzīvotāji varēja dzirdēt, ieslēdzot mobilaajos telefonos Latvijas Radio 1. programmu. Tas, no vienas puses, ir sadarbības labas prakses piemērs, tomēr, no otras puses, tā pozitīvais efekts tiktu panākts tikai tad, ja iedzīvotāji būtu savlaicīgi un plaši informēti par piedāvāto iespēju.

7.4. Sabiedrības grupu attiecību izpausmes publiskajos svinību pasākumos

Kā tika iepriekš minēts, valsts svētku svinību uzdevums ir mazināt gan sabiedrības un varas distanci, gan veicināt sabiedrības dažādo grupu savstarpējās emocionālās saiknes. Ekspertu stāstījumi par valsts svētku rīkošanu un svinību rituāliem, atspoguļo organizatoru izpratni par abu minēto funkciju nozīmi un tādējādi - to īstenošanas atbalstu vai kavēšanu.

7.4.1. Varas un sabiedrības distance svētku organizēšanas praksēs

Lai gan svētkiem būtu jāmazina atsvešināšanās starp varu un sabiedrību, ekspertu stāstījumos atklājas vairākas tādas svinīgo pasākumu organizēšanas prakses, kuras kalpo šīs distances eksponēšanai. Kopumā var nosaukt trīs organizatoru intervijās atklātās pazīmes, kuras uzrāda elites un sabiedrības distanci valsts svētkos.

Pirmkārt, varas un sabiedrības distance atklājas svinību telpas nodalīšanā, kuras spilgti izpaužas Rīgā un šajā aspektā tika pieminēta jau iepriekšējās nodaļās. Svētku organizatori, komentējot izvietoto barjeru nepieciešamību, savā runā lieto atbildības pārcelšanas stratēģiju - norādot, ka drošības pasākumi svētkos ir valsts policijas un drošības dienestu kompetence.

- Valsts policija liek visas šīs barjeras, un mēs faktiski absolūti šajā procesā nepiedalāmies un viņu rīcību neietekmējam. Faktiski viņi zina, kas viņiem ir jādara. Acīmredzot viņiem ir kaut kādi apsvērumi, kāpēc viņi tā dara. (..) Mums zināmā mērā viņiem ir jāuzticās, (valsts svētku organizators)

Varas un sabiedrības distance, kā norāda atsevišķi eksperti, atklājas arī pasākumu svinību vietu izvēlē - pilsētas centrā un varas simbolu tuvumā. Jāatzīmē, ka, no vienas puses, svinīgo pasākumu norises vietas objektīvi atbilst valsts svētku mērķim - ar kopīgu vērtību palīdzību stiprināt sabiedrības kopības izjūtu. Kaut arī iedzīvotāju iespējas līdzdarboties svinīgajā pasākumā vienlaikus ar varas pārstāvjiem ir izslēgtas, tomēr svētku sajūtu ierobežotā veidā rada sapulcēšanās pie kopīgiem simboliem. Tomēr, no otras puses, eksperti norāda, ka lielākā iedzīvotāju daļa dzīvo pilsētas rajonos (un tas īpaši jūtams ir Rīgā), tāpēc šāda svinīgo vietu izvēle kavē indivīdu izjūtu, ka valsts svētkus svin arī ārpus varas centra. Lai mainītu šo praksi, eksperti iesaka svinību telpas paplašināšanu uz perifēriju.

- Bet tādā pilsētā, kā Rīga, īstenībā (..) netiek ņemtas vērā visu pilsētnieku intereses. Jo, manuprāt, visi svētki, ne tikai valsts svētki, Rīgā ir kā centra svētki, nevis visas pilsētas svētki, (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

- Rīgā ir daudz vietu, kur mēs varam to organizēt, bet diemžēl atkal pēc tradīcijas vai negribības kaut ko mainīt, taista tikai tur, kur visu laiku. Manuprāt, vajadzētu vairāk aktivizēt rajonus, vairāk vajag paplašināt, Pārdaugavā, piektā gada [parkā], un tieši visu laiku mainīt. No sākuma varbūt būs grūti, jo tieši cilvēkiem vieglāk jau vienu pēc otra tur, kur visu laiku, tur Doma laukums, krastmala. Tās vietas paliks mūžīgi, manuprāt, tas ir zināms, bet ja mēs gribam aktivizēt svinēšanu, tad noteikti mums vajag aktivizēt rajonus, (nevalstisko organizāciju pārstāvis)

- Respektīvi, identisku koncepciju īstenojot visās vietās ar to pašu nozīmību. Es saprotu, ka Brīvības pieminekli mēs nenesīsim projām. Visi 800 tūkstoši arī neatnāks uz Brīvības pieminekli, bet (..) mēs tak dzīvojam tehnikas un multimedijālā laikmetā, ka tas būtu pieejams, kaut vai elementārā veidā redzams arī citiem tajā brīdī, kas notiek, nevis mājās pie televizora. Jo svētku svinēšana pie televizora, manuprāt, nav labākais variants. Jo visam būtu jārosina, lai viņš būtu iekšā procesā. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

Otrkārt, par nepārdomātas rīcības radītu sabiedrības un varas distanci liecina ekspertu intervijās lietotie izteiksmes līdzekļi, runājot par valsts svētku auditoriju un it kā nepieciešamību pasākumu plānus pieskaņot vietējās varas pārstāvju vajadzībām piedalīties politiskās elites pasākumos. Lai veicinātu sabiedrības un varas kopības sajūtu, pašvaldību vadītājiem būtu ieteicams 18. novembrī ar uzrunu sveikt savus iedzīvotājus, bet tikšanos ar Valsts prezidentu varētu rīkot pēc svētkiem, vienlaikus pārrunājot svētku svinību aktualitātes vietējā līmenī.

- 17. novembrī mums ir svinīgais pasākums, un 18. novembrī mums ir salūts pilsētas centra laukumā. (..) Septiņpadsmitais tas ir vienkārši pakārtots tādēļ, ka pilsētas mērs vienmēr brauc pie prezidenta uz pieņemšanu, (valsts svētku organizators)

Treškārt, publisko pasākumu organizēšanas eksperti uzskata, ka sabiedrības un politiskās elites atsvešināšanos netieši attēlo arī varas pārstāvju publisko runu saturs. Eksperti uzskata, ka runa aizkustina auditoriju tad, ja tās autors zina adresāta vajadzības un jūt

iedzīvotāju emocionālo noskaņojumu. Savukārt, svētku organizatori mēdz pārcelt atbildību no uzrunas autora uz auditoriju - proti, ja iedzīvotāji klausās, tātad runa ir bijusi pietiekami laba.

-Šīs runas, kuras es esmu dzirdējusi, viņas ir bijušas stipri tukši patētiskas. Operējot ar tādiem, it kā pareiziem vārdiem, saukļiem, bet tomēr ne īsti precīziem, ne īsti spilgtiem tam mirklīm. Tad man šīs svētku runas ir sagādājušas ne gluži vilšanos, tad atstājušas mani vienaldzīgu, jo tie nav bijuši īstie vārdi pateikti īstajā veidā. (...) Par valsts prezidentu [būt] nav viegli, bet vajadzētu kaut reizi atrast īstos vārdus, jo tā ir tā vienīgā gadskārtējā reize (...), kad cilvēki grib kaut ko būtisku dzirdēt. (...) Mēs arī jūtam to, kad cilvēks saka - vispār viņš saka gudri un pareizi, bet tie vārdi nav (...) piepildīti, tur nav iekšā tāda enerģētiskā spēka (...). Tas ir tā kā amatnieciski taisīts. Kāds ir taisījis to runu, un tas, kas ir taisījis, ir nedzīvs, un tas, kas ir radījis, tas ir dzīvs. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)

- Es domāju, ja arī šīs runas būtu tik neinteresantas un garlaicīgas, tad varbūt arī tie cilvēki (...) pat nenāktu, (valsts svētku organizators)

7.4.2. Valsts svētku adresāta etniskā dimensija

Ekspertu stāstījumus par valsts svētku adresātu, kuri tika aplūkoti 7.3.1. nodaļā, caurvij atsauksmes uz auditorijas etnisko piederību. Intervijās tas atklājas divējādi. Pirmkārt, valsts svētku organizatori atzīst, ka svētku auditorija ir latvieši vai „cilvēki, kuri saprot latviski”. Nereti organizatoru stāstījumā ieskanas zināšanu un izpratnes trūkums, kādas emocionālās vajadzības krieviski runājošie iedzīvotāji var apmierināt un apmierina valsts svētku svinībās. Vienlaikus šajos stāstījumos ir vērojama arī vēlēšanās distancēties no krievvalodīgo iedzīvotāju iespējami atšķirīgās svētku svinēšanas motivācijas un tradīcijām.

- Kad ir valsts svētki, tad mēs visi esam kopā, ārā, uz ielām - mēs esam latvieši. Vai, pareizāk būtu iāsaka, mēs dzīvojam Latvijā, jo ne jau tikai latvieši svin, mums uz laukumu nāk visu tautību pārstāvji un lustējās, un viņi saka - mēs te dzīvojam un mēs esam lepni, ka mēs te dzīvojam. Nu, brīnišķīgi, ar atvērām rokām te tiek visi pieņemti, (valsts svētku organizators)

- Mans viedoklis, ja viņš šeit dzīvo, tad vajadzētu viss būt tikpat interesants kā tam cilvēkam, kam dzimtā valoda ir latviešu valoda, (valsts svētku organizators)

- Es neteiktu ar tādu aktīvu līdzdalību, bet katrā ziņā tautas masās, pasākumā ir noteikti viņi [krievvalodīgie] ir vairāk jūtami, nekā tas bija agrāk. Agrāk varbūt viņi baidījās vai nejutās piederīgi. (...) Es, protams, neņemos apgalvot, ka viņi saprot šī pasākuma jēgu (...). Es domāju, ka agri vai vēl viņi arī saprot, kāpēc viņi tur ir. (valsts svētku organizators)

- Dziedam latviešu dziesmas. Es domāju, diez vai par to tiek īpaši piedomāts. Es domāju drīzāk no viņu [krievvalodīgo] puses tiek vairāk pieņemts tas mūsu latviskais, nevis mēs viņiem pielāgojamies. (valsts svētku organizators)

- Mums ir arī krievu tautības un citu tautību cilvēki, bet viņi vairāk vai mazāk arī jau nāk visur un iesaistās, mums nav kaut kā tā ļoti nodalīts, nav tā, ka ir tā krieviskā daļa. (...) Nemaz nejut to, tāpēc varbūt arī mēs pat brīžiem neesam tā, teiksim, aizdomājušies. (...) Var jau būt, ka pie šādiem jautājumiem mums uz priekšdienām [jāpiedomā], visu laiku jau mums tas latviešu pašlepnums un Latvija, un valsts, un latvietis, un mēs tā uzsveram visu to latvisko. Bet tas jau nav slikti, jo šie tomēr atkal ir valsts svētki, un ir tā mūsu valsts, ir tā proklamēšana, ka tā ir tā reize, kad mums visvairāk arī sev tomēr taisni tas [jāatgādina], cik tad mēs tie latvieši esam. (valsts svētku organizators)

Intervijas atklāj, ka to valsts svētku organizatoru pieredze, kuri ir mēģinājuši paaugstināt mazākumtautību iedzīvotāju līdzdalību svētkos, ir bijusi gan veiksmīga, gan neveiksmīga, īpaši mēģinājumi iesaistīt mazākumtautību biedrības valsts svētku organizēšanā ir bijuši vairākās Latvijas reģionu pašvaldībās. Tomēr dati rāda, ka biežāk pašvaldības un mazākumtautību biedrības sadarbojas, rīkojot pasākumus par godu gadskārtu ieražām - Meteņiem, Lieldienās, Miķeļa dienai u.c.

Organizatori Rīgā ieņem pasīvu nostāju, uzskatot, ka, blakus citām nevalstiskajām organizācijām, mazākumtautību biedrību iespējas līdzdarboties valsts svētkos tiek nodrošinātas ar viņu pašu vēlēšanos piedalīties Domes atklātajā konkursā pasākuma finansējuma saņemšanai. Tādējādi atbildība par citu kultūras grupu līdzdalību valsts svētkos tiek

pārnesta uz pašu mazākumtautību pārstāvjiem. Savukārt, valsts svētku organizatori Daugavpilī mēģina paaugstināt mazākumtautību iedzīvotāju interesi līdzdarboties svētkos netieši - bezmaksas seansā piedāvājot noskatīties jaunākās Latvijas ražojuma filmas (iespēju robežās - ar tulkojumu krievu valodā). Organizatori stāsta, ka iedzīvotāji pierod pie šādiem pasākumiem un ar laiku sāk savlaicīgi interesēties par pasākuma repertuāru.

Sava pieredze iesaistīt mazākumtautību pārstāvjus valsts svētku svinību organizēšanā un norisē ir bijusi Liepājas, Jelgavas, Rēzeknes un arī citu pašvaldību pārstāvjiem. Rēzeknē un Jelgavā ir nostiprinājusies tradīcija, ka mazākumtautību biedrībām ir savi valsts svētkiem veltītie pasākumi.

- *Mums jau kuro gadu, pirms valsts svētkiem notiek (...) nacionālo kultūras biedrību sarīkojums, kas ir domāts valsts svētkiem, un vēl arī tad viņi šeit ballējas un ir priekšnesumi, un visas nacionālās kultūras biedrības. (...) viņiem tā ir balle tieši tādai Latvijas dzimšanas dienai. (...) Un pagājušo gadu vienīgi sākās un pēc pusotras stundas paziņoja, ka ir bumba. Un tad pagājušo gadu izjuka. To jau noķēra, protams, bet pasākums tika pārtraukts. Bija tāds negadījums, (valsts svētku organizators)*

Pēdējā citātā ir redzams, ka joprojām notiek mēģinājumi traucēt mazākumtautību iedzīvotāju vēlēšanos svinēt valsts svētkus. Rūgtāka pieredze ir Liepājai, kur, mēģinot svētku programmā iekļaut krievu grupas uzstāšanos, pašvaldība vienlaikus saņēma gan latviešu, gan krievu radikālo organizāciju iebildumus.

Citu Latvijas pašvaldību pārstāvji, ieturot pasīvāku nostāju pret aktīviem centieniem iesaistīt mazākumtautību pārstāvjus valsts svētku svinībās, savu rīcību pamato ar to, ka valsts svētki ir domāti visiem, tāpēc ir nepiedodami nodalīt kādas īpašas kultūras grupas. Šo nostāju atsevišķi aptaujātie eksperti interpretē tādējādi, ka daļa latviešu kopienas nejūtas gatava aktīvai mazākumtautību līdzdalībai valsts svētku svinībās.

- *[mazākumtautību intereses valsts svētkos] netiek pilnā mērā [ņemtas vērā], jo (...) mums ir kaut kāda bailīga attieksme pret to. (publisko pasākumu organizēšanas eksperts)*

Otrkārt, attieksme pret valsts svētku auditorijas etnisko piederību, atklājas pašu mazākumtautību pārstāvju paustajās attieksmēs pret svētku svinēšanu. Piemēram, pašvaldību deputāti, kuri, no vienas puses, ir kaut kādā mērā iesaistīti svētku organizēšanā un, no otras puses, pārstāv mazākumtautības, norāda uz savām neviennozīmīgajām sajūtām.

- *Mani, protams, aicina uz šiem svētkiem, bet es redzu, ka tas netiek darīts no sirds, tas ir formāli. (...) Es šādā situācijā jūtos neērti un, būdams (...) deputāts, es balsoju un nekad neiebilstu pret svētkiem, bet pats nepiedalos. (...) No vienas puses, es baidos piedalīties šajos svētkos, no otras puses - es kautrējos, (valsts svētku organizators)*

- *(...) ja tie ir kopīgi svētki, bet valstī dzīvo daudz cilvēku, kuri nav latviešu tautības, un, lai viņi piedalītos šajos svētkos, viņiem jājūt, ka arī viņi šajā valstī ir saimnieki. Es piedāvātu apzīmēt to, ka valstī ir ne tikai latviskums, bet, ka tur ir arī citas nacionalitātes, kas dzīvo šajā valstī un pieder pie vienas tautas - nevis latīšskaja [latviešu], bet latvjiskaja [Latvijas] tauta. Ja, noformējot pilsētu, varētu just, ka tie nav tikai latviešu svētki, bet arī citu tautību [svētki], (valsts svētku organizators)*

Mazākumtautības pārstāvošie eksperti norāda, ka krievu valodā runājošie iedzīvotāji vairāk apmeklē tos valsts svētku svinību pasākumus, kuros organizatori mazāk uzsver sanākošo iedzīvotāju nacionālo piederību. Kā raksturīgāko pasākumu, kas atbilst minētajam kritērijam un vieno visus iedzīvotājus, eksperti min uguņošanu. To apstiprina arī iedzīvotāju svētku paradumu izpēte - uguņošanu apmeklē visvairāk iedzīvotāju. Tomēr jāatzīst, ka tad, ja pirms uguņošanas nav bijusi svinīgā uzruna, tā veic galvenokārt izklaidējošo un spriedzi noņemamo funkciju.

- *Kas attiecas uz uguņošanu - tas ir skaisti, tur visi ir kopā, nav nekādas starpības, vai tu esi krievs, vai tu esi latvietis vai - kaut kas cits. Tas ir ļoti skaists pasākums, un šis pasākums apvieno cilvēkus. Bet kas attiecas uz, piemēram, politiskajiem simboliem, tā ir pavisam cita lieta, (valsts svētku organizators)*

Eksperti uzskata, ka mazākumtautību motivācija piedalīties valsts svētku svinībās pakāpeniski gadu gaitā pieaugs, kā tas ir noticis arī līdz šim, un, viņuprāt, mazākumtautību jaunieši jau šobrīd pozitīvāk, nekā viņu vecāki, ir noskaņoti svinēt valsts svētkus.

Literatūras un avotu saraksts

- Anderson, B. (1991) *Imagined Communities*, rev. ed. London: Verso Books
- Brass, P.R., ed. (1985) *Ethnic Groups and the State*. Totowa, New York: Barnes and Noble Books
- Brubaker, R. (1992) *Citizenship and Nationhood in France and Germany*. Cambridge: Havard University Press
- Connerton, P. (1989). *How societies remember*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alain Dieckhoff. (2006) Nationalism Revisited, in: Dieckhoff, A., Jaffrelot, C. (eds) *Revisiting Nationalism. Theories and Processes*. New York: Palgrave Macmillan
- Etzioni, A.(2000) *Toward a Theory of Public Ritual*. // Sociological Theory, Vol.18(1), Blackwell Publishing
- Etzioni, A., ed. (2004) *We Are What We Celebrate: Understanding Holidays and Rituals*. New York: New York University Press
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social change*. Cambridge, UK: Polity Press
- Inglehart, R. (1999) *Postmodernization Erodes Respect for Authority, but Increases Support for Democracy*. // Critical Citizens, Vol.22(3), Oxford University Press
- Kook, R. (2005) *Independence Day Celebrations in Israel, 1952-1998*. // National Identities, Vol. 7(2), Routledge
- Nikolas, M.,M. (1999) *False Opposites in Nationalism: An Examination of the Dichotomy of Civic Nationalism and Ethnic Nationalism in Modern Europe*. // pieejams: <http://www.nationalismproject.org/articles/nikolas/title.html> [Aplūkots: 25.01.2008.]
- Roy, S. (2001) *Nation and Institution. Commemorating the Fiftieth Anniversary of Indian Independence*. // Interventions. International Journal of Postcolonial Studies, Vol. 3(2), Routledge
- Sharp, L. A. (2001) *Youth, land and liberty in coastal Madagascar: A children's independence*. // Ethnohistory, Vol. 48(1-2), Duke University Press
- Smits, E.,D. (1997) *Nacionālā indentitāte*. Rīga: Izdevniecība AGB
- Spillman, L.(1994) *Imagining Community and Hoping For Recognition: Bicentennial Celebrations in 1976 and 1988*. // Qualitative Sociology, Vol. 17(1), Springer
- Tabuns, A. ed. (2001) *National, State and Regime Identity in Latvia*. Riga: Baltic Studies Centre
- Van Dijk, T.A. (2000) *Ideology and Discourse Analysis. A Multidisciplinary Approach*. // pieejams: [http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Ideology %20and%20discourse.pdf](http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Ideology%20and%20discourse.pdf) [Aplūkots: 01.02.2008.]
- Zepa, B., Kļave, E., Jeruma, L., Krišāne, J. (2004) *Cittautiešu jauniešu integrācija Latvijas sabiedrībā izglītības reformas kontekstā*. Rīga: Baltijas Sociālo Zinātņu institūts
- Zepa, B. red. (2006) *Integrācija: prakse un perspektīvas*. Rīga: Baltie Institute of Social Sciences
- Zepa, B., Šūpule, I., Kļave, E., Krastiņa, L. (2005) *Etnopolitiskā spriedze Latvijā: konflikta risinājuma meklējumi*. Rīga: Baltie Institute of Social Sciences

Internets resursi

A Day of Remembrance, // pieejams: <http://www.vac-acc.gc.ca/remembers/sub.cfm?source=history/other/remember> [Aplūkots: 01.02.2008.]

Clarke, Stephen. *The History of Poppy Day*. // pieejams: http://www.rsa.org.nz/remem/poppy_hist.html [Aplūkots: 01.02.2008]

Remembrance Day. // pieejams: http://www.dva.gov.au/commem/rememb/Rem_day.htm [Aplūkots: 01.02.2008.]

The History of Veterans Day. // pieejams: <http://www.military.com/veteransday/History.htm> [Aplūkots: 01.02.2008.]

Zorin, Andrei. *Are we having Fun Yet: Russian Holidays in the Post Communist Period*. // pieejams: www.stanford.edu/group/Russia20/volume/pdf/zorin.pdf [Aplūkots: 01.02.2008.]

Pētījuma metodikas apraksts

Pētījumā izdalīti pieci virzieni, kuri aptver galveno svētku dalībnieku, publisko informācijas kanālu, svētku objektu un svētku procesa izpēti:

- 1) iedzīvotāju nostāju, vērtību un svētku svinēšanas paradumu izpēte;
- 2) valsts svētku svinēšana skolās (skolotāji, skolēni par svētku organizēšanu, svinēšanu, to efektivitāti pilsoniskās apziņas veidošanā);
- 3) valsts svētku organizētāju un ekspertu viedokļu izpēte (svētku organizēšanas, svinēšanas pieredze un perspektīvas);
- 4) masu saziņas līdzekļi (laikraksti, TV, publiskie portāli) svētku diskursa veidošanā;
- 5) valsts svētku objektu un norises izpēte (svētku diskursa analīze publiskajās svētku runās, svētku noformējuma un norises novērojums, iedzīvotāju viedoklis par svētku objektiem un norisi).

Izpētē iekļautie valsts svētki

I. maijs. Latvijas Republikas Satversmes sapulces sasaukšanas diena. Darba svētki.

4. maijs. Latvijas Republikas Neatkarības deklarācijas pasludināšanas diena.

11. novembris. Lāčplēša diena.

18. novembris. Latvijas Republikas proklamēšanas diena.

Izpētē iekļautie svētku dalībnieki, publiskie informācijas kanāli, svētku objekti un svētku process

Svētku dalībnieki	Publiskie informācijas kanāli	Svētku objekti un process
iedzīvotāji	laikraksti	svētku runas
skolas	TV	svētku noformējums
svētku organizēšanas un svinēšanas eksperti	publiskie portāli	svētku notikumi

1. Iedzīvotāju pilsonisko vērtību, attieksmju un valsts svētku svinēšanas paradumu izpēte

Atsevišķi analizēti gan latvieši, gan mazākumtautību piederīgie, kā arī atšķirīga vecuma, ienākumu, izglītības līmeņa un dažādos reģionos dzīvojošie iedzīvotāji. Šādu uzdevumu īstenošanai veiktas sekojošas pētnieciskās aktivitātes:

Fokusa grupu diskusijas ar dažādām iedzīvotāju grupām

Iedzīvotāju fokusa grupu diskusiju uzdevums: dažādu etnisko, sociālo grupu piederīgo sociālo praksi un viedokļu izpēte jautājumos par valsts svētkiem, kā arī iedzīvotāju vidū izplatīto svētku diskursa identifikācija. Fokusa grupas notika Rīgā (2), Liepājā (2), Daugavpilī (2), Ogrē (1) un Jelgavā (1). Respondentu atlasē tika ievērotas vecuma un dzimuma kvotas, lai būtu pārstāvēti gan dažādu paaudžu, gan atšķirīgu vecumu cilvēki. Grupu diskusijas notika latviešu (4) un krievu (4) valodā, atbilstoši respondentu dzimtajai valodai. Diskusiju norises laiks: 2007. gada 15. - 29. oktobris.

Reprezentatīva Latvijas iedzīvotāju aptauja

Lai noskaidrotu dažādu etnisko un sociālo grupu attieksmes, vērtības un uzskatus, saistībā ar valstisko piederību, valsts svētku svinēšanas pieredzi, kā arī ekspektācijas, attiecībā uz valsts svētku svinēšanu, tika veikta Latvijas iedzīvotāju kopumu, vecumā no 15 līdz 75 gadiem, reprezentējoša aptauja. Izlases lielums - 1001 respondents. Aptaujas veikšanai tika pielietota vairākpakāpju stratificētā nejaušā izlase. Intervijas metode - tiešās intervijas respondentu dzīvesvietās pēc nejaušā soļa metodes. Aptaujas veikšanas laiks - no 2007. gada 10. jūlija līdz 15. augustam. Aptaujas datu izvērtēšanai tika veikta datu statistiskā analīze, izmantojot datu apstrādes programmu SPSS for Windows 13. Datu analīzē pielietotas šādas analīzes metodes - aprēķināti atbilstošu biežuma sadalījumi (%), kā arī vidējie rādītāji dažādās aptaujāto grupās.

2. Valsts svētku svinēšana skolās

Atbilstoši teorētiskajām nostādnēm, svētki un to svinēšana ir nozīmīgs politiskās socializācijas līdzeklis. Skolu pētījumā svētku izpēti tika veikta līdzīgi, kā sabiedrībā kopumā, izdalot svētku dalībniekus (skolēni, skolotāji), svētku norisi un objektus (gatavošanās, pasākumi, runas, priekšnesumi u.c.).

Skolēnu aptauja

Kopumā aptaujāti 1169 skolēni. Pētījumā aptvertas 63 skolas, katrā no tām aptaujāti 8 līdz 29 vienpadsmito klašu skolēni. No visiem aptaujātajiem, 57% skolēnu aptaujāti skolās ar latviešu mācību valodu un 43% - skolās, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Skolas tika izvēlētas, ievērojot nejaušības principu. Aptaujas metode - aptauja klasē. Aptaujas veikšanas laiks - no 2007. gada 28. oktobra līdz 12. novembrim.

Aptaujas datu analīzei veikta datu statistiskā analīze, izmantojot datu apstrādes programmu SPSS for Windows 13. Datu analīzē pielietotas šādas analīzes metodes - aprēķināti atbilstošu biežuma sadalījumi (%), kā arī vidējie rādītāji dažādās aptaujāto grupās.

Skolu direktoru intervijas

Paralēli skolēnu aptaujai, tika īstenota skolu direktoru vai mācību daļas vadītāju aptauja (aptaujājot katrā skolā vai nu direktoru, vai mācību daļas vadītāju). Kopējais izlases apjoms: 50 respondenti. Aptaujas metode - telefonintervijas. Direktoru aptauja norisinājās no 2007. gada 19. oktobra līdz 18. novembrim.

Skolu pieredzes padziļināta izpēte

Skolu pieredzes padziļinātai izpētei izvēlēti seši gadījumi, pievēršot uzmanību tam, lai šīs skolas būtu atšķirīgas. Gadījuma izpētē tika iekļautas četras skolas ar latviešu mācību valodu un divas skolas, kurās īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Skolu atlasē bija ievērots arī administratīvi teritoriālā iedalījuma kritērijs - iekļautās skolas atrodas dažādās Latvijas vietās - galvaspilsētā, citās pilsētās un pagastos. Gadījumu izpētē izmantotās metodes: novērojums un daļēji strukturētās, tiešās intervijas (60 intervijas ar skolēniem un 18 intervijas ar šo skolu skolotājiem). Gadījumu izpēte skolās veikta 2007. gada 15. un 16. novembrī.

3. Valsts svētku organizētāju un ekspertu izpēte

Lai novērtētu līdzšinējās publisko valsts svētku svinību sagatavošanas un norises veiksmes (labās prakses paraugus) un trūkumus gan to plānošanas, gan to īstenošanas līmenī, tika veiktas ekspertu intervijas. Pētnieki iztaujāja svētku politikas veidotājus, svētku

organizēšanā iesaistītos speciālistus, nevalstisko organizāciju, kuras pārstāv dažādu sabiedrības grupu intereses, pārstāvjus un profesionāļus, kuriem ir pieredze liela mēroga svinību plānošanā un organizēšanā.

Pētījumā tika intervēti 32 eksperti, no kuriem 22 bija valsts svētku organizatori valsts pārvaldes, pašvaldību un pašvaldību kultūras iestāžu pārstāvji (9 - Rīgā un 13 - citās Latvijas pilsētās), 6 publisko pasākumu organizēšanas eksperti (4 - Rīgā un 2 - citās Latvijas pilsētās) un 4 nevalstisko organizāciju, t.sk. mazākumtautību biedrību, pārstāvji.

Ekspertu intervijas tika veiktas laika posmā no 2007. gada oktobra līdz 2008. gada janvārim. 16 intervijas tika veiktas līdz 2007. gada 18. novembrim (svētku pasākumu organizēšanas laikā) un 15 intervijas - pēc 2007. gada 18. novembra. Intervējot ekspertus salīdzinoši īsu laiku pēc Latvijas Republikas proklamēšanas dienas, bija iespējams noskaidrot organizatoru viedokli, cik lielā mērā izdevās noorganizēt iecerēto un vai, viņuprāt, plānotais svētku svinēšanas mērķis tika sasniegts. 2008. gada janvārī veiktajās intervijās eksperti varēja arī vairāk pastāstīt par nākamo 2008. gada valsts svētku svinību iecerēm.

4. Plašsaziņas līdzekļi svētku diskursa veidošanā

Plašsaziņas līdzekļiem ir liela loma svētku diskursa atspoguļošanā un veidošanā, daudzi iedzīvotāji ar svētku norisēm saskaras tikai pastarpināti - ar masu mediju starpniecību. Lai gūtu izpratni par to, kā mediji atspoguļo svētku norises un kādi ir to veidotie diskursi, attiecībā uz svētku svinēšanu, kā arī valstisko identitāti un piederības sajūtu Latvijas valstij, atsevišķa sadaļa projektā veltīta plašsaziņas līdzekļu izpētei. Mediju analīzē īpaša uzmanība bija pievērsta diskursīvām atšķirībām starp medijiem latviešu un krievu valodā.

Svētku diskurss laikrakstos

Analīzei bija izvēlēti trīs latviešu un trīs krievu preses izdevumi. Analīze tika veikta par laika periodiem, kuros ir nozīmīgi valsts svētki - 1. maijs, 4. maijs, 11. novembris un 18. novembris. Pētījumā ietverti vairāki preses izdevumu numuri gan pirms, gan pēc šīm svētku dienām (26. aprīlis - 7. maijs un 8. - 22. novembris). Analīzē, attiecīgajos mēnešos vai nedēļās aplūkoti arī žurnāli (Popcorn, Puff, Sīrups, Avene, 4Teen), lai redzētu, vai un kā valsts svētki tiek atspoguļoti pusaudžu/jauniešu medijos.

Svētku diskurss televīzijā

Aplūkoti seši nozīmīgākie sabiedriskās televīzijas un privāto televīziju kanāli (*LTV1, LTV7, LNT, TV3, TV5, PBK*), kuri raida gan latviski, gan krieviski. Pētījuma gaitā ierakstītas un analizētas televīzijas kanālu programmas 1. maijā, 4. maijā un 18. novembrī. Pētījuma mērķiem 2007. gada 1. maijā, 4. maijā, 11. novembrī un 18. novembrī tika iegūti un analizēti arī piecu Latvijas teritorijā pārraidīto televīzijas kanālu ziņu raidījumi.

Svētku diskurss interneta portālos

Pētījumā tika aplūkoti un analizēti arī portālos publicētie raksti un tiem pievienotie lasītāju komentāri, saistībā ar valsts svētkiem 1. maijā, 4. maijā, 11. novembrī un 18. novembrī. Lai analizētu diskursīvās atšķirības interneta vidē, analizē ietverti gan latviski (*Apollo, Delfi, Tvnet*), gan krieviski (*rus.Delfi, rus.Tvnet*) rakstošie portāli. Analīzē iekļauti materiāli, kuri portālos publicēti laika periodos no 2007. gada 19. aprīļa līdz 5. maijam un no 2007. Gada 8. novembra līdz 22. novembrim. Laika posmu izvēli noteica svētkiem veltīto rakstu specifika, proti, pirms svētkiem ir pieejami raksti par gatavošanos svētkiem, pašu svētku laikā - par to norisi, savukārt pēc svētkiem - atsauksmes par svētku notikumiem. Materiālu kodēšanā un analīzē izmantota kvalitatīvo datu apstrādes programma Atlas.ti 5.0.66.

Valsts svētku norišu atspoguļojums televīziju ziņu raidījumos

TV kanāls	Raidījums	Sīžets par svētkiem			
		1. maijs	4. maijs	11. novembris	18. novembris
LTV1	Panorāma (katru dienu plkst. 20:30)	Jā	Jā	Jā	Jā
LTV1	Šodien Latvijā (katru dienu plkst. 18:10)	Jā	Jā	Jā	Jā
LTV1	Labrīt, Latvijā! (darbdienās plkst. 6:45)	*	Jā	*	*
LTV7	Šodien (krievu val.) (darbdienās plkst. 19:00)	Jā	Jā	*	*
LNT	Ziņas (katru dienu plkst. 20:00)	Jā	Jā	Jā	Jā
TV5	Bez cenzūras (krievu val.) (darbdienās plkst. 18:30)	*	Jā	*	*
TV5	Ziņu vakars (krievu val.) (darbdienās plkst. 19:30)	*	Jā	*	*
TV5	Pilsēta (krievu val.) (svētdienās plkst. 19:00)	*	*	Jā	Jā
TV5	7 Jaunumi ar Vladislavu Andrejevu (krievu val.) (svētdienās plkst. 19:30)	*	*	Jā	Jā
PBK	Ziņas, citas ziņas (krievu val.) (katru dienu plkst. 20:00)	Nē	Nē	Nē	Nē

Piezīmes: Ar * atzīmētie raidījumi aplūkotajās valsts svētku dienās netika raidīti.

PBK translē Krievijā veidotas ziņas, kuras skar Krievijā un citur pasaulē aktuālos notikumus, piemēram, 18. novembrī scenāristu streiku ASV un krievu tankkuģa avāriju Melnajā jūrā, bet maija sākuma translē sīžetus par notikumiem, kuri ir saistīti ar Bronzas kareivja monumenta demontāžu un pārvietošanu Igaunijā. Latviju ziņās nepiemin.

Analizēto rakstu sadalījums portālos

	1. maijs	4. maijs	11. novembris	18. novembris
<i>Apollo</i>	1	11	7	20
<i>Delfi</i>	9	7	8	22
<i>rus. Delfi</i>	2	4	5	23
<i>Tvnet</i>	3	7	14	26
<i>rus. Tvnet</i>	2	6	6	18
Kopā	17 (13)	35 (18)	40 (27)	117 (98)

Piezīmes: Iekavās norādīts to rakstu skaits, kurus komentējuši lasītāji.

Portālos *Apollo*, *Delfi* un *Tvnet* komentāri galvenokārt tiek rakstīti latviešu valodā. Bet portālā *rus. Delfi* (mazāk *rus. Tvnet*), komentāru sadaļā, savu viedokli pauž ne tikai krieviski, bet arī latviski rakstošie.

Apkopotais materiāls analizēts pēc tā, kāda ziņa valsts svētku kontekstā tiek nodota portālu lasītājiem, proti, par ko un kā tiek rakstīts. Tāpat analizē ņemta vērā arī atgriezeniskā saite, t.i., analizējot lasītāju rakstītos komentārus, aplūkota viņu interpretācija par dažā-

diem valsts svētku svinēšanas aspektiem. Publicēto materiālu savstarpējo salīdzināšanu ierobežo tas, ka portāli atšķiras pēc ievietoto ziņu skaita un arī pēc to pieejamības un lasītāju loka, par ko liecina atšķirīgais lasītāju komentāru skaits portālos. Tāpēc analīzes uzdevums bija parādīt, kādas diskursīvās prakses dominē portālos, sniedzot dažādu institūciju ziņojumus un aprakstot un analizējot valsts svētku publisko pasākumu norisi.

5. Valsts svētku objektu un norises izpēte

Publisko svētku runu izpēte

Runu izpētes mērķis ir svētku diskursu analīze publiskajās svētku runās. Publisko svētku runu analīzē ietvertas Valsts prezidentes/-ta un Saeimas priekšsēdētāja/-jas runas valsts svētkos 2006. un 2007. gada 4. maijā un 18. novembrī.

Svētku noformējuma un norises novērojums

Valsts svētku (1. maijs, 4. maijs, 11. novembris, 18. novembris) pasākumu laikā, svētku programmu ietvaros, organizēto pasākumu apmeklējums un novērojums. Novērojuma objekti: svētku noformējums, publisko svētku pasākumu norise, pasākuma dalībnieku uzvedība un reakcija uz svētku notikumiem. Novērotāji dokumentēja savus novērojumus un fiksēja svētku vizuālo noformējumu, notikumus un dalībniekus fotogrāfijās un video ierakstā.

Iedzīvotāju viedoklis par svētku objektiem un norisi

Īsi pēc svētkiem tika veiktas iedzīvotāju ekspresaptaujas, kuru mērķis - noskaidrot iedzīvotāju attieksmi pret tikko notikušo svētku pasākumu organizāciju un konkrēto svētku svinēšanas pieredzi. Kopumā tika aptaujāti 204 Rīgas iedzīvotāji vecumā no 15 līdz 74 gadiem: pēc 4. maija svētkiem aptaujāti 104 iedzīvotāji, pēc 18. novembra svētkiem 100 iedzīvotāji. Ekspresaptauju veikšanai pielietota nejaušā stratificētā izlase, kas koriģēta ar kvotām. Aptaujas metode - telefonintervijas. Aptaujas veiktas no 2007. gada 5. maija līdz 7. maijam un no 2007. gada 19. novembra līdz 21. novembrim. Ņemot vērā nelielo aptaujāto skaitu, dati nav attiecināmi uz ģenerālo kopu - Rīgas iedzīvotājiem, bet kalpo vienīgi ieskatam par aktīvāko iedzīvotāju attieksmēm un uzvedību valsts svētkos.

Aptaujas datu analīzei veikta datu statistiskā analīze, izmantojot datu apstrādes programmu SPSS for Windows 13. Datu analīzē pielietotas šādas analīzes metodes - aprēķināti atbilstošu biežuma sadalījumi (%), kā arī vidējie rādītāji dažādās aptaujāto grupās.